

وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ الرَّحِيمُ

پښتو

معلم الحجاج

د حج، عمرې، زیارت او سفر د ټولو مسایلو په اړه
بشپړ، مستند، عام فهمه او منلي کتاب

د سهار نیور د مظاهر العلوم د مفتي
حضرت مولانا مفتي سعید احمد رحمۃ اللہ علیہ لیکنه
د حرمینو شریفینو د مؤرخ عبدالمالک "همت" زیاره، ترتیب،
تهذیب، تصحیح او لازمي زیاتونې

سنځر خبرندویه ټولنه، کندهار

فهرست

مخ	سرليک	مخ	سرليک
۱۶۹	د تمتع حج طريقه	۱۱	سريزه
۱۶۹	د مفرد حج طريقه		د حضرت شبلي او يوه حاجي
	په مسجد حرام کي د لمانځه	۱۵	مرکه
۱۷۲	د ثواب زياتوب	۱۶	د حج فرضيت
۱۷۲	د رسول ﷺ د لمانځه ځايونه	۱۷	د حج فرضيت په قرآن سره
۱۷۳	د نارينه وو او ښځو گډ لمونځ	۱۷	د حج فرضيت په احاديثو
۱۷۴	د دعا د قبلېدو ځايونه	۱۸	د حج فرضيت په اجماع سره
۱۷۵	کعبې شريفې ته ننوتل	۱۹	د حج فرضيت په عقلي دلايلو
	تر حج دمخه مدينې منورې	۲۱	د حج فضائل
۱۷۵	ته تلل	۲۴	د حج مصلحتونه او حکمتونه
۱۷۶	د حج په موسم کي سوداگري		د حج د هر څه ژر کولو په
۱۷۸	د اسلامي عالمانو سره ليدني	۲۸	هکله ډېر ټينگار سوي دي
۱۷۸	د حج خطبې		د حج د فرضيت او وجوب
۱۸۱	د حج پنځه يا شپږ ورځي	۳۰	مسائل
	د حج لومړۍ ورځ: له مکې	۳۱	د عذرونو او موافقو بيان
۱۸۱	مکرمې څخه منا ته تلل	۳۲	د حج شرطونه
	د حج دوهمه ورځ: له منا	۳۲	د وجوب شرايط
۱۸۵	څخه عرفات ته تلل		د حج د ادا کولو د وجوب
۱۸۷	د عرفات حکمونه	۴۰	شرايط

د دې کتاب ټول حقوق د خپرنډوي سره خوندي دي

کتاب پېژندنه

- ❖ کتاب: پښتو معلم الحجاج
- ❖ ليکونکي: حضرت مولانا مفتي سعيد احمد
- ❖ ژباړونکي: عبد المالك « همت »
- ❖ کمپوز: ډېوه همت
- ❖ خپرونکي: سنځر خپرنډويه ټولنه، کندهار
- ❖ چاپ چاري: حاجي عبدالله علي زي
- ❖ د چاپ کال: ۱۳۸۶ ل
- ❖ د خپرنډويي ټولني گرځنده تلفون: ۰۷۹۹۲۷۸۲۱۳
- ❖ د چاپ ځای: لاهور
- ❖ کمپيوټر چاري: ننگيالي « همت »
- ❖ د چاپ شمېر: زر ټوکه
- ❖ د کتاب بيه: (۶۰) افغاني

پښتو معلم الحجاج

٦

د حج د ادا کولو د صحت شرايط	٤٦	دما پښين او ماز ديگر	١٨٩
د حج د فرضو پر خای د واقع کېدو شرايط	٤٧	د لمونځونو په هکله	١٩٠
د حج فرائض	٤٨	په منا، مزدلفه او عرفات کې	١٩٢
د حج ارکان	٤٩	د لمانځه په هکله	١٩٥
د حج واجبات	٤٩	پر عرفات باندې درېدل	١٩٧
د حج ستونه	٥٠	د حج اکبر حقيقت	٢٠٠
مستحبات او مکروهات	٥١	له عرفات څخه مزدلفې ته تلل	٢٠١
د حج د سفر آداب	٥١	په مزدلفه کې د ماښام او ماخستن لمونځونه يو	٢٠٢
نيت	٥٢	خای کول	٢٠٣
توبه	٥٣	په مزدلفه کې اوسېدل او عبادت	٢٠٤
د توبې مستحبې طريقه	٥٣	د شگو ټولول	٢٠٥
د مور، پلار او نور وواژه امانت او وصيت	٥٤	د شپې منا ته د ضعيفانو او ښځو لېږل	٢٠٨
استخاره او مشوره	٥٥	د حج درېيمه ورځ په مزدلفه کې درېدل	٢٠٨
د استخارې طريقه	٥٥	له مزدلفې څخه منا ته تلل	٢٠٨
د حج د سفر لگښتونه	٥٧	د جمراتو د ویشلو حکمت	٢٠٨
د حج د سفر ملگری	٥٧	تر جمرې ویشلو د مخه دې ټکو ته پام وکړئ	٢٠٩
د حج د مسایلو زده کول	٥٧	د رمي وختونه	٢١١
د سفر پیل	٥٨		
د سفر وسيله	٥٨		
فضول خرڅي او چلوسي	٥٩		
د سفر لپاره له کوره وتل	٦٠		

پښتو معلم الحجاج

٧

په کوم خای کې چې د څه مهال تم کېدو لپاره وپوړئ	٦٤	منا ته د شپې د رسېدلو ښځو او ضعيفانو د ویشلو وخت	٢١١
د سفر د مشر ټاکل	٦٤	د ذوالحجې په لسمه د عقبه جمرې ویشل	٢١٢
د سفر د سامان په هکله اړینې خبرې	٦٤	تلبیه بندول	٢١٤
په سفر کې د لمانځه مسایل	٦٧	د ذبحي احکام	٢١٤
سفرانه لمونځ	٦٨	د سعودي ادارو له لارې قرباني	٢١٦
په الوتکه کې د لمانځه مسئلې	٧١	د قران او تمتع د قربانۍ په بدل کې روژې	٢١٧
په اورگاډي کې د لمانځه مسئلې	٧١	سر خړيل يا پي ورېښتان لنډول	٢١٩
د تیمم ترتیب او مسئلې	٧٢	د سر خړيلو يا لنډولو نور مسایل	٢٢٠
د میقاتونو بیان	٧٣	طواف زیارت	٢٢٢
له میقات څخه بې احرامه تېرېدل	٧٧	په طواف زیارت کې د ښځې د پاکۍ مسایل	٢٢٤
د زماني میقات حکمت	٧٩	تر طواف زیارت وروسته منا ته ستنېدل	٢٢٦
د مکاني میقات حکمت	٨٠	د حج څلورمه، پنځمه او شپږمه ورځ: شگي ویشل	٢٢٦
د الوتکې د مسافر د احرام طريقه	٨٠	د رمي شرطونه	٢٢٩
د احرام ټولو طريقه	٨١	بېل بېل مسایل	٢٣١
د احرام ډولونه	٨٣	له منا څخه مکې ته تلل	٢٣٢
د احرام د صحت شرطونه	٨٤	د خدای په امتی (وداع)	٢٣٢
د احرام واجبات	٨٥	طواف	٢٣٢
د احرام ستونه	٨٥	د طواف وداع مسئلې	٢٣٣
د احرام مستحبات	٨٦		
د احرام حکم	٨٦		

۸ پښتو معلم الحجاج

۸۶	د احرام د نیت مسایل	۲۳۵	د طواف وداع تر میقات تېرېدل
۸۸	د تلبیې مسایل	۲۳۵	جنایات، یعنی د احرام او حرم ممنوعات اود هغو جزاوي
۹۱	د غسل مسایل	۲۳۵	د جنایاتو د جزا د ځینو اصطلاحاتو څرگندونه
۹۲	د جامو مسایل	۲۳۶	د جزا د واجبدو شرطونه
۹۳	د احرام لمونځ	۲۴۲	د جزا د روژو نیولو شرطونه
۹۳	د لمانځه مکروه وختونه	۲۴۳	خوشبویی استعمالول
۹۵	د بې سده، ناروغ او نورو احرام	۲۴۶	گنډلې جامې اغوستل
۹۷	د نابالغه او لېوني احرام	۲۴۶	سر او مخ پټول
۹۹	د ښځې احرام	۲۴۷	ورښتان څړل او لنډول
۱۰۱	د نر ښځې احرام	۲۴۹	نوکان پرې کول
۱۰۱	د احرام حکمت	۲۵۰	د ښځې سره نژدېکت (جماع، اوداسي نور)
۱۰۲	د احرام ممنوعات (محرمات)	۲۵۰	د حج له واجباتو څخه یو شی پرېښوول
۱۰۵	د احرام مکروهات	۲۵۲	بې اودسه طواف کول
۱۰۷	د احرام مباحات	۲۵۲	په جنابت، میاشتنی عادت یا څلوېښتي کې طواف کول
۱۰۹	جدې ته تر رسېدو وروسته	۲۵۳	د عمرې طواف په جنابت او داسي نورو کې کول
۱۱۰	د حرم ټولو ته ننوتل	۲۵۴	د طواف زیارت اونورو شوطونه پرېښوول
۱۱۱	مکې مکرمې ته ننوتل		
۱۱۲	څه اړینې خبرې		
۱۱۴	مسجد الاحرام ته د ننوتلو آداب		
	د لومړي ځل لپاره د کعبې شریفې د لیدلو شېبې		
	د دعاوو د قبلېدو شېبې دي!		
	د طواف بیان		
	د طواف طریقه		

پښتو معلم الحجاج

۱۲۳	د طواف د دعاوو په هکله	۲۵۵	ښکار
۱۲۴	د طواف دعاگانې	۲۵۶	د حرم ونه یا واینه پرې کول
۱۲۷	ملتزم	۲۵۶	له حج څخه اېسارېدل (احصار)
۱۲۷	مقام ابراهیم		که اېسار سوي د اېسار دم نه سو وړ کولای
۱۲۸	زمزم	۲۵۷	د حج د وخت تېرېدل
۱۳۰	د طواف ارکان	۲۵۸	د بل چا لپاره حج کول
۱۳۱	د طواف شرایط	۲۶۰	د حج بدل ټولونه
۱۳۱	د طواف د نیت مسئلې	۲۶۱	د حج بدل شرطونه
۱۳۲	د طواف واجبات	۲۷۰	د حج په هکله وصیت
۱۳۳	د واجبو حکم	۲۷۱	د مدینې منورې زیارت
۱۳۳	د طواف ستونه		مکه مکرمه افضله ده که مدینه منوره؟
۱۳۴	د طواف مستحبات	۲۷۲	د مدینې منورې حرم
۱۳۶	د طواف مباحات	۲۷۳	د مدینې منورې فضایل
۱۳۷	د طواف محرمات		په مکه او مدینه کې د اوسېدلو په هکله
۱۳۸	د طواف مکروهات	۲۷۴	د نبوي مسجد فضایل
۱۳۹	د طواف منکرات	۲۷۹	د نبوي مسجد په پراخو سوو برخو کې د لمانځه حکم
۱۳۹	د طواف ټولونه		په نبوي مسجد کې فرض لمونځ ثواب لري که نفل هم؟
۱۴۱	د اسلام مسئلې	۲۸۱	د رسول کریم ﷺ د روضې بېلې بېلې مسئلې
۱۴۳	د طواف د لمانځه مسئلې		د طواف آحکام
۱۴۳	درمل مسئلې		
	د طواف د شوطونو د زیاتوب یا کمښت مسئلې		
۱۴۴	بېلې بېلې مسئلې		
۱۴۵	د طواف قدوم احکام		
۱۴۶			

پښتو معلم الحجاج

۱۰

۲۸۳	د مدينې منورې سفر	د صفا او د مروه په منځ کي
۲۸۴	د مدينې منورې د سفر آداب	سعي
۲۸۷	د مدينې منورې بشارت	د سعبي طريقه
۲۹۲	د ننوتلو دعا	د سعبي رکن
۲۹۵	د نبوي مسجد آداب	د سعبي شرطونه
۳۰۵	د رسول ﷺ د روضې	د سعبي واجبات
۳۰۶	د زيارت آداب	د سعبي ستونه
۳۰۸	د نورو لخوا د سلام وړاندي	د سعبي مستحبات
۳۰۹	کولو طريقه	د سعبي مباحات
۳۱۱	د حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ زيارت	د سعبي مکروهات
۳۱۲	د حضرت عمر رضی اللہ عنہ زيارت	تر سعبي وروسته به په مکه کي
۳۱۴	د بي بي فاطمې رضی اللہ عنہا زيارت	څه کوي؟
۳۱۶	تر سلامونو وروسته چاري	د مکې معظمې مشاهد او
۳۱۹	څه نوري اړيني خبري	مقابر تاريخي ځايونه او آثار
۳۲۹	د مدينې منورې د سپېڅلو ځايونو زيارت او ليدنه	د جنت المعلی هديرې زيارت
	له مدينې منورې څخه ستنېدنه	مسجدونه
	د اصطلاحي الفاظو او ځينو ځانگړو ځايونو تشرېح	د مکې سپېڅلي غرونه
	اخيستليک	عمره او سايل يې
		د حج او عمرې تر منځ توپير
		د قرآن حج طريقه

سريزه

حامداً ومصلياً ومسلماً وبعد :

د حج او عمرې د سپېڅلي سفر د لارښوونې لپاره له ډېري مودې يوه داسې کتاب ته اړتياوې چې د حج پر ټولو احکامو او مسايلو مشتمل وي او د اوسمهال د غوښتنو په پام کې نيولو سره په روانه پښتو، په ښه ترتيب او په کمپيوټر ليکل سوی وي او د حاجيانو په دې ستر سفر کې گام په گام لارښوونه وکړلای سي. د حج د مناسکو کتابونه په درځنونو ليکل سوي دي او زما په کتابتون کې خورا ډېر سته چې هريو په خپل ځای کې د ستاينې وړ دي، لوی څښتن دې ليکوالو ته اجر ورکړي. خو ځيني يې يا بېخي لنډ او ځيني يې ډېر اوږده ليکل سوي دي. د لنډو نيمگړتياوې داده چې که چاته څه مسئله ورپېښه سي نه يې وړ حلوي. د اوږدو نيمگړتياوې داده چې حاجي يې د ډېر فرصت نه درلودلو له امله نه سي ويلای او له بله پلوه دعسي کتابونه زياتره په خرابو ليکونو او په ناسم ترتيب ليکل سوي او چاپ سوي دي او ځيني يې هم د سعودي علماوو د عقايدو پر بنسټ تاليف سوي دي.

رشتيا داده چې د مناسکو ډېر ښه کتابونه په عربي او اردو ژبو کې سته په دغو کتابونو کې بياتر هغه ځايه چې ماته څرگنده سوې ده د هند د سهارنيور د مظاهر العلوم د نامتو مدرسي خدای بخښلي مفتي حضرت مولانا قاري سعيد احمد په ۱۳۷۷ سپوږميز کال وفات سوې، تقريباً (۷۲) کاله پخوا د "معلم الحجاج" په نامه په اردو ژبه داسې کتاب ليکلی چې په لنډو الفاظو او په کوچني حجم کې يې د حج، عمرې او زيارت ټول احکام را اخيستي دي. ښه به داوي چې په دې اړه ستاسي توجه ده

خپلي ليکني ته راوړوم:

”سره د دې چې ما د خپل کتاب په ليکلو کې له ډېرو کتابونو څخه گټه اخيستي ده، خو ډېر مسائل يې له لباب المناسک، او د هغه د شرحي المسلك المتقسط في المنسک المتوسط او غنية الناسک في بغية المناسک څخه اخيستل سوي دي، په اختلافي مسائلو کې مې د دغو دوو کتابونو او درد المحتار او زبدة المناسک پر تحقيق اعتماد کړی دی خو زياتره آسان او احوط طرف ته ترجيح ورکړه سوي ده.“

البته تاسې پوهېږئ چې له يادو سوو کتابونو څخه رد المحتار د حنفي فقهي څو ټوکيز نامتو او معتبر کتاب دی چې د حج مسائل يې ډېرښه څېړلي او نور د حج په مناسکو کې داسې نامتو، معتبر او ضخيم کتابونه دي چې د حج، عمرې او زيارت ټول احکام يې په خورا غوره او خوندور اسلوب را اخيستي دي.

”المسلك المتقسط“ زموږ د هرات د حضرت امام ملاعلي قاري رحمته الله عليه په (۱۰۱۴) سپوږميز کال په مکه کې وفات سوي تاليف دی، ”غنية الناسک“ زموږ د پېښور اړوند د سوات د سيمي د حضرت مولانا محمد حسن شاه سواتي رحمته الله عليه په (۱۳۴۶) سپوږميز کال په مکه کې وفات سوي تاليف دی. ”لباب“ هم د علامه رحمت الله سندي ډېر مشهور او مستند کتاب دی او زبدة المناسک د سواتي صاحب د استاد مولانا رشيد احمد گنگوهي رحمته الله عليه ليکنه ده.

لکه چې د معلم الحجاج له سريزو څخه ښکاري دا کتاب ډېرو سترو عالمانو حج ته وړی او ليکوال د هغو د مشورو او نظريو پر بنسټ څو واره سمونونه پکښې راوړي، بيا په هغه کې څو سترو عالمانو سمونې او

زياتونې راوستي او حاشيې يې پر ليکلي او بالاخره ډېرو سترو او باتجربه عالمانو د حج په چارو کې د دغه کتاب څخه د گټې اخيستي مشورې ورکړي دي. چې له همدې امله دغه کتاب د هندوپاک په نيمه وچه کې زيات شهرت موندلی او تر اوسه په پلاوو پلاوو چاپ سوي دی. ان چې زموږ د بوب د سيمي حضرت مولانا رحمت الله مندوخېل رحمته الله عليه دغه کتاب داسې خوښ کړی چې د رشيد بيان په شرح رحمت بيان کې يې په بشپړه توگه راژباړلی دی او په هکله يې فرمايي:

”ما هم دغه کتاب دوه واره د حج په سفر کې راسره وړی دی مسائل يې بالکل صحيح او پر حنفي مذهب برابري نو له دې امله په دې کتاب کې د معلم الحجاج مسائل راتقل کېږي. ځيني مسئلې چې په دې کتب کې نه وې او له بله کتابه را اخيستل سوي دي د هغې حواله مې ورکړې ده.“

پر دې بنسټ ما د دې کتاب د دونو ښېگڼو له امله او په پښتو ژبه کې په دې برخه کې د تشي ډکولو په موخه لومړی وغوښتل چې کار خائنه آسانه کړم او د حضرت مندوخېل له کتاب څخه هغه په کمپيوټر را نقل کړم او په بېله توگه يې د حج د مناسکو په توگه خپور کړم. خو د کار په پيل کې راته څرگنده سوه چې کتاب د رحمت بيان د ليکوال په لهجه ژباړل سوي او ليکل سوي، ډېر ثقیل او پېچلي لغات او کلمات لري او د کاتبو د بې پرواييو او د څو واره چاپولو له کبله ډېرې تېروتنې پکښې راغلې او ډېر ځايونه داسې مخدوش وو چې ان د ويلو نه وو.

بله خبره دا را مخ ته سوه چې د کتاب اصل هم د ډېر مهال په تېرېدو سره بدلونونو، سمونو، زياتونو، آسانه کولو، د آيتونو، احاديثو او نوروعربي عبارتونو ژباړلو او د اوسمهال د غوښتنو سره سم اوډلو ته اړتيا درلوده نو مې لوی

۱۴ پښتو معلم الحجاج

څښتن ﷻ توکل کړ د رحمت بيان په شمول مي د فقهې، تفاسيرو، احاديثو، تاريخونو او د حج د مناسکو زيات کتابونه مخي ته کښيښوول. د کتاب مسایل مي وړاندي وروسته واوډل، داصطلاحې الفاظو او ځينو ځانگړو ځايونو تشرېح مي له متن څخه د کتاب پای ته ولېږدول او کي شمېر اصطلاحات مي پر ور زيات کړل. هغه مسایل مي چي د وخت په تېرېدو سره يې ضرورت نه وو له کتابه وايستل او هغه چي ور ته اړتيا وه او زما لخوا د دغو کتابونو څخه پر ور زيات سوي هغه مي په لېنډيو (قوسينو) کي راوستل او ماخذونه او د هغو د پاڼو شمېر يې مي هم په اړوندو ځايونو کي وښوولې. کوم ځای چي د توضېح کلمو يا جملو ته ضرورت وو هغه مي په ښځونو (ل) کي راوستلې. د کتاب يې ژباړي عربي عبارتونه مي وژباړل، د مديني منورې په هکله مي زما د کتاب (زموږ د نبي ﷺ مېني) څخه د مديني منورې په زيارت پوري اړوندي برخي را واخستلې او پای مي د حج، عمرې او زيارت دغه لارښود چي ستاسي په لاس کي دی ځني واوډی.

زما له دې واره زيار څخه مطلب صرف د لوی څښتن رضا، د پښتنو حاجيانو څه لږ غوندي خدمت او په افغاني فرهنگ کي، په تېره په پښتو ژبه کي د دغسې نثر ور زياتول دي او بس. خدای ﷻ دي وکړي چي کتاب څه گټور واقع سي. له درنو لوستونکو په تېره ديني عالمانو څخه هيله من يم چي د کتاب تېروتنې راته په گوته کړي څو په راتلونکي کي ليري سي والسلام.

عبدالمالك "همت"، همت ټاټوبي،
پير محمد کاکړ واټ، درېيمه ناحيه، کندهار.

د ۱۳۸۶ ل. کال د غبرگولي څلورمه
د ۱۴۲۸ ل. کال د درېمي خور نهمه.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د حضرت شېلي او يوه حاجي مرگه

(ترهر څه دمخه ستاسي پام د حضرت ابوبکر شېلي رضی الله عنه او يوه حاجي د اندېاروونکي مرکې څو د پام وړ ټکو ته را اړوو:

شېلي: تا تر تلو دمخه د حج پوځ نيت وکړ؟

حاجي: هو! ومي کړی.

شېلي: نو تر دې وروسته دی د هغو ټولو ارادو د پرېښوولو او له گټهونو څخه دگوبڼه اوسېدلو نيت او ژمنه هم وکړه؟

حاجي: نه، دغه نيت مي نه دی کړی.

شېلي: کله چي تا احرام وتاړه نو ټول بد او ناوړه کارو نه دي هم پر ځان حرام کړل؟ او له لوی څښتن ماسوا دي له بل هر څه څخه شلوون وکړ؟

حاجي: نه! زما دې خبرو ته نه دی پام سوی.

شېلي: تالېک ووایه؟

حاجي: هو، ومي وایه.

شېلي: نو د لوی څښتن له لوري مو د دې لېک په جواب کي لېک تر لاسه کړ؟

حاجي: نه ماته خو کوم جواب نه دی راکړه سوی.

شېلي: ښه دا راته ووايه چي کله ته پر عرفات و درېدلې نو حق او

حقيقت دي مشاهده کړ او حق ته تسليم او له ناحقو بېزاره سوي؟

حاجي: نه زما دې خبرو ته نه دی فکر سوی.

پښتو معلم الحجاج

شېلي: تا په مزدلفه کي نفساني خواشونه پرېښوول؟

حاجي: نه زما دې خبرو ته هم نه دی پام سوی.

شېلي: رمي دي وکړې؟

حاجي: هو، ومي کړې.

شېلي: دغه مهال د بدو ملگرو او ناوړو هیلو له ځانه د ليري غورځولو

فکر هم در سره پیدا سو؟

حاجي: نه دا فکر مي نه دی کړی.

شېلي: آیا ذبح دي وکړه؟

حاجي: هو، پسه مي حلال کړ.

شېلي: د دې سره دي خپل نفس هم وواژه؟

حاجي: نه دا کار مي نه دی کړی.

شېلي: نو ته بېرته ولاړ سه او د پورته ټکو په پام کي نیولو سره سم له سره حج وکړه.

گفتم ای دوست پس نکردی حج نه شدي در مقام محو مقيم

گرتو خواهی که حج کنی پس ازین این چنین کن که کردمست تعلیم

د حج فرضیت

حج د لمانځه، روژې او زکات غوندي د اسلام يو رکن او فرض عين دی.

په ټول عمر کي يوه ځل پر هر هغه چا فرض دی چي لوی څښتن ﷻ دونه

شته ورکړي وي چي له خپله وطنه مکې مکرمې ته د تلو راتلو وس ولري او له

حجه د راستنېدو تر مهاله د خپلي کورنۍ او اولادونو لگښتونه ورکړلای سي.

او کوم شرايط چي د حج دي او په راتلونکو پاڼو کي بيانېږي، هغه ټول پکښي

موجود وي. د حج فرضيت په قرآن، حديثو، اجماع او عقل ثابت دی.

پښتو معلم الحجاج

د حج فرضيت په قرآن سره

قال الله تعالى: ﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ

سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾ [آل عمران: ۹۷]

ژباړه: پر خلکو د لوی څښتن دا حق دی چي څوک د هغه کور ته

د رسېدو د لاري توبه او وس ولري د هغه حج وکړي، او که څوک

د دې امر له عملي کولو څخه ډډه وکړي نو هغه دي په دې پوه سي چي

لوی څښتن له ټولو نړيوالو څخه يې نيازه دی.

د حج د فرض کېدو يادونه په بېلو بېلو آيتونو کي سوې ده. خو

پورتنی آيت په دې هکله تر ټولو څرگند دی. په دغه آيت کي د حج

د فرضيت تر څنگ د نيت د اخلاص او د حج د فرض کېدو شرط يعنې

وس او استطاعت هم بيان سوی دی. د دې سره سم دا هم په ډاگه سوې

ده چي څوک د حج له فرضيته انکار وکړي هغه کافر دی.

د حج فرضيت په احاديثو

د حج په هکله ډېر احاديث راغلي دي، خو موږ يوازي پر درو روايتونو

بسنه کوو:

عن ابي هريرة قال: خطبنا رسول الله ﷺ فقال: «ان الله قد فرض عليكم

الحج فاحجوا» (رواه مسلم، كتاب الحج، باب فرض الحج مرة في العمر، ۱۳۳۷ حديث).

ژباړه: له حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول ﷺ موږ ته وينا

کوله او ويې فرمايل: لوی څښتن پر تاسي حج فرض کړی دی نو حج وکړئ.

عن ابن عمر رضي الله عنهما عن النبي ﷺ قال: « بني الاسلام على خمس.

شهادة ان لا اله الا الله و ان محمداً عبده ورسوله. واقام الصلاة و ايتاء الزكاة

۱۸ پښتو معلم الحجاج

وصيام رمضان وحج البيت» (بخاري، كتاب الايمان، باب دعاؤكم ايمانكم، اتم حديث او مسلم، كتاب الايمان، باب ارکان الاسلام، ۲۲).

زياره: حضرت ابن عمر رضي الله عنهما له رسول ﷺ څخه روايت كوي چي هغه وفرمايل: د اسلام بنسټ پر پنځو شيانو ايښوول سوي دي (۱) پر دې شاهدي ويل چي له الله څخه ماسوا بل هيڅ رشتياني معبود نسته او حضرت محمد د هغه بنده او استازي دي. (۲) لمونځ كول. (۳) زكات وركول. (۴) د رمضان روژه نيول (۵) د لوی ځښتن د كور حج كول.

په دغه روايت كي څرگنده سوي ده چي د اسلام پنځه ركنونه دي. نو څوك چي له دغو څخه هر ركن پرېږدي هغه د اسلام د مانې پر لور غواړي. عن ابن عباس قال: أن امرأة من خثعم، قالت: يا رسول الله ﷺ، إن فريضة الله على عباده ابركت أبي شيخاً كبيراً لا يستطيع أن يستوي على الرحلة، فهل يقضي أن أحج عنه؟ قال: «نعم» (رواه البخاري، كتاب المغازي، ۷۷، باب ۴۳۹۹ حديث).

زياره: حضرت ابن عباس وايي چي د خثعمو د قبيلې يوې ښځې پوښتنه وكړه او وې ويل: اى د لوی ځښتن استازي! د خداى پر بنده گانو باندي چي د حج كومه فريضة ده هغه زما پر پلار باندي د زېږت پر مهال فرض سوي ده خو هغه د همدغه زېږت له امله پر سورلي باندي ځان نه سي تكيه كولاى نو آيا زه د هغه لخوا حج كولاى سم؟ هغه مبارك وفرمايل: هو.

له دې حديث څخه جوته سوه چي حج فرض دي او پر چا چي فرض سوي وي كه يې پخپله د كوم عذر له امله نه سي كولاى، نو په يوه بل چا دي له خپله لوري حج وكړي.

د حج فرضيت په اجماع سره

ملك العلماء علامه كاساني په "بدائع الصنائع" كي او شيخ رحمت الله

پښتو معلم الحجاج ۱۹

سندي په "لباب المناسك" كي د حج پر فرضيت باندي اجماع داسي نقل كړي ده: "واما الاجماع فلان الامة اجمت على فرضيته". (بدائع: ۱۱۸/۲ مخ).

يعني: ټول امت د حج پر فرضيت اجماع كړي ده.

"الحج فرض مرة بالاجماع على كل من استجمعت فيه الشرائط". (اللباب: ۴ مخ).

يعني: حج په اجماع سره پر هر هغه چا چي د حج د فرضيت شرايط ټكني موجود سي په ژوند كي يوځل فرض دي.

د حج فرضيت په عقلي دلايلو

څنگه چي په عبادتونو كي د ټولو موخه او مقصد د عبوديت څرگندول او د نعمت شكر كښل دي، نو په حج كي دغه دواړي موخي په بشپړه توگه تحقق مومي. ځكه د عبوديت له څرگندولو څخه موخه د خپلي عاجزي اظهار دي او كه د حاجي پر حالت، په تېره د احرام پر مهال غور وسي نو له هغه څخه ښځي ډېره سپېدلې ورځ څرگنديږي. د حاجي له هر حركت او سكون څخه يې وزلي په گوته كيږي. كور كېول، خپلوان او دوستان، شته، دنده او كار بار ټول خوشي كړي، څوك د سمندر، څوك دوجي او څوك د هوا له لاري د سفر كړاوونه، لوري، تندي او سترېاوې ټولي وزغمي او ډېرېسي او بېوزلي په حال كي د خپل محبوب كور ته د مجنون غوندي ور درومي. د ښكلا او موډ او فېشن لباس يې ايسته اچولي وي، صرف په يوه لنگ او پټو كي پېچلي، لكه كفن په غاړه د خپل بادار دربار ته په لېوالتيا سره حاضرېږي. شعر:

چو رسي بكوي دلبر بسپار جان مضطر كه مبدا بار دگر نه رسي بدين تمنا

چي د جانان كوڅي ته ورسېږي ځان و سپاره

بيا خداى خبر چي به ودي هيلي ته كله رسي

ورېښتان او نوكان يې رسېدلي وي. بدن يې د سفر په خپرو او دوږو

پښتو معلم الحجاج

خيرن اولوغون وي او په ژبه يې د «ليک ليک» (حاضر يم، حاضر يم) چينې پورته کړي وي، گواکي محبوب يې ورځ کړي او دی په مينه کي ډوب، له زور او ولولو ډک د حال او قال په ژبه جواب ورکوي.

څنگه چي د محبوب دربار ته ورسېږي کله يې در او دېوال مچوي، کله چار چاپېره پر راگرځي او وايي:

امر علي الديار، ديار ليلي اقبل ذالجدار وذاالجدار
وما حب الديار شفن قلبي ولكن حب من سكن الديار
ژباړه: کله چي د ليلي مېني ته ورسېږم کله ها دېوال مچوم، کله دا.
دا مه گنه چي زما زړه د دې اړشو ميني وړی دی. بلکي زما زړه د دې
ځای د استوگن په مينه کي دغسې تپاند دی.

کله چي وويني چي د محبوب د اړشو د ليدو او ور رسېدو نېکمرغي ورپه برخه سوې ده، سمدستي د شکر سجده وکړي (د طواف دوه رکعت له مونځ وکړي، او پر خپله بنده گي او د لوی څښتن پر معبوديت اقرار او اعتراف وکړي. نو چي حج د بنده گي د څرگندوني ستره ذريعه ده او د عبوديت اظهار واجب دی نو حج هم واجب دی.

دغه راز په حج کي د نعمت شکر هم نغښتی دی. ځکه چي عبادت دوه ډوله دی: مالي: چي شته پکښي لگول کيږي، لکه زکات، او بدني: چي زيار او کړاو پکښي گالل کيږي، لکه له مونځ او روژه. خو په حج کي دواړي خبري يوځای سوي دي. شته هم پکښي لگيږي او زيارونه او کړاوونه هم پکښي گالل کيږي. له دې امله د حج د وجوب لپاره شته او روغتيا دواړه شرط دي. گواکي په حج سره د دواړو نعمتونو شکر ادا

پښتو معلم الحجاج

کيږي. ځکه د نعمت شکر خو دادی چي د منعم په اطاعت کي څرگند سي او د نعمت شکر هم په عقل، هم په شرع او هم په دود او عرف فرض دی نو حج هم فرض دی.

د حج فضایل

د حج ښېگڼي او فضيلتونه ښځي ډېر دي. (د قرآن کریم په ډېرو ايتونو کي د حج او عمرې او په مکه کي د نورو مناسکو او عبادتونو ښېگڼي او فضایل بيان سوي دي. خو) دلته څو هغه احاديث ذکر کيږي چي په لنډه توگه د حج فضيلت ځني څرگنديږي، خو د حج له فضايلو څخه د څه خبرتيا په رامنځته کېدو سره، په زړه کي ولولې زياتي را وياړيږي او د دې فرضې د ادا کولو مينه او لېوالتيا نوره هم زياته سي. ځکه د کوم شي فضيلت او فايده چي نه وي څرگنده، د هغه د ترسره کولو سره دونه مينه او رغبت نه وي، بلکي ستونزمن ښکاري. خو چي د کوم کار گټه څرگنده سي نو د هغه ارزښت جوت سي او بيا چي هرڅونه ستونزمن هم وي آسانه سي.

عن ابي هريرة قال: سئل النبي ﷺ: أي الأعمال أفضل؟ قال: «إيمان بالله ورسوله». قيل: ثم ماذا؟ قال: «جهاد في سبيل الله». قيل: ثم ماذا؟ قال: «حج مبرور» (بخاري، كتاب الحج، باب فضل حج المبرور، ۱۵۱۹ حديث او مسلم، كتاب الايمان، ۱۳۵ حديث).

ژباړه: حضرت ابوهريره رضی الله عنه روایت کوي چي له رسول ﷺ څخه پوښتنه وسوه چي کوم عمل ډېر غوره دی؟ هغه وفرمايل: ډېر غوره عمل پر لوی څښتن او د هغه پر استازي باندي ايمان راوړل دي. ورته وويل سول: بيا کوم کار ډېر ښه دی؟ هغه وفرمايل: بيا ډېر ښه کار د خدای په

پښتو معلم الحجاج

لار کي جهاد دی. ورته ویي ويل: بیا کوم عمل ډېر غوره دی؟ ویي فرمایل: بیا ډېر غوره عمل مبرور او مقبول حج دی.

وعنه قال: قال رسول الله ﷺ: «العمرة إلى العمرة كفارة لما بينهما، والحج المبرور ليس له جزاء إلا الجنة» (بخاري، کتاب العمرة، باب العمرة، ۱۷۷۳ حدیث او مسلم، کتاب الحج، باب فی فضل الحج والعمرة، ۴۳۷ حدیث).

ژباړه: دغه راز له حضرت ابوهريره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول ﷺ وفرمایل: یوه عمره تر بلې عمرې پورې د هغو گنهونو کفاره ده چې د هغو په منځ کي تر سره سوي وي او د مبرور حج بدله بېله جسته بل څه نه ده. په دې دوو حدیثونو کي رسول ﷺ حاجي ته د جنت خوشخبري ور کړې ده.

مبرور حج هغه دی چې کومه گناه پکښي تر سره نه سي. ځیني وایي چې د منلي (مقبول) حج نوم مبرور دی. ځیني بیا وایي: هغه حج چې ریا او نوم او ځان ښوونه نه وي پکښي هغه مبرور حج دی. ځیني نور وایي چې هغه حج مبرور دی وروسته یې گناه تر سره نه سي. حسن بصري رحمه الله علیه فرمایي: مبرور حج دادی چې تر حج وروسته دنیا ته یې توجهي او آخرت ته رغبت پیدا سي.

وعنه قال: سمعت النبي ﷺ يقول: «من حجَّ لَّهِ فلم يَرُفْثْ ولم يَفْسُقْ رجع كيوم ولدته أمه» (بخاري، کتاب الحج، باب فضل الحج المبرور، ۱۵۲۱ حدیث او مسلم، کتاب الحج، باب فی فضل الحج والعمرة، ۴۳۸ حدیث).

ژباړه: دغه راز حضرت ابوهريره رضی الله عنه وایي چې ما له رسول ﷺ څخه واورېدل چې ويل یې: څوک چې یوازي د لوی څښتن د خوښۍ لپاره حج وکړي او له جماعو او د هغو له یادوني او گناه څخه ځان وساتي نو داسي (پاک) وگرځي لکه د مور له نس څخه چې د پیدا کېدو په ورځ (پاک وو).

پښتو معلم الحجاج

له دغه روایت څخه څرگندیږي چې که څوک حج په اخلاص وکړي، ځان د احرام له وخته د حج له ممنوعاتو وژغوري او کومه گناه ونه کړي نو ټول گنهونه یې معافېږي. خو د لویي (کبیره) گناه په معافېدو کي اختلاف دی.

حج یوه فريضة ده او د هغه ادا کول زموږ د غاړې پور دی، خو دا د لوی څښتن احسان دی چې نه یوازي موږ له فريضې خلاصېږو، بلکي زموږ گنهونه هم ورسره بخښل کېږي، په تل تر تله خوښي او خوشالي نازول کېږو او د رسول ﷺ په مبارکه ژبه د هغه د ادا کولو له امله د جنت زېږۍ راکول کېږي.

حضرت ابن عباس رضی الله عنه فرمایي چې ما له رسول ﷺ څخه واورېدل چې ويل یې: کله چې حاجي سپور سي د هغه د سپرلۍ پر هر گام اوبه نېکۍ ورته لیکل کېږي او چې پلۍ حج کوي پر هر گام د حرم له نېکیو څخه اووه سوه نېکۍ ورته لیکل کېږي. له هغه څخه پوښتنه وسوه چې د حرم نېکۍ څوڼي وي. ویي فرمایل یوه یې د یولک نېکیو سره برابره ده.

الله اکبر! دا د لوی څښتن ﷻ څونه لوی احسان دی چې دوني نېکۍ او ثوابونه راپه برخه کوي.

د حج مصلحتونه او حکمتونه

په اوس مهال کې د جهل د ډېرښت سره سره د علم او پوهې دعوي ډېرې کېږي او هر څوک په خپل عقل زبات نازيږي. که په کوم شي نه پوهېدی هغه غلط بولي. که يې په کوم څه کې گټه نه وه هغه نه مني او په نورو شرعي قطعي احکامو کې هم په يې علمي رايه ورکوي او نه دا چې پر خپلو گټو او مصالحو بسنه کوي، بلکې د هغو په علتونو او دلايلو پسې هم گرځي. دا ناروغي داسې عامه سوي ده چې هر څوک د شرعي احکامو علت غواړي او بېله دې يې ډاډ نه ترسره کېږي. دا گرده د بېدينۍ او د لوی څښتن جَلَّ جَلَالُهُ د احکامو د ستړتوب او عظمت څخه د يې خبرې له امله کېږي. که نه موږ څوک يو چې د هغه لوی خالق او مالک د احکامو علتونه ولټوو. هغه زموږ ټولو څښتن دی. نو هغه چې څه حکم کوي موږ دا حق نه لرو چې د "ولي؟" لفظ پر خوله راوړو. قرآن کریم فرمايي:

﴿لَا يُسْئَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْئَلُونَ﴾ [الانباء: ۲۳]

ژباړه: هغه [لوی څښتن] د خپلو کارونو لپاره [د چا په وړاندې] پوښتېدونې [جواب ورکوونکې] نه دی او نور ټول [د ده په وړاندې] پوښتېدونکي دي. زموږ کار بايد داوي چې:

زبان تازه کردن به اقرار تو نينگيختن علت از کار تو

چې تې ښې ستا حکمت دی په پوهېږې لوبه خدايه

ستا پر موږ ده پېرزوينه او پر موږ يې ده مننه

دا چې په دې حکم کې څه مصلحت دی او دليل يې څه دی؟ دا بايد له

خپله قانون جوړوونکي څخه وپوښتل سي نه د عالمانو څخه. ځکه عالمان

خو د قوانينو ناقلين دي نه قانون جوړوونکي. خو بيا هم داسې نه ده چې د شريعت احکام له حکمت او مصلحت څخه خالي دي. مگر دا ضروري نه ده چې د هر چا دا خبرې زده وي. د اسلام سترو پوهانو او حکماوو د اسلامي شريعت د ټولو احکامو مصالح بيان کړي دي او پر دې موضوع يې بېل کتابونه ليکلي دي. خو په یاد مو وي چې دغه ټوله مصالح د حکم وړ نه دي. که دغه مصالح هم نه وي بيا هم زموږ دنده ده چې د لوی څښتن جَلَّ جَلَالُهُ په وړاندې د تسليم سر ټپت کړو او پوه سو چې لوی څښتن د حکمت خاوند دی او د حکيم کار له حکمته خالي نه وي. دا زموږ د عقل کمۍ دی چې موږ د دغو مصالحو تر پېچلو اسرارو نه پورسېدلي

څنگه چې زموږ عقل او علم دواړه نيمگړي دي او د لارښوونې لپاره بشپړ او کافي نه دي، له دې امله لوی څښتن انبيا را لېږلي او کتابونه يې را استولي دي، خو د هغه بنده گانو ته الهي احکام ښه معلوم وي.

د اسلام حکماوو د حج ډېر حکمتونه بيان کړي دي او د حج د هر فعل اسرار يې بېل بېل په گوته کړي دي. دلته موږ په لنډه توگه د حج له څو حکمتونو څخه يادونه کوو. گوندي د هغو چې د هر څه د فلسفې د څېړنې او پلټنې په لټه کې دي څه تسلي په وسي. دغه خبرې له حجة الله البالغة څخه په لنډه توگه را اخيستل سوي دي. که څوک په دې هکله د مفصلو معلوماتو په لټه کې وي نوموړي کتاب ته دي مراجعه وکړي.

۱. په هره زمانه، هر ولس او په هر دين کې دا دود پاته سوی او دی چې د هغه پيروان په يوه ځانگړي سپېڅلي ځای کې سره راغونډيږي او خپل خيالات او اندونه يو له بله تبادله کوي. هر يو له بله گټه او چټوي، د خپل ځواک او دېدې څرگندونه کوي او د خپلو شعایرو درنښت او

تعظيم کوي. پر دې بنسټ د حضرت محمد ﷺ د امت لپاره هم بيت الله شريفه (چې د اسلام له سترو شاعرو څخه ده) ټاکل سوې ده خو هر کال د نړۍ له گوټ گوټ څخه مسلمانان او د هغو پوهان او مشران هلته راغونډ سي او د يو بل له حال احوالو څخه د خبرېدو او د يو بل له تجربو څخه د گټې اخيستنې تر څنگ د اسلام د ستونزو او نورو چارو په هکله لازم تصميمونه ونيسي او د اسلام د سترتوب او د خداي د دې سپېڅلي کور د عظمت څرگندونه وکړي.

۲. حج د يو بل د پېژندگلوي او اتحاد او اتفاق لپاره ډېره ښه ذريعه ده. د حج پر مهال د اسلامي امت يوه ستره او پرمينه غونډه جوړېږي. له هره لوري مسلمانان ور درومي او يو له بله مينه، محبت او پېژندگلوي تر لاسه کوي. چې کېدای سي دې ته د نن مهال په اصطلاح د اسلام نړيوال کنفرانس ووايو. ځکه دا يوه داسې لويه غونډه ده چې په نړۍ کې يې ساري هېڅ نه ليدل کېږي.

۳. حج کوم نوی کار نه دی، بلکې له ډېري اوږدې زمانې څخه کېږي. تر ټولو دمخه حضرت آدم عليه السلام له هندوستان څخه حج ته تللی دی. جبرائيل عليه السلام ورته وويل چې ملائکو تر تا اووه زره کاله دمخه د دې کور طواف کړی دی. په دې ډول په ټوله نړۍ کې هند ته دا وبا ورپه برخه دی چې لومړی حج له دغه ځايه سوی دی. وايي چې حضرت آدم عليه السلام له هند څخه حج ته څلويښت ځله پلي تللی دی. دغه راز نورو ټولو انبياوو هم د کعبې شريفې حج کړی دی. د جاهليت په زمانه کې هم خلکو حج کاوه. خو د خپلو ناوړو اټکلونو پر بنسټ يې د لوبې او جهالت ډېر شيان رامنځته کړل او د حج په مناسکو يې گډ کړل. له ښه مرغه

محمدي شريعت هغه ټول اصلاح کړل او اصلي عبادت يې پرېښود خو دغه لرغونې عبادت تر هغو چې د لوی څښتن خوبه وي پاته وي او د الهي شاعرو د سترتوب او عظمت څرگندونه وسي.

۴. د حج دافعانو د ترسره کېدو ځايونه ټول، هغه ځانگړي مقدس مقامات دي چې په هغو کې د لوی څښتن پر انبياوو او رسولانو باندې د هغه بې پایانه رحمتونه او فيوضات اورېدل. کله چې حاجي هلته ولاړ سي نو دغه ټول حالات يې ور په زړه سي او د لوی څښتن د انبياوو د متابعت مينه او ولوله ورسره پيدا سي. او چې د هغو متابعت وکړي او هغه افعال تر سره کړي نو پر ده هم لوی څښتن خپل رحمتونه واوروي.

۵. کله چې د انبياوو کرامو د کيسو او د هغو د اخلاقو، اوصافو او زغم او رضا نخښې د حاجي په وړاندې ترسيم سي، نو بې واکه يې په زړه کې د هغو د متابعت ولوله پيدا سي. له دې امله دی چې حج د نفس د ترکيب او د اخلاقو د سمون ډېره ښه ذريعه باله سي.

۶. د لوی څښتن ﷻ او رسول ﷺ سره د مينې څرگندوونکو لپاره حج يوه ازموینه ده. نو څوک چې رشتياني مېنان وي تر ټولو شيانو تېر سي، د خداي او رسول په مينه کې ډوب وڅوڅي او په دې لار کې د هېڅ تکليف او کړاو پروا نه کوي. خو څوک چې مازي په نامه مسلمان وي او د نفساني اغراضو اېل او تابع وي، ډول ډول پلمې جوړي کړي او د حج غوندې درنې برخې څخه يې برخي سي.

۷. سفر د ديني او دنيوي پلوه يو ډېر ښه کار دی. د سفر له لاري د ډول ډول ولسونو اخلاق او عادات څرگندېږي. ډول ډول تجربې او ديني او دنيوي گټې ځني تر لاسه کېږي. د اوسنيو او تېرو سوو ولسونو حالات او

لرغوني مقامات چي څوک وويني پند او عبرت ځني واخلي. البته دا هغه چا ته ښه معلومېږي چي حج ته تللی وي.

۸. د محمدي امت لپاره د دغو ځايونو زيارت له دې امله هم د ځانگړي ارزښت وړ دی او د حق تعالی د رضا د تر لاسه کولو ذریعه ده چي زموږ د ستر پېغمبر حضرت محمد ﷺ د زوکړي او استوگني ځای دی او له ديني پلوه مرکزي حيثيت لري. بيت الله د مسلمانانو قبله ده. د هغې زيارت او طواف او دلته لمونځ کول گواکي د خدای دربار ته حاضري ورکول دي.

۹. د حج سفر د آخرت يادونه ده. کله چي حاجي له کوره راوړي او له خپلوانو او دوستانو رخصت اخلي نو سړي ته له کوره د جنازې د ايستلو حالت او دا په يادېږي چي يوه ورځ به دغسې له دې نړۍ څخه ځم. ټول عزيزان او اقارب به پاته وي او د آخرت سفر به کوم. کله چي د احرام لباس اغوندي نو د کفن وخت ورپه زړه کېږي. د حج ميقات د قيامت د ميقات غوندي دی. د عرفات په ميدان کي د مليونونو وگړو را غونډېدل او د دغه ډگر تودوبڼه د محشر د ورځي بېلگه ده. په دې ډول که د حج نورو افعالو ته پام وسي نو د آخرت ډېره ښه نمونه ترسيموي.

۱۰. په حج سره د توحيد او د لوی څښتن د اطاعت څرگندونه کېږي ځکه د حج له افعالو څخه موخه او مقصود د رب البيت اطاعت دی نه د دروازو، دېوالو او عرفات او نورو عبادت. نو چي موږ ته هلته د حاضري حکم سوی دی نو موږ يوازي او يوازي د عبوديت د څرگندولو او بشپړ غاړي ايښوولو لپاره د خپل مالک او خالق حکم ته د "ليک" ويلو لپاره حاضرېږو.

د حج د هر څه زړ کولو په هکله ډېر ټينگار سوی دی

کله چي حج درباندي فرض سي نو تر څو شونې وي هر څه ژر يې

وکړی او ځنډمه په کښېباسي. څوک چي د وس او شرايطو د موجوديت سره سره حج نه کوي د هغه په هکله په احاديثو کي سخت وعيد راغلی دی. په ژوند څه باور نسته، له دې امله چي څه پر چا فرض سوي وي بايد هر څه ژر يې ترسره کړي.

عن ابن عباس قال: قال رسول الله ﷺ: «من اراد الحج فليتعجل» (ابوداود، کتاب المناسک، ۱/۲۴۲ مخ).

زياره: حضرت ابن عباس روايت کوي چي رسول ﷺ وفرمايل: څوک چي د حج اراده وکړي نو د هغه په تر سره کولو کي دي بېره وکړي.

په دې حديث کي رسول ﷺ هغو کسانو ته چي حج پر فرض سوی دی د بېرې او د هغه د ژر ادا کولو لارښوونه کړې ده. ځکه ډېر وختونه د ځنډېدو له امله ځنډونه او موانع رامنځته کېږي او انسان له دې سترې نېکمرغۍ يې برخي کېږي.

عن ابي امامه قال: قال رسول الله ﷺ: «من لم يمنعه من الحج حاجة ظاهرة او سلطان جائر او مرض حابس فمات ولم يحج فليمت ان شاء يهوديا او نصرانيا». (رواه الدارمي).

زياره: حضرت ابي امامه ﷺ وايي چي رسول ﷺ وفرمايل: څوک چي کوم څرگند ضرورت يا ظالم واکمن يا شديد ناروغي له حجه راونه گرځوي او حج ونه کړي او مړ سي، نو خوښه يې چي يهودي غوندي مري که نصراني غوندي.

توبه: ځونه سخت وعيد دی. د خدای استازی هغه چاته چي حج پر فرض سوی وي او د دنيوي بوختياووياستۍ له امله يې بېله شرعي عذر نه کوي د بدې خاتمې خبر ورکوي. که څوک د حج د شرايطو

د موجودیت سره سره بیا هم حج نه کوي، که یې فرض نه گڼي نو له دې څخه د هغه کفر څرگندېږي. خو که یې پر فرضیت باور لري او شرعي عذر نه وي او حج ته نه ځي نو دا سي څوک خو د یهودو او نصاراوو سره مشابه دی او د حج نه کولو له امله د هغو غوندې دی.

اللهم احفظنا من سوء الخافعة ووقفنا لاداء فرائضك كما تحب وترضى

د حج د فرضیت او وجوب مسایل

د حج فرضیت په قرآن، حدیث، اجماع او عقل ثابت او جوت دی.

مسئله: حج چي شرایط موجود وي په ټول عمر کي یوه پلا فرض دی.

مسئله: که چا پر ځان باندي حج نذر کړ، نو حج کول پر واجبيږي.

مسئله: فرض او نذر حجونه دواړه په یوه ډول ادا کېږي.

مسئله: په کوم کال کي چي حج فرض سي په هغه کال یې ادا کول فرض دي. د حج یې له عذره څنډول گناه لري. خو که یې تر مړیني دمخه حج وکړ، حج به یې ادا سي او د څنډېدو گناه به یې هم له منځه ولاړه سي. خو که د حج بېله ادایني مړ سو د حج نه کولو گناه به پر پاته وي.

مسئله: څوک چي د حج له فرضيته منکر سي کافر دی او پرېښوونکی یې فاسق دی.

مسئله: کله حج بېله نذره هم واجبيږي. مثلاً چي څوک تر میقات یې احرامه تېر سي پر هغه حج باعمره واجب ده. نو که دغه سړی حج وکړي دغه حج یې واجب دی.

مسئله: که حج پر فرض سو او د عذر په سبب یې ادا نه کړلای سو، نو د هغه د ادا کولو وصیت پر واجب دی.

د عذرونو او موافقو بیان

مسئله: که پر چا حج فرض وو او مور یا پلار یې ناروغه وه او د ده خدمت ته یې ضرورت درلود، نو د هغو یې اجازې تګ مکروه دی. خو که یې خدمت ته ضرورت نه وو او نه یې د هلاکت اندېښنه وه بیا یې اجازې تلل پروا نه لري. په دې شرط چي لار په امن وي او که لار په امن نه وي او غالب هلاکت وو بیا یې اجازې تګ ناروا دی.

مسئله: که یې مور او پلار نه وه بیا د پلار لخوا نیکه او انا یا د مور لخوا لیکه او انا هم داسي دي لکه مور او پلار. البته که مور او پلار موجود وه بیا د دوی اجازې ته ضرورت نسته.

مسئله: د نقلي حج لپاره د مور او پلار یې اجازې، که لار په امن وي او که نه وي، د دوی د خدمت ضرورت وي او که نه وي په هر صورت چي وي تګ مکروه دی.

مسئله: که پر چا د بشخي، اولادونو او داسي نورو نفقه لازمه وي او د نفقې د ادا کولو لپاره هم څه نه وي، که هغه خوښ نه وي نو د هغو یې اجازې حج ته تګ مکروه دی. خو که د دوی د هلاکت بېره نه وي بیا تګ پروا نه لري.

مسئله: که هغه خلک نا خوښه وه چي نفقه یې پر ده نه ده لازمه بیا تګ پروا نه لري، که یې د هلاکت بېره هم وي.

مسئله: که د چا اولاد کوچنی وو (روغ وي که ناروغه) او د ساتنې لپاره یې بل څوک هم نه وو دا د حج د څنډېدو لپاره عذر دی.

مسئله: که حج پر فرض سوی وو، خو تر لږ تللو وروسته یې سا درېدله او هوسایي ته یې اړتیا پیدا کول، او بیا تر لږ څه تللو وروسته بیا دغسې حالت

۳۲ پښتو معلم الحجاج

ورپېښې نو که توبه او سورلي وه د حج ځنډېدل نه دي روا. البته که يې پر سورلي هم سفر نه سو کولای بيا عذر دی.

مسئله: که په سفر کې حاجي ته سړې هوا تاوان رساوه او ټوخی او سالتې وړ پېښېده دا عذر نه دی.

مسئله: که يې زوی ښايسته وو او د فتنې د وړ پېښېدو بېرته وه، تر هغو چې بېرته يې راځي پلار يې له حج څخه پاتېدلای سي.

مسئله: که د ښځې مخرم يا مېړه نه وو دا هم عذر دی.

مسئله: که لار په امن نه وه او هلاکت غالب وو دا عذر دی، خو که غالب هلاکت نه وو بيا نه دی عذر. که څه هم د سمندر سفر وي.

مسئله: داسې ناروغي عذر باله سي چې له امله يې سفر نه سي کېدلای يا د سخت تکليف اندېښنه وي.

مسئله: د ښځې لپاره عده هم عذر باله سي. په دې سبب حج ځنډېدلای سي.
د حج شرطونه

د حج شرطونه څلور ډوله دي.

۱. د وجوب شرايط.

۲. د ادا د وجوب شرايط.

۳. د ادا د صحت شرايط.

۴. د فرضو د وقوع شرايط.

د وجوب شرايط

* د وجوب شرايط هغه دي چې ټول موجود سي حج فرض کېږي او که په هغو کې يو نه سي موجود حج هيڅ نه فرضيږي. او دا هم نه ده پر واجب چې به بل استوي يا بل چاته د ده لپاره د حج کولو وصيت وکړي.

پښتو معلم الحجاج ۳۳

دا ډول شرطونه اووه دي:

۱. اړمري: اسلام:

د حج فرضېدو لپاره مسلمانېدل شرط دي. پر کافر (اصلي وي، لکه يهود او نصارا او که مرتد وي) حج نه دی فرض. که کوم څوک د کفر په حالت کې دونه موږ وو چې که مسلمان سوی وای نو حج پر فرض کېدی، خو د کفر په حالت کې نشتمن سو او تر نشتمنۍ وروسته مسلمان سو نو پر هغه حج نه دی فرض.

مسئله: که چا د کفر په حالت کې حج وکړ بيا مسلمان سو، نو د ده دغه حج اعتبار نه لري. که اوس حج پر فرض کېدی دوهمه پلا حج پر فرض دی. هغه مخکنی حج هيڅ اعتبار نه لري.

مسئله: که کوم کافر کوم مسلمان د ځان لپاره حج ته واستاوه، هغه هم نه دی درست.

مسئله: که مسلمان حج وکړ خو بيا کافر سو (الغيا ذبالله) او بيا مسلمان سو نو که اوس د حج شرايط موجود وه بيا به حج کوي.

مسئله: که کافر د حج احرام وټاړه او پر عرفات باندې تر درېدو د مخه مسلمان سو، نو که يې تر اسلام وروسته له نوي سره احرام وټاړه حج يې صحيح دی، که نه حج يې نه دی درست.

دوهم: د حج پر فرضيت علم درلودل:

د حج د فرضيت لپاره د هغه پر فرضيت باندې علم شرط دی. البته څوک چې د مسلمانانو په ملک کې اوسيږي د هغه لپاره علم نه دی ضرور، بلکې په دار الاسلام کې استوگنه ښه کوي. چې دا حکما علم دی. خو که يو څوک د نړۍ په يوه ليرې گوټ کې چې اسلام نه دی ور

پښتو معلم الحجاج

رسېدلی اوسېدی او مسلمان سو او د اسلام بشپړ احکام او له هغو څخه د حج په فرضیت نه پوهېدی، تر څو چې د حج په فرضیت علم پیدا نه کړي د هغه په ادا کولو مکلف نه دی. خو چې څوک د کفارو په ملک کې اوسي او دوو مستور الحالو نارینه وو یا یوه نارینه او دوو مستور الحالو ښځو یا یوه عادل نارینه د حج د فرضیت خبر ورکړ حج پر فرض سو او د علم شرط جوت سو. (دغه راز که کوم مسلمان چې د کفارو په ملک کې اوسېږي او د اسلام ملک ته را واورې خو دغونه وخت یې د اسلام په ملک کې نه وي تېر کړی چې د اسلام د شرایعو او قوانینو په هکله معلومات تر لاسه کړای سي پر هغه هم د حج پر فرضیت علم د یوه عادل نارینه یا یوه نارینه او دوو مستور الحالو ښځو یا دوو مستور الحالو نارینه وو په خبر ورکولو ثابتېږي).

دریم: عقل

عقل د حج د فرضیت او د هغه د ادا کېدو د صحت او د حج د فرض گڼلو له شرطونو څخه دی. پر لېوني حج نه دی فرض.

مسئله: که لېوني د حج احرام وټاړه یا بل چا په ټپلی وو او پر عرفات باندي تر درېدو دمخه پر سد سو او لېونتوب ځې ولاړ، نو که یې له سره احرام وټاړه فرض حج یې ادا دی او که یې له سره احرام ونه ټاړه فرض حج یې نه دی ادا.

څلورم: بلوغ یا لویښت

بلوغ یعنې د لویښت عمر ته د کوچني رسېدل د حج د وجوب او د حج د فرض گڼلو له شرایطو څخه دی. پر نابالنه کوچني حج نه دی فرض. که یې حج وکړ نو حج یې صحیح دی اما دغه حج یې نفلي دی نه

پښتو معلم الحجاج

فرض: کله چې لوی سي که حج پر فرض سو بل حج به کوي. مسئله: که نابالغ هلک د حج احرام وټاړه خو تر دې وروسته بالغ سو او حج یې په دغه احرام ادا کړ فرض حج یې نه دی تر سره سوی. بل حج به کوي. البته که یې تر لویښت وروسته له سره احرام وټاړه فرض حج یې ادا سو. پنځم: آزادي

آزادي (نه مړي توب) د حج د فرضیت او د حج د فرض واقع کېدلو له شرایطو څخه باله سي. پر مړي او پر مینځه حج نه دی فرض.

شپږم: پر حج کولو باندي وس درلودل

پر حج کولو باندي وس درلودل (استطاعت او قدرت) د حج د فرضیت شرط بلل کېږي. کوم چې سورلی، او د لاري توبه ده. یعنې څوک چې په مکه یا د هغې چارچاپېره نه اوسېږي د هغه لپاره سورلی، او دونه پانگه شرط ده چې له خپله وطنه تر مکې ولاړ سي او بېرته په راسي.

مسئله: استطاعت یا د زاد او راحلي درلودل د ادی چې له عرفات څخه د درو ورځو د سفر په اندازه لېري اوسېدونکی حج ته دتلو را تلو د داسي توبې خاوند وي چې په لگښت سره یې روغتیا په وساتي او د سور لی داسي وسیله ورته مونده سي چې بېله شدیدې مشقته سفر پکښې وکړای سي. چې البته نن مهال دغه وسیلې موټران، اورگاډي، بېړۍ او الوتکې دي چې یایې باید خپله ولري یا له هغو څخه په یوه کې د حج سفر ورته میسر سي او د تگ را تگ د کرایې د ټکټ پېسې یې ولري.

مسئله: د حج د واجېدو لپاره د شتو نصاب او مقدار د دغونه مال درلودل دي چې څوک د منځني لگښت په کولو سره د سورلی، په یوه وسیله کې سپور مکې شریفې ته په ورسېږي او بېرته تر خپله وطنه په راسي.

مسئله: دغه شته به يې له اصلي اړتياوو لکه د استوگنې تر ټاټوبي، خادم، د سورلۍ تر وسيلې او د ده د کسب او مسلک تر افزارو او کاليو او د کور تر لوبښو او اسبابو او د کور د ترميمولو تر لگښت او د کورنۍ تر نفقې او پورونو تر ادا کولو زيات وي.

مسئله: د سوداگر او دکاندار د تجارت او دکاندارۍ دغونه مال چې ورځنۍ گزاره يې په کيږي او د کښتگر د کښت اسباب، د عالم ضروري کتابونه او د داسې نورو مسلکي وگړو د مسلک اړين اسباب او آلات هم له اصلي ضرورتونو څخه بلل کيږي.

مسئله: له پانگې څخه موخه (مراد) هغه حلال مال دی چې په خپله روا گټه يې تر لاسه کړي وي او يا د ده ملکيت وي. خو که چا عاريتاً يا په مباح والي څه شته ورکړي وي حج نه پر فرض کيږي.

مسئله: که د مکې او هغې ته نژدې او سپدونکي پياده سفر کولای سي د هغه لپاره سورلۍ نه ده شرط. البته که پلۍ نه سولای تللای بيا د هغه لپاره هم د آفاقي غوندي (هغه چا غوندي چې د ميقات له پولو بهروي) سورلۍ شرط ده. او مکې ته د رسېدو ضروري توبه هم ورته شرط ده.

مسئله: که کوم آفاقي بې وزلي تر ميقاته ورسېدی او د پلي تللو وس يې درلودی، هغه ته هم د مکې د اوسېدونکو غوندي سورلۍ نه ده شرط. صرف د لاري توبه ورته ضروري ده.

مسئله: د لاري توبه د منځنۍ کچې او په مناسبه اندازه ضروري ده چې نه فضول خرچې پکښې وي او نه چلوسي.

مسئله: که څوک (پر دی يا له خپلوانو څخه وي، لکه مور، پلار، زوی او نور) چا ته د حج کولو لپاره شته بڅښې منل يې واجب نه دی. خو

د بڅښلو سوو شتو د منلو په صورت کې حج فرض کيږي.

مسئله: که څوک دغونه شته ولري چې حج ته د تلو له وخته کور ته تر بيرته راتلو پورې يې د کورنۍ د غړو بسپري او په تلای او را تلای سي خو کور او خادم ونه لري، که حج ته د تلو وخت وو، نو به حج ته په ځي. کور نه سي په رانيولای او خادم نه سي په درولای. که داسې وکړي د امام ابو يوسف په نزد گناه کار بلل کيږي. البته که د حاجيانو د تگ وخت نه وو بيا د کور رانيول ورته جايز دي. خو که څوک داسې شته ونه لري او يوازي د استوگنې کور ولري. د حج د پيسو د برابرولو لپاره يې خرڅول لازم نه بلل کيږي.

مسئله: که د چا سره دونه لوی کور وي چې تر اړتيايې زيات وي او د بل کور په درلودلو سره په هغه کې اوسېدلو ته نه وي اړ يا تر اړتيا زيات سامان ورسره وي يا د کوم عالم سره تر ضرورت زيات کتابونه وي، يا مخکه، باغ، دکان او داسې نور وي چې حاصلاتو ته يې اړتيا نه لري او په دونه بيه خرڅېږي چې حج په وکړي خرڅول يې پر واجب دي.

مسئله: که چا دونه لوی کور درلود چې يوه برخه يې د ده د استوگنې لپاره بسنه کوي او د نور کور په بيه حج کولای سي خرڅول يې پر واجب نه دی، خو که يې داسې وکړه بڼه کار دی.

مسئله: که چا دونه لوی کور درلود چې که يې خرڅ کړي، هم حج په کولای سي او هم د خپلې استوگنې لپاره يو کوچنی کور په رانيولای سي، نو خرڅول يې پر واجب نه دی. خو که يې خرڅ کړي حج په وکړي بڼه کار دی.

مسئله: که چا دونه غله درلوده چې د يوه بشپړ کال لپاره يې کافي وه

د هغې خرڅول پر واجب نه دي. خو که يې غله دونه ډېره وه چې تر يوه کال يې زياته بسېده او په زياته غله خرڅولو يې حج کولای سو نو هغه دي خرڅه کړي او حج دي په وکړي.

مسئله: که چا دوني مخکې درلوده چې څه ځني خرڅه کړي د حج لگښت او د عيال نفقه يې په ادا کيږي او دونه مخکې يې لا ور پاته کيږي چې دی له حج څخه تر راتلو وروسته خپله گزاره په ښه توگه په وکړي، نو پر ده حج فرض دی. خو که تر خرڅولو وروسته دونه مخکې نه ور پاتېده چې گزاره يې په وسې حج نه دی پر فرض.

مسئله: که د چا سره دوني پيسې وې چې حج په وکړي، مگر د نکاح قصد هم ولري. که د حج وخت وو نو حج فرض دی او که د حج وخت نه وو بيا نکاح هم په کولای سي. مگر که يې دا يقين وو چې که مي نکاح ونه کړه خامخا به په زنا مبتلا سمه بيا دي لومړی نکاح وکړي حج دي نه کوي.

مسئله: د حج کولو په لگښت کي هر هغه څه شامل دي چې پر حاجيانو يې ادا کول ضروري دي، لکه ځيني پکسونه، د حج ښوونکو اجورې او نور.

مسئله: پر تسبو، مصلو اونورو سوغاتونو او بې خايه دودونو چې خرڅونه کيږي هغه د حج د لاري په توبه کي نه دي حساب.

مسئله: د مدينې منورې د سفر خرڅ د حج د لاري په توبه کي نه دی شمار. ځيني خلک دا هم شميري او له دې امله حج ته نه ځي. چې دا سخته تېروتنه ده. هو! د مدينې منورې حاضري لويه ښکمرغي ده.

خو د حج په فرضيت کي يې هيڅ دخل نسته. که چا ته الله تعالی وس ورکړ هغه دي هرومرو مدينې ته ولاړ سي. خو څوک چې يوازي د حج کولو پيسې لري، هغه دي له دې امله چې د مدينې منورې د تللو پيسې

له لري حج دي نه ځنډوي.

مسئله: که پر چا حج فرض سو بيا نشتمن سو، حج پر پاته دی. کونښن دي وکړي چې حج ادا کړي.

مسئله: په حرامو شتو حج حرام دی. نو که چا په حرامو حج وکړ فرض يې ادا سو، خو حج يې ناقبول دی.

مسئله: که پر چا حج فرض نه وو مگر لوی څښتن توفيق ور کړ او په پښو (بلي) حج ته ولاړ، که يې نيت د فرضي حج کړی وو يا يې د مطلق حج نيت کړی وو يعني د فرضي، نفلي يا نذر حج اراده او يادونه يې نه وه کړې. نو حج الاسلام يې ادا سو که بيا بډای سو بيا حج نه دی پر فرض. خو که يې په اول کي د نفلي حج نيت کړي وو، که بيا شتمن سو دوهم ځل حج پر فرض دی.

اووم: د حج وخت:

د حج وخت کوم چې د حج د فرضيت له شرايطو څخه دی، د کوچني اختر (شوال) او مياڼي (ذی القعدې) مياشتي او د لوی اختر (ذی الحجې) لس ورځي دي. يا هغه وخت وي چې په عامه توگه د حج کوونکي د ځای حاجيان حج ته روانيږي.

يادونه: په دې کي اختلاف دی چې وخت د وجوب له شرايطو څخه دی که د ادا له شرايطو څخه. شيخ ابن الهمام دې ته ترجيح ورکړې ده چې وخت د وجوب له شرايطو څخه دی.

مسئله: که د حج ټول شرطونه موجود وه، خو د حاجيانو د تگ وخت نه وو رارسېدلی حج فرض نه دی. نو که يې تر دې وخت د مخه روږی، پر اوه شي ولگولې باک نه لري او حج نه دی پر واجب. مگر که يې په دې

نیت روپی خرڅولې چې حج راباندې فرض نه سي مکروه تحریمي دی. مسئله: که څوک د ذو الحجې پر نهمه مکې مکرمې ته و نه رسېدی، بلکې د ذو الحجې د نهمي او لسمي تر منځ د شپې په وروستیو کې داسې مهال ورسېدی چې پر عرفات باندې د درېدو پای ته رسېدو ته لږ وخت پاته وو او وخت دونه تنگ وو چې که د ماخستن لمونځ کوي د عرفات درېده ځنې تیرېږي نو دغه چا ته د ماخستن د لمانځه قضا کول روادي. (ځکه که څه هم د فرض لمانځه کول ډېر مهم دي، خو د حج په فوتېدو کې ستړي ستونزې او غټ تکلیف رامنځته کېږي. اما لمونځ په آساني سره راڅرخي. غنیه ۲۳ مخ او د ملاعلي قاري مناسک ۵۹ مخ).

د حج د ادا کولو د وجوب شرایط

د حج د شرایطو دو هم ډول د حج د ادا کولو د وجوب شرایط دي. دا داسې شرایط دي چې د حج وجوب د هغو په موجودیت اړه نه لري خو کله چې دا ټول شرطونه موجود سي نو د حج ادا کول واجب سي. که د حج د وجوب او د هغه د ادا کولو د وجوب شرایط دواړه موجود سي نو پر انسان شخصاً د حج ادا کول فرض سي. خو که د حج د وجوب ټول شرایط موجود سي، لیکن د حج د ادا کولو له شرایطو څخه کوم شرط موجود نه سي نو پر انسان په خپله د حج ادا کول نه واجبېږي، بلکې په دې صورت کې به له خپله لوري بل څوک استوي څو سمدستي دده لخوا حج وکړي او یا به وصیت کوي چې دده تر مړینې وروسته دده لخوا حج وکړي. ددې ډول شرطونه پنځه دي: لومړی: چې بدني روغتیا ولري. دوهم: چې بندي نه وي یا د پاچا لخوا څخه ممانعت نه وي. درېیم: چې لار په امن وي. دا درې شرطونه نارینه وو او ښځینه وو دواړو ته دي.

څلورم: چې ښځه مخزم ولري. پنځم: چې ښځه په عده کې نه وي. پوښتنه: څوک چې ناجوړه وي یا ږوند یا گود یا گونگی وي یا بله داسې ناروغي په پوري وي چې په خپله سفر نه سي کولای او نور شرایط ټول موجود وي نو پر دغسې چا حج فرض دی که نه دی؟

جواب: په دې کې علمای کرامو اختلاف کړی دی. ځینې وايي حج پر فرض دی او ډېرو علماوو دا قول صحیح بللی او غوره کړی دی. نو د دې قول پر بنسټ که یې پخپله حج وکړ خو ښه. که نه حج بدل یا وصیت واجب دی. ځینې علما بیا وايي چې پر دغسې ناروغ گرد سره حج نه دی فرض، ځکه نو حج بدل او وصیت کول نه دی لازم. خو دا خلاف هله دی چې د معذورۍ او ناجوړۍ پر مهال ده ته د حج استطاعت حاصل سي. که دروغتیا په حالت کې حج پر فرض سوی او بیا ناروغ او معذور سوی وي، نو بالاتفاق حج پر فرض دی او پر ده د ځان لخوا بل څوک حج ته استول یا وصیت کول لازم دي.

مسئله: که څوک بندي وو یا حکومت له حجه منع کړی وو نو په خپله پر ده حج نه دی واجب، لیکن که یې د حج کول موقع نه کړه پیدا د مړینې پر مهال د حج بدل وصیت کول پر واجب دي.

مسئله: که د چا حق پر باندې وو او نه یې ور کاوه او له دې امله بندي سو او حج پر فرض وو او د حق پر ادا کولو یې هم قدرت درلود، د معذر نه دی حج پر واجب دی.

مسئله: که د حج د واجبېدو ټول شرایط موجود وي، خو دلاري امنیت خراب وي، د کوم ظالم یا له درنده یا په سمندر کې د ډوبېدو بېرته وي، نو په دې وخت کې حج ته تلل او ادا کول یې واجب نه دی. خو که لار

د مړینې تر مهاله په امن نه سوه د حج بدل وصیت کول واجب دی. مسئله د لارې په امنیت کې اعتبار اکثر او غالب لږه دی. نوکه اکثر قافلې صحیح سلامتي رسېدې او ځینې پېښکې (اتفاقا) لوتېدلې دا امن دی. مسئله که په سمندر کې زیاتري پېرې ډوبېدلې، نو لار نه ده په امن او که اکثرې صحیح سالمې رسېدلې بیا خطر نه نسته. مسئله که په ډېو (رشوت) امنیت پیدا کېدې نو لار په امن ده. د ظلم د دفعې لپاره رشوت ورکول جایز دي. ورکوونکی نه دی گنهگار، اخیستونکی گنهگار دی.

مسئله د حج په سفر کې (چې د ښځې د ځای او مکې شریفې تر منځ د درو یا زیاتو ورځو د سفر لار وي) د ښځې لپاره دینداره محرم یا مېړه شرط دی که یې محرم یا مېړه نه وو یا وو خو نه ورسره تلې، نو پرې د حج تګ واجب نه دی که یې حج و نه کړ د حج بدل وصیت به کوي. پوښتنه: (نن مهال داسې هم کېږي چې یو څوک خپله مور یا خپله بله ښځه له هوايي ډگر څخه په الوتکه کې بېله محرمه سپروي او په جده کې یې بل زوی یا محرم یا خپل د هغې هر کلي ته ولاړ وي په دې توګه پر ښځه باندي په الوتکه کې یې محرمه څو ساعته تېرېږي، نو ایا د ښځې دغسې سفر روا دی؟

جواب: د ښځې دغسې سفر بېله محرمه هیڅ درست نه دی. رسول ﷺ فرمایي: «هغې ښځې ته چې پر لوی ځښتن ایمان لري تر درو یا زیاتو ورځو د ۷۷٪ کبلو مترو، د لارې سفر بېله پلار، زوی، مېړه، ورور او محرمه روا نه دی» (خواتین کے لیے رہنمائے حج و عمرہ: ۲۲۹ مخ او احکام مسافر: ۵۲ مخ).

مسئله: محرم هغه دی چې هیڅ وخت نکاح ورسره روا نه وي د نسب په اعتبار وي، یعنی قریب او خپل یې وي یا د رضاعت په اعتبار وي، چې یو تی یې سره رودلی وي، لکه ورور، وراره، اکا او نور یا د مضاہرت په اعتبار یعنی

د خسرګلوی، یازوم ګلوی، له جهته وي مګر په دې زمانه کې له رضاعي خپلوانو او د خسرګنۍ له دوستانو احتیاط کول ضروري دی ځکه چې وخت د فتني دی. له دې امله دي ښځه له دوی سره حج نه کوي.

مسئله: د محرم او مېړه عقل، بلوغ او دینداري هم شرط ده او باید لا ابالي اوبې پروا هم نه وي. نو که محرم یا مېړه فاسق وو حج ته تګ ورسره ناروا دی. مسئله: که کوم هلک هوښیار او بلوغ ته نژدې وي هغه د بالغ غوندي دی تګ ورسره روا دی.

مسئله: که ښځه ګونډه وه او محرم یې نه وو د حج لپاره پرې نکاح نه ده واجب. مسئله: که ښځه یې محرمه او یې مېړه حج وکړي فرض یې ادا کېږي. مګر گنهګاره ده ځوانه وي او که زړه وي.

قال الله تعالى: ﴿وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ﴾ [النساء: ۱۲۵]

ژباړه: د دین په اعتبار تر هغه بل ښه څوک دی؟ چې د لوی ځښتن حکم ته یې د بنده ګۍ سر کېښته کړ، په داسې حال کې چې ښک چاری وي. همدا راز لوی ځښتن فرمایي:

﴿بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ﴾ [البقره: ۱۱۲]

ژباړه: رشتیا خبره داده هر څوک چې خپل ځان د لوی ځښتن اطاعت ته وسپاري او په عملي توګه ښه چلند غوره کړي، د هغه لپاره د هغه د رب په نزد اجر سته.

یعنی د هغه چا عبادت قبول دی چې د شرعي موافق وي او د الله تعالی نافرمانی یې نه وي کړې او کار یې خاص د خدای لپاره وي او ریاکیني نه وي.

مسئله: که محرم مری یا کافر وي هم پروا نه کوي. خو که مجوسي (اوربالی)، وو یا یې هېڅ اعتبار نسته. ځکه چې د دوی په نزد د محرماتو سره هم نکاح روا ده. مگر په دې زمانه کې احتیاط دادی چې له هېڅ کافر سره دي نه ځي ځکه چې اندېښنه سته چې له اسلامه یې واړوي.

مسئله: که محرم یا مېړه په خپل خرڅ تی یا پر ښځه بېله خپله خرڅه نور څه واجب نه دي. خو که یې خپل خرڅ نه ورکاوه یا یې لگښت پر ښځه واجب دی. پر دې بنسټ د ښځې د حج د وجوب لپاره د محرم یا د مېړه د خرڅ درلودل هم شرط دی.

مسئله: ښځه د خپل حج د سفر لپاره محرم یا مېړه نه سي مجبور ولای.

مسئله: بلوغ ته د نزدې نجلۍ او زړې ښځې لپاره هم محرم شرط دی که نه حج یې ناقبول او د شریعت خلاف دی.

مسئله: که ښځه د ډېرو ښځو سره حج ته بې محرمه ځي جواز نه لري او د ډېر زار په نابالغ هلك سره چې محرم یې نه وي هم تگ ناروا دی.

مسئله محرم هم هغه وخت ورسره تلای سي چې د فتنې او د شهوت اندېښنه نه وي او که یې غالب گومان دا وو چې په خلوت یا د مسه کېدو په وخت کې به مې اشتها ورته وسي بیا تگ ناجایز دی.

مسئله: که مېړه نه وو او د ښځې له سپرلۍ څخه په کښته کولو یا په سپرولو کې د محرم پر ځان یا پر ښځه د شهوت پاردو بېره پیدا سوه تر وسه وسه خو دي ځان ځني زغوري او که بېخي مجبوري سوه او د ښځې سپرلۍ ته د پورته کولو او را کښته کولو لپاره بل څوک نه وو یا دي لاس او بدن ته دوني پټې جامې وکړي چې د بدن تودوخه یې یو بل ته ونه رسېږي.

مسئله: که پر ښځې حج فرض سو او محرم یې تگ ته ورسره چمتو وو مېړه یې نه سي منع کولای. خو که یې محرم نه وو یا حج نقلي وو یا یې منع کولای سي. مسئله که ښځې حج نذر کړ نذري صحیح دی، خو د مېړه بې اجازې نه سي

تلای. که یې په ژوندوني حج ونه کړ نو دي وصیت وکړي چې د دې تر مړینې وروسته د دې لخوا حج وکړي.

مسئله: که ښځه پیاده حج ته تلنه نو ولي یا مېړه یې حق لري چې منع یې کړي.

مسئله: که ښځه د حج تر مياشتو دمخه روانېده یا چې په عامه توګه حاجیان تلنه تر هغه وخت ډېره دمخه روانېده مېړه یې دا حق لري چې منع یې کړي. خو که یوه یا دوې ورځې دمخه روانېده نه یې سي منع کولای.

مسئله: پر ښځه باندي حج ته تګ هغه مهال واجب دی چې په عده کې نه وي که په عده کې وي حج ته تلل نه دي پر واجب بنایي دغه عده د مرګ یا د نکاح د فسخي یا د طلاق رجعي یا د بانن وي. خو که یې په عده کې حج وکړ فرض یې ساقط دی، مگر ګنهاره ده.

مسئله: که په لار کې مېړه ښځې ته طلاق رجعي ورکړ ښځه دي له مېړه نه جلا کېږي. هري ځوانه چې یې مېړه ځي دادی هم ورسره ځي. خو افضله داده چې رجوع ورته وکړي.

مسئله: که مېړه ښځې ته بانن طلاق ورکړ او د مکې او د وطن دواړو ترمنځ د سفر واټن تر درو ورځو کم وو بیا د ښځې اختیار دی مکې ته ځي یا که وطن ته ځي. محرم ورسره وي او که نه په ښار کې وي یا په ځنګله کې. خو افضل کار دادی چې وطن ته ولاړه سي او که یوه لوري ته د بشپړ سفر واټن وو او بل لوري ته تر سفر (درو ورځو) کم واټن وو هغه لوري ته به ځي چې واټن یې کم دی. هغه لوري ته به هېڅ نه درومي چې سفر یې اوږد وي. او که هري خوا ته د بشپړ سفر واټن وو او دا په ښار کې وه عده به په دغه ښار کې تېروي. که څه هم محرم ورسره وي. دا د حضرت امام ابو حنیفه رحمته الله علیه مذهب دی. مگر امام ابو یوسف رحمته الله علیه او امام محمد رحمته الله علیه وايي چې که محرم ورسره وو بیا د عدي تر ختمېدو دمخه هم له دغه ښاره تللای سي.

۲۶ پښتو معلم الحجاج

مسئله: که پر ښځي په کلي يا څنگله کي عده لازمه سوه او هلته يې د خان يا د مال خطر وه، کولای سي چي امن ځای نه ولاړه سي. خو د امام صاحب په نزد بيا د هغه د امن له ځايه د عدي د مدي تر پوره کېدو نه سي تلای که څه هم محرم ورسره وي او صاحبين وايي که محرم موجود وو بيا تلای سي.

د حج د ادا کولو دصحت شرطونه

د حج د ادا کولو دصحت شرايط هغه دي چي له هغو پرته حج نه صحيح کېږي. که څه هم د وجوب او د ادا شرايط موجود سي.

د اړول شرطونه نه دي:

۱. اسلام: د دې بيان او احکام وړاندي وويل سول.
۲. احرام: که څوک بېله احرامه د حج افعال تر سره کوي نه دي صحيح.
۳. د حج مهال: يعنی د حج په مياشتو کي طواف، سعی، پر عرفات درېده او نور افعال په خپل خپل وخت کول.
۴. د حج ځای: يعنی هر فعل په خپل ځای کي تر سره کول، لکه پر عرفات باندې درېدل؛ په مسجد حرام کي طواف کول؛ په مناکي ذبح او رمې تر سره کول. که څوک د حج افعال، فرض وي يا واجب يا سنت يا مستحب پر خپل ځانگړي ځای تر سره نه کړي نه دی صحيح. که يې څه هم بل ځای تر سره کړي وي.

۵. تمیز.

۶. عقل.

۷. د حج افعال: د حج افعال شرايط وي، ارکان وي که واجبات وي، دا ټول بايد حج کوونکي په خپله تر سره کړي. البته په ځينو افعالو کي د عذر له امله نيابت (د حج کوونکي لخوا د بل چا استازيتوب) روا

پښتو معلم الحجاج

۴۷

دی په دې هکله به ان شاء الله تعالی په وروستيو پاڼو کي معلومات راسي.

۸. د ښځي سره نژدېکت (جماع) نه کول: تر احرام وروسته، پر عرفات تر درېدو دمخه پوري نژدېکت نه کول د حج د ادا د صحت شرط باله سي. که يې په دې منځ کي نژدېکت وکړ حج يې نه دی صحيح، فاسد سو. خو په دغه کال به د دغه حج ټول افعال بشپړوي او له احرامه حلالول ورته لازم دي، يعنی د حج افعال پوره کول ضروري دی مگر بيا به يې قضايي بل کال راوړي. قضايي پر واجب ده.

۹. کال: په کوم کال چي يې احرام تړلی دی په هغه کال به حج کوي. که يې احرام يو کال او حج بل کال وکړ نه دی صحيح. بلکي واجب ده چي په دغه احرام په دغه کال د عمرې افعال تر سره کړي او له احرام څخه ځان حلال کړي. بيا په راتلونکي کال له نوي سره احرام وتړي د دغه فوت سوي حج قضا راوړي.

د حج د فرضو پر ځای د واقع کېدو شرايط

دا هغه شرطونه دي چي موجودېدل يې د حج د فرضو د واقع کېدلو او د دمې د خلاصېدلو لپاره اړين دي. دا هم نه دي:

۱. اسلام: د حج ادا کولو پر مهال بايد مسلمان وي.
۲. د عمر تر پايه مسلمان پاته کېدل: که يې حج وکړ، بيا (العباد بالله) مرتد سو هغه لومړنی حج يې بېکاره سو. که بېرته مسلمان سو او د حج کولو شرايط موجود وه بيا به دوهم حج کوي.

۳. آزادي.

۴. بلوغ.

۵. عقل.

۴۸ پښتو معلم الحجاج

۶. که يې قدرت وو پخپله حج کول.

۷. حج په جماعو نه فاسد کول.

۸. د کوم بل چا لخوا د حج نيت نه کول.

۹. د نفل نيت نه کول.

مسئله: که مريي يا نابالغ کوچني يا لېوني حج وکړ فرض حج يې نه دی سوي، بلکې که مريي آزاد سو يا هلک لوی سو يا لېونی جوړ سو که د حج وس او د هغه شرطونه موجود سوي وي. دوهم حج به د فرضي حج په نيت کوي.

فايده: که د وجوب شرايط موجود سوه او بيا يې حج ونه کړ د حج بدل وصيت به کوي. د ادا شرايط موجود وي او که نه وي موجود. او که د ادا شرايط موجود سوه، مگر د وجوب شرايط نه وه بيا وصيت نه دی واجب ځکه چې حج نه دی پر فرض سوي.

د حج فرائض

د حج اصلي فرضونه درې دي:

۱. احرام: يعنې په زړه د حج نيت کول او تلبیه يعنې (لبیک) تر پايه وبل. (د احرام مفصل بيان به په راتلونکو پاڼو کې راسي. ان شاء الله تعالی).
۲. پر عرفات درېدل: يعنې د ذو الحجې پر نهمه نېټه د لمر تر زوال وروسته بيا د ذو الحجې د لسمې نېټې تر صبح صادق پوري، يو وخت له وختونو پر عرفات مبارک درېدل که څه هم يوه شېبه وي.
۳. طواف زیارت: يعنې د ذو الحجې د لسمې له صبح صادق څخه بيا تر دولسمې پوري تر سر څرېلو يا بې د ورېښتانو لنډولو وروسته پر بیت الله طواف کول.

پښتو معلم الحجاج ۴۹

مسئله: که له دې درو فرضونو څخه يو پاته سي حج نه دی صحيح او تلافي يې په دم يعنې قرباني او نورو نه کېږي.

مسئله: دا درې سره فريض په ترتيب سره ادا کول او هر فرض په خپل ځانگړي ځای او وخت کې تر سره کول واجب دي.

مسئله: پر عرفات باندي تر درېدو د مخه د بشخي سره نژدېکت پرېښوول واجب دي، بلکې په فريضو پوري ملحق دي.

د حج ارکان

د حج دوه رکنه دي ۱- پر عرفات درېدل او ۲- طواف زیارت. په دې دوو کې ډېر مهم، مقصود او قوي پر عرفات درېدل دي.

د حج واجبات

د حج واجبات شپږ دي:

۱. په مزدلفه کې د وقوف (اوسېدو) پر مهال پاته کېدل. (د ذو الحجې د لسمې د صبح صادق تر طلوع وروسته د څه مهال لپاره په مزدلفه کې اوسېدلو ته "وقوف مزدلفه" وايي).
۲. د صفا او مروه په منځ کې سعی: د صفا او مروه په منځ کې په ځانگړې توگه اووه ټپاله تله او راتله.
۳. رمي جمار، يعنې جمرې (شیطانان) په شپږو وېشل.
۴. د قارن او متمتع لخوا قرباني کول.
۵. حلق، يعنې د نارینه لخوا په وخت او ځای کې د سر ورېښتان څرېل يا تقصير يعنې ورېښتان لنډول.
۶. طواف وداع (طواف صدر) يعنې چې څوک له ميقاته بهر وي د هغه آفاقي لپاره د رخصتېدو طواف واجب دی.

۵۰ پښتو معلم الحجاج

مسئله: د واجباتو حکم دادی چي که په قصد یا په هېره پاته سي حج کيږي خو جزا (قرباني یا صدقه) لازميږي. لکه چي د جنایاتو په بیان کي به راسي البته که ځيني افعال په معتبر عذر پاته سي نو جزا نسته.

د حج ستونزه

۱. د آفاقي مُفرد او قارن لخوا طواف قدوم.
 ۲. په طواف قدوم کي رمل کول. که چا په دغه طواف کي رمل ونه کړل بیا دې په طواف زیارت یا طواف وداع کي وکړي.
 ۳. د امام لخوا درې ځایه خطبه ويل. د ذو الحجې پر اوومه په مکه مکرمه کي. پر نهمه یې د عرفات په نمره مسجدکي، د دوو لمونځونو تریو ځای ادا کولو د مخه. پر یوولسمه یې په منا کي.
 ۴. د ذو الحجې په نهمه شپه په منا کي اوسېدل.
 ۵. د ذو الحجې په نهمه، سهار، د لمر تر راختلو وروسته له منا څخه عرفات ته روانېدل.
 ۶. له عرفات څخه د امام تر روانېدلو وروسته مزدلفې ته روانېدل.
 ۷. له عرفات څخه مزدلفې ته په رسېدو سره شپه تېرول.
 ۸. په عرفات کي غسل کول.
 ۹. د منا په شپو کي د شپې په منا کي اوسېدل.
 ۱۰. له منا څخه د ستنېدو پر مهال په مُحَصَّب کي توقف کول که څه هم یوه شپه وي.
- پر دې وو سربېره نور ډېر ستونزه دي چي د حج په راتلونکو مسایلو او احکامو کي به په خپلو ځایونو کي ذکر سي ان شاء الله تعالی.
- مسئله: د ستو حکم دادی چي د هغو په قصد پرېښوول بد کار دی. په تر

پښتو معلم الحجاج ۵۱

سره کولو کي یې ثواب دی، خو پر پرېښوولو یې جزا نه لازميږي.

مستحبات او مکروهات

د حج مستحبات، مکروهات او آداب بېخي ډېر دي. ډېر یې لاندې د "حج د سفر د آدابو" تر سرليک لاندې بیانېږي او پر دې سربېره نور هم سته چي ان شاء الله په راتلونکو پاڼو کي به بیان سي.

د حج د سفر آداب

کله چي حج فرض سي ځنډېدل یې نه دی په کار. پر الله تعالی دي توکل وکړي، د سفر په سربېته دي پېل وکړي او چي کوم آداب دلته ذکر کيږي هغه دي عملي کړي.

(هر سفر کوونکي ته تر ټولو دمخه لازمه ده چي کوم ځای ته سفر کړي نو د هغه په هکله، په هغه ځای کي د موسم، د اړتیاوړ شیانو، لکه لباس، د خرڅ او خورک د پیسو او داسي نورو په هکله مخکي تر مخکي لازم او بشپړ معلومات تر لاسه کړي. څو په دې ډول اصل مقصد ته په ډاډمنه توګه ورسېدلای سي. تاسي به هم د سعودي عربستان، په تېره د مکې مکرمې او مدینې منورې د سفر په هکله دې ټکو ته زېت زبات پام کوی، د سعودي د قوانینو، د سعودي د پیسو، روغتیايي مراکزو، د خپلو افغاني خدماتي څانګو، د معاري او د هغې د تشناب او نورو سامانونو د استعمال، د حج ښوونکو د دفتر او داسي نورو په هکله به بشپړ معلومات تر لاسه کوی. څو هلته خدای مکړه په څه پرېشاني اخته نه سی. چي بیا به د لوی څښتن دا ستر عبادت یا در څخه پاته وي او یا به یې لکه څنګه چي ښايي د زړه په ډاډ او خوند نه سی ادا کولای. البته سپین پرې، اطرافي او نالوستي حج کوونکي ته د یوه ځوان او لوستي ملګرتیا ډېره اړینه ده.)

نیت

یوازي د الله تعالى د رضا، د فرضو د ادا کولو او د لوی څښتن ﷻ د فرمان د عملي کولو لپاره حج وکړی او د مکې پر لور د حج په نامه د سیرو سیاحت، تفریح او تجارت لپاره سفر مه کوی. ډېر خلک صرف د سیاحت او د تجارت او د دې لپاره چې د حاجي په نامه یاد سي سفر کوي. الله تعالى دي مسلمانان له دې بلا څخه وساتي. د جناب رسول الله ﷺ ارشاد دی: « ائما الا اعمال بالنيات » (بخاري لومړی کتاب، لومړی باب، لومړی حدیث او مسلم، کتاب الامارة ۱۵۵ حدیث). یعنی د اعمالو ثواب صرف په نیت اړه لري.

دغه راز د رسول ﷺ ارشاد دی: « ياتي على الناس زمان يحج اغنياء الناس للزاهة و اوساطهم للتجارة و فقراء هم للمسئلة و قراء هم للسمعة » (کنز العمال: ۲/ ۲۶ مخ). يعني پر خلکو به داسي مهال راسي چې ماړه وگړي به یوازي د سیر، سیاحت او تفریح لپاره، د منځنۍ کچي خلک به یې د سوداگرۍ لپاره، مسکینان به یې د سوال لپاره او قاریان او عالمان به یې د نامه لپاره حج کوي.

نو له دې امله مناسبه ده چې د تجارت نیت و نه سي.

شعر

په هيڅ کار کي په دروغ مه شه دخيل
پېژانده شي بېله حاله قال و قيل
بېهوده په خوله دعوي د خيلی کړي
چي کارونه له تانه شي دخيل

توبه

د سفر تر پېلولو د مخه د زړه له اخلاصه توبه وکارې او که د چا مالي يا بدني حق وو څو کېدلای سي ادا يې کړی. د معاملاتو صفایي او د خطا او قصور معافي و غواړی. خو که د حقوقو څښتنان مړه سوي وي، که یې وارثان موجود وه هغو ته یې حق ورکړی او که د حقوقو د څښتنانو او د هغو د ورثه وو پته نه لگېده بیا یې د مال د څښتن لخوا خیرات کړی. په خپله یې د ثواب څه هيله مه لری. که مو په عباداتو کي کوتاهي او ناپامي کړې وه د هغو قضا او تلافي وکړی او آینده پخه اراده وکړی چې بیا به دا غلطی او گناه نه کوم.

دنيا ته پاک له گناه راغلم	اوس د گناه پيټي پرسر خاورو له ځمه
پر پېغمبر مې سلام وايه	امت دي ډوب وو د گناه په دريا بونه
عمر د باد غوندي تير کړي	زه نه پوهيرم په آخر ورسېدنه
په آخرت کي به نارې کړم	چي زه نادان وم په گناه نه پوهېدنه

د توبې مستحبې طريقه

لومړی غسل وکړی يا اودس تازه کړی. بيا دوه رکعت له مونځ د توبې په نیت وکړی. په ډېره خشوع او خضوع او په عجز او خاکساري لوی څښتن ﷻ ته وراړی. په دې کي حتی المقدور کمي مه کوی. له خپلو گناهونو او تېروتنو توبه وکارې. په پلا وو پلاوو دا دعا ووايست: اللهم اني اتوب اليك منها، لا ارجع اليها ابدا. اللهم مغفرتك اوسع من ذنوبي و رحمتك ارجى عندي من عملي. (پاړه: ای لویه څښتنه! زه ستا په حضور کي له خپلو ټولو گناهونو څخه توبه کارم او په ټينگه اقرار کوم چې بيا هيڅکله گناه نه کوم. ای لویه څښتنه! زه باور لرم چې ستا بخښنه زما تر گناه ډېره پراخه ده او زما

د عمل په نسبت زه ستا رحمت ته ډېر امید لرم.

د مور، پلار او نورو اجازه

که مو مور او پلار ژوندي وي نو له هغو څخه د سفر اجازه په کار ده. که هغه ستا خدمت ته اړ دي بیا د هغو بې اجازه تګ مکروه دی او که د خدمت محتاج نه وي بیا د هغو بېله اجازه تګ مکروه نه دی. په دې شرط چې لار په امن وي. خو که لار نه وه په امن او سلامتي غالبه نه وه بیا هم بې اجازه تلل مکروه دي. که څه هم د دوی د خدمت ضرورت نه وي. البته دا په فرضي حج کې دی، خو که څوک د نفلي حج لپاره ځي بیا د والدینو اطاعت په هر صورت اولی دی. که بې د خدمت ضرورت وي او که نه وي. لار په امن وي او که نه وي.

که هلک لویښت ته رسېدلی وو، خو پې مخې وو او ډېره بې نه وه راغلې او په سفر کې بې د فتنې او د فساد بېره وه، نو مور او پلار بې د هغه د بېرې را تلو تر مهاله له حجه راکړخولای سي. که مور او پلار نه وي د پلار لخوا نیکه او انا او د مور لخوا نیکه او انا د مور او پلار حکم لري.

که حج کوونکي د مېرمنې، اولادونو او هغو وگړو چې نفقه یې پر واجب وي، د ده تر راستنېدو پوري نفقه ورکړې وي او د ده په نشته والي کې د هغو د هلاکت او داسې نور څه اندېښنه نه وي، نو د هغو اجازه ته ضرورت نشته. که نه د هغو بېله اجازه تلل هم مکروه دي.

دغه راز که د چا داسې پور پر باندې وي چې سمدستي (فی الحال) یې ورکړي، نو د هغه بې اجازه تګ مکروه دی. البته که بې ضامن ورکړ یا ده اجازه ورکړه یا فی الحال د پور اداینه هرو مرو نه وه، بلکې څه موده وروسته وه او دی تر ټاکلي وخت دمخه راټلای سو بیا کراهیت نشته.

امانت او وصیت

که د چا امانت یا غوښتونکی شی در سره وي هغه ورکړی او د ټولو اړینو چارو او خبرو په هکله یوه وصیت نامه ولیکي. که مو پر چا پور باندې وي یا پر تاسې د چا پور باندې وي ټول ښه مفصل ولیکي، په شاهدانو یې لاسلیک کړي، او یو ښه دینداره سړی وصي (قائم مقام) وټاکي.

استخاره او مشوره

تر سفر دمخه د سفر او د هغه د ضروریاتو په هکله د یوه هوښیار، تجربه کار او دیندار سړي سره مشوره وکړي او استخاره هم ضروري ده. خو که حج فرض وي، نو بیا د حج لپاره د استخارې اړتیا نشته بلکې د لارې، د روانېدو د مهال، ملګري او نورو چارو په هکله استخاره وکړي. خو که حج نفلي وو بیا د حج په هکله هم استخاره په کار ده. مګر په قرآن شریف او نورو فال مه اچوی.

د استخارې طریقه

د استخارې طریقه داده چې دوه رکعت له مونځ وکړي. په لومړي رکعت کې تر «الْحَمْدُ لِلَّهِ» وروسته د (الکافرون) سورت او په دوهم کې د (الاحلاس) «قُلْ هُوَ اللَّهُ» سورت ووايست. تر سلام ګرځولو وروسته د لوی خښتن حمد او ثنا او درود شریف ووايست او دا دعا په ډېره خشوع او عاجزي ولولي:

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْتَخِیْرُکَ بِعِلْمِکَ وَاسْتَقْدِرُکَ بِقُدْرَتِکَ وَاسْئَلُکَ مِنْ فَضْلِکَ الْعَظِیْمِ فَانْکَ تَقْدِرُ وَلَا اَقْدِرُ وَتَعْلَمُ وَلَا اَعْلَمُ وَاَنْتَ عَلَّامُ الْغُیُوْبِ. اَللّٰهُمَّ اِنْ کُنْتَ تَعْلَمُ اَنْ هٰذَا اَمْرٌ خَیْرٌ لِّیْ فِیْ دِیْنِیْ وَمَعَاشِیْ وَعَاقِبَةِ اَمْرِیْ وَلِیْ عَاجِلٍ

پښتو معلم الحجاج

أَمْرِي وَأَجَلِي فَأَقْدَرَهُ لِي وَ يَسِّرْهُ لِي ثُمَّ يَارَبُّكَ لِي فِيهِ وَإِنْ كُنْتُ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي فَأَصْرِفْهُ عَنِّي وَأَصْرِفْنِي عَنْهُ وَأَقْدِرْ لِي الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ أَرْضِنِي بِهِ.

ژباړه : ای لویه څښتنه ! زه ستا څخه ستا د علم په برکت هغه غواړم چې زما لپاره ښه وي او ستا د قدرت په برکت غواړم چې پر هغو ښو مي وس پيدا کړي او ستا له لویه فضله څخه د هغو ښو سوال کوم. بېشکه چې ته پر هغو قدرت لرې او زه قدرت نه پر لرم او بېشکه چې ته پوه یې په هغو چې ښه دي او زه نه په پوهېږم او ته له غیبو خبر یې. ای باري خدایه ! که ته پوهېږې چې دغه کار ماته زما په دین او ژوندانه کې او زما په آخرت کې یا اوس یا وروسته ښه دی نو هغه ماته چمتو او آسانه کړه او بیا ماته برکت پکښې راکړه او که ته پوهېږې چې دغه کار ماته زما په دین ، ژوندانه او آخر کار کې یا اوس یا وروسته بد دی نو دغه کار زما څخه وگرځوې او ما له هغه څخه وگرځوې او ماته خیر لکه څنگه چې خیر دی هماغسې مېسر کړې او بیا مې په هغه خوشاله کړې.

کله چې د " هَذَا الْأَمْرَ " الفاظو ته (یعني هغو الفاظو ته چې کرښه تر لاندې کښل سوې ده) ورسېداست، نو هغه څه خیال په زړه کې در وگرځوې چې په هکله یې استخاره کوئ. (که یې د دعا په پای کې وویاست هم درست دی. او مستحب ده چې د دغې دعا په پیل او پای کې د خدای عزوجل ثنا او صفت وویاست او پر رسول ﷺ باندې درود ولېږي. تر دې وروسته چې مو زړه هري خواته غوښتل هغه ښه دی. د هغه سره سم باید کړنه وکړئ. که مو په یوه پلا زړه ډاډه نه سو بیا استخاره وکړئ. تر اوو پلاوو ان شاء الله ډاډ تر لاسه کېږي. په استخاره کې اصل

پښتو معلم الحجاج

شی دادی چې تردد رفع سی او یوې خواته ترجیح ورکړل سي. خوب لیدل او نور ضروري نه دي.

د حج د سفر لگښتونه

تر څو ممکنه وي حج به په حلالو شتو وي. په حرام مال حج نه کېږي. یوازې فرض په ساقطېږي. که چیرې د چا په مال کې شېبه وه نو دې له کوم غیر مسلم څخه بېله سوډه پور واخلي بیا دې پور په هغه مشتبه مال ادا کړي.

(خو پوه سئ چې دا یوه حيله غوندي ده. که د چا شته حلال نه وي د حج په لار کې به د لوی څښتن له قهره بل څه په لاس را نه وړي.)

د حج د سفر ملگری

د حج د ملگریا لپاره داسې ښه او صالح سپری گورئ چې د ضرورت پر مهال په کار درسي او د پېرېشانی په وخت کې مرسته او کومک در سره وکړي. که چیرې باعمله عالم وو خو ډېر ښه دی. په هره مسئله کې ، په نېره د حج په مسائلو کې به مو مرسته کوي.

څنگه چې د حج سفر ډېر اوږد دی د ملگرو په منځ کې زیاتره خوابدي راځي. له دې امله ښه داده چې د خپلو له ملگریا خان وژغورئ او د پردې سپرې سره ملگریا غوره کړئ. خدای مکړه که مو په منځ کې خوابدي راغله بیا له پردې څخه ملگریا شلول آسان کار دی. خو د خپل سره په شلوون کې د صله رحمې قطع کېده راځي چې دا ډېره سخته گناه ده.

د حج د مسایلو زده کول

تر حج دمخه د حج مسئلې زده کول واجب دي. نو چې کوم وخت مو د حج اراده وسي یا سفر پیل کړئ د حج د مسئلو په زده کولو پیل

وکړی. یا یې له یوه معتبر عالم څخه زده کړی یا یو معتبر (واضح او جامع) کتاب در سره واخلی، هغه څو واره مطالعه کړی. که په کومه مسئله نه پوهېداست له عالم څخه یې زده کړی. (دا ځکه چې بېله علمه عمل نسته. حضرت عمر بن عبدالعزیز رضی الله عنه به ویل: څوک چې یې علمه عمل کوي تر اصلاح او ودانۍ یې فساد او ورانۍ زیاته وي. د عامو خلکو پېښې (تقلید) مه کوی او مه پر معمولي لوستونکي اعتماد کوی، بلکې د مکې مکرمې د معلمانو پر خبره هم باور مه کوی. ځکه چې هغوی اکثر د حج په مسایلو ناخبره دي او که بالفرض په مسئلو پوه هم وي، د خلکو د ستونزو دونه پړوا نه کوي. له دې امله څو ممکنه وي له معتبر عالم څخه پوښتنه کوی او د داسې عالم ملګرتیا اکسیر اعظم وګڼی.

د سفر پیل

سفر د مياشتې په لومړۍ پنجشنبې پیلوی. ځکه چې رسول ﷺ د حج سفر په پنجشنبې پیل کړی وو. هغه نور سفرونه هم زیاتره په پنجشنبې کول. که په پنجشنبې سفر نه وي ممکن بیا د دوشنبې په سهار او که دا هم نه وي بیا د جمعې تر لمانځه وروسته روان سئ. خو لکه چې پوهیږو اوسمهال د حج سفر زیاتره د حاجیانو په اختیار نه وي او څنگه چې د حکومت پلان وي حاجي هغسې کولو ته اړ دی.

د سفر وسیله

د حج د سفر لپاره د ښې سورلۍ په لټه کې سئ. سورلۍ والا ته خپل سامان وربکاره کړی. د هغه بېله اجازې ډېر سامان وړل ناجایز دي. ځینو فقاوو لیکلي دي تر پلي پر سپرلۍ سفر کول غوره دي ځکه څوک چې پلي درومي نو د تکلیفونو او ستونزو له امله به پرېشانه سي؛ پر

اخلاقو به یې بده اغېزه پرېوزي، چې له امله به یې د ملګرو سره شخړې او جګړې کوي؛ حج به یې خراب سي. خو مازي د خوند او د طبیعي د تفریح لپاره دي نه سپرېږي، د ضرورت خیال او د خیر د نیت لحاظ په کار دی. په سورلۍ کې چې کومه طریقه معموله او دود وي د هغې په پام کې نیول اړین دي. مخالفت یې جایز نه دی.

فضول خرڅي او چلوسي

د حج په سامان او د لارې په توبه کې چلوسي او بخیلي مه کوی. کومې پیسې چې د حج په لار کې خرڅي سي د هغو ثواب یو په اووه سوه، بلکې لا زیات دی. هو! که چیرې پیسې لږ وي بیا یې په احتیاط خرڅوی. (خو دونه پیسې باید هرو مرو درسره واخلی چې د حج د سفر لپاره کفایت وکړي). له فضول خرڅۍ به ډډه کوی. خو چې څوک موږ او د پراخ رزق څښتن وي هغه لږه تنګي نه ده په کار. توبه، ښه او زیاته وړی. (د دې لپاره چې د حج د مناسکو د ترسره کولو لپاره ښه چمتو سئ ښه خواړه خورئ او د ځان روغتیا او هوسایۍ ته ډېر پام کوی خو). له ډېر نس ډکېدو ځان ګوری. ډېر ډول ډول خواړه هم مه پخوی. په کالو کې هم (اسلامي، افغاني فرهنگ او نظافت په کلکه په پام کې نیسئ خو) ډېر فېشن مه کوی. په خپله توبه کې هم بل څوک مه شریکوی ځکه چې زیاتره د توبې له ګډېدو څخه نزع، جګړې او بد نیتي پیدا کېږي. له دې کار څخه ډډه کول مستحب دي، ځکه چې بیا د خپل زړه په خوښه خبر او خیرات نه سئ کولای. خو که ملګري ځوان طبیعت، مېړه مخي او یو بل ته تېرېدونکي وه، نو په شرکت کې یې هم بدې نسته. خو بیا هم مستحب ده چې په هر شي کې تر خپلې برخې په لږ څه بسنه وکړی.

پر يوه سترخان په ډله ييزه توگه خورک جايز، بلکي مستحسن دی. که چيري په ملگرو کي د يو چا د بل چا تر خپلي برخي له ډېرو خوړلو څخه ښه نه راتله نو تر خپلي برخي زيات مه خورئ. خو که څوک په زياتوب نه خفه کېدل بيا تر خپل حق زيات خورک پاک نه لري. دغه راز په سورلي کي هم څوک مه شريکوي چي خبره جگړې ته و نه رسېږي.

د سفر لپاره له کوره وتل

له کوره غمجن او خوابدي مه وزئ، بلکي خوښ او خوشاله وزئ. تر وتلو دمخه د وس سره سم څه خيرات ورکړئ. دوه رکعته نقل لمونځ په کور کي وکړئ، بيا دوه رکعته د خپلي محلي په مسجد کي وکړئ؛ په لومړي رکعت کي تر ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ﴾ وروسته (الکافرون)، په دوهم کي ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ ۖ وَوَايَاست. تر سلام وروسته آيه کوسي او سورت قريش ﴿لَا يَلْفِ قُرَيْشٌ ۖ وَوَايَاست او له حق تعالي څخه د سفر د آساني په هکله مرسته وغواړئ. که موياده وي دا دعا وواياست:

اللهم انت صاحب في السفر والخليفة في الاهل والمال والولد. اللهم انا نسئلك في مسيرنا هذا البر والتقوى ومن العمل ما تحب وترضى. اللهم انا نسئلك ان تطوى لنا الارض وتكون علينا السفر وترزقنا في سفرنا هذه السلامة في العقل والدين والبدن والمال والولد وتبلغنا حج بيتك الحرام وزياره نبيك عليه افضل الصلوة والسلام. اللهم اني لم اخرج اشرا ولا بطرا ولا رياء ولا سُمعة بل خرجت اتقاء مخطئك وابتغاء مرضاتك وقضاء لقرضك واتباعا لسنة نبيك محمد ﷺ وشوقا الى لقائك. اللهم لتقبل ذلك و صلى

علي اشرف عبادك سيدنا محمد و آله و صحبه الطيبين الطاهرين اجمعين.
زبانه: اي لويه څښتنه! ته زموږ د سفر ملگري يې او ته زموږ په نه موجود والي کي زموږ د کورنۍ، شتو او اولادونو ساتونکي يې. اي لويه څښتنه! موږ ستا څخه په دې سفر کي پر نېکۍ او پرهېزگاري د توفيق غوښتنه کوو او د داسي عمل توفيق در څخه غواړو چي ستا خوښ وي او ته په راضي سي. اي لويه څښتنه! موږ ستا څخه غوښتنه کوو چي ته د مخکي تनावونه (اوږد واټن يې) راته لنډ کړي او سفر را ته آسانه کړي او په دې سفر کي زموږ په عقل، دين، بدن، شتو، او اولادونو کي سلامتيا راپه برخه کړي. ستا د درنې پيښې حج او ستا د پېغمبر ﷺ زيارت ته مو ورسوي. اي باري خدايه! زه حج ته د بدۍ، لوبې، ربا، او نلمه لپاره په سفر نه يم وتلی، بلکي ستا د ناخوښۍ څخه د بهرې او ډډې کولو او ستا د رضا د ترلاسه کولو، ستا د فرضو د ادا کولو، ستا د پېغمبر حضرت محمد ﷺ د ستونو د متابعت او ستا د لقا د مينې په خاطر را ووتلم. نو اي لويه څښتنه! دا له ما څخه قبول کړي. ستا د بنده گانو پر ډېر غوره، زموږ پر سردار حضرت محمد او د ده پر ټولو پاکواو سپېڅلو آل او اصحابو دي درودونه وي.

بياچي ولاړېږئ دا دعا وواياست: اللهم اليك تو جهت و بك اعتصمت.

اللهم اكفني ما اهنى و ما لا اهم به. اللهم زدني التقوى و اغفر لي ذنبي.

زبانه: اي باري خدايه! ستا لوري ته درومم او په تا سره پناه غواړم. اي لويه څښتنه! هغه چي ماښې قصد او اراده کړې راتر سره او بشپړ کړې او هغه را تر سره کړې چي ماښې اراده نه ده کړې. اي لويه خدايه! تقوا او پرهېزگاري مي توبنه وگرځوي او گناه مي را ويځي.

کوم وخت چي له کوره راوړئ دا دعا وواياست: بسم الله امنت بالله.

۶۲ پښتو معلم الحجاج

توكلت على الله، لاحول و لا قوة الا بالله. التكلان على الله. اللهم اني اعوذ بك من ان اضلّ او اضلّ او ازلّ او ازلّ او اظلمّ او اظلمّ او اجهلّ او اجهلّ علىّ.

ژباړه: پيل كوم په نامه د لوی څښتن. ايمان مي راوړی دی پر لوی څښتن باندې. توکل كوم پر خدای تعالی. نسته له گناهونو څخه د ژغورني او بېرته گرځېدني واک او پر اطاعت او نېکي وس او ځواک مگر په توفيق د لوي څښتن. توکل پر لوی څښتن دی. ای زما ربه! په تاسره پناه غواړم له دې چې څوک له لاري واړوم يا ما څوک له لاري واړوي يا وښويږم يا بل څوک وښويږم يا ظلم وکړم يا پرما څوک ظلم وکړي يا د جاهلانو غوندي جهل غوره کړم او څوک وزوروم يا ما څوک په جهل سره وزوروي.

له دوستانو، عزيزانو، گاونډيانو اونورو څخه درخستېدو پرمهال معافي او دعا وغواړئ او د لاسونو په روغېر خدای په امانې ورسره وکړئ. او دا دعا ووايست: استودعکم الله الذي لا يضيع ودائعه.

ژباړه: پر هغه لوی څښتن مو سپارم چې خپل امانتونه نه ضايع کوي.

البته رخصت ورکوونکی به دا دعا وايي:

اللهم اطرله البعد و هوّن عليه السفر.

(ای لویه څښتنه! ده د ليري لاري واټن لنډ کړه او سفر ورته آسانه کړه).

کوم وخت چې سپېږی لومړی بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ووايست،

بنی پښه کېږدئ او بني لوري ته کېښئ (البته که کېدونې وه) او چې

سپاره سي دا دعا ووايست: الحمد لله الذي هدانا للاسلام ومنّ علينا بحمد

عليه افضل الصلوة و السلام سبحن الذي سخر لنا هذا وما كنا له مقرنين

پښتو معلم الحجاج ۶۳

و انا الى ربنا المنقلبون. الحمد لله، الحمد لله، الحمد لله. الله اكبر، الله اكبر، الله اكبر. سبحانك اني ظلمت نفسي فاغفر لي فانه لا يغفر الذنوب الا انت.

ژباړه: حمد دي وي هغه خدای لره چې موږ ته يې اسلام را ښوولی دی او د حضرت محمد مصطفی ﷺ په را لېږلو يې پر موږ لوی احسان کړی دی. سپېڅلی دی هغه ذات چې موږ ته يې دغه سورلي اېل (مسخره) کړه، که نه موږ نه سواي کولای دا د خان تابع کړو. بېشکه چې موږ د خپل رب لوري ته ورگرځېدونکي يو. ټول تعريفونه لوی څښتن ته ځانگړي دي. لوی څښتن تر هغه ستر دی چې تصور يې کېږي. پاکي ده تاته ای لویه څښتنه! ما پر خپل ځان ظلم کړی دی، نو ماته بخښنه وکړه! ځکه چې بېله تا بل څوک گناهونه نه بخښي.

که مو سپړلی پر لويه مخکه يا پر غره وڅيږي (الله اکبر) وایست او چې د کښني مخکي پر لور روانه سي (سبحان الله) وایست. چې پر څنگله تېرېږي (لااله الا الله و الله اکبر) وایست. چې کوم ښار مو په سترگو سي دا دعا وایست: اللهم رب السموت السبع وما اظللن و رب الارضين السبع وما اقللن و رب الشیطين وما اضللن و رب الرياح وما ذرین فانا نسلک خير هذه القرية و خير اهلها و خير ما فيها و نعوذ بك من شرها و شر اهلها و شر ما فيها.

ژباړه: ای د اوو آسمانو ربه! او د هغو شیانو ربه چې آسمانونو سایه پر غوړولې ده او د اوو مخکو خاونده! او د هغو شیانو څښتنه چې مخکي پر ځان اخیستي دي، ای د شیطانانو ربه! او د هغو ربه چې شیطانانو بې لاري کړي دي. ای د بادونو پروردگاره! او د هغو شیانو پروردگاره چې بادونه يې سره تیتوي، موږ له تا څخه د دغه ځای خیر، د هغه

۶۴ پښتو معلم الحجاج

د اوسېدونکو او د ټولو هغو شيانو چي په هغه کي دي خبر غواړو. او له تا څخه د هغه د بدۍ او د هغه د اوسېدونکو او ټولو هغو شيانو چي په هغه کي دي له بدۍ څخه تاته پناه دروړو

کله چي کوم ښار او آبادۍ ته ننوزئ، درې واره دا دعا وایاست :

اللهم بارک لنا فیها. (ای پروردگاره! موږ ته په دې ځای کي برکت پیدا کړه).
بیا دا دعا وایاست: اللهم ارزقنا جَنَافًا وَحَبِيبًا اِلٰی اهلها وحب صالحي اهلها
اینا. (ای لویه څښتنه! مېوې یې زموږ روزي کړې، زموږ سره د هغه د اوسېدونکو مینه پیدا کړه او د هغه د ښو خلکو مینه زموږ په زړونو کي واچوه.

په کوم ځای کي چي د څه مهال تم کېدو لپاره وایوئ

په کوم ځای کي چي وایوئ دا دعا وایاست: ان شاء الله د هغه ځای له شره به په امان سی: اعوذ بکلمات الله التامات من شر ما خلق.

(د لوی څښتن د بشپړو کلماتو په برکت د هغو له شره پنا غواړم چي موندلې یې دي).

کله چي شپه سي دا دعا وایاست: یا ارض ربی وربک الله اعوذ بالله من شرک و شرما خلق فیک و شرما یدبُ علیک و اعوذ بالله من اسد و اسود و من الحیة و العقرب و من شر ساکنی البلد و من والد وما ولد.

ژباړه: ای مخکي! زما او ستا رب لوی څښتن دی. زه ستا له شره او له شره د هغو شيانو چي په تا کي پیدا سوي دي او له شره د هغو چي پر تا باندې خوځي لوی څښتن ته پناه وروړم او له شره د زمري، مار، ښامار، لږم او له شره د دې ښار د اوسېدونکو او له بدیو د پلار او اولاد یې خدای ته پناه وروړم.

پښتو معلم الحجاج ۶۵

کله چي سهار سي دا دعا وایاست: سمع سامع بحمد الله و حسن بلاحه علینا. ربنا صاحبنا و افضل علینا عائذا بالله من النار.

ژباړه: یوه اورېدونکي د لوی څښتن د تعریف او ثنا او پر موږ د هغه د ښې ازموینې په هکله واورېدل. ای لویه څښتنه! زموږ مل سه او پر موږ فضل وکړه، په داسي حال کي چي موږ په لوی څښتن د دوېځ له اوره پناه غوښتونکي یو.

که خدای مه کړه څه بهره یا خطر د رامنځته سوه نو

﴿لَا يَلْفُ قُرَيْشٍ﴾، آیه کرسی، ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ او

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ درې واره وایاست. په لار کي له حق

تعالی څخه ډېر بهرې او تل په ذکر، تلاوت او داسي نورو لگیا اوسی.

څنگه چي د مسافرو په تېره د حاجیانو دعاوي قبلېږي نو موږ او پلار،

خپلوانو او عامو مسلمانانو ته دعاوي کوئ. په کوم ځای کي چي تم سی

دوه رکعت نفل کوئ. کله چي روانېږئ بیا دوه رکعت وکړئ. د ملگرو،

خدامانو او نورو سره سختی، شخړې او جگړې مه کوئ

که کوم بې وزلی یا بې خرڅه حاجي سوال کوي بد مه ورته وایاست.

که مو څه د وسه کېږي ورېې کړئ. که نه په سمه یې جواب کړئ او دعا

ورته وکړئ.

پر لاري ښه په سکون او په وقار ځئ. له چټي خبرو ډډه وکړئ.

یوازې سفر مکروه دی. وایي: الرفیق قبل الطريق. (تر سفر پیلولو د مخه

ملگری پیدا کړه). دا یو ډېر له حکمته ډک مثل دی له دې امله تل د

ملگرو سره سفر کوئ.

د سفر د مشر ټاکل

د ملګرو شمېر کم وي که زیات، سفر لنډ وي که اوږد باید د یو بل په موافقه یو دیندار، هوښیار، تجربه کار او برد بار سپری د سفر د امیر (مشر) په توګه وټاکل سي او بیا په اړوندو چارو کې د هغه اطاعت وسي. رسول ﷺ فرمایي: «اذا كان ثلاثة في سفر فليؤمروا احدهم». یعني کله چې درې تنه په سفر ووږي نو یو دي خپل امیر وټاکي.

(په سفر کې د امیر ټاکل پر دې سربېره چې دنیوي ګټې لري یو شرعي امر هم دی او د سفر له ستونزو څخه پالنه سي. خو له بده مرغه زیاترو خلکو د پېغمبر ﷺ دا ګټور سنت هېر کړی دی یا د هغه په نسبت یې پروایي کوي. موږ باید وپوهېږو چې، د شرعي احکامو د هرې برخې اتباع ضروري ده.

موږ باید د خپلو ملګرو سره په ښو اخلاقو کړنه وکړو. په هر کار کې یې مرسته وکړو او د نورو خلکو هم تر څو مو وس وي د خدای لپاره خدمت وکړو. دا ډېر ثوابونه لري. رسول ﷺ فرمایي: «سید القوم في السفر خادمهم». یعني په سفر کې د قوم سردار د هغو خدمت کوونکی دی.

د سفر د سامان په هکله اړینې خبرې

ﷺ (د سفر سامان د اړتیا په اندازه در سره واخلي. بېخي ډېر شيان مه در سره وړی.

ﷺ پر پیسو مو بېخي ډېر پام کوی. د حج په سفر کې کیسه بران بېخي ډېر او هر ځای وي.

ﷺ خپله بشپړه پته لیکلې در سره وساتئ او د سامانو پر بکس مو هم خپل نوم او پته ولیکي.

ﷺ په یوه بکس کې قرآن کریم، د وظیفې کتاب، د حج د احکامو کتاب،

د یادښت کتابچه او قلم، یوه جوړه اضافه احرام چې ۵، ۲، ۵ په ۱ متر کې وي، انول، د خوندو لپاره پر ورښتانو باندې د اچولو دوه لوی دسملان، یو لوی پوړنۍ او توره کوتي چادري. د نارینه وو لپاره داسې خپلۍ یا چمپل چې د پښو د منځ هډوکي یې په پټ نه سي، همیاني، یوه جوړه بوټونه، څلور جوړې داغوستوکالې، دوې دانې زیرې پراهنۍ، دوې دانې خولۍ یا رخچیني، یوټو، یوه کوچنۍ پلاستيکي سترنجي، ضروري درمل، د ښځې لپاره د مېاشتنۍ ناروغۍ د بندېدو درمل، ستن او تار، پمونځ، هینداره، د پرتوګانې لرګی، مسواک، کوچنۍ بالښت، د تشاب کاغذ، ګیلاس، غاب، کاچوغه، مصلی، د بوټونو او خپلیو لپاره د ټوکره کڅوړه، ترموز او د سفر نور اړین شيان هرو مرو در سره واخلي.

پام کوی: چې چاقو، چارپه، د غاښو کریم، د ډبرې خړیلو کریم، صابون، د خورک اومه یا پاخه شيان، خطي نسخې، لرغوني آثار او کمپیوټر در سره وانه خلی. ښايي دغسې شيان په هوايي ډګر کې در څخه ضبط کړي. بله دا چې که له چا څخه نشه یې توکي ونیول سي د سعودي حکومت د مرګ جزا ورکوي.

په سفر کې د لمانځه مسايل

ګورئ چې په سفر کې لمونځ در څخه پاته نه سي. ځینې حاجیان د کم همتۍ او سستۍ له امله لمونځ قضا کوي. د یوه فرض، یعني د حج د کولو اراده یې کړې وي، د ورځې پنځه فرضه پرېږدي. لمونځ بېله شدیدې عذره قضا کول لویه ګناه ده. یو لوی عالم وايي: که څوک جهاد کوي او د جهاد له کبله یو لمونځ قضا کړي نو د دې قضاسوي لمانځه د مکافات لپاره سل واره جهاد کولو ته اړتیا ده. الله اکبر! جهاد څوونه لوی عبادت دی، خو د لمانځه فرضیت، فضیلت او ټینګښت تر هغه هم زیات دی.

زیاتره خلک په سفر کې لمونځ پېڅې پرېږدي. په ځینو مسایلو د نه خبرتیا او د موټرانو د ځینو ډرایورانو له بېرې موټر نه سي درولای دغسي خلکو ته ښايي چي له همت څخه کار واخلي. که دغسي موټروان د لمانځه پر وخت موټر نه دروي ټول حاجيان دي په اتفاق سره ورته ووايي چي موټر ودروي. که يې بيا هم د دوی په خوله ونه کړل يا کومه خطر وه بيا چي څنگه کېدلای سي په موټر کې لمونځ وکړي.

سفر يانه لمونځ

په شريعت کې چي مسلمان د اته څلوېښتو ميلو د سفر اراده وکړي او رهي سي مسافر گڼل کېږي. پر هغه د ماښپن، مازديگر او ماخستن د څلورو رکعتو فرضو پر ځای دوه رکعت کول فرض دي. د سهار، ماښام او وترو په لمانځه کې کمی نه راځي.

څرگندونه: د امام ابوحنيفه رحمته الله عليه د مذهب له مخي چي د منځني ځواک خاوند په درو ورځو، درو شپو کې بلې يا د اوسن په سپرلي په منځني تگ او په آساني سره د ورځي عادتاً ځونه لار ووهي هغه د شرعي سفر وټن باله سي. خو څنگه چي د اوسمهال د سفر په چټکو وسايلو هر مسافر ته دغه وټن معلومول مشکل کار دی نو اسلامي عالمانو تر غور او څېړنو وروسته هغه (۴۸) انگرېزي ميله يا ۷۷٪ کېلو متره ټاکلی دي [احکام مسافر د ۶ مخ د مسافت سفر رسالې او احسن الفتاوی د ۴ / ۹۶ مخ په حواله]. نو څوک چي د دغو وټن د سفر اراده وکړي او رهي سي، پلې وي که په کومه وسيله کې مسافر گڼل کېږي.

شننه: (په عربي کې په لغت کې ميل د مخکي پر مخ د سترگو تر ليدو پوري وټن او د فقهاوو په اصح قول څلورو زرو گزو ته وايي او هر

۱۲۴) گوتي دی. او لکه چي ښکاري څلېروشت گوتي تقريباً پنځوس سائتي کېږي. وگورئ زموږ د نبي مېنه (۱) مخ. خود حج د مناسکو د يوه نامتو کتاب هداية السالك د ۱ / ۴۲۹ مخ په حاشيه کې وايي: "د احنافو په نزد د سفر وټن (۸۱) کېلومتره دی. ځيني نورې د احنافو په نزد (۸۶) کېلومتره او ځيني يې (۸۸،۷) کېلومتره بولي".

د کتور عبدالرحيم فيروز د احکام و مناسک حج وعمره په ۱۷ مخ کې وايي: "سفر چي د (۹۰) کېلومترو په شاوخواکي وي څلور رکعتي فرض لمونځ دوه رکعته کېږي" په انگليسي - پښتو قاموس کې ليکي چي: "يو ميل (MILE) (۱،۶،۹۳) کېلو متره دی". دا چي په (۴۸) ميلو کې ضرب سي (۸۱،۲۶۴) کېلومتره کېږي. خو د احکام مسافر کتاب څخه څرگندېږي چي ځينو علماوو (۴۸) ميله انگرېزي نه بلکي شرعي گڼلي وه او په کېلومتريې د سفر مسافه (۸۷) کېلومتره گڼل. بيا يوه بل اسلامي عالم دا موضوع وڅېړل او د "مسافت سفر" رسالې په څېړولو سره يې جوته کړه چي دغه وټن په (۴۸) انگرېزي ميلو دی چي د ۷۷،۲۴۸۵ کېلو مترو سره برابر دی. څنگه چي دغه څېړنه د دېوبند لويو علماوو تصديق کړه نو هغه علما چي دغه ميلونه يې شرعي بلل له خپلي خبري وگرځېدل او دغه وټن (۴۸) انگرېزي ميله يا ۷۷٪ کېلو متره وبلل سو.

مسئله: (د ۷۷٪ کېلو متره وټن سفر له هغه ځايه چي سفر ځني پيل کېږي بيا د هغه ښار چي سفر ورته کېږي تر هغه ځايه چي مسافر پکښي اوسي حسا بېږي، نه د يوه ښار له حدودو څخه د بل ښار تر پولو پوري. خو د لويو ښارونو حکم دادی چي کله مسافر د دغسي ښار له حدودو نه وي وتلی مسافر نه گڼل کېږي احکام مسافر ۶۸ مخ).

پښتو معلم الحجاج

يادونه : ځيني حاجيان د نه خبرتيا له امله په ځايي «مقيم» امام پسي څلور رڪعتي لمونځ نه پوره كوي او پر دوو رڪعتو سلام گرځوي. په يادمو وي چي كه امام څلور رڪعتي لمونځ كاوه تاسي هم د هغه په متابعت څلور رڪعتي لمونځ ورسره وكړئ. (دغسي لمونځ نه دی صحيح، بيرته يې را وگرځوي).

مسئله : د ماښين، مازديگر او ماخستن لمونځونه بشپړ كول گناه ده. كه مو هېر سول او تر دوو رڪعتو وروسته مو قعدو وكړه يعنې پر التحياته كښېنستلاست، بشپړ يې وكړئ. خو سجده سهوه به كوي. دوه فرض او دوه نفل گڼل كيږي. كه مو په هېره څلور رڪعتي وكړل، سلام مو وگرځاوه او خبري مو وكړي نو د سهوي د سجدي موقع مو له لاسه وركړه په دې صورت كي څلور سره نفل شمېرل كيږي، دوه فرضه بيا وكړي. بيا كول يې ښه كار دی، خو كه يې ونه كړئ هم جواز لري. اما كه پر دوهم رڪعت وروسته نه كښېنستلاست نو لمونځ به راگرځوي.

مسئله : كله چي له خپله ښاره ووزئ تر څو چي مو په لار كي په كوم ځای كي د پنځلسو يا زياتو ورځو د اوسېدو نيت نه وي كړی لمونځونه لنډ (قصر) كوي. خو كه مو په كوم ځای كي د پنځلسو يا زياتو ورځو د اوسېدو نيت وكړ نو تاسي مقيم بلل كيږئ لمونځونه بشپړ كوي. كه مو په يوه ځای كي د پنځلسو ورځو د اوسېدو نيت نه وي كړی او په نن او سبا كي پنځلس ورځي درباندي تېري سوې، بيا هم مسافر گڼل كيږئ او لمونځونه لنډ كوي.

مسئله : د ستو حكم دادی چي كه مو تلوار وي د سهار له ستو پرته كه نور مو كد سنت پرېږدئ پروا نه كوي. په دغسي حالت كي د ستو پر كولو تاكيد نسته خو كه تلوار نه وي د قيام، امن، قرار او سكون حالت وي. نو سنت مه

پښتو معلم الحجاج

پرېږدئ. په ستو كي كمی او لنډ والی هم نسته (پوره يې كوي).

په الوتكه كي د لمانځه مسئلې

مسئله : (كه الوتكه څه وروسته پر مخكه كښېني او كېدای سي چي تر الوتكه دباندې لمونځ وكړئ، نو لمونځ وځنډوي. خو كه د وخت د تلو اندېښنه وي او مخكي ته كښته كېدل ستاسي په اختيار نه وي. نو د قبلې لوري معلوم كړئ، په الوتكه كي ودرېږئ لمونځ وكړئ. كه په درېدلو كي څه عذر وي په ناستي لمونځ وكړئ. عمدة المناسك ۳۲ مخ د امداد الفتاوى د ۱/ ۳۹۵ مخ په حواله).

مسئله : (الوتكه چي پر مخكه ولاړه يا روانه وي تر دغه مهاله د اورگاډي حكم لري په هغې كي په اتفاق سره لمونځ روادی. عمدة المناسك ۳۳ مخ د حاشیة نظام الفتاوى د ۱/ ۷۰ مخ په حواله).

مسئله : (كه په الوتكه كي د قبلې لوري تاسي ته يا له چا څخه په پوښتنه نه معلومېږي نو په غور او فكر د قبلې لوري وټاكئ لمونځ وكړئ. كه وروسته ستاسي ټاكنه ناسمه هم معلومه سوه لمونځ مو درست دی، د راگرځولو ضرورت يې نسته. كه مو پر سجده قدرت نه درلود نو په اشاره لمونځ وكړئ. پورتنی ماخذ).

مسئله : (د فرض لمانځه لپاره كه د چا قدرت وي مستحب ده چي له بېړۍ څخه ووزي او لمونځ وكړي. كه بېړۍ تړلې او ولاړه وي لمونځ په اجماع سره پكښي روا نه دی. عالمگيري ۱/ ۱۴۳ مخ).

په اورگاډي كي د لمانځه مسئلې

مسئله : په روان يا ولاړ اورگاډي كي (چي د قبلې لوري ته ودرېږئ) لمونځ كول درست دي. كه مو په ولاړي سر پرله گرځي يا غوڅاړېږئ، نو په ناستي

پښتو معلم الحجاج

لمونځ کول روادی. له دغو غږونو پرته، پر ولاړه باندې د وس سره سره په ناستي لمونځ درست نه دی.

مسئله: که د لمانځه په حال کې اورگاډی وگرځي او د قبلي لوري بدل سي، نو په لمانځه کې د قبلي لوري ته وگرځي. (په دې شرط چې دگرځېدو ځای وي. عمدة المناسک ۳۲ مخ د امداد الفتاوی د ۳۷۸/۱ مخ په حواله).

د تیمم ترتیب او مسئلې

(بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ووايست. د پاکی نیت وکړی. دواړه ورغوي د گوتو سره په داسې حال کې چې گوتي مو خلاصې وي په پاکه مخکته یا په هر گردجن شي چې د مخکې وچ توکي پکښې وي، لکه خښته، گچ، رښک، ډبره او داسې نور، خو مستعمل نه وي، ووهی. بیا لاسونه څه وڅنډی بیا یې پر مخ باندې د سر له ورېښتانو څخه د زني تر لاندې برخې او د غوږونو تر نرمې پورې په ښه ډول سره تېر کړی.

بیا د لومړي ځل غوندي دواړه لاسونه پر مخکته ووهی. بیا د کین لاس د خچې او درو نورو گوتو مخ د ښي لاس د همدغو گوتو پر شا کېږدی. بیا یې د ښي لاس پر لاندې برخه تر خښتلي پورې راکش کړی. بیا یې د دغه لاس پر پورتني برخه تېرې کړی. وروسته گوتي خلال کړی. بیا په ښي لاس سره پر کین لاس باندې دغسې عمل تر سره کړی. (دواړه لاسونه تر خښتلي پورې مسحه کړی).

مسئله: د تیمم نیت نه بلکې د فرض یا نقل لمانځه د مباح والي یا طهارت لپاره نیت فرض دی. که څه هم د لمانځه د وخت تر داخلېدو د مخه وي او بسم الله ويل د تیمم په لومړي کې سنت ده.

پښتو معلم الحجاج

مسئله: (که اوبه تر یوه میل نژدې وي، خو بېره وه چې لمونځ به قضاسي، بیا تیمم ووهی لمونځ وکړی. خو بېرته یې راوگرځوی. ردالمحتار).

مسئله: د اوبو د نه پیدا کېدو له امله چې چا تیمم وهلی وي که یې له روان اورگاډي څخه اوبه یا چينې ولیدلې نو تیمم نه ماتېږي. خو احتیاط دادی چې که موقع وي بیا دي تیمم ووهي.

مسئله: که اورگاډی ودرېدی او پر تمخي اوبه پیدا کېدلې نو تیمم مات سو. که مو اودس نه کې تازه او اورگاډی رهي سو، نو بیا تیمم وهل ضروري دی. مسئله: که په اورگاډي کې کوم هندو اوبه درکولې او ستاسې د هغه له اوبو څخه کرکه کېدل، تیمم روا نه دی هغه اوبه ځني واخلي. اودس په تازه کړی. خو که یې نه درکولې نو تیمم روادی.

د میقاتونو بیان

میقات په اصل کې ټاکلي وخت او ټاکلي ځای ته وايي. د حج میقاتونه دوه ډوله دي: زماني میقات او مکاني میقات.

زماني میقات: د حج زماني میقات دا درې میاشتي دي: د کوچني اختر میاشت (شوال)، د میانی میاشت (ذوالقعدة) او د لوی اختر د میاشتي (ذو الحجې) لس لومړۍ ورځي.

مسئله: تر دغو میاشتو دمخه له احرامه پرته د حج بل هېڅ واجب، سنت یا مستحب فعل نه صحیح کېږي. مثلاً که قارن یا متمتع تر دغو میاشتو دمخه د عمرې طواف وکړي یا تر طواف قدوم وروسته د حج سعی وکړي دا یو هم نه دی صحیح.

مسئله: د حج تر میاشتو دمخه د حج احرام تړل مکروه تحریمي دی.

مسئله: که چا احرام د حج تر میاشتو دمخه وټاړه او د طواف قدوم اکثر

شوطونه (گڼتونه يا دورې) يې په شوال کې تر سره کړې، بيا يې د حج لپاره سعی وکړه، نو دا د حج لپاره وسول او که يې د شوال پر ځای په روژه (رمضان) کې دا طواف او سعی وکړل درست نه گڼل کېږي. البته که يې په شوال کې نفلي طواف وکړ او په هغه پسي يې سعی هم وکړه، نو دغه طواف د قدوم طواف بلل کېږي او سعی د حج لپاره هم گڼل کېږي. مسئله: که يې د طواف زياتي پېرې په رمضان کې وکړې او لږې يې په شوال کې وکړې بيا هم نه دي جايز. هم داسې که يې سعی تر طواف قدوم دمخه وکړه نه ده روا. که څه هم په شوال کې وي. مکاني ميقات: يعنې هغه ځای چې احرام تړل ځنې واجب وي او دا پر درې ډوله دی:

۱. د آفاقيانو ميقات: يعنې د هغو خلکو ميقات چې له ميقاته بهر اوسېږي.
 ۲. د حل د استوگنو ميقات: يعنې د هغو خلکو ميقات چې له حرم څخه د باندې او په ميقات کې دننه وي.
 ۳. د حرم د اوسېدونکو ميقات: يعنې د مکې د اوسېدونکو او هغو خلکو ميقات چې د حرم په حدودو کې دننه وي.
- د آفاقيانو ميقاتونه دا دي:

۱. ذوالحليفه (بئر علي) د هغو ميقات دی چې د مدينې منورې لخوا راځي.
۲. ذات عرق د هغو ميقات دی چې د عراق لخوا راځي.
۳. حجه د هغو ميقات دی چې د شام، مصر او نورو لورېو راځي.
۴. قرن (قرن المنازل يا سيل کبير) د هغو ميقات دی چې د نجد پر لار راځي.
۵. يلملم د هغو ميقات دی چې له هند، پاکستان، بنگله دېش يا له يمنه راځي. يمنی وی، افغانی وی که نور.

د حل او ميقات د اوسېدونکو لپاره د حل ټوله مخکې ميقات دی. دوی بايد د حج او عمرې احرام له حل څخه وټېږي. له کوره د دوی احرام تړل افضل دي.

د مکې د اوسېدونکو د حج د احرام تړلو لپاره د حرم ټوله مخکې ميقات ده او د عمرې د احرام لپاره د حل ټوله مخکې ميقات ده.

مسئله: د آفاقيانو ميقاتونه يوازې د هغو په اوسېدونکو پورې اړه نه لري. که د بل ځای افقي مکې ته ځي او له دغو ميقاتونو څخه پر يوه تېرېږي د هغه لپاره هم دغه ميقات دی.

مسئله: څوک چې له ميقاته دباندې اوسي او د مکې يا د حرم په نيت چې د حج، عمرې يا سوداگرۍ يا بل هر څه لپاره سفر کوي پر هغه باندې چې ميقات ته ورسېږي د حج يا د عمرې احرام واجب دی.

مسئله: تر ميقات دمخه، ان له خپله کوره د احرام تړل جايز، بلکې افضل دی. په دې شرط چې د احرام په جناياتو د اخته کېدو بېره نه وي. که نه تر ميقات دمخه احرام تړل مکروه دي.

مسئله: که څوک پر وچه يا په سمندر (يا په هوا) کې پر داسې لار مکې ته ځي چې له يادو سوو ميقاتونو څخه يو هم په مخه نه ورځي. کله چې د دغو ميقاتونو د کوم يوه محاذات (برابر) ته ورسېږي احرام پر واجب دی.

مسئله: که څوک پر داسې لار روان وو چې له دغو ميقاتونو څخه يو هم په مخه نه ورته، نو دې د ميقات د برابرۍ د معلومولو لپاره بڼه کوښښ وکړي. خو که نه معلومېدی نو دې "تحرې" يعنې بڼه غور او فکر وکړي کله چې يې پر کوم ځای غالب گومان راغی چې دا به يې برابرې وي له هغه ځايه احرام واجب دی.

مسئله: "تحرې" او غور او فکر هغه وخت واجب دی چې داسې څوک موجود نه وي چې په میقات خبر وي. که داسې څوک موجود وو بیا له هغه څخه معلومات کول واجب دي. خو که دواړه ناخبره وه او په رایو کې سره مخالف سول بیا دې هر یو د خپلې رایې سره سم چې یې پرکوم ځای غالب گومان سو چې دا به د میقات برابري وي، له هغه ځایه دې احرام وټري. د بل قول ته دې هیڅ اعتبار نه ورکوي.

مسئله: د کافر قول نه دی معتبر. مثلاً که په الوتکه یا بېړۍ کې انگرېز یا کوم بل کافر وویل چې دا د میقات برابري ده، دا هیڅ اعتبار نه لري. البته که په الوتکه یا بېړۍ کې مسلمان، عادل، تجربه کار او خبردار کارکوونکی چې تللی راغلی وو، وویل چې دا د میقات محاذات دی بیا اعتبار لري.

مسئله: که د چا په لار کې دوه میقاته راتله له لومړي څخه احرام تړل افضل دی. خو که یې څوک تر دوهمه میقاته وځنډوي هم جایز دی. پر دې ځنډ دم نه لازميږي. همداراز که یې په لار کې د دوو میقاتو برابري راتله له لومړۍ برابري څخه احرام افضل دی. خو تر دوهمې برابري ځنډ هم جایز دی. اما که لومړی خپله میقات راتی بیا د بل محاذات راتی له لومړي میقاته احرام تړل واجب دي د میقات تر برابري ځنډ نه دی روا. ځکه چې د میقات په وړاندې د بل میقات برابري هیڅ اعتبار نه لري.

مسئله: که د مدینې منورې اوسېدونکی یا کوم آفاقي له مدینې منورې څخه مکې معظمې ته ځي هغه له په کار ده چې له ذوالحلیفې احرام وټري. تر حجفې یعنی رابغ پورې یې ځنډول مکروه دي.

مسئله: د خپل ملک له میقات څخه احرام تړل افضل دی. همداراز د میقات له پیل څخه احرام افضل دی. خو د میقات تر آخر پورې یې

ځنډول جایز دی.

مسئله: که آفاقي مکې ته ورسېدی او عمره یې وکړه، حلال سو. بیا د ده میقات د مکې د اوسېدونکو غونډې دی. یعنی د ده د حج د احرام لپاره حرم او د عمرې د احرام لپاره حل میقات باله سي. خو له تنعیم څخه عمره راوړل افضل ده.

مسئله: که د مکې اوسېدونکی له مکې ولاړی او تر میقات وړتېر سو. بیا چې مکې ته راستنېږي ده ته هم د آفاقي غونډې له میقات څخه د احرام تړل واجب دي.

له میقات څخه بې احرامه تېرېدل

مسئله: که مسلمان، عاقل او بالغ د حج یا عمرې یا کوم بل کار په نیت یې احرامه له میقاته تېر سو گنهار دی. واجب ده چې بېرته میقات ته وگرځي. که بېرته میقات ته ولاړی، احرام یې وټاړه دم باندې نسته. خو که را وگرځېدی مگر تر میقات پورې ونه رسیدی احرام یې وټاړه دم پر واجب دی.

مسئله: که څوک بېله احرامه تر میقات تېر سو او په مخ کې یې احرام وټاړه. خو مکې ته تر رسیدو دمخه بېرته میقات ته ولاړی، اما پر میقات یې تلبیه تر پایه و نه ویل دم پر لازم دی. دا د امام صاحب مذهب دی د بارانو په نزد تلبیه ویل شرط نه بلل کېږي.

مسئله: که تر میقات یې احرامه تېر سو او په مخ کې یې احرام وټاړه، مکې ته هم ننوتی، مگر د حج افعال یې نه کړه پیل، مثلاً یو شوط طواف یې هم ونه کړ او بېرته میقات ته ولاړی، تلبیه یې وویل دم ځنې ساقط سو.

مسئله: که څوک تر میقات یې احرامه تېر سي او بېرته میقات ته دگرځېدو وخت وي او د حج د فوتېدو اندېښنه نه وي او په مخ کې احرام و ټري او

میقات ته بېرته را ونه گرځي، نو گنهار دی او دم پر اوږي، ځکه په دې صورت کي میقات ته راگرځېدل او د تلبيې ویل واجب دي.

مسئله: که میقات ته په بېرته گرځېدو کي د ځان او مال بېره وي یا ناروغي او داسي بل څه وي نو گرځېدل واجب نه دي. خو له گناه څخه توبه او استغفار کول ضروري دي او دم به هم ورکوي.

مسئله: که تر میقات یې احرامه تېر سو، احرام یې وتاړه او بېرته میقات ته ونه گرځېدی یا د حج د څه افعالو تر پیلولو وروسته میقات ته ولاړی، نو دم نه ځني ساقطېږي.

مسئله: څوک چي تر میقات یې احرامه تېر سي، پر هغه واجب نه ده چي هرو مرو به هغه میقات ته ورگرځي، بل هر میقات ته چي ورغی کفایت کوي. خو افضله داده چي له کوم میقات څخه راتېر سوی دی هغه ته ورسي.

مسئله: که آفاقي تر میقات ها خواته، داسي ځای ته چي له حرمة دباندې او په حل کي وي د څه ضرورت لپاره ځي، مکې ته د تلو یا حج یا عمرې نیت یې نه وي، نو پر دغه سړي له میقات څخه احرام تړل نه واجبېږي بیا چي حل ته ورغی او اراده یې سوه چي مکې ته ولاړ سي څنگه چي د ده حکم د حل د اوسېدونکي دی، نو مکې ته یې احرامه ننوتلای سي او دم وغیره هیڅ نه پر اوږي. البته که له دغه ځایه د حج یا عمرې اراده وکړي احرام به له دغه حل څخه تړي.

مسئله: دا اراده چي مکې مکرمې ته ځي که بل ځای ته پر میقات اعتبار لري. که یې له میقات څخه د تېرېدو پرمهال مکې ته دتلو اراده وه، خو چي تر میقات تېر سو د کوم بل ځای اراده یې وکړه نو دم پر واجب سو.

مسئله: که آفاقي حرم یا مکې ته یې احرامه ننوزي، پر هغه یو حج یا عمره

کول واجبېږي. که څو ټپاله یې احرامه ورننوزي، نو د هر ټپال یې احرامه ورننوتلو لپاره یوه عمره یا حج پر لازم دی.

مسئله: مکې مکرمې یا حرم ته د یې احرامه ننوتلو له امله چي کوم حج یا عمره لازمه سوې وي، د فرض حج یا نذري حج یا نذري عمرې پر ځای هم درېدلای سي. که یې څه هم د قائم مقامی نیت نه وي پکښي کړي. بیا بله عمره یا حج کول نه دی پر واجب. خو دا شرط دی چي دغه حج یا عمره یې په هغه کال کړې وي چي یې احرامه مکې یا حرم ته ننوتلی وي. خو که دغه کال تېر سو بیا د نه احرام لپاره بل حج یا عمره واجبېږي.

د زماني میقات حکمت

د حج لپاره د ځانگړو میاشتو او وختونو ټاکلو حکمت دادی چي ټول خلک په یوه اتفاق پر ټاکلي وخت را غونډ سي او د اسلام شعار، قوت او شوکت څرگند کړي. په یوه وخت کي د یوه کار په تر سره کولو کي ډېري آسانی وي، یو بل ته مرسته او کومک رسېدلای سي؛ که وخت نه وي ټاکلی نو په دې عبادت کي پاشلتوب او بېلوالی را منځته کېږي. په بېلو بېلو وختونو کي د حج د ادا کولو په صورت کي د غوندېدو له گټو څخه پرې برخیتوب سربېره ډېري بخولي او تکلیفونه هم رامنځته کېدلای سي کما لا یحقی علی ارباب البصره.

البته د لمريزو میاشتو په وړاندې سپوږمیزو میاشتو ته له دې امله غوره توب ور په برخه سوی دی چي په سپوږمیزو میاشتو کي موسم بدلیږي. کله حج په تودوبه کي وي، کله په سره هوا کي او په دې توگه په هر موسم کي د حج کولو موقع موندنه سي. دغه راز د عربو د وختونو حساب په سپوږمیزو میاشتو وي او په عامه توگه سپوږمیز حساب آسانه هم دی.

لکه چې پوهیږو په هره میاشت کې د سپوږمۍ راختل او لوېدل او په ډول ډول بڼو د هغې بدلېدل د نېټو او میاشتو په معلومولو کې خورا ډېرې آسانۍ راولي او د مهالو نو د بدلېدو څرګندي نڅېني بلل کېږي، خو په نمریزو میاشتو کې دا آسانۍ نسته.

د مکاني میقات حکمت

لکه چې د دې کتاب په پیل کې مو وویل چې له حج څخه آره موخه (اصلي مقصد) د عبودیت څرګندونه او د نفساني غوښتنو او خوندونو پرېښوول دي. خلک له بېلو بېلو لوریو حج ته ځي؛ څوک د دوو میاشتو واټن وهي، څوک د شپږو میاشتو، څوک تر دې لږ یا زیات واټنونه پرې کوي، نو که پر خلکو باندې د هغو له کورونو څخه د احرام تړل واجب وای غټې ستونزې به رامنځته سوي وای. که څه هم د لوی څښتن ځینو خاصو بنده ګانو دغسې کړې دي. خو په عامه توګه په دې کې ستري ستونزې رامنځته کېږي. له دې امله شارع ﷺ زموږ د هوسایۍ، مصلحت او ګټې لپاره د مکې پر څلورو خواوو ځانګړې ځایونه په نڅېنه کړي او ټاکلي دي څو له هغو ځایونو څخه د لوی څښتن د دربار د ځانګړي تعظیم او درناوي لپاره حج کوونکي په ځانګړو لباسونو ملبس سي او ورته ورسې.

د الوتکې د مسافر د احرام تړلو طریقه

(د نن مهال د هوايي ګررونو او الوتکو د ډول ډول ستونزو او پېښو په پام کې نیولو سره د الوتکو سفر کوونکو ته د احرام تړلو په هکله دوې ستونزې پېښېدونکې دي : یو دا چې که تاسې الوتکې ته تر ختلو دمخه په هوايي ګر کې احرام وتړئ ښايي سفر مو ټال سي او د احرام د ستونزو سره مخامخ سي. بل دا چې که بېخي هغه مهال احرام تړئ چې الوتکه

مو د میقات برابرۍ ته ورسېږي. څنګه چې الوتکه ډېره چټکه ځي ښايي لږت مو د میقات تر تېرېدو وروسته سوي وي. چې په دې صورت کې دم لازمېږي نو ښه داده چې کوم کسان چې په الوتکه کې جدې ته ځي الوتکې ته تر سپرېدو دمخه غسل وکړي، د احرام لباس واغوندي، دوه رکعتہ سنت وکړي، په الوتکه کې سپور سي او چې پوه سو چې د الوتکې سفر له ټالېدو ووتی او اوس نو میقات ته نژدې کېدونکي يم نو دي د احرام نیت وکړي او په "لیک" ویلو دي پیل وکړي.

لکه چې د دې کتاب په [۷۵] مخ کې مو وویل تاسې د حج په سفر کې تر میقات دمخه، ان له خپله کوره هم احرام تړلای سي. خو که په الوتکه کې سیده جدې ته ځي هغه د حرم د پولو پر برابرې تېرېږي. نو که څوک په الوتکه کې د میقات د پولو ها خواته د احرام نیت وکړي یا جدې ته ورسېږي د احرام نیت وکړي نو دم پر اوږي. د حج مسنون له ۹۶ مخ او معین الحجاج له ۹۹/۲ مخ څخه په استفاده).

د احرام تړلو طریقه

د احرام معنا دمخه تېره سويده او طریقه یې داده : کوم وخت چې د احرام د تړلو اراده وکړئ نو لومړی د ځان نظافت ته پام واورئ : (نوکان او دېرېتو وربښان واخلي)، تر نامه لاندې (او د څلو) وربښان پاک کړئ. که مو د سر څړېلو عادت در لود ونې خړیاست. که نه ښه پاک به وي او بمونځ یې کړئ. (مستحب داده چې د احرام پر مهال سر ونه خړیاست). که مېړه او مېرمن یو ځای حج ته تلل نو صحبت کول مستحب باله سي. بیا د احرام په نیت غسل وکړئ. (د ښځې لپاره که څه هم په میاشتني عادت يعني حیض یا څلوېښتي يعني نفاس کې وي هم غسل سنت دی. مسواک، صابون او شامپو هم استعمالولای سي. بیا په سر او ډېره

۸۲ پښتو معلم الحجاج

کريم يا تېل هم وهلاي سي). که په کوم لامل (سبب) غسل نه سواي کولای بيا اودس تازه کړئ. (تر احرام دمخه د ښځې او نارينه دواړو لپاره پر بدن خوشبويي وهل سنت باله سي که يې څه هم اثر پر بدن پاته سي). بيا گندېلي کالي وکارئ. د احرام له ټوکړانو څخه (چې ترټولو ښه، نوي يا پړبولي او سپين وي، خو د زينت او تفاخر مظاهر نه ځني څرگندېږي) يو ټوکر لنگ کړئ، بل پر اوږو واغونډئ خوشبويي ووهئ خو د احرام پر جلو داسي خوشبويي مه وهئ چې د هغې هغه ماده چې دغه خوشبويي ځني جوړه سوې ده پر جامه پاته سي او په سترگو وليدل سي. البته که يې اثر پاته سي پروا نه کوي. وروسته د احرام په نيت (په پټ سر) دوه رکعت ته سنت وکړئ. البته چې مکروه وخت نه وي. په لومړي رکعت کي ﴿قُلْ يٰۤاَيُّهَا الْکٰفِرُوْنَ﴾ او په دوهم رکعت کي ﴿قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ﴾ ووايست. تر سلام څرخولو وروسته (سر لڅ کړئ) قبلي ته مخامخ کښيڼئ، پر هغه ځای (د زړه په حضور) نيت وکړئ. که مو يوازي د (مفرد) حج د احرام نيت کاوه په دې الفاظو يې وکړئ: اللهم اني اريد الحج فيسره لي و تقبله مني. (اي لويه څښتنه! زه د حج نيت کوم نو ماته يې آسانه کړې او راځننه قبول يې کړې). که مو (تمتع حج کاوه نو لومړی به د عمرې د احرام نيت تړئ). د عمرې د احرام نيت په دې الفاظو وکړئ: اللهم اني اريد العمرة فيسرهما لي و تقبلها مني. (اي لويه څښتنه! زه د عمرې نيت کوم نو ماته يې آسانه کړې او راڅخه قبوله يې کړې). البته د يوازي عمرې نيت هم په پورته ډول تړل کېږي.

که مو د حج او عمرې (قران) نيت کاوه بيا يې په دې الفاظو وکړئ: اللهم اني اريد الحج و العمرة فيسرهما لي و تقبلهما مني. (اي لويه څښتنه!

۸۳ پښتو معلم الحجاج

زه د حج او عمرې نيت کوم نو ماته يې آسانه کړې او را څخه وېي مني). که مو دا الفاظ نه سواي ويلای پښتو ژباړه يې ووايست. وروسته دي نارينه په لوړ آواز او ښځه په کرار آواز درې واړه تلبيه ووايي. د تلبیې الفاظ دا دي: ﴿لَبَّيْكَ اللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ. لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، اِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكُ لَا شَرِيكَ لَكَ﴾

ژباړه: زه حاضر يم اي لويه څښتنه! زه حاضر يم تالره هيڅ شريک نسته. زه حاضر يم. بېشکه چې ټوله تعريفونه او نعمتونه تالره دي او پاچهي تالره ده. تالره هيڅ شريک نسته.

بيا درود شريف ووايست. بيا چې مو زړه غواړي هغه دعا وکړئ. خو دا دعا مستحبه ده: اللهم اني اسئلك رضاك والجنة و اعوذ بك من غضبك والنار. (اي لويه څښتنه! زه ستا د خوښۍ او جنت غوښتونکی يم او په تاسره ستا له غضب او دور څخه پناه غواړم).

تر نيت کولو او تلبیې ويلو وروسته احرام وتړل سو. اوس چې کوم شيان احرام کوونکي ته منع دي له هغو ځان گورئ:

مسئله: ملا علی قاري رحمته الله عليه ويلي دي چې د احرام په وخت کي د کوم شي لپاره تلبیه وايي د هغه ذکر په تلبیه کي مستحب دی، مثلاً وايي دي: لَبَّيْكَ بِعَمْرَةِ اللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ. تر پايه. يا دي وايي: لَبَّيْكَ الْحَجَّ. تر پايه. يا دي وايي: لَبَّيْكَ بِعَمْرَةٍ وَ حَجَّ. تر پايه.

د احرام ډولونه

(حج درې ډوله دی: ۱. افراد. ۲. قران. ۳. تمتع. خو د احرام ډولونه څلور دي: ۱. افراد. ۲. قران. ۳. تمتع. ۴. عمره. تعريف يې په دې ډول دی:

۸۴پښتو معلم الحجاج

۱. یوازي د حج احرام تړل. دې ته افراد حج وايي.
۲. یوازي د عمرې احرام تړل. که يې تر حج دمخه کوي، که يې د حج د ورځو تر تېرېدو وروسته کوي.

۳. د تمتع احرام تړل. چي د حج په مياشتو کي لومړی د عمرې احرام وټړي؛ د عمرې افعال تر سره کړي. احرام خلاص کړي. بيا په همدغه کال، په همدغه سفر کي د حج په وخت کي له مکې څخه د حج احرام وټړي او حج وکړي. (تمتع يې ځکه بولي چي حاجي د عمرې د افعالو تر ادا کولو وروسته د عمرې له احرام څخه حلال سي د حج د احرام تړلو تر مهاله د احرام له ممنوعاتو څخه ممتنع [برځمن او گټمن] کېدلای سي).

۴. د قران احرام تړل. يعني (د حج په مياشتو کي) د حج او عمرې دواړو احرام پړيوه ځای تړل. (يعني په يوه احرام کي د عمرې او حج دواړو تر سره کول).

مسئله: د حج درې سره ډولونه جايز دي، خو د حنفيانو پر مذهب لومړی قران افضل دی بيا تمتع بيا افراد.

مسئله: د آفاقي چي د حج له درو ډولو څخه هر يو خوښ وي د هغه احرام دي وټړي. خو د مکې، ميقاتونو او د حل د اړشو د اوسېدونکو لپاره قران او تمتع منع دي.

د احرام د صحت شرطونه

۱. اسلام: بېله اسلامه احرام نه صحيح کېږي. لکه چي دمخه يې تفصيل تېر سو.
 ۲. د احرام نيت: په زړه د حج يا عمرې ادا کولو نيت کول.
 ۳. تلبیه يا بل داسي ذکر چي د تلبیې ځای ونيسي.
- مسئله: که مو یوازي په زړه کي د حج نيت وکړ، خو تلبیه مو نه ويل احرام مو نه دی درست. تلبیه يا بل داسي ذکر چي د تلبیې قاييم مقام

پښتو معلم الحجاج ۸۵

وي ضرور دی. دغه راز هغه احرام هم نه دی درست چي یوازي تلبیه بېله نیته وویل سي. لنډه دا چي د احرام د صحت لپاره نیت او تلبیه دواړه ضرور دي. تلبیه یوه پلا ویل واجب باله سي.

مسئله: د احرام د صحت لپاره خاص زمان يا مکان يا خاص هیئت يا حالت نه دی شرط. بالقرض که مو گنډلي جامې اغوستي وې احرام مو وټاړه، احرام صحيح دی. اما دغه ډول احرام تړل مکروه باله سي. تر احرام وروسته که مو گنډلي جامې اغوستي وې جزا یعنی دم يا صدقه درباندي واجبيږي، بیان به يې وروسته راسي.

د احرام واجبات

۱. له میقات څخه احرام تړل.
 ۲. د احرام له ممنوعاتو ځان ساتل.
- د احرام ستونه
۱. د حج په مياشتو کي احرام تړل.
 ۲. د خپل ملک له میقات څخه احرام تړل.
 ۳. د احرام لپاره غسل يا اودس تازه کول. (غسل افضل دی).
 ۴. د احرام دوه ټوکران يعني پټو پر ځان اچول او لنگ تړل.
 ۵. د احرام په نیت دوه رکعته نفل کول.

۶. تلبیه ويل.
۷. د تلبیې درې واره تکرارول.
۸. د نارینه لپاره د تلبیې په زوره ويل. خو ښځه دې گرار (په زړه کي) وايي.
۹. د احرام تر نیت دمخه خوشبويي (او کریم يا تېل) وهل.

د احرام مستحبات

د احرام مستحبات ډېر دي. مفصله يادونه يې د احرام د كیفيت او د حج د كیفيت په ترڅ كې كېږي، دلته د ځينو يادونه كوو:

۱. كوم شى چې د خبرنولو سبب كېږي تر غسل دمخه د هغه ليري كول.
۲. ځان ښه پا كول.
۳. نوكان پرې كول.
۴. د بغل وربښتان ايسته كول.
۵. د نامه لاندې وربښتان ليري كول.
۶. د احرام په نيت غسل كول.
۷. د احرام لپاره سپين، نوى يا پرېولى لنگ او پټو استعمالول.
۸. خپلې په پښو كول.
۹. په ژبه د احرام نيت ويل.
۱۰. تر لمانځه وروسته په ناستي نيت كول.
۱۱. تر ميقات دمخه احرام تړل.

د احرام حكم

كله چې مو د كوم شي احرام وتاړه، نو د هغه حكم دادى چې د هغه شي د تر سره كولو پرته يې مه خلاصوئ. كه كوم داسي كار در څخه وسي چې احرام په فاسدېږي بيا به هم د حج ټول افعال تر سره كوي. كه مو د حج وخت ونه موند بيا عمره وكړئ ځان حلال كړئ. كه څوك له حج څخه منع سو بيا دي د هدييې تر ذبح كولو وروسته ځان حلال كړي.

د احرام د نيت مسايل

مسئله: د احرام نيت كول په زړه ضروري دى. په ژبه يې ويل مستحسن باله

سي. د كوم څه نيت چې تړئ په زړه كې د هغه نيت كول لازم دى. مثلاً په زړه كې ووياست چې: د افراد حج احرام تړم يا د قرآن يا د تمتع احرام تړم. كه مو په ژبه هيڅ ونه وويل احرام مو درست دى. البته په ژبه ويل مستحب دى. لكه چې په لمانځه كې په نيت تلفظ كول مستحب دى.

مسئله: كه مو په زړه كې د قرآن نيت وتاړه او تر خوله مو د تمتع يا افراد الفاظ ووتل كوم څه چې مو په زړه كې ووهنه ته اعتبار دى د ژبي الفاظو لږه هيڅ اعتبار نسته.

مسئله: د تلبيې سره د نيت يو ځاى كول شرط دى، لكه چې وړاندې وويل سول.

مسئله: كه مو بېله نيت مطلق احرام وتاړه او د عمرې يا د حج نيت مو ونه كړ احرام مو صحيح سو. د افعالو تر پيلولو دمخه ستاسې اختيار دى چې دا احرام د عمرې لپاره گرځوئ يا د حج لپاره. كه مو د افعالو تر پيلولو دمخه ونه ټاكى او د عمرې لپاره مو بشپړ طواف وكړ يا مو د طواف يوه دوره ووهل دا احرام د عمرې سو. كه تر طواف دمخه پر عرفات ودرېدل است دا احرام د حج سو. كه مو څه هم د حج نيت نه وي كړى.

مسئله: كه مو د حج احرام وتاړه مگر فرضي يا نفلي حج مو ونه ټاكى نو كه حج در باندې فرض وو دا احرام د فرضي حج دى. خو كه مو په احرام كې د نذري يا نفلي حج يا د بل چا لپاره د حج نيت وكړ بيا چې مو څنگه نيت وي هغسي مو حج دى.

مسئله: كه مو د حج يا عمرې يا قرآن احرام وتاړه بيا مو هېر سو يا مو شك پيدا سو چې د كوم شي نيت مې په احرام كې كړي وو نو به حج او عمره دواړه كوي. عمره د قارن غونډي دمخه وكړئ. خو تاسې شرعاً قارن نه بلل

کېږي: د قرآن هدی (قرباني) نه ده در باندې لازمه.

مسئله: په حج بدل کې ضروري ده چې د چا لخوا حج کوي د هغه له لوري نیت وکړي او په خوله هم ووايست چې د فلاني لخوا مي د حج نیت کړی دی او دده له طرفه احرام تړم.

د تلبیې مسایل

مسئله: تلبیه په خوله ویل شرط باله سي، که مو په زړه کې وویل کفایت نه کوي.

مسئله: که گوڼګی د تلبیې الفاظ نه سي ویلای ژبه دي پر وښوروي.

مسئله: هر هغه ذکر چې موخه او مقصد یې د لوی څښتن جَلَّ جلالُه تعظیم وي

د تلبیې ځای نیسي (قائم مقام یې باله سي). لکه: ﴿لا اله الا الله﴾ یا

﴿سبحان الله﴾ یا ﴿الحمد لله﴾ یا ﴿الله اکبر﴾ او نور. ځکه دمخه چې

د تلبیې کوم الفاظ نقل سول د هغو ویل سنت دي، شرط هیڅ نه دي نو که

مو یو بل ذکر د احرام په وخت کې ووايه احرام موصحیح دی، خو بېله

عذره تلبیه پرېښوول مکروه باله سي.

مسئله: تلبیه په پښتو او نورو ټولو ژبو جایز ده. که څه هم پر عربي ویلو

واک ولري: خو په عربي ویل یې افضل کار دی.

مسئله: د احرام په وخت کې تلبیه یا بل ذکر کول فرض دي. تکرار یې

سنت دی او درې واره پرله پسې ویل یې مستحب دي.

مسئله: د حالاتو د بدلون پر مهال د تلبیې ویل مؤکد مستحب باله سي.

یعني د نورو مستحباتو په پرتله د دې تاکید زیات دی. لکه دسهار او ماښام

د کښېنستلو او ولاړېدلو؛ د باندې د تللو یا دننه ننوتلو؛ د خلکو سره

د ملاقات کولو؛ رخصت اخیستلو؛ بیدېدلو؛ وینېدلو؛ سپرېدلو؛ کښته

کېدلو؛ پر لوړه ختلو؛ کښته ځای ته د کښته کېدلو او نورو پر مهال

د تلبیې ویل مؤکد مستحب ګڼل کېږي.

مسئله: د تلبیې په منځ کې خبرې کول منع دي. څوک چې تلبیه وايي سلام ور ته اچول مکروه دي.

مسئله: که چا تلبیه ویل بل سلام ورواچاوه نو د تلبیې په منځ کې د سلام جواب

ورکول جایز دي (واجب نه دي). خو که تلبیه پای ته ورسوي او د سلام جواب

ورکړي ډېر ښه دي، په دې شرط چې سلام اچوونکی نه ځي.

مسئله: تر فرض او نقل لمانځه وروسته هم تلبیه ویل ښايي. په ایام تشریق

په لومړۍ تکبیرونه وایاست بیا تلبیه. که مو لومړۍ تلبیه وویل د تکبیراتو

ویل ساقط سول. خو تلبیه د لسمې (لوی اختر) ورځې د شیطانانو

د وېشتلو (رمي) سره سم پای ته رسیږي.

مسئله: که مسبوق د امام سره تلبیه وویل لمونځ یې فاسد سو.

مسئله: هر یو دي ځانله تلبیه وايي. د څو تنو لخوا په یوه وار تلبیه ویل

له اصل نه لري.

مسئله: نارینه ته په لوړ آواز تلبیه ویل سنت ده. خو په دونه لوړ آواز نه

چې پخپله تاسي یا کوم لمونځ کوونکی یا بیده ته تکلیف وي.

مسئله: په ښار کې په لوړ آواز تلبیه ویل سنت نه ده، ځکه چې په دې کې

د ربا بېره ده.

مسئله: (د احرام په حال کې) په مسجد حرام، منا، (خیف مسجد)،

مرفات او په مزدلفه (او مشعر الحرام) کې هم تلبیه وایاست خو په دغو

ځایونو کې یې ډېره په زوره مه وایاست، (خو لمونځ کوونکو، طواف

کوونکو، بیدو، او ذکر کوونکو ته پرېشاني او تشویش پېښ نه سي).

مسئله: د طواف کولو او سعی پر مهال تلبیه مه وایاست.

توضیح: په طواف او سعی کې د تلبیې ویلو تفصیل په دې ډول دی:

☆ په طواف قدوم کې تلبیه مه وایاست. ځکه په دې طواف کې که څه هم تلبیه ویل جواز لري خو د ماثورو دعاوو ویل افضل دي.

☆ که مو طواف افاضه (طواف زیارت) تر شیطان ویشلو (رمي) دمخه کاوه هم تلبیه مه وایاست.

☆ په نفلي طواف کې هم تلبیه مه وایاست. په دې طواف کې هم تلبیه جایزه ده خو افضله نه ده.

☆ د عمرې په طواف کې تلبیه په مطلقه توګه جواز نه لري. ځکه کله چې د عمرې طواف پیل سي، د حجر اسود د استلام (د حجر اسود مچولو یا ورته په لاس په اشاره کولو) سره سم د طواف د لومړي ګڼت (شوط) تر بشپړېدو دمخه د تلبیې ویل پای ته ورسېږي.

☆ که مو طواف زیارت [فرضي طواف] تر جمرې ویشلو وروسته کاوه تلبیه په مطلقه توګه جواز نه لري. ځکه د ذوالحجې په لسمه د عقبه جمرې ویشلو په پیلولو سره تلبیه ویل پای ته رسېږي.

☆ په طواف صدر (طواف وداع) کې هم تلبیه مه وایاست.

☆ د عمرې په سعی کې هم تلبیه مه وایاست. ځکه د عمرې د طواف په پیلولو سره د تلبیې ویل پای ته رسېږي.

☆ که مو د حج سعی تر طواف زیارت وروسته کول نو هم تلبیه مه پکښې وایاست. خو که مو دغه سعی پر عرفات باندې تر درېدو دمخه کول نو په دې سعی کې تلبیه وواياست.

مسئله: د تلبیې د الفاظو لړول مکروه دي. په منځ کې یې زیاتوب مه کوی. خو په اخیر کې یې زیاتوب مستحب دی. مثلاً دا الفاظ زیات کړی:

لیک الله الخلق لیک. (زه حاضریم ای د مخلوقاتو څښتنه! زه حاضریم، یا وواياست: لیک و سعد ېک و اخیر ېکله بیدیک و الرغباء الیک. لیک إن العیش، عیش الاخرة. (زه حاضریم او تاته ستا د دین په نصرت او پیاوړتیا او ستا د اوامرو په عملي کولو کې تل او پر له پسې مرسته کوم. ښکې او ښېګڼه لوله ستا په لاس او قدرت او تصرف کې ده او میل او رغبت او غوښتنه هم ستا لوري ته ده. زه حاضریم بېشکه چې ژوند د هغې دنیا ژوند دی).

مسئله: ښځې ته دونه په زوره تلبیه ویل چې پردې نارینه یې واورې منع (مکروه تحریمي) ده.

مسئله: (تر ښځې دي هم تلبیه د ښځې غونډې کرار ووايي).

مسئله: په حج کې تلبیه د شیطان ویشلو (رمي) تر وخته ویل کېږي. کله چې د عقبه جمرې ویشل پیل کړی نو تلبیه بنده کړی، تر دې وروسته یې مه وایاست.

د غسل مسائل

مسئله: د احرام لپاره غسل سنت دی. دغه غسل یوازي د خواپاکۍ لپاره دی. له دې امله هغې ښځې ته چې په حیض یا خلوتې کې وي او هلک لره هم مستحب دی.

مسئله: که مو د احرام لپاره غسل وکړ بیا مو تر احرام دمخه اودس مات سو، نو د غسل فضیلت له منځه ولاړ. که شونې وه بیا غسل وکړی. خو د ځینو عالمانو په نزد یې فضیلت حاصل سو.

مسئله: که مو غسل نه سو کولای اودس تازه کړی، بېله غسل او اودس تازه کولو احرام تړل جایز دی، خو مکروه باله سي.

مسئله: که اوبه نه وي د احرام لپاره تیمم نه دی مشروع. خو که مو لمونځ کاوه او اوبه نه وي، تیمم وکړی.

د جامو مسايل

مسئله : د نارينه د احرام پټو بايد دوني اوږد وي چي تر ښي اوږه پر لاندې کړی پر کينه اوږه باندې په ښه آساني سره واچول سي. لنگه بايد دوني وي چي ستر مو ښه په خوندي سي.

مسئله : په احرام کي د هني جامې اغوستل منع دي چي ستاسي پر بدن سکتې او گندېلي وي، لکه کميس، کوټ، صدری، چپنه، پوستين، پرتوگه، پتلون، زېرپراهنې او نور.

مسئله : که پټو يا لنگه په منځ کي گندېلي وي جايز دی، خو افضل دادی چي د احرام جامه هيڅ نه وي گندېلي.

مسئله : د احرام لپاره سپينه جامه افضله ده.

مسئله : په احرام کي کمپل، تلنک، روجاني او نور پر ځان اچول جايز دی.

مسئله : د احرام لپاره يوه جامه هم کافي ده او تر دوو زياتي هم جايزي دی رنگه هم جايز ده، خو چي په ورس (يو ډول سره واښه دي چي وايي په يمن کي کيږي او په اردو ژبه کسم ورته وايي) او زعفرانو نه وي رنگ سوي.

توضيح : که د احرام دوه پټوان او لنگونه استعمال کړی، يعني دوه احرامه يو پر بل سر بېره واغوندی يا يو ایسته کړی بل واغوندی جواز لري

د احرام په حال کي د احرام د جامو د پاکولو لپاره د هغو پرېوللو او وچولو ته اړتيا پيدا کيږي. دغه مهال لکه چي پورته وويل سول د بل

احرام استعمالولو اجازه سته. نو که تاسي دوې جوړې احرامونه ولری ډېر به ښه وي. دغه راز که د سپين احرام پر ځای تور، آبي يا ژړ احرام

استعمال کړی هم جواز لري.

د احرام لمونځ

(کله چي احرام تړی نو دوه رکعته نفل مستحب دي. په لومړي رکعت کي تر ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ﴾ وروسته د (الکافرون) ﴿قُلْ يَتَّابِئِ الْكَافِرُونَ﴾ سورت، په دوهم کي د (الاخلاص) ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ﴾ سورت وواياست.

مسئله : د احرام لپاره دوه رکعته نفل کول هغه مهال مسنون دي چي مکروه وخت نه وي. له دې امله بېله لمانځه احرام مکروه دی، خو که مکروه وخت وو بيا يې کراهيت نسته. په مکروه وختونو کي د دغو دوو رکعتونو ادا کول ساقطیږي او قضا هم نه لري.

د لمانځه مکروه وختونه

۱. (سهار چي سپېدې وچوي) تر طلوع الفجر وروسته، چي صبح صادق سي] بېله د سهار دوو رکعتو سنتو نور نفل منع او مکروه تحریمي دي. د سهار تر لمانځه وروسته هم نفل مکروه تحریمي دي.

۲. د لمر راختم په وخت کي تر څو چي يوه نېزه [د سترگو په تقريبي ليدو سره دوه نيم متره] راخيږي د فرض لمانځه ادا محل نه لري، قضايي لمونځ صحيح او روانه دی او نفل مکروه تحریمي دي. د الفقه الاسلامي وادله په ۱/ ۲۲۵ مخ کي وايي چي: "د لمر راختم په وخت کي لمونځ نه صحيح کيږي. خو د عوامو دا صحيح کيږي. عوام دي په دغه وخت کي له لمانځه نه راڅخه ځکه چي بيا دوی په دې پلمه لمونځ پرېږدي. د ځينو په اړه د لمانځه تر پرېښوولو نو د هغه جايزه ادا ښه ده."

۳. د آسمان منځ ته د لمر رسېدو [استواء] څخه د هغه ترزواله، پيلي د لوېديځ خواته د لمر د ميلان تر وخته د فرض لمانځه ادا محل نه

لري، قضايي لمونځ روانه دی او نفل مشروع نه دي.

۴. د مازديگر تر لمانځه وروسته نفل مکروه تحریمي دي. خو مستحب وخت پاته وو قضايي لمونځ روادی.

۵. د لمر راختو، استواء او لمر لوېدو په وخت کي د جناز لمونځ او د تلاوت سجده صحيح کېږي خو مکروه دي.

۶. د لمر غوټه کېدو پر مهال قضايي لمونځ روانه دی او نفل مشروع نه دي اما لمونځ روا دی خو د تحریمي کراهيته سره.

۷. چي لمر ولوېږي تر څو چي يې د ماښام لمونځ نه وي کړی هې نفل مشروع نه دي.

۸. نفل په دغو مواردو کي مکروه دي: د خطبې د ويلو په وخت کي د اقامت په وخت کي، د اختر تر لمانځه دمخه که څه هم په کور کي وي

د اختر تر لمانځه وروسته په مسجد کي، د عرفې د ورځي د ماښام او مازديگر د لمونځونو د يو ځای کولو په منځ کي او د مزدلفې د ماښام او ماخسر

د لمونځونو د يو ځای کولو په منځ کي، کله چي د فرض لمانځه وخت تنگ سوی وي او ډېر لږ پاته وي، چي څوک د لویو او کوچنیو مټيازو او بلام

څخه په تکليف وي، چي وږی وي د ډوډۍ د حاضرېدو په وخت کي، د فکر په داسي مشغولتيا کي چي په لمانځه کي خشوع او د لوی څښتن

د عظمت استحضار له منځه وږي. د صلوٰه مسعودي له ۲/۲۲ مخ، نورالايضاح له ۵۷ مخ او الفقه الاسلامي وادئته له ۱/۵۱۹-۵۲۲ مخونو څخه لندون.

مسئله: که تر فرض لمانځه وروسته د احرام نیت وکړی دا هم کفایت کوي، خو په بېله توګه دوه رکعت نفل کول افضل دي.

مسئله: پر کوم میقات چي احرام تړی که هلته مسجد وو نو په هغه کي

لمونځ کول او احرام پکښي تړل مستحب دی.

مسئله: څنگه چي د هغې ښځي لپاره چي په حیض او څلوېښتي کي وي لمونځ جایز نه دی، نو لمونځ دي نه کوي، بلکي غسل یا اودس دي وکړي،

او پر قبله دي ګښتي، نیت دي وکړي او قلبه دي ووايي.

مسئله: د احرام نفل په لڅ سر مه کوی. خو بیا چي احرام تړی سر لڅ کړی.

د احرام تر نفل وروسته نور لمونځونه تر څو په احرام کي یاست په لڅ سر

اوی او د طواف پرته اضطباع (د احرام پټو تر ښی اوږې لاندې راوړل

او پر کینه اوږه اچول) مه کوی. اضطباع صرف په طواف کي کېږي.

د بې سده، ناروغ او نورو احرام

مسئله: که څوک د احرام تړلو په وخت کي يې سده سو - لکه چي کله

کله به بېړۍ او الوتکه کي یا د ناروغۍ له امله پېښېږي - نو د ده ملګري ته

په کار ده چي تر خپل احرام دمخه یا وروسته د بې سده لخوا هم

د احرام نیت وکړی (او ودي وايي: اللهم اِنَّه يُرِيدُ الْحَجَّ

لپاره: لویه څښتنه! دی د حج اراده لري. یا دي ووايي: اُرِيدُ الْحَجَّ لَهُ

بېره له ورتېله منه.

لپاره: زه د ده لپاره د حج اراده لرم نو يې ده ته آسانه کړې او ځني ويې

مني او قلبه دي ووايي. که د بې سده ملګري د ده لخوا د احرام نیت

وکړي او قلبه ووايي نو يې احرام وتړل سو.

مسئله: د بې سده د احرام لپاره د ده حکم ته ضرورت نسته. که يې حکم

کړی وي که نه چي ملګري يې احرام وتړي احرام يې صحيح دی.

مسئله: د بې سده لخوا د احرام تړلو لپاره له هغه څخه د ګټېلو جامو کښل

شرط نه دي. د کالو کښلو پرته يې هم احرام صحيح دی. (د یادوني وړ ده

چي که روغ سړی لا گندېلي کالي ونه کاږي احرام يې صحيح دی، خو د گندېلو کالو اغوستل د احرام له ممنوعاتو څخه باله سي. له دې امله د هغو کښل واجب دي. که څوک گندېلي کالي که څه هم د عذر له امله وي ونه کاږي او يوه بشپړه ورځ يا يوه بشپړه شپه پر تېره سي دم پر اوږي که تر دې لږ وخت پر تېر سي صدقه به ورکوي. [وگورئ ردالمحتار ۱/ ۲۱۵ مخ] لکه چي تفصيل به يې وروسته راسي. نو ښه داده چي د دغسي چا گندېلي کالي خني وکاږي، دوه ناگندېلي ټوکران په واغوندي که نه جزا پر لازمېږي. عمدة الفقه ۴/ ۱۵۹ مخ او عمدة المناسک ۲۴۹ مخ، مسئله: کله چي يې سده پر سد سي نو پاته افعال دي په خپله تر سره کړي او له ممنوعاتو څخه دي ځان وژغوري. خو که پر سد نه وي راغلی يا چي چاپې احرام تړلی وي هغه يا بل سړی دي د ده لخوا د طواف او عرفات د درېدو او نورو نيت وکړي، که د ده لخوا طواف، پر عرفات درېده او نور مناسک اداسي حج به يې وسي. د ځان سره د يې سده بېولو ته څه ضرورت نسته، خو ښه داده چي يې سده هم د ځان سره هر فعل ته حاضر کړي. څوک چي د يې سده لخوا طواف او سعی کوي هغه لږه لازمه ده چي د خپل ځان لپاره جلا طواف او سعی وکړي د دواړو لخوا يو طواف او سعی نه ده کافي.

مسئله: که له يې سده څخه د احرام له ممنوعاتو څخه يو شی تر سره سو جزا يې پر يې سده لازمه ده پر هغه چا هيڅ نسته چي د ده لخوا يې د احرام نيت کړي وي.

مسئله: چا چي د ځان لپاره هم احرام تړلی او د يې سده لپاره يې هم تړلی وي، که دغه سړی د احرام له ممنوعاتو څخه يو فعل تر سره کړي

دوه جزا پر لازمه ده. مسئله: که څوک تر احرام تړلو وروسته يې سده سي، عرفات، طواف او نورو ته د هغه بېول ضروري دي. د بل سړي نيابت کافي نه دی او په دغه اې سده چي څوک طواف کوي هغه لږه هم نيت شرط دی. مسئله: که مو دغسي يې سده پر اوږو واخيست طواف مو په وکی او د خپل طواف نيت مو هم وکی نو دواړو لږه يو طواف کافي دی. که اخيستونکی د حج طواف کوي خو د يې سده طواف د عمرې يا د بل څه وي بيا هم جايز دی. د نيت اختلاف څه پروا نه کوي. مسئله: که څوک صرف ناروغه وي او يې سده نه وي او د احرام په وخت کي پيښه سي، بل ته ووايي چي زما لخوا هم احرام وټړه او هغه بل د ده احرام وټړي دا احرام يې صحيح دی. کله چي راوښي سي پاته افعال به خپله کوي او د احرام له ممنوعاتو به ځان ژغوري. خو که بل چا د ده يې ويلو احرام ورله وټاړه احرام يې نه دی صحيح. دغه راز که چا په دغه ناروغه د خوب په حال کي طواف وکړ د دغه طواف د صحت لپاره د ناروغ حکم اوسمديني طواف کول شرط دی. که يې حکم نه وو کړی يا يې لږ وروسته طواف په وکړ طواف نه دی صحيح.

د نابالغه او لېوني احرام

مسئله: که نابالغه هوښيار وو، (نجلی وي يا هلک)، او په خبرو پوهېدی خپله دي احرام وټړي او د حج نور ټول افعال دي پخپله د لويانو غوندې تر سره کړي. خو که نابوه او ډېر کوچنی وو بيا دي د هغه ولي د ده لخوا احرام وټړي.

مسئله: که ډېر کوچنی، نابوه ماشوم احرام وټړي او نور افعال په خپله

ادا کړي نه دي صحيح.

مسئله : د هوبښار هلک يا نجلی لخوا ولی احرام نه سي تر لای.

مسئله : هوبښار هلک يا نجلی چي کوم افعال په خپله تر سره کولای سي هغه دي په خپله تر سره کړي. خو کوم چي په خپله نه سي تر سره کولای هغه دي ولي تر سره کړي. البته د طواف لمونځ دي په خپله وکړي ولي دي نه کوي.

مسئله : هوبښار هلک يا نجلی دي طواف پخپله وکړي. خو ناپوه دي ولي په غېږ کي واخلي طواف دي په وکړي. د عرفات د درېدو، سعبي، رمي او نورو هم دغه حکم دی.

مسئله : ولي ته ښايي چي نابالغه د احرام له ممنوعاتو څخه وژغوري، خو که بيا هم کوم ممنوع فعل تر سره کړي، جزا يې نه پر نابالغه سته او نه پر ولي.

مسئله : کله چي د هلک لخوا احرام وټړي، نو له هغه څخه گندېلي جامې وباسي، د احرام لنگ او پټو ورواغوندي.

مسئله : پر کوچني حج نه دی فرض له دې امله دا حج نقلي دی.

مسئله : د کوچني احرام لازم نه دی. نو که ټول يا ځيني افعال پرېږدي هيڅ قضا او جزا نه پر لازمېږي.

مسئله : کوم ولي چي کوچني ته د خپلوۍ له پلوه ډېر نژدې وي هغه به يې احرام ټړي. د مثال په توگه که پلار او ورور دواړه ورسره وه احرام به يې پلار ټړي. دا اولی او غوره باله سي. خو که يې ورور يا يې بل خپل وټاړه هم جواز لري.

مسئله : د لېوني حکم د حج په ټولو افعالو کي د ناپوه کوچني غوندي دی. خو که څوک تر احرام ټړلو وروسته لېونی سو، نو که د احرام ممنوعات ځني تر سره سول په جزا کي يې اختلاف دی. که د احتياط له

مخې جزا ورکړل سي ښه به وي، حج به يې بېله اختلافه صحيح سي. خو څوک چي تر احرام دمخه لېونی وي او د هغه ولي د هغه لخوا احرام وټړي او بيا پر سد سي نو که يې تر هوش وروسته بيا په خپله احرام وټاړه او د حج افعال يې تر سره کړل فرض حج يې ادا سو.

د ښځي احرام

مسئله : د ښځي احرام کټ مت د نارينه غوندي دی. توپير فرق، يې يوازي دادی چي د ښځي سر پټول واجب باله سي او پر مخ يې جامه لگول منع ده. خو گندېلي جامې اغوستل ورته روا دي. ځکه نو ښځي ته ښايي چي د احرام په حال کي پر سر يو کوچنی دسمال وټړي، خو چي سر يې ښکاره نه سي پر سر باندي د دغسي دسمال ټړل د ستر د وجوب لپاره دی نه د احرام لپاره. ځکه چي د ښځي په سر کي احرام نسته. که فرضاً سر لڅ پرېږدي کوم جنايت نه پر اوړي دسمال د پردي نارينه په وړاندي واجب دی او سر لڅول ټټاه ده خو د حج په احرام اړه نه لري که يې د غسل کولو پر مهال لڅ کړي څه جنايت نه پر لازمېږي.

مسئله : ښځي ته د پردي نارينه په مخ کي مخ لڅول او بې حجابي منع ده. له دې امله دي پر سر باندي داسي شی ولگوي چي پر هغه ټوکر واجوي، له مخه يې ليري ولاړ وي او وکولای سي چي د نامحرمو په حضور کي مخ پټ کړي او چي څوک نه وي بيرته يې پورته کړي.

يادونه : د شريعت هري مسلمانې ښځي ته ستر واجب کړی دی. خو په ډېره خواشيني سره بايد ووايو چي ډېري ستر مينې ښځي د حج په لار کي يې ستره سي او د حجاب سره مخه ښه وکړي. دغه راز ځيني په طواف کي د نارينه وو په مخ کي ډکې وهي. ځيني پر حجر اسود باندي چي ټېل ماڼېل وي په هغه هم ورگډې سي پر لمانځه هم د مسجدالحرام په دالانو کي پر خپل ځای نه درېږي او د نارينه وو تر څنگ ولاړي وي. چي په دې ډول بې حجابۍ او

قيح اختلاط سره د حرامو او کبيره گناهو مرتکبه سي. او د "نېکي پر باد گناه لازم" مصداق سي. نو ناسي فکر وکړئ چي د داسي حج د قبوليت به څه توقع وي چي څوک له دغسي محرماتو او کبابو څخه ځان ونه ساتلای سي. د لوی څښتن ﷻ او د هغه د رسول ﷺ او د اسلام د امامانو لارښوونه خو داده چي ښځه دي په بشپړه توگه په سترگي وي او په سترگي د هغې د پټ، عزت او رشتينايي، ازادي، ضمانت نفېستې دي. حجاب يې قيدو ښځو ته قيد ښکاري. په دې ډول ښځې ته يا د اطاعت لارسته يا د بغاوت! نو د هغې خوښه چي کومه غوره کوي.

په حج کي چي لا دا حال وي اسلام به څله خوار نه وي؟

"چو کفر از کعبه خيزد کجا ماند مسلمانان؟"

لنډه داچي د ښځې احرام د هغې په مخ کي دي او پر مخ ټوکر لگېدل منع دي. نو که ښځه د پردو په وړاندي د ستر لپاره د احرام په حالت کي يوه پيک داره خولۍ پر سر کړي او د هغې له پاسه ټوکر واچوي هم به يې ستر خوندي وي او هم به يې ټوکر پر مخ نه نښلي.

مسئله: (ځيني ښځې د اودس تازه کولو پر مهال له سره ټوکر نه اېسته کوي، پر هغه سربېره مسح کوي. پر ټوکره د پاسه د سر مسح نه ده صحيح، بلکي ټوکر دي څه پورته کړي سر دي مسح کړي، بېله دې يې نه اودس، نه لمونځ، نه طواف، نه حج او نه عمره صحيح کيږي. ځکه دغه افعال بېله اوداسه درست نه دي او پر سر مسح فرض ده، بېله مسحي اودس نه کيږي. عمدة المناسک ۵۸۰ مخ د آپ کے مسئلې په حواله او خواتين کے لیے رہنمائے حج و عمره ۴۶ مخ.)

مسئله: ښځې ته د احرام په حال کي گنډلي او رنگه جامې اغوستل روا دي، خو چي په ورسو (کسم) او زعفرانو نه وي رنگ سوي که په دغو رنگ سوي وي دوني دې پرې مينځي چي خوشبويي يې له منځه ولاړه سي.

مسئله: د احرام په حال کي ښځې ته د گېڼې، موزو او دستگلو استعمالول جايز دي، خو نه اغوستل يې ښه دي.

مسئله: ښځې ته د مياشتني عادت (حيض) په حال کي د حج ټول افعال جايز دي سرف يو طواف ورته منع دی. که تر احرام دمخه حيض ورغی غسل دي وکړي احرام دي وتړي د حج ټول افعال دي ادا کړي، خو يو طواف او سعی دي نه کوي.

مسئله: که ښځې د حج په ورځو کي د حج د ټولو افعالو پر ټاکلي وخت تر سره کولو لپاره داسي درمل استعمال کړي چي د لنډ مهال لپاره د حيض وينې ودروي، نو کومه بدي پکښي نسته. له حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنهما څخه پوښتنه وسوه چي که کومه ښځه د طواف وداع د ادا کولو لپاره د حيض بندوونکي درمل وخوري خو طواف وکړي او رهي سي نو ايا داسي روا دي؟ هغه وويل په دې کي څه حرج [گناه] نسته عمدة المناسک ۶۰۱ مخ د جديد فقهي مسايل او الفري په حواله.

د نر ښځې احرام

مسئله: د ختنې مشکل يعنی چي نر او ښځه يې نه وي معلومه په ټولو احکامو کي د ښځې غوندي دی. د پردې نارينه يا ښځې سره يې اوسېدل نه دي روا.

د احرام حکمت

احرام د حج يا عمرې لپاره د لمانځه د تحريمې د تکبير غوندي دی. لکه څنگه چي څوک نيت خالص کړي، ﴿الله اکبر﴾ ووايي، لمونځ پيل کړي او د لمانځه په وخت کي ډېر شيان ورته ناجايز سي. همدغه ډول د حج او عمرې لپاره احرام او تلبیه ده.

په احرام سره بنده د حج يا عمرې په هکله په زړه او ژبه د اخلاص او ارادې پوخوالی او د لوی څښتن د عظمت اظهار او د خپل عبوديت په

۱۰۲ پښتو معلم الحجاب

هکله اعتراف او د عاجزۍ صورت حال غوره کړي. ټول خوندونه او ښکلاوي پرېږدي، دوه ټوکران واغوندي او خپل خان د مړو غوندي جوړ کړي. په دې ځانگړي لباس کې دا حکمت هم دی چې موږ او مسکین، فقیر او پاچا د لوی څښتن ﷻ دربار ته په یو ډول کالو کې حاضرېږي. او چاته د ویاړ او فخر موقع نه وي.

دغه راز څنگه چې په پخوا زمانو کې ځینو لویانو د عبادت پر مهال ځانگړي کالي اغوستل نو اسلامي شریعت د دغه عبادت لپاره دغه لباس غوره کړ کوم چې په ساده توب، پاکي او آساني کې ساری نه لري او له روغتيايي پلوه هم گټور دی.

د احرام ممنوعات (مَحْرَمَات)

هغه شیان چې د احرام په حال کې د هغو تر سره کول منع دي:

۱. تراحرام تړلو وروسته دمپړه او ښځې سره یو ځای کېدل (جماع کول)، د ښځو په مخ کې د یو ځای کېدو یادول یا د جماع پاروونکي چاري، لکه مچۍ یا په شهوت یو بل ته لاس وروړل، (پردۍ ښځې ته په شهوت کتل او د بدنۍ په نیت خبرې ورسره کول).

یادونه: د گناه هر کار بېله احرامه هم منع دی. خو د احرام په حال کې په ځانگړې توگه او په ټینگار سره منع دی. (په تېره غیبت، درواغ، تومت، یو له بله سره اچول او داسې نور ډېر ستر گنهونه دي چې باید په حج کې په کلکه ډډه ځني وسي، خو له بده مرغه زموږ ځینې حاجیان دغه گنهونه په پوهه یا ناپامي سره د حرم په سپېڅلې ارشو کې ترسره کوي).

۲. د خپلو ملگرو یا له بل چا سره جنگ جگړه.
(له بده مرغه ډېر لیدل سوي دي چې ځینې حاجیان پر ډېره کوچنۍ

پښتو معلم الحجاب ۱۰۳

ښځه د خپلو ملگرو یا نورو سره جنگ جگړه کوي او کله ناکله خبره تر ښکندلو او لاس اچولو رسېږي چې دا ښځې ډېر بد کار دی. خو د ديني چارو د څېړنې په باره کې جدال (بحث او مناظره) پروا نه کوي او د شرعي اصولو سره سم امر بالمعروف او نهی عن المنکر پر هر مسلمان باندې په هر حال کې؛ په احرام کې وي که په احرام کې نه وي واجب باله سي.

۳. د وچې د څارویو ښکار یا ښکاري ته په اشاره یا بل ډول ښوول یا مرسته ورسره کول، لکه چې توپک، گولی، چاږه، غشي، لېنده، چاقو، لږکی یا نور ورکړي.

۴. د وچې د څاروي تورول، د هغه هگۍ ماتول، بڼکي او وزر کښل، هگۍ او غوښې یې خرڅول، رانیول، ایشول او پخول یا خوړل، د ښکار سوي څاروي شیدې لوشل.

مسئله: که محرم کوم څاروی ټپي کړ باید د هغه توپیر بیه چې د څاروي د ټپي کېدو له امله را منځته سوي ده فقیرانو ته خیرات کړي.
مسئله: د وحشي څاروي پېر او پلور محرم ته ناروا دی. که محرم دغسې څاروی رانیسي یا یې خرڅ کړي گنهگار کيږي او دغه پېر او پلور هم صحت نه لري.

مسئله: که محرم کوم څاروی ښکار کړ باید د هغه انډول (معادل) له اهلي څارویو څخه لکه پسه او غوښې یا د هغو عادلانه بیه، د دوو عادلو وگړو په قضاوت یې وژلو ته خیرات کړي.

۵. د شپږي وژل یا لمر ته اچول، جامې د شپږو د وژلو په موخه پرېوړل یا لمر ته اچول یا په بل چا شپږه وژل یا د هغې د وژلو په موخه اشاره ورته کول یاد بل چا شپږه وژل.

۱۰۴ پښتو معلم الحجاج

مسئله: که یې یوه شپږه مړه کړه یا یې جامې لمر ته واچولې خو شپږي مړې سي یا یې د شپږو د وژلو لپاره جامې پرېولې نو به د یوې شپږي په بدل کې یوه ټوټه ډوډۍ یا یوه خرما ورکوي. د دوو درو په بدل کې به یو مټ غنم ورکوي. که له درو زیاتې وي هر څوڼي چې وي پوره صدقه یعنې نیمه پیمانې غنم به ورکوي.

مسئله: که چا په احرام یا حرم کې ملخ مړ کړ جزا پر لازمیږي. د ملخ جزا کټ مټ د شپږي غوندي ده.

مسئله: که یې ملخ په قصد مړ کړ یا یې په خطا تر پښو لاندې سو مړ سو جزا پر واجب ده.

۶. ډېره رنگول (خضاب په وهل) پر سر ګنډېږي وهل چې ورېښتان تر لاندې پټ سي او که ورېښتان نه سوه تر لاندې پټ بیا مکروه دي.

۷. خوشبويي وهل، نوک او ورېښته په خپله یا په بل پرېکول، مخ یا سر ټول یا لږ پټول.

۸. ګنډلې جامې، لکه کمیس، پرتوګ، خولۍ، لنگوټه، کرتی، صدری، زیرېږاښي، نېکر، دستکلی، ماسی، موزې او داسې نور اغوستل.

مسئله: که مو خپلۍ نه وي موزې پرې کړې په پښو یې کړې. خو دونه به یې کښته پرې کړې چې د پښې د منځ جګ بند ښکاره سي.

مسئله: داسې خپلۍ منع ده چې د پښې د منځ هډ په پټ سي.

۹. پر سر او خوله باندې پټۍ تړل که څه هم د ناروغۍ په سبب وي.

مسئله: که مو یوه ورځ او شپه پر وتړل صدقه واجب ده. البته دا په هغه صورت کې چې په پټۍ د سر او مخ تر څلورمې لږ برخه پټه سي. خو که تر څلورمې زياته برخه پټه سي نو دم لازمیږي.

پښتو معلم الحجاج ۱۰۵

مسئله: که مو پونده په خپلۍ پټه کړه ردالمحتار یې ناروا بولي او زېده المناسک یې روا بولي نو پټول یې جایز دي، مګر احتیاط دادی چې پونده مو هم ښکاره وي.

مسئله: کوم ټوکر چې په خوشبو یې لرونکي شي رنگ سوی وي د احرام په توګه یې استعمال منع دی. خو که داسې پرېولی وو چې خوشبويي یې له منځه تللې وه بیا یې استعمال جایز دی.

مسئله: څوک چې د احرام په حال کې مړ سي د هغه تجهیز او تکفین د غیر محرم غوندي وکړي. سر او مخ به یې پټوي او خوشبويي به پر وځي.

یادونه: (د پورتنیو چارو ترسره کول جرم ګڼل کیږي او معیني جزاوي ورته ټاکلي دي چې تفصیل به یې د "جنایاتو" تر سرلیک لاندې راسي).

د احرام مکروهات

لاندې کارونه د احرام له مکروهاتو څه باله سي:

۱. له بدن څخه خیري لیري کول. سر یا ډېره یا بدن په صابون او داسې

نورو پرېولل.

۲. د سر یا ډېرې ږمونځول یا یې داسې ګرول چې کېدای سي ورېښتان

مو توی سي یا شپږي ځني ولوېږي. خو کرار کرار ګرول یې پروا نه لري.

۳. د احرام پټو ته غوټه ورکول یا یې څو کي سره تړل یا پټو او لنگ ته

غوټه ورکول یا په ستن یا چنگک یا په سپنسي یا په رسی بندول یا تړل.

۴. په خوشبويي لاس وهل یا یې بویول یا د خوشبويی لپاره د عطر

دکان ته ورتلل یا خوشبويي لرونکي بوټۍ یا ګل یا مېوه بویول. خو که

بېله قصده خوشبويي درغله پاک نه کوي.

۵. له سر او مخ پرته پر نور بدن یې سببه پټۍ تړل. خو که ضرورت وو

۱۰۶ پښتو معلم الحجاج

باک نه کوي

۶. د کعبې تر پرده لاندې داسې درېدل چې په مخ يا په سر يې ونښلي خو که يې پر سر او مخ نه نښتل بيا باک نه کوي.

۷. د لنگ څنډه را اړول او کمر بند پر تړل.

۸. په جامه د پزي، زني، بارڅو پټول. خو په لاس يې پټول باک نه کوي.

۹. پر بالښت پرمخې پرېوتل. خو سر يا بارڅو پر ايښوول باک نه کوي.

۱۰. پر بدن باندې غوړي يا وارگي موبښل.

۱۱. اومه خوشبويي لرونکي خواړه خوړل. خو چې پاخه وي باک نه کوي.

۱۲. د خپلې مېرمنې شرمځای ته په شهوت سره کتل (تر څو چې مېړه او مېرمن د عمرې يا حج په احرام کې وي د هغو نژدېکت جايز نه دی ان پر دېل په غېږکي نيول او مجول هم منع دي او داسې خبرې هم نه دي روا چې جنسي غوښتنې را باروي يا خوند پر اخيستل کېږي. خواتين کې ليه رهنماغ حج و عمره ۴۸ مخ).

۱۳. چپنه، برکه، کرتی، پوستين او داسې نور صرف پر اوږه اچول. که مو څه هم لاس تر لستونې نه وي کښلی.

يادونه: (د احرام له مکروهاتو څخه بايد ډډه وسي خو د هغو په تر سره کولو سره (دم) يا (صدقه) نه لازميږي).

څرگندونه: (دكتور عبدالرحيم فيروز په خپلو مناسکو کې ليکي: لکه چې ټولو ته معلومه ده اسلام د پاکۍ او نظافت دين دی. ان ډېر ستر عبادت چې لمونځ دی بېله طهارته جايز نه بولي. خو دا چې د احرام په حال کې د نظافت له ځينو مواردو څخه ممانعت کېږي، په دې هکله بايد وويل سي چې لومړی خو مسلمان ته ښايي چې د بشپړ عبادت لپاره هر حکم چې د لوی څښتن

پښتو معلم الحجاج ۱۰۷

لخوا وي. که يې څه هم په معقوليت نه پوهيږي. بېله چون او چرا ومني او د هغه د تر سره کولو کوښښ وکړي او که يې څوک په حکمت پسې گرځي، حکمت يې دا دی چې بدن د دې موقت عمل په سبب د ځينو مکروبونو او جراثيمو په وړاندې چې غالباً له هغو څخه پرهيز ستونزمن دی واکسين کېږي او معافيت او مقاومت ځني حاصلوي. څوک چې په روغتيا پوهنه بوخت دي دغه خبره ښه ورمعلومه ده او به گټو يې ښه پوهيږي.

د احرام مباحات

د لاندې کارونو تر سره کول محرم نه روا دي:

۱. د ضرورت يا گرمۍ يا گرزونو ليري کولو لپاره په خالصو سړو يا تودو اوبو غسل کول. خو خبرې به نه ليري کوي. په اوبو کې غوټه وهل، (پر سر اوبه اچول)، حمام کول، کالي پاکول، گوتمۍ (او ساعت) په لاس کول، (د عينکو، دکټو ډرغ اورېدو آله، قلم او کاغذ د ځان سره گرځول)، وسله اخيستل او د دشمن سره د شرعي د حکم سره سم جنگ کول.

۲. پر لنگ سربېره يا تر هغه لاندې د هميانۍ او ټټوې تړل.

۳. په کور، خيمه، (موټر يا داسې بل شي) ننوتل، ساپوان پر سر نيول يا د بل شي ساپي ته کښېستل.

۴. په هينداره کې کتل، مساوک وهل، غاښ کښل، مات نوک پرې کول، د ورېښتانو له لري کولو پرته له رگ څخه وني کښل، له سترګې ورېښته ايسته کول، هغه رانجه چې خوشبويي ونه لري وهل، ستول، دانه کښېکښل، د بدن پر مات (او ټپي) غړي باندې (که څه هم سر يا مخ وي) پټۍ تړل.

۵. د احرام په حال کې پېچکاري يا د کوي واکسين تطبيقول.

۶. د احرام په لنگ کې د پيسو يا ساعت ساتلو لپاره جيب جوړول.

۱۰۸ پښتو معلم الحجاج

۷. د سر او مخ پرته د نور بدن پټول. د غوږو، غاړې، (لاسونو او) پښو پټو يا په دسمال يا نورو پټول.

۸. تر زني لاندې زېږي پټول.

۹. پر سر باندې صندخ، دېگ، لوی تش (طشت)، تالی، کټ، او داسې نور اخیستل.

۱۰. د وچي د هغه ښکار غوښي خوړل کوم چې حلال سړي د حل په مخه کې ښکار کړی وي او هغه ذبح کړی وي او مخړم یې په ښکار کې هېڅ ډول برخه نه وي اخیستې او د هغه په ښکار کې یې مرسته نه وي ورسره کړې.

۱۱. د اهلي څارویو، لکه د اوبښ، غوايي، پسه، چرگ، کورنۍ بطني او نورو ذبح کول او د هغو غوښي خوړل. خو د خنگلي بطني ذبح کول محرم ته روانه دي، (ځکه دا ښکار باله سي).

۱۲. د مودې او چیچونکو خزندو، لکه مار، لږم، مچ، کيکي او داسې نورو وژل.

مسئله: د هغو نسوارو یا پانو استعمال چې لوتگ، یالوی هېل یا خوشبویي نه وي په گډه جایز دی.

۱۳. د هغه شعر ویل چې د گناه خبرې نه وي پکښې ویل سوي.

۱۴. د زېږي، سر او ټول بدن داسې کرار گړول چې ورپښته ونه لوېږي خو که په زوره گړول کېږي او د ورپښته د ماتېدلو اندېښنه نه وه بیا په زوره هم جایز دي. که څه هم ویني سي.

مسئله: که مو د جامو گنډلې بستره ښه کلکه تړلې وه او پر سر مو نه سره تله او ابله کېده بیا یې اخیستل جایز دي، که نه مکروه دي.

پښتو معلم الحجاج ۱۰۹

۱۵. د غوږو، تېلو (وبلو غوږو) او وازگوو خوړل.

۱۶. د لاس یا پښو پر چاودو او پر ټپونو د بې بویو غوږو، ملهمو او داسې نورو لگول.

۱۷. په دیني امورو او مسایلو کې خبرې اترې او مباحثه.

۱۸. په احرام کې د ځان یا د بل لپاره نکاح تړل. خو صحبت جایز نه دی. **جدې ته تر رسېدو وروسته**

(د حج زیات سفر کوونکي له سمندري لارې وي که له هوايي لارې) دواړه لومړۍ جدې ته رسېږي. له دې امله جده د حرمینو شریفینو دروازه بولي. دلته چې ورسېدل است د لوی خښتن ډېر ډېر شکرونه ادا کړي چې منزل مقصود ته نژدې سوي یاست او تلبیه موقع په موقع په لوړ آواز ډېره وایاست. خپل سامان تر لاسه کړی او پام پر کوی. د اړینو چارو څخه تر وزگارۍ وروسته ټول وختونه د خدای په ذکر بوخت سي. له جدې څخه مو مکې مکرمې ته په موټرونو کې بیایي. څنگه چې مکې مکرمې ته د ننوتلو لپاره غسل مستحب دی، نو پر لارې دغه غسل امکان نه لري. له دې امله علماوو توصیه کړې ده چې دغه غسل په جده کې وکړي. که دغه غسل ونه سي نو څه حرج نسته.

پر لارې د حدیبیې چې اوس (شمیسي) ورته وایي په نژدې شاوخوا کې د مکې مکرمې څخه تقریباً (۲۳) کېلو متره لیرې د پولیسو پوسته ده. دلته د سړک له پاسه د قرآن کریم د لوستلو د "رحل" په بڼه بل جوړ سوی دی او پر سړک باندې پر یوه غټه لوحه د ځانگړو نخبو په واسطه په عربي او انگرېزي ژبو د مسلمانانو او غیر مسلمانانو سره

بېلي سوي لاري ښوول سوي دي. له دغه ځايه د مکې مکرمې حرم پيليري.

د حرم پولو ته ننوتل

کله چې د حرم تر پولو ورتېر سولاست نو پوه سئ چې اوس د احکم الحاکمین د دربار ځانگړي انگړ ته ننوزئ. دغه مهال په ډېر ادب او عاجزي استغفار ووايست او دا دعا ولولئ: اللهم ان هذا حرمک و حرم رسولک فحرم لحمي و دمي و عظمي على النار. اللهم امي من عذابک يوم تبعث عبادک واجعلي من اوليائك و اهل طاعتک و تب علي انک انت الثواب الرحيم.

زياره: ای لويه څښتنه! دا ستا او ستا د سپېڅلي پېغمبر ﷺ حرم دی. نو زما غوښي، ويني او هډوکي پر اور باندې حرام کړې. ای لويه څښتنه! په هغه ورځ چې ته خپل بنده گان بيا راپاڅوي ما له خپله عذابه وساته او ما له خپلو وليانو او طاعت کوونکو څخه وگرځوه. زما توبه قبوله کړه بېشکه چې ته توبه قبلوونکی او ډېر رحم کوونکی يې.

وروسته درودونه او تلبیه وايست او د لوی څښتن حمد او ثنا او شکرونه ادا کړئ چې تاسي ته يې دا ستر سعادت در په برخه کړ.

حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه فرمايي چې انبيا عليهم السلام چې به حرم ته ننوتل نو په لڅو پښو به پلي ورتلل او طواف او نور مناسک به يې همدغسې کول. ښايي خو دا چې موږ هم د سر پر ککړۍ دغې سپېڅلي مخکي ته ورسو خو څنگه چې اوسمهال حاجيان په موټرانو کي ورولي نو له موټره کښته کېدل شوني کار نه دی. خو تاسي کوشش وکړئ چې په ډېره عاجزي د دعا وو، استغفار او تلبیه په ويلو سره ور ننوزئ.

مکې مکرمې ته ننوتل

مسئله: مکې مکرمې ته د هغې د نامتو هديرې (حظيرې) کومه چې (المعلی) ورته وايي، لخوا ننوتل او له السفلی څخه وتل مستحب دي. له چاته ممکنه وي دغسې دي وکړي. که نه له هره لوري چې ور ننوزئ او ځني راووزئ پروانه کوي.

مسئله: کله چې مکه مکرمه په نظر درسي دا دعا ووايست: اللهم اجعل لي ما قرارا و ارزقي فيها رزقا حلالا. (ای لويه څښتنه! ماته په مکه مکرمه کي ارام او حلال رزق را نصيب کړې).

مسئله: مکې مکرمې ته په ډېر ادب او تعظيم او په خشوع او خضوع تلبیه وپوښي ننوزئ او هغې ته دننوتلو پر مهال دا دعا وايست: اللهم انت ربی و انا عبدک جئتک لآزدی فرضک و اطلب رحمتک و التمس رضاک متعالامک، راضيا بفضائلک، اسئک مسأله المضطرين اليک المشفقين من عذابک، الخائفين من عقابک ان تستقبلني اليوم بمحض عفوک و تحفظني برحمتک و تجاوز عني مغفرتک و تعيني على اداء فرضک. اللهم افتح لي ابواب رحمتک رادخلني فيها واعذني من الشيطان الرجيم.

زياره: ای لويه څښتن! ته مي رب يې او زه دي بنده يم. راغلي يم چې ستا لورن ادا کړم، ستا رحمت و غواړم او ستا رضا تر لاسه کړم. ستا د امر متابعت وکړم او په قضا دي رضاسم. زه ستا څخه د هغو وگړو په شان سوال کوم چې ډېر ژر دي او ستا له عذابه ډېر ډارېږي او له عقابه دي ډېر بېرېږي. د دې سوال کوم چې نن مي صرف ستا په بخښنه، وبخښې او په خپل رحمت مي واستې، تر گنهونو را تېر سې او ستا د فرضو پر ادا کولو مرسته را سره وکړې. ای زه! ستا د رحمت ورونه راته پرانيزه او په هغو مي دننه کړه او

د ترقي شيطان له تېرېستلو مي وساته.

(ځينو عالمانو توصيه کړې ده چې کله مکې مکرمې ته ننوزئ دا دعا درې واره ووايست: اللهم بارک لنا فيها. او دا دعا يوځل ووايست: اللهم ارزقنا جنتنا واربنا الى اهلها وحب صالحی اهلها الينا). د دې دعاوو ژباړه په مخکنيو پاڼو کې راغلې ده.

ورپسې اودس تازه کړئ او تر هر څه دمخه مسجد الحرام ته د هغه د باب السلام [مشهورې باب بني شيبه] له لارې ننوزئ او مخامخ د بيت الله پر لوري ورسئ. رسول ﷺ به له دغې لارې مسجد الحرام ته ننوتی. له دغې لخوا مسجد الحرام ته ننوتل د څلورو واړو مذهبونو په نزد مستحب دي. که له کومې بلې دروازې ور ننوزئ هم پروا نه کوي. تلبيه وايست او په تواضع او عاجزي د بيت الله الحرام عظمت او جلال ته پام وکړئ.

څه اړيني خبرې

(کله چې په مکه مکرمه کې له بس څخه کښته سولاست خپل سامانونه په خپله اړونده عماره کې ځای پر ځای کړئ. پر خپلو پيسو او سامانو مو ډېر پام کوئ، ښه يې خوندي کړئ. څو د حج د مناسکو او عبادتونو پر مهال مو زړه په کښاند نه وي. نن مهال جېب وهونکي هر ځای سته. پام مو وي چې په هر څه کې ډېر صبر او تحمل ولرئ، د نورو سره نېک چلند وکړئ. او د يوه ښه انسان، ښه مسلمان او ښه افغان په صفت کړنه وکړئ او د خپل گران هيواد او ولس د يوه استازي په توگه د ښو کړو، غورو اخلاقو، پاکۍ او نظافت او ښې سليقې نمونه واوسېږئ. د خپل ځان او وطن عزت او وقار لوړ وساتئ او د عربو او نورو سره په مينه او زغم کړنه وکړئ. له هغو څخه که څه هم ناوړه عمل ووښئ د کرکي پر ځای غوره چلند ورسره وکړئ. د ځان، کالو

او استوگنځي پاکۍ او نظافت ته مو بايد بهځي ډېر پام وي. که د سفر آثار درباندي ښکاري دا بده خبره نه ده. خو که مو خبرن او يې ډوله کالي اغوستي وي دا ډېره ناوړه خبره ده. د نسو سره مو هم ډېر احتياط کوئ. داسې خواړه هيڅ مه خورئ چې بد درباندي لگيږي، بلکې هر شی مه خوري. کوبښن وکړئ چې لږ او سپک خواړه وخوري. څو په پلاوو پلاوو له مسجد حرام، نبوي مسجد او نورو څخه وتلو او اودس تازه کولو ته اړ نه سئ. غوښتي ډېري مه خورئ. ځکه چې زياتره د نس ناستي ناروغۍ د غوښو له خوړلو څخه پيدا کيږي. ډېر مهال د لمر مستقيم وړانگو ته، په تېره د سهار له يوولسو بجو څخه د ماښين تر دوو بجو پوري مه درېږئ. لمر يا جوله وهل روغتيا ته ډېر بد تاوان رسوي. ان کېدای سي خدای مکړه تاسي د مرگ تر پولې ورسوي. که د ډېري تودوښي له امله ډېري خولې کوئ نو د لېمبو په اوبو کې څه مالگه اچوئ او چيښئ يې. يا د نورو خوړو مالگه لږ ور زياتوئ. کله چې تېري کيږئ نو کوکاکولا او فانتا، دغه خواړه زهر مه چيښئ، بلکې ساده يا معدني اوبه يا د لېمبو، نارنج او داسې نورو تازه جوس چيښئ. ډېري يخي اوبه هم مه چيښئ او چې خوله مو کړې وي گړدسره يې مه چيښئ. کېدای سي له دې امله مو ستونی خراب سي او ورسره تبه مو سي. که څوک په زکام يا بله ناروغي اخته وي ليري ځني اوسېږئ. او که خدای مکړه پخپله په څه ناروغي اخته سواست بېله ځنډه ډاکټر ته ورسئ، خو پر خپل سر درمل مه خورئ. که تاسي په لوړ فشار يا شکره يا بله ناروغي اخته ياست نو د هغو د درملو خوړل به هيڅ نه ناغه کوئ. پر دې سربېره به کله ناکله په ډاکټر خان گورئ او مشوره ځني اخلي. پر سرکانو له يې ځايه گرځېدو او اوښتو را اوښتو څخه به په ټينگه ډډه کوئ. ترافیکي علايم په پام کې نيسي او

۱۱۴ پښتو معلم الحجاج

د سړک بلي غاړې ته هر ځای نه، بلکې پر ځانگړو ځايونو او پر سړکونو باندې په سپينو کرنيو په نخښه سوو دهليزونو باندې اوږې. په بازارونو کې يې کاره مه گرځي او تر حج دمخه سامان او سوغاتونه هم مه رانيږي. ځکه هر وخت به يې د غلایا ورکېدو خطر وي او په اندېښنه به مو وي. دغسې شيان تر مکې په مدينه کې ارزانه دي، هلته يې په يوه مناسب وخت کې رانيږي.

مسجد الحرام ته د ننوتلو آداب

يا دونه : مسجد الحرام ته د ننوتلو پر وخت مو تلابي کوي. د خورک شيان، چاقو، غچي، ناخن گیر، اورلگيت، سگرېټ او کلمره نه در سره پرېږدي.

مشوره : (که تور سړي يا ملگری درسره وي په مسجد الحرام کې لومړی يو ښکاره ځای وټاکي څو که بالفرض سره ورک سي په همدغه ټاکلي ځای کې به سره غواړي. داسې ډېر سوي دي چې د حاجي څخه خپله تور سړي يا ملگری په حرم شريف کې ورک سوی وي، بيا يو ډبل په پيدا کولو پسې په ورځو ورځو لاهانده وي).

بله مشوره : څنگه چې د زياترو خلکو دا لومړی موقع وي چې مسجد الحرام ته ننوزي نو زياتره مولويان او عالمان لا تېروزي او د مسجد الحرام اړوند آداب او ځايونه او اړوندي دعاوي ځني هېرې سي. نو ښه داده چې په لومړي طواف کې که د مطوف [معلم يا حج ښوونکي] کوم نفر يا بل بلد سړی درسره وي، بلکې دا ضروري باله سي. دغه خلک د طواف په طريقه پوهېږي. تاسې به د هغه په مرسته او لارښوونه په آساني او په سمه توگه طواف وکړئ. خو پام مو وي چې د حج په مسایلو او احکامو کې پر معلم هم اعتماد ونه کړئ. په خپله هم اړوند احکام، د هغو تر اجرا دمخه ښه مطالعه او زده کړئ.

۱۱۵ پښتو معلم الحجاج

مسجد الحرام او بل هر مسجد ته د ننوتلو پر وخت ښي پښه لومړې لښايي او دا دعا ولولئ : بسم الله والصلاة والسلام على رسول الله. رب المهر لي ذنوبي و افتح لي ابواب رحمتك. يعني د لوی څښتن په نامه مسجد ته ننوزم. د هغه پر استازي ﷺ دي د هغه رحمت او سلامتې وي. ای لویه څښتنه ! ما وبخښه او د خپل رحمت وروڼه راته پرانيږه.

د پام وړ يادونه : (حضرت شيخ عبدالحق محدث دهلوي رحمه الله د جذب القلوب په (۲۱۰) مخ کې او حضرت مولانا محمد زکريا رحمه الله د فضائل حج په (۸۲) مخ کې فرمايلي دي : ښه داده چې حاجي مسجد الحرام ته د ننوتلو پر مهال که څه هم د ډېر لږ وخت لپاره وي د اعتكاف نيت وکړي. هسې خو د هر جومات دا حکم دی ، هر مسجد ته چې څوک د لمانځه لپاره ننوزي د اعتكاف نيت بايد وکړي، څو په مسجد کې د اوسېدو پر مهال د اعتكاف ثواب وگټي او په مسجد الحرام او نبوي مسجد کې بايد په ځانگړې توگه دا خبره په پام کې ونيول سي. امام نووي رحمه الله ليکي : دا ډېره مهمه خبره ده او بايد ډېر پام ورته وسي.

پام مو وي چې هر وخت له مسجد څخه د وتلو پر مهال دغه دعا ووايست : اللهم اني اسئلك من فضلك. يعني ای لویه څښتنه ! زه ستا د فضل غوښتونکی يم.

د لومړي ځل لپاره د کعبې شريفې د ليدلو شپې

کله چې مسجد الحرام ته ننوزئ او بيت الله شريفه ووينئ، سمدستي دا دعا درې واره ووايست : الله اکبر لا اله الا الله.

د دعاوو د قبلېدو شېبې دي

«اوس نو د لوی څښتن ﷻ کور ستا په وړاندي دی. د خدای شکرونه ادا کړه. لاسونه پورته کړه د خپلو نېکو هیلو د تر سره کېدو لپاره لوی څښتن ته په ژړا ژړا دعاوي وکړه. دغه دعاوو د اجابت ډېرې شېبې دي. دغه مهال چې څه غواړې لوی څښتن یې درکړي نن دي دعاوي نه ردېږي. نن شاعرانه دعاوي مه کړه. بلکې په خپله ژبه په مناسبو الفاظو له خدایه غوښتنه وکړه. د خپلي تنګي لمني غوښتي دي له څه مه غواړه. له مستجاب الدعوات خدای څخه د ده په کور کې ډېر څه وغواړه. خپل ځان، خپلوانو او د ټولو متعلقینو لپاره دعاوي وکړه. تر هر څه زیاته غوره داده چې له خدایه بې حساب جنت و غواړې. کتابونه وایي چې د دې شېبې ماثوره دعا داده:

اللهم انت السلام ومنك السلام فحينا ربنا بالسلام. اللهم زد هذا البيت تشريقاً وتعظيماً وتكريماً ومهابةً وزد من شرفه وكرمه بمن حجه واعتمره تشريقاً وتكريماً وتعظيماً وبراً. (ای ربه ستا نوم سلام دی او له تا څخه سلامتي مونده سي. نو موږ په سلامتي سره ژوندي وساتې. ای لویه څښتنه! د دې کور شرافت، عظمت، لویي او دېدبه زیاته کړې او د هغو شرافت، عزت او درناوی زیات کړې چې د دې کور په حج یا عمره سره د هغه شرافت او درناوی زیاتوي). بیا درود شریف وواياست.

په دې وخت کې دا دعا هم مستحب ده: اعوذ برب البيت من الدين والفقر ومن ضيق الصدر وعذاب القبر.

ژباړه: د بیت الله شریفې په څښتن له پور، فقر، خلق تنګۍ او د قبر له

مدابه پناه غواړم.

مسئله: د بیت الله د لیدلو په وخت کې په ولاړې دعا کول مستحب دي. یادونه: (د بیت الله د لیدلو پرمهال د دعا لپاره د لاسونو پورته کولو په هکله اختلاف دی ځینې وايي لاسونه پورته کول مکروه دي. خو د محققو علماوو رجحان دادی چې لاسونه پورته کول مستحب دي. والله اعلم).

فایده: کومې دعاوي چې له رسول ﷺ څخه نقل سوي دي که هغه د چا په یاد وي نو د هغو ویل افضل دي. خو که د چا نه وي په یاد، نو چې زړه یې غواړي هغه دعاوي دي کوي. په حج کې په کوم ځای کې کومه داسې ځانګړې او ټاکلې دعا نسته چې د هغې ویل ضروري وي. په هره دعا کې چې خشوع او خضوع زیاته وي هغه دي وایي. البته که دغه دعاوي په عربي نه، بلکې په خپله ژبه وواياست هم پروانه کوي.

مسئله: دعاوي باید د لوی څښتن ﷻ په حمد او ثنا او پر رسول ﷺ په درودونو او سلامونو، په توبه او استغفار پیل سي او د هغه ستر ذات د نومونو او صفاتو په توسل سره تر سره او بیا په حمد او صلاة پای ته ورسېږي.

مسئله: چې مسجد حرام ته ننوزئ (د احرام په حال کې یاست که بېله احرامه) د تحية المسجد نقل مه کوئ. د دې مسجد تحية طواف دی. تر دعا وروسته (په بل کار مه لګیا کېږئ) سمدستي طواف وکړئ. البته که د لاندې خبرو انديښنه وه بیا لومړی لمونځ وکړئ او ورپسې طواف وکړئ:

۱. د جماعت د تېرېدلو په صورت کې.
۲. د فرض لمونځه د قضا کېدلو په صورت کې.
۳. د مستحب وخت د وتلو په صورت کې.
۴. (د جنازې د لمونځه د تېرېدو په صورت کې.

۵. د مؤکدو ستو د قضا کېدو په صورت کې.

۶. د وترو د وخت د فوتېدو په صورت کې.

۷. که مو پر دمه کوم فوت سوی لمونځ پاته وو. فتح القدیر ۲/ ۲۸۹.

مسئله: مؤکد سنت، د جنازې لمونځ او وتر، تر طواف تحية دمخه کوی خو د خابنت، اشراق، تهجد او نور لمونځونه تر طواف دمخه مه کوی البته که مو په څه سبب د طواف اراده نه وه (که مسجد الحرام ته صرف د کښېنستلو یا لمونځ کولو لپاره راغلي واست) بیا که مکروه وخت نه وو د تحية المسجد کول مناسب دي.

مسئله: څوک چې په مسجد حرام کې لمونځ کوي د هغه تر مخ هر سړی تېرېدای سي، طواف کوي یا يې نه کوي. خو د لمونځ کوونکي د سجدې پر ځای دي نه تېرېږي.

د عمرې کولو نخشه

احرام	دا د عمرې شرط دی.
د کعبې طواف	يعني پر کعبه باندي اووه واره راگرځېدل. د کعبې طواف د عمرې ځانگړی عمل دی کوم چې د عمرې فرض باله سي.
د صفا او مروه سعی	ضروري عمل: د صفا او مروه د دواړو غرگوټو په منځ کې اووه گڼته تلل راتلل. دا د عمرې واجب باله سي.
سرخريل يا يې وربښتان لنډول	ضروري عمل: دا د عمرې بل واجب دی

د طواف بيان

د طواف معنا ده پر يوه شي چار چاپېره راگرځېدل. په حج کې پر بيت الله شريفه باندي (په ځانگړې طريقه) اووه واره راگرځيدلو ته طواف وايي.

د طواف طريقه

(مسجد الحرام ته په ننوتلو سره پر انسان باندي يو عجيب حالت او کيفيت راسي. دا د انسان ځونه نېکمرغي ده چې هغه کعبه چې دا کلونه کلونه يې نه ليدل او لمونځ يې ورته کاوه اوس يې د سر په سترگو ويني. نو پر دې حال لوی څښتن ته په ډېر عجز ونياز شکرونه ادا کړي.

کله چې د لومړي ځل لپاره مسجد الحرام ته ننوزئ لومړی يو ځای ودرېږئ. وگورئ، د مسجد الحرام پر شاوخوا دوه جگ دالانونه را گرځېدلي دي. د هغو په منځ کې د لمانځه او طواف غولې دي. د دې غولې په منځ کې کعبه شريفه ولاړه ده. د هغې څخه پر ليري په يوه ښکلې جالۍ داره قبه کې مقام ابراهيم دی. د کعبې شمالي خواته گردی دېوال حطيم شريف دی. د کعبې په لومړي کڼج کې حجر اسود ډېره نصب ده.

ښه اوس تاسي طواف پيلوئ. طواف ځي [مطاف] يا د کعبې شريفي شاوخوا هغه اړشو ته چې خلک چار چاپېره پر راگرځي ځان ورسوي، تلبيه ويل بند کړئ. نارینه دي د احرام پټو تر ښي اړخ لاندي کړي [ښي اوږه لڅه پرېږدي] او پر کيڼه اوږه يې واچوي. دې ته "اضطباع" وايي. وگورئ چې د کعبې هغه کڼج چې حجر اسود پکښې ايښوول سوې ده چيري دی. د هغه کڼج پر برابري ځان برابر کړئ، بيت الله شريفي ته مخامخ داسي ودرېږئ چې ښی (راسته) اوږه مو د حجر اسود د کيڼي (لوېديزي) څنډې سره برابره سي او ټوله حجر اسود مو ښي اړخ ته پاته

سي. بيا د طواف نيت په زړه کي وکړئ (او ووايست :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللهم اني أريدُ طواف بيتك الحرام فيسره لي و تقبله مني.

ژباړه : د لوی څښتن په نامه پیل کوم چي بهخي ډېر مهربان او خورا زيات رحم کوونکی دی. ای لویه څښتنه ! زه ستا د پاکي بيتي د طواف اراده لرم، نو يې راته آسانه کړې او را څخه قبول يې کړې.

(خو که مو په عربي نيت نه وو زده بيا يې ژباړه يا نور داسي الفاظ چي نيت ځني معلومېږي ووايست).

وروسته لږ څه ښی لور ته وڅوځئ چي حجر اسود بهخي درته مخامخ سي. مخ حجر اسود ته کئ او نژدې ورته ودرېږئ دواړه لاسونه د غوږو تر برابرۍ پوري داسي پورته کړئ لکه د لمانځه د الله اکبر ويلو پر وخت چي يې پورته کوئ. دغه مهال سمدستي ووايست : بِسْمِ اللَّهِ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ.

ژباړه : د لوی څښتن په سپېڅلي نامه سره پیل کوم. لوی څښتن تر هغو ستر دی چي تصويري کيږي. هغه لره ثنا او صفت دی او د هغه پر پاک رسول دي درودونه او سلامونه وي.

پام مو وي چي حجر اسود ته تر مخامخ درېدو او تر پورته تکبير ويلو دمخه لاسونه پورته کول بدعت دی. نو کله چي حجر اسود ته مخامخ ودرېدلست، د تکبير ويلو سره سم لاسونه پورته کړئ.

کله چي مو تکبير ووايه لاسونه ايله کړئ، (که موقع وه) پر حجر اسود يې داسي کښېږدئ لکه سجده چي کوئ. (پر حجر اسود باندي چي د

سپينو زرو الفه (حلقه) راگر څېدلې ده پر هغې لاس مه اېږدئ. مخ د دواړو لاسونو په منځ کي کښېږدئ، حجر اسود کړاړ مچ کړئ په مچولو چرپ مه کوئ. د ځينو علماوو په نزد د حجر اسود تر مچولو وروسته پر هغې سر اېښوول مستحب دی. (نو له دې امله يې) بيا دوهمه پلا مچ کړئ. بيا سر پر کښېږدئ. بيا يې دريمه پلا مچ کړئ. بيا سر پر کښېږدئ.

يادونه : (د حج په ورځو کي ځيني خلک په حجر اسود خوشبويي وهي، له دې امله د احرام په حال کي حجر اسود مه مچوئ او مه لاس وروړئ. ځکه چي په احرام کي خوشبويي وهل منع ده. البته په بېله احرامه طواف کي که په حجر اسود خوشبويي وهل سوې وي مچول او لاس وروړل پروا نه کوي. په ياد مو وي چي د احرام په حال کي که خوشبويي په قصد استعمال کړئ که بېله قصده په هر حال کي جنايت دی او جزا پر واجبيږي. که په دغسي حال کي څوک حجر اسود مچ کړي او د هغه په خوله يا لاس ډېره خوشبويي ونښتل نو پر هغه دم واجبيږي او که لږ پر ونښتل صدقه پر لازمېږي. نو بايد په احرام کي حجر اسود مچ نه کړئ او يوازي اشاره ورته وکړئ. د اشارې طريقه داده: دواړه لاسونه داسي پورته کړئ چي د دواړو خپرو شا ستاسي د مخ او د لاسونو ورغوي د حجر اسود ځوانه وي او ووايست: بِسْمِ اللَّهِ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ. بيا دواړه لاسونه مچ کړئ.

بيا ښي لوري ته يعنې د کعبې د دروازي خوا ته رهي سئ - چي بيت الله مو پر کينه اوږه وي - (نارينه دي د عمرې د طواف او د هغه طواف چي وروسته يې سعی وي په لومړيو درو شوطونو کي د اتلانو پهلوانانو) غوندي اوږې ښوروي او په لنډو لنډو گامونو اخيستلو سره دي څه

۱۲۲.....بیتو معلم الحجاج

چټک ځي. دې ته رمل وايي او دا د رسول ﷺ سنت باله سي. خو هوښ کوي چې ډېر چا بڼک نه سي.

(په دې ترڅ کې بيله لاسونو پورته کولو او درېدلو په خپله ژبه هغه دعاوي وکړي چې زړه مو غواړي. که مو کومه ماثوره دعا زده وي هغه ولولي. د طواف لپاره کومه ځانگړې او ټاکلې دعا نسته. حطيم هم په طواف کښېباسي. کله چې يمانې رکن (د کعبې جنوب لوبديز کڅ) ته ورسېدل است (که گټه گټه نه وه) د هغه استلام هم وکړي. يعنې دواړه لاسونه يا يوازي ښي لاس پر ووهي. مچوي يې مه او مه مو تندي او نور ځايونه پر اوږدي (د زياتي گټې گټې په صورت کې بيله اشارې همدغسې ځني تېر سي او دا دعا ولولي: اللهم اني اسئلك العفو والعافية في الدنيا والاخرة ژباړه: اي لويه څښتنه! زه ستا څخه په دنيا او آخرت کې بخښنه غواړم. له يمانې رکن څخه د حجر اسود تر رکن پوري د تلو په حال کې دا دعا ولولي: ﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾

ژباړه: اي زموږ ربه! موږ ته هم پر دې دنيا او هم پر هغه دنيا ښېگڼې را په برخه کړه او موږ د اور له عذابه وساته. يادونه: علماوو سپارښتنه کړې ده چې پورتنۍ دعا په هر شوط کې د رکن يمانې او حجر اسود تر منځ وايست.

کله چې حجر اسود ته بيا ورسېږئ د لومړي ځل غوندي د هغې استلام وکړئ يا اشاره ورته وکړئ او بسم الله اکبر ولله الحمد. ووايست او دواړه لاسونه مچ کړئ. پر کعبه باندې له حجر اسود

بیتو معلم الحجاج.....۱۲۳

څخه بيا تر حجر اسود پوري پر را گرځېدلو ته يو شوط (گڼت يا دوره) وايي. په دې ډول اووه شوطونه پوره کړئ. او هره پلا حجر اسود ته د تېر په شان په دواړو لاسونو اشاره کوي او بسم الله اکبر ولله الحمد. وايست او دواړه لاسونه مچوي.

تر اووم شوط وروسته بيا اتم وار د حجر اسود استلام وکړئ (يا د تېر په شان اشاره ورته وکړئ). په دې توگه ستاسې يو طواف بشپړ سو.

د طواف د دعاوو په هکله

(د سنن ابې داود د کتاب المناسک، باب الرمل: ۱۸۸۸ حديث دی چې رسول ﷺ وفرمايل: «د بيت الله طواف، د صفا او مروه سعي او د جمراتو وشتل د دې لپاره دي چې د لوی څښتن ذکر پکښې وسي». پر دې بنسټ د طواف په بهير [جران] کې کړار په سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر ولا حول ولا قوة الا بالله ويلو او داسې نورو اذکارو، تسبيح، حمد ويلو، درود ويلو، د قرآن په تلاوت او عامو مسنونو دعاوو مشغولېدل افضل کار دی. د طواف په حال کې دعاوي قبلېږي. خو د طواف لپاره کوم ځانگړي ذکر او دعا نسته. حضرت ملاعلي قاري او نور علمای کرام وايي چې امام محمد رحمه الله په مبسوط کې فرمايلي دي چې د حج په مقاماتو کې د کومې دعا ټاکل ښه نه بلل کېږي. هره دعا چې د چا زړه غواړي او ضرورت يې بولي هغه دي وکړي. ځکه چې د ټاکلو الفاظو په پابندي سره زياتره د زړه نري توب او خشوع نه وي. ځينو علماوو چې د طواف د هر شوط لپاره دعاوي ټاکلي او خبرې کړي دي هغه له رسول ﷺ څخه منقولې دي خو خاص د طواف لپاره نه دي نقل سوي. ډېرو عوامو د دغو دعاوو کتابونه په لاسونو کې نيولي وي په طواف کې يې په داسې حال کې چې صحيح تلفظ

۱۲۴.....پښتو معلم الحجاج

يې نه سي کولای او په معنا يې نه پوهيږي په ډېر مشکل يې لولي. په دې ډول نور طواف کوونکي په تشویش کي اچوي او په تکليف کوي يې. چي دا مناسبه نه ده. تر دې دا ښه ده چي حاجي په خپله ژبه هغه دعاوي وکړي چي په پوهيږي او ضرورت يې وي. ځينو علماوو په طواف کي د دريمي کلمې، يعني د «سبحن الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم». او څلورمي کلمې، يعني د «لا اله الا الله وحده لا شريك له. له الملك وله الحمد يحيي ويميت بيده الخير وهو على كل شي قدير». ويل او د درودونو کرار او په زړه کي ويل غوره بللي دي.

البته که د چا عربي دعاوي په ياد وي او په معناو يې پوهيږي او ويې وايي دا ډېره ښه ده. دوی ته دغسې دعاوي کول ښې دي. د مولانا محمد شفيع احکام حج ۵۰ مخ او د مولانا محمد يوسف لنهياتوي آپ کے مسائل ۱۱۲ مخ).

لاندې دعاوي ځيني په معلم الحجاج او ځيني په رحمت بيان کي ليکل سوي دي او موږ هم د هغو کسانو لپاره چي ويل يې ورته ممکن وي د ژباړې سره وليکلي.

د طواف دعا گاني

* کله چي د ملتزم برابري ته ورسېږئ دا دعا ووايست: اللهم ايماناً بك وتصديقاً بكتابك ووفاء بعهدك واتباعاً لسنة نبيك محمد ﷺ.

ژباړه: يا الله! زه په داسي حال کي راغلی يم چي يو تا ايمان لرم، ستا کتاب تصديقوم، ستا سره کړې ژمنه پر خای کوم او ستا د پيغمبر د سنت متابعت کوم.

* کله چي د مقام پراهم برابري ته ورسېږئ (کله چي تر حجر اسود تېر سي او د کعبې دروازي ته ورسېږئ)، دا دعا ولولي: اللهم ان هذا البيت بيتك

پښتو معلم الحجاج..... ۱۲۵

والحرم حرمك والامن امثك و هذا مقام العائذ بك من النار فاجري من النار. ژباړه: ای لویه څښتنه! بېشکه چي دا ستاکور دی او دا ستا حرم دی او دلته امن او امان تا رامنځته کړی دی او دا د دوېځ له اور څخه په تا د پناه اخیستونکو خای دی. نو ما د دوېځ له اور وساتي.

* کله چي د کعبې شمال ختيز کنج ته ورسېږئ دا دعا ولولي: اللهم ان اعوذ بك من الشك و الشرك وشقاق والنفاق و سوء الاخلاق و سوء المنقلب في الامل والمال والولد.

ژباړه: ای لویه څښتنه! زه په تاسره ستا په احکامو کي له شک، شرک، نفاق او د دين له مخالفت او بدو اخلاقو او د کورنۍ، شتو او اولادونو له بدو پایلو څخه پناه غواړم.

* کله چي د بيت الله د جنوب لوبديز لخوا د بيت الله د ناوې برابري ته ورسېږئ دا دعا ولولي: اللهم اظلني تحت ظل عرشك يوم لا ظل الا ظلك ولا باقي الا وجهك واسقني من حوض نبيك محمد ﷺ شربة هنيئة لا اظمأ بعد ها ابداً.

ژباړه: ای لویه څښتنه! په هغه ورځ چي ستا د عرش له سيوري پرته بل سيوري نه وي او ستا له پاک ذات پرته بل څوک پاته نه وي ماته ستا د عرش تر سايې لاندې خای راکړه او په ما ستا د نبي حضرت محمد ﷺ له کوثر حوض څخه داسي خوږ او خوندور غوړپ وچيښه چي تر هغه وروسته هيڅکله تری نه سم.

* پر رکن يمني باندې دا دعا ولولي: اللهم ان اعوذ بك من الكفر والفاقة و مواقف الخزي في الدنيا والآخرة.

پښتو معلم الحجاج

۱۲۶

ژباړه: ای لویه څښتنه! زه په تاسره له کفر او لوږي او په دنیا او آخرت کې له شرمنده کې څخه پناه غواړم.

* په ملتزم کې دا دعا منقوله ده: اللهم رب هذا البيت العتيق اعنق رقابنا وراقب آياتنا من النار واعننا من الشيطان الرجيم وبارك لنا فيما اعطيتنا. اللهم اجعلنا من اكرم وفدك عليك. اللهم لك الحمد على نعمائك وفضل صلاتك على سيد انبيائك وجميع رسلك واصفيائك وعلى الله وصحبه واوليائك.

ژباړه: ای لویه څښتنه! ای ددې لرغوني کور خاونده! موږ او زموږ پلرونه او نیکونه له دورځه آزاد کړې او له تر ټلې شیطانه پناه راکړې او په هغو کې چې موږ ته دي راکړي برکت کښېږدې. ای لویه څښتنه! موږ ستا له ډېرو ښو او غورو پلاوو څخه وگرځوې. لویه څښتنه! زه ستا پر نعمتونو باندې شکر کارم او تالره حمد وایم او ستا د ټولو نبیانو، رسولانو او غورو کسانو پر سردار او د هغه پر آل او اصحابو او اولیاوو ستا ډېر غوره درودونه لېرم.

* په طواف کې دا دعا لولئ: اللهم اسئلك الراحة عند الموت والعفر عند الحساب.

ژباړه: ای لویه څښتنه! زه ستا څخه د مړینې پر مهال د هوسایي او د حساب پر مهال د بخښنې سوال کوم.

* په طواف کې دا دعا هم لولئ: سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر ولا حول ولا قوة الا بالله.

مسئله: په طواف کې گردشړه پټه خوله کېدل او هيڅ نه ويل هم جایز دي او پروانه کوي.

مسئله: په طواف کې تر قرآن ویلو ذکر او دعا کول افضل دي.

پښتو معلم الحجاج

۱۲۷

مسئله: که په طواف کې څوک په زړه کې کرار قرآن کریم تلاوت کړي پروا نه کوي. حضرت عمر رضي الله عنه په طواف کې قرآن تلاوت کاوه. عمدة المناسک ۳۷۰ مخ د امام سر خسي د مبسوط په حواله.

مسئله: په طواف کې ټولي دعاوي او ذکرونه کرار ويل مستحب دي.

ملتزم

(د وروسته دواړي اوږدې پټې کړئ) ملتزم ته ولاړ سئ. ملتزم د حجر اسود او د کعبې د دروازې تر منځ (تقریباً شپږ پټه یا ۸۰ سانتي) دېوال ته وايي. الهیل، تکبیر، د خدای جل جلاله حمد او پر رسول صلی الله علیه و آله درود ووايست. سینه، منځ باړخو، د لاسونو څښکلي او ورغوي د کعبې پر دېوال کښېږدئ. دعا وکړئ. دا د دعا د قبلېدو ځای دی. (که لومړی د طواف لمونځ وکړئ، بیا د زمزم اوبه وچيښئ، بیا ملتزم ته ولاړ سئ هم پروانه کوي).

مقام ابراهیم

بیا د مقام ابراهیم تر شا د طواف دوه رکعتو واجب لمونځ وکړئ. په لومړي رکعت کې تر ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ﴾ وروسته د (الکافرون) سورت او په دوهم رکعت کې

تر ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ﴾ وروسته د (الاخلاص) ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ﴾ سورت ووايست. پام مو وي چې د دغه لمونځ په وخت کې مو اوږدې لڅي در څه پاته نه سي. د اضطباع په حال کې لمونځ مکروه دی. اضطباع یوازې په طواف کې مشروع ده.

بادونه: مستحب او افضله دا ده چې د امکان په صورت کې د هر طواف لپاره دوه رکعتو د مقام ابراهیم عليه السلام تر شا وکړئ، خو که دگنې گونې یا په بل سبب مو دلته لمونځ نه سولای کولای په حجر اسماعیل عليه السلام کې یې وکړئ. که مو دلته هم نه سولای کولای کعبې شریفې ته نژدې یا د مسجد په

۱۲۸.....پښتو معلم الحجاج

هر ځای کې چې کېدلای سي پر ودرېږي. دغه لمونځ د حرم په ټوله مخکې کې کېدلای سي. خو له دې ځایونو پرته په بل ځای کې يې کول او خنډول بد کار او مکروه دی.

تر لمانځه وروسته چې موکومه دعا زړه غواړي هغه وکړي. خو دغه دعا آدم (عليه السلام) ته منسوبه او ماثوره ده: اللهم انک تعلم سرى و علانى فاقبل معذرتى و تعلم حاجتى فاعطنى سؤلئ و تعلم ما فى نفسى فاغفرلى ذنوبى. اللهم انى اسئلك ايمانا يياشر قلبى و يقينا صادقا حتى اعلم انه لا يصيبنى الا ما كتب لى و رضا بما قسمت لى يا ارحم الراحمين.

ژباړه: اى لويه څښتنه! ته زما له څرگندو او پټو حالونو څخه خبرېږي. زه عذر درته کوم نو زما عذر قبول کړه. او ته زما په اړتيا او څه چې زما په زړه کې دي پوهېږي، نو زما اړتيا را تر سره کړه او زما گنهونه را وبخښه. اى لويه خدايه! ماته داسې ايمان راکړه چې زما په زړه کې ځای ونيسي او داسې يقين را په برخه کړه چې زه له تا پرته د بل چا پروا ونه کړم او داسې ښه عادت را نصيب کړه چې ستا پر را کړي شي خوشاله سم اى د رحم کوونکو رحم کوونکې.

زمزم

بيا د زمزم اوبو ته ورسي. د زمزم اوبه وچيښي او دعا وکړي، ځکه چې په دغه ځای کې دعا قبلېږي.

(د رسول ﷺ صحيح حديث دى چې د زمزم اوبه چې د هر نېک مقصد لپاره وچيښل سي تر سره کېږي. د دې اوبو د فضايلو په هکله ډېر احاديث سته. ځينو علماوو کتابونه پر ليکلي دي. ډېرو تجربه کړي چې د هري ناروغۍ د شفا او هر نېک مقصد د تر سره کېدو لپاره ذريعه دي.

پښتو معلم الحجاج.....۱۲۹

تر طواف وروسته هر طواف چې وي د زمزم اوبه چيښل مستحب دي، خو ضروري نه دي. اوس يې د زمزم د څا پخوانۍ زېرخانې هم پټي کړي دي. خو په مسجدالحرام کې ببخي ډېر ځايونه د زمزم د اوبو نلکې او ترموزونه سته. نو تاسي د طواف تر لمانځه وروسته دغه اوبه پيدا کړي.

مخ پر کعبه په ولاړي يا په ناستي بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ووياست، په درو ساوو يې ډېري وچيښي. (د مومن او منافق دا فرق دى چې د مومن نس په دغو اوبو نه ډکېږي. وروسته دا دعا ولولي: اللهم انى اسئلك علما نافعا و رزقا واسفا و شفاء من کل داء.

ژباړه: اى لويه څښتنه! زه ستا څخه د گټوري پوهې او پراخ رزق او له هري ناروغۍ څخه د شفا غوښتونکى يم.

بيا څه اوبه پر سر، مخ او ځان وشيندي او بيا الحمد لله ووياست.

بادوني:

۱. ډېر مطوفين د حجر اسود او رکن يمني په منځ کې ودرېږي، په حاجيانو نيت تړي او طواف په پيلوي. ځيني حاجيان پخپله هم دغسې کوي. چې دا مکروه دى. که څوک بيت الله شريف ته مخامخ داسې ولاړ نه وي چې اوږه يې د حجر اسود د لوېديزي څنډې سره برابر وي او ټوله حجر اسود يې ښي اړخ ته پاته نه وي نو د ځينو عالمانو په نزد طواف په اخر کې د يوه شوط بيا راگرځول مستحب او د ځينو په نزد واجب باله سي.

۲. ډېر مطوفين د نيت تړلو په وخت کې بيت الله شريف او حجر اسود ته د مخامخ درېدو خيال نه کوي او تر تکبير ويلو د مخه لاسونه غوږونو

۱۳۰ پښتو معلم الحجاج

ته پورته کوي. نور ډېر حاجيان هم د دوی پېښې کوي. د نیت تر پرمهال بیت الله ته استقبال سنت دی. او حجر اسود ته له درېدو پرته تر تکبیر ویلو دمخه لاسونه پورته کول بدعت دی.

۳. ځیني ناپوهان د حجر اسود د مچولو پر مهال داسي درود وايي اللهم صلی علی نبي قبلك. دغسي الفاظ باید هیڅ ونه ویل سي، بلکې د درود مشهور الفاظ باید وویل سي.

مسئله: د ښځې د نارینه وو سره گډ نه، بلکې له هغو څخه دي بېل طواف کوي. عمدة المناسک ۶۰۲ مخ.

مسئله: د ښځې لپاره د نارینه وو غونډې به طواف کې اضطباع او رمل نسته، بلکې پخپل عادي تگ دي ځي. د ازدحام او گڼې گونې په وخت کې دي حجر اسود هم نه مچوي او لاس دي هم نه وروړي. هغه راز که ازدحام وي پر مقام ابراهيم دي د طواف لمونځ هم نه کوي.

د طواف ارکان

(د طواف رکنونه له هغو چارو څخه عبارت دي چې بېله هغو طواف تحقیق نه مومي). دغه رکنونه درې دي:

۱. د طواف اکثره شوطونه (خلور دورې) پوره کول.

۲. طواف له بیت الله د باندې په دننه مسجد کې تر سره کول.

مسئله: د مسجد حرام پر بام باندې طواف روا او صحیح دی، که څه هم تر بیت الله لوړ وي.

۳. په خپله طواف کول، که څه هم سپور وي. خو بې سده له دې څخه مستثنا دی. په هغه بل څوک طواف کولای سي. لکه چې په مخکنیو پاڼو کې وویل سول.

پښتو معلم الحجاج ۱۳۱

د طواف شرایط

(د طواف شرطونه له هغو چارو څخه عبارت دي چې د هغو د هر یوه لوتېده د طواف د باطلېدو لامل گرځي او په دم هم نه جبره کېږي).

د طواف شپږ شرطونه دي:

(۱) اسلام، (۲) نیت، (۳) مکان، یعنې په مسجد الحرام کې دننه طواف کول. دا د ټولو طوافونو له شرایطو څخه دي. خو لاندې درې شرطونه د حج د طواف لپاره دي:

(۱) خاص او معین وخت. (دا په طواف زیارت پورې ځانگړی دی. ځکه د دې طواف د وخت پیل د ذوالحجې د لسمې تر سهار [سپېدې چاوډا] وروسته دی. که تر دغه مهال دمخه تر سره سي نه صحیح کېږي. خو د ادکولو د وجوب وروستی وخت یې د ذوالحجې تر دوولسمې دی. اما د جواز او صحت وروستی وخت یې نه دی ټاکلی، ټول عمر یې وخت دی).

(۲) تر فرضي طواف او د عمرې تر طواف دمخه دا حرام تړل.

(۳) تر فرضي طواف دمخه، پرفرات د رېدل، (دادواړه شرطونه هم په طواف زیارت اړه لري).

د طواف د نیت مسئلې

مسئله: د طواف لپاره نیت شرط دی. که څوک بېله نیت پر بیت الله اووه دورې وکړي طواف یې نه دی سوی.

مسئله: که چا پر بیت الله د طواف له نیت پرته د چا په لټه یا په کوم بل مقصد اووه دورې ووهلي طواف یې نه دي صحیح.

مسئله: د طواف د صحت لپاره صرف د طواف نیت کافي دی. په ځانگړي ډول دا ټاکل چې طواف زیارت یا طواف صدر یا طواف قدوم یا طواف

پښتو معلم الحجاج.....
 عمره کوم شرط يا واجب نه بلل کېږي. مثلاً دا نه ده ضرور چې وواړي
 فلاڼی طواف کوم، بلکې د هر طواف په وخت کې د مطلق طواف نېست
 کافي دی. مثلاً مکې ته د ننوتلو پر مهال چې طواف وکړي طواف قدوم
 يې ادا سو. که يې څه هم د طواف قدوم ځانگړی نيت نه وي کړي. دغه
 راز د نحر په ورځو کې په مطلق طواف کولو سره طواف زیارت ادا کېږي
 له مکې څخه د رهي کېدو پر مهال په طواف کولو سره طواف وداع ادا
 کېږي. که د تلو پر مهال د طواف وداع نيت ونه کړی افضل باله سي.

د طواف واجبات

د طواف واجبات اته دي:

۱. طهارت، يعنی له کوچنۍ او غټې يې اودسې څخه پاکېدل. (طواف
 يو ډېر ستر عبادت دی او په يوه ډېر سپېڅلي ځای (مسجد الحرام) کې تر
 سره کېږي. ځکه نو د طواف او دغه ځای د حرمت له امله بايد طواف
 کوونکی له ظاهري نجاست او يې اودسې، مياشتني عادت (حيض)،
 خلوبښتۍ (نفاس) يا جنابت څخه پاک وي. که چا بېله اوداسه طواف
 زیارت وکړ که په مکه مکرمه کې وو بيا د طواف کول پر واجب دي. که
 يې د نحر يعنی د لوی اختر په لومړۍ، دوهمه او درېيمه طواف را
 وگرځاوه نو څه جرمانه باندې نسته. خو که يې د دغو ورځو تر تېرېدو
 وروسته اعاده کوي د امام ابو حنيفه رحمته الله عليه په نزد دم پر اوړي.

مسئله: څنگه چې د هغه معذور سړي اودس چې نه ټينگېږي يا يې له ټپ
 څخه وينې بهېږي صرف د لمانځه تر وخته پورې درست دی او د لمانځه
 تر وخت وروسته به بيا اودس تازه کوي. نو که طواف کوونکي څلور
 شوطه تر سره کړل او د لمانځه وخت پای ته ورسېد بيا دي اودس تازه

او پاڼه شوطونه دي بشپړ کړي. که يې تر څلور شوطه لږ کړي وه او
 وخت پای ته ورسېد هم کولای سي چې اودس تازه کړي او نور
 شوطونه بشپړ کړي. خو د څلورو شوطونو په کم صورت کې افضله داده
 چې تر اودس تازه کولو وروسته له سره طواف پيل کړي.

د عورت ستر (د عورت پټول).

څوک چې پلۍ تگ کولای سي، هغه ته پلۍ طواف کول.

پر بڼې لاس، له حجر اسود څخه د کبې د دروازې خواته طواف پيلول.

حطيم په طواف کې کبې ایستل. (د حطيم له دېوال څخه د باندې

طواف کول).

له حجر اسود څخه د طواف پيلول. مگر په دې کې اختلاف دی

زياتو عالمانو په نزد او په ظاهر الروايت سنت دی. نو که چا طواف له

ځايه پيل کړ مکروه باله سي خو دم او بل څه نه پر اوړي.

بشپړ طواف کول. يعنی اکثر طواف رکن دی او تر اکثر زيات واجب دی.

تر طواف وروسته دوه رکعته لمونځ کول. ځينې دا بېل شمېري.

د واجبو حکم

که چا د طواف واجب پرېښوول نو د طواف له سره راگرځول واجب

دي او که يې را ونه گرځول بيا جزا پر واجب ده. چې بيان به يې په

مناياتو کې راسي.

د طواف ستونزه

(د طواف ستونزه هغه اعمال دي چې تر سره کول يې ډېر ثواب لري،

خو پرېښوول يې نه طواف باطلوي نه دم يا صدقه لازمي، بلکې يوازې

لامتۍ او گناه لامل گرځي. دا سنن نه لاندې اعمالو څخه عبارت دي:)

۱۳۴ پښتو معلم الحجاج

۱. د حجر اسود استلام.
۲. (د نارینه لپاره) اضطباع.
۳. په لومړيو درو شوطونو کي رمل کول.
۴. په پاته شوطونو کي رمل نه کول، بلکي په ډاډ او اطمینان سره تلل.
۵. د سعبي او طواف په منځ کي استلام کول. دا د هغه چا لپاره دي چي تر طواف وروسته سعی کوي.
۶. حجر اسود ته د مخامخ درېدو پر مهال د تکبير سره لاسونه تر غوږو پورته کول.
۷. له حجر اسود څخه د طواف پيلول. دا د اکثر عالمانو په نزد سنت دی او ځيني يې واجب گڼي.
۸. د طواف په پيل کي حجر اسود ته مخامخ کېدل.
۹. جامې او بدن له حقيقي ناپاکيو څخه پاک ساتل.
۱۰. د طواف ټول شوطونه پرله پسې کول.

يادونه : (د طواف د دوو شوطونو په منځ کي به بل کار نه کوي. خو که د طواف په بهير [جرېان] کي د جماعت لمونځ پيل سو، طواف پرېږدی لمونځ وکړی او د لمانځه تر پای ته رسېدو وروسته پاته طواف بشپړ کړی. د طواف لومړۍ برخه مو صحيح ده پاته شوطونه يې ترسره کړی. بله يادونه : (که کوچنی در سره وي، څنگه چي د هغه پاک ساتل مشکل کار دی نو ښه داه چي د طواف پر مهال هغه درسره وانه خلی.

د طواف مستحبات

(د مستحباتو تر سره کول ثواب لري، خو د پرېښوولو له امله يې نه گناه او نه بل څه لازميږي او عبارت دي له :)

پښتو معلم الحجاج ۱۳۵

۱. د حجر اسو له ښي (ختيز) لوري په دې ډول طواف پيلول چي طواف کوونکي ټول بدن د حجر اسود تر مخ تېر سي.
۲. حجر اسود درې واړه مجول او درې واړه سجده پر کول.
۳. د طواف په وخت کي ماثوري دعاوي ويل.
۴. بيت الله ته د نارینه لخوا نژدې طواف کول، په دې شرط چي هجوم او چاته تکليف نه وي. (او ده ته هم تکليف نه وي).
۵. د ښځي لخوا د شپې طواف کول.

يادونه : (ځيني ښځي د حج دمخه او د حج په بهير کي د بې سترۍ، سينگار، نارينه وو سره په گډ طواف، پر حجر اسود باندي د نارينه وو د ازدحام په لېږدو، د مقام ابراهيم، حطيم او نورو سره د نفلو کولو لپاره نارينه وو ته په براحتت ايجادولو، د نارينه وو تر څنگ د جماعت پر لمانځه درېدو او داسي نورو سره د ثواب گټلو پر ځای د گټهونو اوسختو تېروتنو مرتکبي کېږي او په دې ډول نارينه هم د عبادت په کار کي د ستونزو، تشويشونو او ان گناه سره مخامخ لري چي دا د ثواب په نامه د حرامو چاري تر سره کول او هغه هم په حج او خدای په دربار کي د شرم او تاثر خبره ده. داسي ښکاري چي د سعودي حکومت او هغه کسان چي خانو ته رشتياني او موحد عالمان وايي د دې بدعتونو او منکراتو له منځه وړو ته پام نه کوي. نو د ښځو خپلوانو ته لازمه ده چي خپلي ښځي له دغسې ناوړو چارو راوگرځوي. د ښځو لخوا د نارينه وو سره لږ او په بېباکي او ډکو وهلو سره طواف کول حرام دی. ښځي دي د شپې لخوا يا داسي وخت چي د نارينه وو هجوم نه وي، له نارينه وو څخه گوښه طواف کړي، که د کومي اړتيا له مخي په هجوم کي د طواف کولو ضرورت سو، مثلاً که ښځه په طواف زیارت یا کوم بل طواف کي ځنډ کوي او د حیض را تلو اندېښنه يې لري يا اړه وي چي ولاړه سي نو په دې صورت کي پر مستحبو عمل ورته لازم دي،

يعني د مطاف پر خټه دي طواف وکړي.

پر حجر اسود د ازدحام پر مهال دي هغې ته اشاره وکړي، د طواف او نور لمونځونه دي د حرم په دالانو کې د ښځو په ځانگړي سوي ځای کې وکړي اصلاً خو لکه چې د مخه مو هم وویل د ښځې لپاره لمونځ په کور کې افضل دی زموږ د مذهب د درو سرو امامانو رحمهم الله په نزد ځوانه ښځه په اتفاق سره او په مطلقه توګه د جماعت لمانځه ته له حضور څخه منع ده. په تېره د حج پر مهال په مسجد الحرام کې د ښځو د جماعت د لمانځه په هکله مولانا محمد يوسف لدھیانوي د "اب کی مسائل اور ان کا حل" په ۱۲۰/۴ مخ کې وایي: "ښځو ته ښايي چې د حج پر مهال هم لمونځونه په خپلو کورونو (د اوسېدو په ځایونو) کې وکړي. په کور کې په لمانځه کولو سره بشپړ ثواب ورکول کېږي د هغې په کور کې لمونځ په حرم شریف کې تر لمانځه افضل دی".

۶. د کعبې د شادروان په طواف کېنې ایستل. شادروان: د کعبې د بنسټ موږې ته وایي.

۷. که چا طواف په منځ کې (د څلورو شوطونو تر بشپړولو د مخه، په عذر یا بېله عذر) پرېښووی یا یې پر مکروه طریقه کړی وو له سره دې پیل کړي.

۸. (غیر ضروري) روا خبرې اترې پرېښوول.

۹. هغه څه چې د خشوع او عاجزۍ مخه نیسي د هغه نه کول.

۱۰. په طواف کې دعا او ذکرونه کرار ویل.

۱۱. د یماني رکن استلام کول.

۱۲. کوم څه چې زړه بوختوي له هغه څخه پام او کاته ژغورل.

د طواف مباحات

(د طواف مباحات هغه دي چې نه یې عملي کول ثواب لري او نه یې په پرېښوولو څوک گناهګار کېږي). په طواف کې دغه شیان مباح (روا) دي:

۱. سلام اچول. (څوک چې د خدای په ذکر اخته وي هغه ته سلام مه اچوی).

۲. د ترچلو پر مهال الحمد لله ویل.

۳. د شرعي مسايلو پوښتنه یا بل چاته ښوول.

۴. د ضرورت له مخې خبرې کول.

۵. څه چېستل.

۶. دعاوي نه کول. (ان که څوک په ټول طواف کې پټه خوله پاته سي د څلورو مذهبونو د امامانو په نزد طواف درست دی).

۷. ښه شعرونه ویل.

۸. پاکي خپلې اوداسې نور څه په طواف کې په پښو کول.

۹. د عذر له امله سپور طواف کول.

۱۰. په زړه کې قرآن مجید ویل.

د طواف مُحَرَّمَات

د طواف مُحَرَّمَات هغه دي چې تر سره کول یې گناه باله سي، خو طواف نه باطلوي او د جبيرې لپاره یې دم لازميږي. ځکه د مُحَرَّماتو تر سره کول د واجباتو پرېښوول دي.

دغه شیان طواف کوونکي ته حرام دي:

۱. د جنابت یا د میاشتنې عادت او څلوېښتۍ په حالت کې طواف کول.

۲. یې اودسه طواف کول.

۳. بېله عذر په سپرلۍ طواف کول.

۴. یې عذر پر خټګنو یا د شا پر خوا طواف کول.

۵. په طواف کې په حطیم کې تېرېدل.

۱۳۸ پښتو معلم الحجاج

۶. بشپړ يا لږ شوط ناقص پرېښوول.
 ۷. له حجر اسود پرته له بله ځايه طواف پيلول.
 ۸. په طواف کي بيت الله ته مخ گرځول. خو د طواف په پيل کي حجر اسود ته مخامخ کېدل جایز، بلکي سنت دي.
 ۹. د طواف له واجباتو څخه يو واجب پرېښوول.
- د طواف مکروهات**

(د طواف مکروهات له هغو اعمالو څخه عبارت دي چي پرېښوول يې افضل او غوره باله سي اما تر سره کوونکي يې ملامت گڼل کېږي، خو دم يا صدقه نه پر لازمېږي).

دغه شيان په طواف کي مکروه دي :

۱. چټي او بې گټي خبري کول.
۲. رانيول او خرڅول يانې خبري کول.
۳. داسي شعر ويل چي له حمد او ثنا خالي وي. ځيني گردهره شعر ويل مکروه گڼي.
۴. قرآن يا دعا داسي په زوره ويل چي طواف کوونکو او لمونځ کوونکو ته تشوېش پېښ سي.
۵. په ناپاکو کالو کي طواف کول.
۶. په کوم طواف کي چي رمل يا اضطباع سنت وي په هغه کي يې بې عذره پرېښوول.
۷. د حجر اسود استلام پرېښول.
۸. د طواف په پيل کي بېله عذره ډېر ځنډ کول.
۹. دوه يا ډېر طوافونه يو ځای کول او تر هر طواف وروسته دوه رکعتي

پښتو معلم الحجاج ۱۳۹

- لمونځ نه کول. خو که مکروه وخت وو بيا داسي کول جایز دي.
۱۰. د نيت په وخت کي بې تکبيره دواړه لاسونه پورته کول.
 ۱۱. د خطبې يا پر فرض نماز څه د جماعت د درېدو پر وخت طواف کول.
 ۱۲. د طواف په منځ کي خورک کول. ځيني چيښنگ هم مکروه بولي.
 ۱۳. د غټو يا کوچنيو متيازو د ضرورت په وخت کي (يا د گېډي د بادو د غلبې) پر مهال طواف کول.

۱۴. د لوړي يا د غوسې په وخت کي طواف کول.

د طواف منکرات

۱. (د رکن عراقي او رکن شامي استلام.
 ۲. د مقام ابراهيم مچول يا استلام.
 ۳. د نارينه وو او ښځو گډ لمونځ او طواف. دا ډېر ستر مصيبت او سخته گناه ده. په دې سپېڅلي ځای کي ډېر احتياط په کار دی.
 ۴. په چټکي طواف کول او د خلکو د ايسته کولو لپاره الطريق الطريق او داسي نور ويل.
 ۵. د طواف پر مهال دښځو لخوا د مطوف يا بل نامحرمه لاس نيول.
- د طواف ډولونه**

د طواف ډولونه اووه دي :

۱. طواف قدوم : يعنې (مکې مکرمې ته په رسېدو سره) مسجدالحرام ته د لومړي ځل د ورتلو طواف. دې ته طواف تحية، طواف اللقاء او طواف الورد هم وايي. دا د هغه آفاقي لپاره سنت دی چي يوازي افراد يا قرآن حج کوي. خو څوک چي تمتع حج يا عمره کوي د هغه لپاره نه دی سنت که څه هم آفاقي وي. دغه طواف د مکې پر اوسېدونکي

۱۴۰ پښتو معلم الحجاج

باندې چې د مکې له د ننه احرام تړي نسته، خو که د مکې هغه اوسېدونکی چې له میقات څخه دباندې ولاړ سي، د افراد یا د قران احرام وتړي او حج کوي د هغه لپاره هم سنت دی. د دې طواف لومړی وخت مکې ته د ننوتلو مهال دی.

۲. طواف زیارت: دې ته طواف رکن، طواف حج، طواف فرض (او طواف افاضه) هم وایي. دا د حج رکن دی چې له دې حج نه بشپړېږي. د دې طواف وخت د ذو الحجې د لسمې د سپېدې چاود (طلوع فجر؛ صبح صادق) څخه پیل کېږي بیا د نحر په ورځو کې یعنی د ذو الحجې د دوولسمې تر لمر لوېدو پوري واجب دی. په دې کې رمل کېږي او که یې د احرام جامې کېږي وې او گنډېلې جامې یې اغوستي وي بیا اضطباع پکښې نسته. که یې د احرام جامې په غاړه وې اضطباع پکښې کېږي. تر دې طواف وروسته سعی هم کېږي. خو که یې تر طواف قدوم وروسته سعی کړې وه بیا دې په دې طواف کې رمل، اضطباع او سعی نه کوي.

۳. طواف صدر: یعنی له بیت الله شریفې څخه د بېرته ستنېدو طواف. دې ته طواف وادع هم وایي. دا پر آفاقي واجب دی. پر مکې نسته. که کوم آفاقي د تل لپاره په مکه کې استوگن سي پر هغه هم نه دی واجب. په دې طواف کې رمل، اضطباع او تر هغه وروسته سعی نسته. پورتنی درې طوافونه په حج پوري ځانگړي دي.

۴. د عمرې طواف: دا په عمره کې رکن او فرض دی. په دې کې به اضطباع، رمل او ورپسې سعی کوي.

۵. نذري طواف: دا پر هغه چا واجب دی چې نذريې اېښې وي چې

پښتو معلم الحجاج ۱۴۱

طواف به کوم.

۶. د مسجد د تحية طواف: دا د هغه چا لپاره چې مسجد الحرام ته ننوزي مستحب دی. خو که یې کوم بل طواف (د عمرې طواف یا طواف قدوم) وکړ نو د دغه طواف ځای نیسي.

۷. نفلي طواف: دا چې هر مهال حاجي وغواړي کولای یې سي.

د استلام مسئلې

مسئله: که مو د هجوم له امله د حجر اسود استلام نه سو کولای طواف پیل کړئ او استلام د لاس یا د لرگي یا داسې بل شي په اشاره کوي.

مسئله: ځیني کسان د حجر اسود د مچولو لپاره ځیني داسې بې ډوله حرکتونه تر سره کوي چې هم خپل ځان ته او هم نورو ته تکلیف رسوي حجر اسود ته لاس وروړل یا یې مچول صرف سنت دي او مسلمانانوته تکلیف ورکول حرام دي. له دې امله د استلام لپاره نورو ته په کتو سره زورونه وهل، بل چا ته ډکې ورکول بېې نه دي. بلکې په داسې وخت کې صرف دواړه لاسونه پر حجر اسود کېږدي بیا لاسونه مچ کړي. که مو یو لاس پر لگاوه بیا بې لاس پر اېږدي او که دا هم نه وه ممکنه بیا دواړه لاسونه تر غوږو پورته کړي، ورغوي یې حجر اسود ته مخامخ کړي، خپري یې د خپل مخ سره برابري کړي او دا نیت وکړي چې گواکي دا لاسونه مې پر حجر اسود اېښي دي. تکبیر او تهلیل ووايست او خپل لاسونه مچ کړي. رسول ﷺ په ځانگړې توگه حضرت عمر رضی الله عنه ته تاکید وکړ چې: «گوره ته قوي سړی یې د حجر اسود د استلام پر مهال د خلکو مزاحمت مه کوه، که ځای وو مچ یې کړه که نه مخامخ ورته ودرېږه او تکبیر او تهلیل ووايه».

مسئله: که پر حجر اسود يا پر رکن یماني يا پر ملتزم خوشبويي لگېدلي وه او طواف کوونکی مُحَرَّم وو بيا يې استلام نه دی جایز. حجر اسود ته صرف په لاسو اشاره وکړئ او لاسونه مو مچ کړئ.

مسئله: پر حجر اسود د زرو الغه (حلقه) لگېدلي ده. د استلام په وخت کي پر هغې لاس لگول ناجایز دي. ډېر ناخبره خلک پر هغه زرینه الغه لاسونه لگوي چي دا روا نه دي.

مسئله: د حجر اسود او د بیت الله د دروازي د چوکاټ پرته بل کټج مجول منع دي او پر رکن یماني صرف لاس لگوي، مچوي يې مه. که مو لاس نه سو پر اېښوولای اشاره هم مه ورته کوي، بېله اشارې ځني تېرېږي.

مسئله: د حجر اسود له استلامه پرته د طواف په وخت کي بیت الله ته مخ گرځول منع (مکروه تحریمي دي. نو کله چي د حجر اسود يا رکن یماني د استلام پر مهال بیت الله شرفي ته مخ کړئ دواړي پښې پر خپل ځای

کښېږدئ، تر استلام وروسته پر هغه ځای سیده ودرېږئ، کینه اوږه مو د بیت الله خواته کړئ بيا طواف پیل کړئ. که مو پښې له هغه ځایه څخه چي تر استلام د مخه وې بیت الله ته د مخامخ تیا په حال کي د دروازي

خواته لږ څه هم وخوځي نو د مکروه تحریمي او گناه مرتکب سولاست. که څه هم د احنافو په نزد طواف باطل نه دی خو د واجبو د پربښوولو له امله د دغه ډول طواف د دغونه برخي بيا راگرځول لازم باله سي او که راونه

گرځول سي جزا پر لازمېږي. غنیه ۱۱۲ مخ او عمدة الفقه ۴/۱۷۲ مخ او نور). یادونه: ډېر عام خلک چي استلام وکړي د شا پر خوا خان وغورځوي چي په دې توگه هم خپل خان ته او هم خلکو ته تکلیف ورسوي. له دې

کاره ډډه وکړئ.

د طواف د لمانځه مسئلې

مسئله: په مکروه وخت کي د طواف دوه رکعته کول مکروه دي. مثلاً که مو د ما زدېگر تر لمانځه وروسته طواف وکړ د دې طواف لمونځ د ماښام تر فرضو وروسته وکړئ. که وخت وو د طواف لمونځ د ماښام تر ستو دمخه وکړئ. که نه لومړی د ماښام سنت وکړئ بيا د طواف لمونځ وکړئ.

مسئله: که مو د طواف دوه رکعته په مکروه وخت کي کړي وي بيرته راگرځول يې ښه دي. دغه راز که مو د لمر راختلو يا د لمر د زوال يا د لمر لوېدو پر مهال د طواف لمونځ پیل کړ اعتبار نه لري بيا راگرځول يې واجب دي.

مسئله: که مو د طواف لمونځ هېر سو بل طواف مو پیل کړ. که مو د لومړي شوط تر پوره کېدو دمخه په یاد سو طواف پرېږدئ، لومړی لمونځ وکړئ، خو که مو لومړی شوط بشپړ کړ بيا در په یاد سو طواف مو بشپړ کړئ بيا د دواړو طوافونو لمونځونه وکړئ.

مسئله: په طواف پسې سمدستي د طواف لمونځ کول سنت دي، ځنډ يې مکروه دی. البته که مکروه وخت وو بيا چي مکروه وخت تېر سو ويې کړئ.

درمل مسئلې

مسئله: په کوم طواف پسې چي سعی وي د هغه په لومړيو درو پیرو کي رمل سنت دی. په کوم طواف پسې چي سعی نه وي په هغه کي رمل نسته.

مسئله: که مو د زیات هجوم له امله رمل نه سوکولای نو طواف وځنډوئ، کله چي هجوم کم سي طواف وکړئ.

مسئله: که مو طواف د رمل سره يو ځای پیل کړ، تر يوه يا دوو دورو وروسته داسي اُزد حام زیات سو چي رمل مو نه سو کولای نو رمل پرېږدئ او طواف بشپړ کړئ.

۱۴۲.....پښتو معلم الحجاج

مسئله: که مو رمل هر سو بيا تر يوې دورې وروسته در په ياد سو نو رمل صرف په دوو دورو کې وکړي. که تر دوو دورو وروسته در په ياد سو بيا يې صرف په يوه دوره کې وکړي. که تر درو وروسته در په ياد سو گړدسره رمل مه کوي، ځکه لکه چې په لومړيو درو دورو کې رمل سنت دی دغسې په وروستيو څلورو کې د رمل نه کول هم سنت بلل کېږي.

مسئله: د طواف په اوو دورو کې رمل کول مکروه دي، که څه هم جزا نه پر واجبېږي.

مسئله: که مو د ناروغۍ يا زور والي له امله رمل نه سو کولای هيڅ پاک نه لري. مسئله: د رمل په وخت کې بيت الله ته نژدې تلل افضل دي، خو که مو نژدې رمل نه سو کولای بيا ليري د رمل سره يو ځای طواف افضل دی. مازي بيت الله ته د نژدې طواف د فضيلت تر لاسه کولو لپاره نورو ته تکليف رسول گناه ده. بېله رمل څخه هم د نارينه وو لپاره بيت الله ته نژدې طواف افضل دی. خو که په نژدې کېدلو سره بل چاته تکليف رسېدی بيا افضل نه دی.

د طواف د شوطنو د زياتوب يا کمښت مسئلې

مسئله: که چا قصداً اتم شوط هم وکړي، نو شپږ دي نور ورسره وکړي، ځکه چې بشپړ طواف پر واجب دی. په دې توگه به يې دوه طوافه کړي وي. مسئله: که چا تر اووم شوط وروسته دوهم يا وسوسې له مخې اتم شوط وکړ، نو پر هغه هم دوهم طواف بشپړول لازم باله سي.

مسئله: که چا اتم شوط تر سره کړ خو گومان يې دا وو چې اووم شوط دی. خو وروسته څرگنده سوه چې اتم دی نو بل طواف نه دی لازم.

مسئله: که د چا په طواف رکن کې شک سو بېرته دې راوگرځوي. خو که يې

پښتو معلم الحجاج..... ۱۴۵

د فرض طواف (طواف رکن) او واجب طواف په شوطنو کې شک پيدا سو و چې په کوم شوط کې يې شک پيدا سو دی هغه دي را وگرځوي. مسئله: که د چا په سنت او تفلي طواف کې شک پيدا سو نو غالب گومان له اعتبار دی.

مسئله: که د طواف کوونکي سره کوم عادل سپری ملگری وو او هغه د ده د شوطنو شمېر لږ وپولي نو د هغه په وينا عمل د احتياط له مخې مستحب دی. خو که دوه عادل وگړي د شوطنو شمېر ور ته ووايي نو د هغو پر قول عمل واجب دی.

يادونه: د ناروغ او بې سده د طواف حکم د بې سده د احرام په مسايلو کې تېر سو هلته يې وگورئ.

بېلي بېلي مسئلې

مسئله: که د ناروغ او معذور څخه څوک پيسې واخلي او طواف په وکړي جواز لري.

مسئله: که هغه چا چې په ناروغ او معذور طواف کوي نيت نه وو کړی او هغه بې سده نه وو او پخپله يې نيت کړی وو طواف صحيح دی. خو که يې سده وو طواف نه دی تر سره سو.

مسئله: که مېرمن د مېړه سره طواف وکړي د دواړو طواف صحيح دی.

مسئله: د مسجد الحرام څخه د باندي طواف نه دی روا.

مسئله: که څوک د حطيم پر دېوال وخوت طواف يې کاوه روا دی، خو مکروه باله سي.

مسئله: په طواف کې له ناجايزو چارو څخه په کلکه توگه ډډه کول په کار دي. په تېره بڼه او هلکانو ته هيڅ مه گورئ. چتي او بې گتې خبرې

هم مه کوي

مسئله: که څوک په کومه مسئله نه وو خبر په سپکه سترگه مه ورته گوري او په نرمي او پراخه پنډه يې وروښايست.

مسئله: کله چي کوم پاچا يا نور لوړ پوړي چارواکي يا لوی خلک طواف ته راځي نو د هغو چوپړيان او نوکران مسلمانان له طواف څخه منع کوي او له مطاف څخه يې باسي. دا ناجايزه او گناه ده.

د طواف قدوم احکام

مسئله: طواف قدوم د هغه آفاقي لپاره سنت دي چي مفرد يا قارن وي څوک چي متمتع وي. يا د مکې يا د ميقات يا د حل اوسېدونکی وي هغو ته نه دی سنت. خو که د مکې اونورو اوسېدونکي له ميقات څخه دباندې ولاړ سي بيا مکې ته راځي د هغو لپاره هم سنت دی. البته چي احرام يې صرف د حج لپاره وي. پر عمره کوونکي طواف قدوم نسته.

مسئله: د طواف قدوم وخت مکې مکرمې ته د ننوتلو له مهاله پر عرفات باندي تر درېدو پوري دی. که پر عرفات ودرېدلست او طواف قدوم مو ونه کړ، نو د هغه وخت ختم سو او تر دې وروسته طواف قدوم ساقط سو. نو که آفاقي بيا پر عرفات ته ولاړی او مکې ته نه سو داخل او بيا پر عرفات تر درېدو وروسته د ذوالحجې پر لسمه يا نهمه مکې ته ولاړی طواف قدوم ځني ساقط دی. ځکه چي وخت يې د عرفات تر درېدو دمخه تېر سو.

مسئله: که چا د امکان او وخت سره سره طواف قدوم پرېښووی او عرفات ته ولاړی بيا خيال ورغی چي مکې ته ولاړ سي او طواف قدوم وکړي، نو که پر عرفات باندي درېدو تر وخت دمخه، يعنی د ذوالحجې د نهمي تر زوال دمخه مکې ته ولاړی او طواف يې وکړ سنت يې ادا سو.

مسئله: د مفرد لپاره تر طواف زیارت وروسته سعی افضل ده. خو د قارن لپاره د طواف قدوم سره سعی افضل ده. البته څوک چي تر طواف زیارت دمخه د حج سعی وکړي هغه دي تر طواف زیارت وروسته سعی نه کوي. مسئله: که څوک پر عرفات باندي تر درېدو دمخه نفلی طواف وکړي او طواف قدوم نیت ونه کړي، طواف قدوم يې وسو. د طواف قدوم لپاره به ځانگړې توگه نیت کول څه ضروري خبره نه ده.

د صفا او د مروه په منځ کي سعی

د صفا او مروه مسجد الحرام ته نژدې دوه غرگوتي دي او د هغو تر منځ دوه چي سعی يعني د سعبي کولو ځای ورته وايي، هغه ځای دی چي يې هاجره د اوبو په لټه پکښي ځغاسته. (د حجر اسود پر برابر څه ليري د صفا د غرگي له پاسه يوه گمبته او مناره هم جوړه سوې ده). سعی په عربي ژبه تللو ته وايي او د حج په احکامو کي اووه گمبته هغو ځانگړو تلو راتلو ته وايي چي د صفا او مروه په منځ کي تر سره کېږي.

د سعبي طريقه

د کوم طواف وروسته چي سعی وي، نو بنيایي چي کله له طواف او د هغه له لمانځه وزگار سي، يو وار بيا حجر اسود (که يې تکليفه کېدل مچ کړی، که نه لکه چي دمخه مو وويل اشاره ورته وکړی، بسم الله الله اکبر والله الحمد. ووايست او دواړه لاسونه مچ کړی). دغه نهم استلام د سعی کوونکي لپاره مستحب او مسنون دی. بيا د باب الصفا له لاري ووزی. رسول ﷺ د غشي کول. خو که له کومي بلي لاري ووزی هم پروا نه کوي. په زړه کي د سعبي نیت وکړی په ژبه ويلو ته يې ضرورت نسته. کله چي صفا ته نژدې سي دا آيت تلاوت کړی:

﴿ إِنِّ الصَّافَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ ۖ ﴾ [البقره: ۱۵۸]

ژباړه: بېشكه چې صفا او مروه د لوی څښتن له شعایرو (نخبو) څخه دي بیا وواياست: «ابداً بما بدأ الله به».

ژباړه: په څه چې لوی څښتن پیل کړی دی، زه هم په هغه پیل کوم د صفا پر زینو دوني وڅیژی چې بیت الله درېښکاره سي. تر دې زما ختل لکه چې جاهلان بېخي ځانونه تر دېواله رسوي داهل سنت والجماعت د طریقي خلاف کار دی. مخامخ بیت الله ته ودرېږی، لاس داسي تراوړو پورته کړی چې ورغوي یې د آسمان خواته وي، لکه په دې کي د لاسونو تر غوړو پورته کول د سنتو خلاف کار دی. بیا د خدای حمد او ثنا او لږ په زوره تکبیر او تهلیل وواياست. بیا کرار درود شریف وواياست. بیا په ډېر عجز او خشوع د ځان او نورو، د خپل هیواد او نورو مسلمانانو له مصیبتونو څخه د ژغورلو او پرمختګ او نېکمرغي لپاره دعاوي وکړی. د دې کتاب مؤلف، ژباړن، خپروونکي او د چاپ په کار کي مرسته کوونکي هم له دعا مه هېږوی دلته هم دعا قبلېږي. بیا الله اکبر وواياست، بیا وواياست: « لا اله الا الله وحده لا شریک له. له الملك والحمد یحیی ویمیت وهو علی کل شیء قدير. لا اله الا الله وحده. انجز وعده ونصر عبده وهزم الاحزاب وحده».

ژباړه: بېله رشتیاني معبوده بل د عبادت وړ نسته. دی یو دی. کوم شریک نه لري. واکمني او ثنا ده لره ده، مرګ او ژوند د ده په واک کي دی او دی پر هر شي ښه قادر دی. له الله ماسوا بل معبود نسته. دی یو دی خپله ژمنه یې بشپړه کړه. د خپل بنده مرسته یې وکړه او یوازي یې

د مسلمانانو څو لښکرونه ماته ورکړه.

اورتني تکبیرونه او نور ټول درې واړه تکرار کړی. پر دې سربېره چې موږ کومه دعا زړه غواړي وي وایاست. (که مو سعي د طواف قدوم په تعقیب وي) تلبیه هم ورسره وواياست. تقریباً د پنځه ویشو آیتونو د تلاوت کولو په اندازه ودرېږی او په دعاوو بوخت سی. بیا په خپل تګ په داسي حال کي چې ذکر او دعاوي کوی د مروه پر لوري رهي سی. (اضطباع مه کوی: زموږ په مذهب کي په سعي کي اضطباع یا د اوږو لڅېده نسته). د صفا او مروه په منځ کي داماتوره دعا وایاست: رَبِّ اغْفِرْ وارْحَمْ انت الاعزُّ الاکرم.

ژباړه: ای لویه څښتنه! بخښنه راته وکړې ته تر ټولو د عزت څښتن او تر ټولو ستر یې.

پر دې سربېره چې موږ کومه دعا زړه غواړي وي وایاست. دلته هم دعاوي قبلېږي. (د صفا او مروه تر منځ په مسعی کي پخوا دوه زرغونه څلي [میلین اخضرین] وه. چې د مهالونو په اوږدو کي له خپلو اصلي ځایونو بې ځایه سوي وه. اوس یې د هغو پر اصلي ځایونو د مسعی د ودانۍ د دواړو خواوو پر دېوالونو زرغوني نخښي او زرغونه څراغونه لګولي دي. کله چې نارینه لومړي څلي ته ورسېږي تر دوهم زرغونه څلي دي ګامونه څه چېک کړي. البته ډېر چېک تګ نه ښايي. (بښي به عادي تګ کوي) کله چې تر دوهم څلي تېر سولاست بیا په خپل تګ رهي سی. کله چې مروه ته ورسېږی غرګي ته دونه لوړ وڅیژی چې که ودانۍ نه وي بیت الله در ښکاره سي. ډېر لوړ ختل منع دي. لږ څه ښي لوري ته ودرېږی، منځ د بیت الله لوري ته کړی او کوم ذکر او دعاوي چې مو پر صفا کړي

وې دلته يې هم وکړې. دلته هم دعاوي قبلېږي.

دا له صفا څخه تر مروه پورې يو گڼت سو. وروسته له مروه څخه د صفا پر لور رهي سي او د زرغونو نخښو په منځ کي (دي يوازي نارينه گامونه څه چټک کړي. دغه چټک تلل به هر گڼت کي مسنون دي کله چي صفا ته ورسېدل است بيا داسي ذکر او دعاوي وکړې لکه لومړي چي مو کړي وې. دا له مروه تر صفا دوهم گڼت سو. په دې ډول اووه گڼته پوره او پر مروه يې ختم کړې.

بيا مسجد الحرام ته ننوزي د مطاف پر څنډه دوه رکعته نفل وکړې. دا مستحب دي.

مسئله: ښځه دي د خلکو د هجوم په وخت کي پر صفا او مروه لوړه نه خيژي يادونه: (د هداية السالك په ۲/ ۸۸۲ مخ کي وايي چي ښځه دي په سعي کي د نارينه وو په ازدحام نه ورگډېږي او ورته ښايي چي د صفا او مروه سعي د شپې وکړي. ځکه د شپې په سعي کي يې هم ستر ډېر ښه ساتل کېږي او هم له فتنې څخه ښه خوندي وي.

مسئله: زموږ په مذهب سعي واجب ده. خو په طواف پسي سمدستي تر سره کول يې واجب نه، بلکي سنت باله سي. که يې د کوم عذر يا سترېا له امله سمدستي په طواف پسي ونه کړې پروا نه کوي. اما بېله عذره خنډول يې مکروه دي.

مسئله: که د طواف او سعي په منځ کي زيات خنډ راسي هم څه جزا نه واجبيږي.

مسئله: که مو تر طواف قدوم وروسته سعي ونه کړه او پر عرفات ودرېدل است، نو اوس تر طواف زيارت دمخه سعي نه ده روا، بلکي

او مري طواف زيارت وکړې بيا سعي وکړې.

مسئله: پر صفا او مروه ختل مسنون دي که څه هم بېله ختلو بيت الله وليدل سي. (خو د صفا او مروه پر کارو ختل ښه نه دي، بلکي کراهيت هم لري).

مسئله: سعي له صفا پيلول او پر مروه پای ته رسول واجب ده.

مسئله: د زرغونو نخښو په منځ کي چټک نه تلل يا په ټوله سعي کي چټک تلل بد دي خو له دې امله دم يا صدقه نه واجبيږي.

مسئله: (که د زړښت يا ناروغۍ له امله د زرغونو نخښو په منځ کي چټک نه سي تللاي پروا نه کوي. کتاب الحج والعمرة ۲۷ مخ).

مسئله: که مو سعي نه وه پيل کړې او د زرغونو نخښو په منځ کي مو د هجوم له امله چټک تله نه سوه کولای، نو انتظار وباسئ څو هجوم کم سي. خو که مو سعي پيل کړې وه او د ازدحام له کبله په چټک تلو تاسي يا نورو ته تکليف رسېدی نو چټک تلل سنت نه بلل کېږي. د مسعي په منځ کي مه درېږئ. د چټک تلو تکي غوندي حرکت کوي. البته که موقع په لاس درغله چټک سي.

مسئله: که مو د کوم عذر له امله پر ځانگړي بايسکل (Wheel Chair) سپور سعي کول، نو د زرغونو نخښو په منځ کي هغه چټک کړې.

مسئله: د عمره کوونکي او د تمتع کوونکي تلبیه د طواف د پيلولو پر مهال بنديږي. خو د حج کوونکي تلبیه د رمي په وخت کي پای ته رسېږي. نو که مو د حج سعي تر طواف قدوم وروسته او تر طواف زيارت دمخه کول نو په سعي کي تلبیه وايست. اما د عمرې او تمتع په سعي کي يې مه وايست.

مسئله: که مو د سعي د گڼت په شمېر کي شک سو کم ته اعتبار ورکوي

پستومعلم الحجاج

او پاته بشپړوي.

مسئله: که کوم ثقه او عادل سړي درته وویل چي گڼت مو نه دی پوره او ستاسي د هغه په قول کي شک وو نو د هغه په قول عمل کول مستحب باله سي. که دوو عادلانو او معتمدو د غسي درته وویل، بیا د دوی په قول عمل واجب دي.

د سعبي رکن

د صفا او مروه په منځ کي سعی رکن باله سي. بېله دې ها خوا دې خوا سعی نه صحیح کیږي.

د سعبي شرطونه

(سعی هم د طواف غوندي شرطونه لري، چي د هغو د یوه په فوتېدوسره سعی صحت نه مومي او باطلیږي). دغه شرطونه شپږ دي:

۱. په خپله سعی کول، که څه هم د چا په شواي یا پر کوم شي سپور وي. په سعی کي نیابت نه دی روا. يعني په بل چا سعی کول جواز نه لري. خو که څوک تر احرام دمخه یې سده وو د هغه لخوا بل څوک سعی کولای سي. په دې شرط چي د سعبي تر وخته پر هوبښ را نه سي.
۲. تر ټول یا اکثر طواف وروسته د سعبي کول ضروري دي. که څه هم نفلي طواف وي یا په ناپاکي سوی وي. نو که مو تر ټول طواف یا د هغه تر څلورو شوطونو دمخه سعی وکړه نه ده روا. خو که مو د طواف تر څلورو شوطونو وروسته وکړه صحیح ده.

۳. (الف) څوک چي د حج سعی پر عرفات تر درېدو دمخه کوي، د سعبي په وخت کي شرط دی چي په احرام کي وي. خو که سعی پر عرفات تر درېدو وروسته کوي سنت داده چي بېله احرامه وي.

پستومعلم الحجاج

(ب) د عمرې په سعی کي احرام واجب دی نه شرط، نو که عمره کوونکي د عمرې طواف وکړ او د صفا او مروه تر منځ د سعبي دمخه یې سر و خرابه یا یې سعی وکړه عمره یې صحیح ده، خو دم پر واجب دی. ځکه چي تر خپل وخت دمخه یې ځان حلال کړ او سعی یې بېله احرامه وکړه.

۲. له صفا څخه د سعبي پیلول، پر مروه یې پای ته رسول. که چا له مروه څخه سعی پیل کړه دا گڼت یې نه دی حساب، بلکي له صفا څخه به یې پیلوي او اووه گڼت به پوره کوي.

۵. د اوو گڼتونو اکثره تر سره کول. که یې اکثره (پر تر لږه څلور) گڼتونه ونه کړه سعی نه ده صحیح.

۶. په خپل وخت کي سعی کول. دا د حج د سعبي شرط دی. د عمرې د سعبي شرط نه دی. البته که قارن یا متمتع عمره کول د ده د عمرې د سعبي لپاره هم دا وخت شرط دی. او د حج د سعبي وخت د حج د میاشتو پیل بدل دي.

مسئله: که مو د حج احرام وتاړه او د حج تر میاشتو د مخه موسعی وکړه نه ده صحیح. ځکه چي تر اوسه لا د حج میاشتي نه دي پیل سوي. خو که مو د حج د میاشتو تر پای ته رسېدو وروسته، مثلاً د نحر د ورځو په تېرېدوسره تر طواف زیارت وروسته سعی وکړه نو صحیح کیږي.

مسئله: د سعبي د صحت لپاره نیت نه دی شرط او نه د سعبي په گڼتونو کي پرله پسې والی شرط دی، بلکه دا سنت دي.

د سعبي واجبات

۱. تر داسي طواف وروسته سعی کول چي د جنابت، حیض او نفاس څخه د پاکي په حالت کي تر سره سوی وي.

۲. له صفا څخه سعی پیلول او پر مروه یې پای ته رسول.
۳. پلۍ سعی کول او د هغې اووه گڼته بشپړول، یعنې څلور گڼته فرض دي او تر هغو وروسته درې گڼته واجب دي. که چا بشپړه سعی یا د هغې زیاتره شوطونه بېله عذره پرېښوول یا یې بېله عذره په سپرلۍ وکړه حج یې وسو، خودم پر واجب دی. البته که یې له سره پلۍ سعی وکړه بیا دم ځنې ساقطېږي. خو که یې د عذر له امله سعی پرېښوول یا یې په سپرلۍ تر سره کړه بیا هیڅ نه پر لازمیږي. اما که یې بېله عذره یو، دوه یا درې گڼته پرېښوول یا یې په سپرلۍ وکړه نو د هر گڼت په بدل کې د کوچني اختر د سرسايې غوندي نیمه پیمانته (نصف صاع ؛ یو کبلو او شپږ سوه شپږ شپېته گرامه) غنم یا د هغو بیه ورکول پر واجبېږي.
۴. د عمرې په سعی کې د عمرې احرام تر پایه پاته کېدل.
۵. د صفا او مروه په منځ کې بشپړ واټن وهل، یعنې د سعبي د پیلولو پر مهال د صفا له زینو سره بالکل پوندي لگول یا څه لوړ پر ختل او چې مروه ته ورسېږي په زینو یې د پښو ګوتي نښلول یا څه لوړ پر ختل. (که مو زینو ته څو ګامه فاصله پرېښوول سعی نه ده صحیح).
- مسئله: د سعبي لپاره له جنابت او حیض څخه پاکي شرط او واجب نه ده د حج سعی وي که د عمرې. البته پاکي مستحب ده.
- یادونه: (اصل دادی چې هغه عبادتونه چې په مسجد حرام کې ترسره کېږي، په هغو کې له لوی او کوچنی یې اودسی، څخه پاکوالی واجب دی. خو هغه عبادات چې له مسجد الحرام څخه د باندې ترسره کېږي د هغو لپاره پاکي واجب نه ده. نو پورتنۍ مسئله پر دې اساس هغه وخت لیکل سوې ده چې صفا او مروه په مسجد الحرام نه وه ګڼه سوې. خو

څنګه چې اوس صفا او مروه په مسجد الحرام شامله سوې ده نو جنب او حیضه باید تر غسل کولو وروسته سعی وکړي. بېله دې هم سعی تر طواف وروسته کېږي نو جنب او حیضه چې طواف ونه کړي سعی هم نه سي کولای. مسنون حج وعمره ۱۲۲ مخ او نوډ.

د سعبي ستونځه

۱. د حجر اسود تر استلام وروسته د سعبي لپاره له مسجد څخه وتل.
۲. تر طواف وروسته سمدستي سعی کول.
۳. پر صفا او مروه باندې دغونه ختل لکه چې دمخه وویل سول.
۴. پر صفا او پر مروه مخامخ قبلي ته درېدل.
۵. د سعبي شوطونه (گڼتونه) پر له پسې کول.
۶. له جنابت، حیض (او نفاس) څخه پاکېدل.
۷. تر داسې طواف وروسته سعی کول چې د پاکۍ په حال کې تر سره سوی وي او د طواف کوونکي پر بدن، کالو او د طواف پر ځای چټلي نه وي او هم یې طواف په اوداسه کړی وي.
۸. د زرغونو نخښو په منځ کې چټک تلل.
۹. د عورت ستر. که څه هم د عورت ستر په هر حال کې فرض دی، خو دلته ډېر ضرور دی. (که یې پرېښاوه د ستو د پرېښوونکي غوندي ګنګار دی، خو دم یا بله جزا نه پر لازمیږي. ملاعلي قاري ۱۷۹ مخ او غښه ۱۲۵ مخ).

د سعبي مستحبات

۱. نیت کول.
۲. پر صفا او مروه تر ډېره درېدل.
۳. په خشوع او خضوع سره هر ذکر او دعاوي درې درې واره ویل.

۱۵۶.....پښتو معلم الحجاج

۴. که د سعبي په گڼتونو کي يا د يوه گڼت په منځ کي بېله عذره ډېر خنډ وکړي، نو له سره يې تر سره کول.

خو سعي له سره تر سره کول هله مستحب باله سي چي اکثر گڼتونه نه وي تر سره سوي اما که مو څلور گڼتونه کړي وي بيا يې له سره کول مستحب نه بلل کېږي.

۵. د سعبي تر پای ته رسېدو وروسته مسجد الحرام ته تلل او دوه رکعتي نفل دمطاف پر خنډه کول.

مسئله: په مروه کي د دې نفلو کول مکروه دي.

مسئله: که د سعبي په منځ کي جماعت ودرېدی يا د جنازې پر لمانځه درېدل، سعي پرېږدئ په لمانځه کي گڼون وکړئ بيا پاته گڼتونه بشپړ کړئ. دغه راز که بل عذر درېښ سو پاته گڼتونه بشپړولای سي. خو کوم گڼت چي مو نيمگړی پرې اېښی دی اولی داده چي هغه له سره بشپړ کړئ.

د سعبي مباحات

۱. هغه زوا (اړيني) خبري کول چي له سعبي څخه مشغولوونکي او د خشوع له منځه وړونکي نه وي.

۲. داسي چيښل او لږ څه خوړل چي د سعبي د گڼتونو پرله پسې والی نه سره پرې کوي.

د سعبي مکروهات

۱. داسي خرڅول او رانيول او خبري کول چي د زړه حضور له منځه وړي او دعا او نور نه سي ويلای يا د سعبي په گڼتونو کي شلوون راځي.

۲. پر صفا او مروه باندي نه ختل.

۳. تر طواف وروسته بېله عذره سعي خنډول.

پښتو معلم الحجاج..... ۱۵۷

۴. سعي د نحر تر ورځو وروسته کول.

۵. بې ستري (د عورت ستر نه) کول. (دا کار په هر حال کي ډېر بد دی).

۶. د زرغونو نخبو په منځ کي چټک نه تلل.

۷. د سعبي د گڼتونو په منځ کي ډېره فاصله کول.

تر سعبي وروسته به په مکه کي څه کوي؟

✽ مفرد او قارن چي له طواف قدوم او سعبي څخه وزگار سي احرام تړلی دي په مکه مکرمه کي اوسي او د احرام له ممنوعاتو دي ځان ژغوري.

✽ متمتع چي کوم وخت د عمرې له طواف او سعبي څخه وزگار سي نو سر دي وڅري يا دې وربښتان لنډ کړي. (خړل يې افضل دي) تر دې وروسته حلال سو. (د احرام کالي دي له ځانه وباسي). ده ته اوس هغه شیان چي د احرام له امله پر منع سوي وه، لکه کالي اغوستل، نوکان اخيستل، د مېرمنې / مېړه سره يو ځای کېدل او داسي نور ټول ورته روا دي. بيا به د حج لپاره د ذوالحجې په اتمه يا تر هغې دمخه احرام تړي. لکه چي په راتلونکو پاڼو کي به خبري پر وسي.

✽ (بڼځه دي له احرامه د وتلو په هکله د دې کتاب د (۲۱۹) مخ د لارښوونو سره سم کړنه وکړي. دغه راز د سر خړولو نور مسائل هم په (۲۱۹) مخ کي وگوري).

✽ مفرد، قارن او متمتع دي په مکه مکرمه کي اوسېدل غښت وگڼي. هر ځونه چي کولای سي نفلي طوافونه دي کوي. (طواف هغه عبادت دی چي له مکې پرته به بل هيڅ ځای کي نه سي ترسره کېدلای. طواف خورا ډېر فضایل لري چي په قرآن کریم ثابت دي او په احاديثو کي د طواف کولو په هکله ډېري هڅوني راغلي دي).

✽ (لمونځونه په جماعت او په لومړي وخت کي کوي. د لمونځونو وختونه در سره يادښت کړئ. په حرم شريف کي څو غټ ساعتونه نصب

۱۵۸.....پښتو معلم الحجاج

سوي او په سرو تورو د لمونځونو وختونه: الفجر، الظهر، العصر، المغرب، العشاء او الشروق (لمرځانه) ښي. تاسي بايد لږ تر لږه نيم ساعت دمخه د لمانځه لپاره مسجدالحرام ته ورسېږئ.

* په مسجد حرام کي لږ تر لږه يوځل قرآن کریم ختم کړئ. حطيم شريف ته هم ډېر ورځي او عبادت پکښي کوي.

* د زمزم اوبه ډېري چيښي. د حرم د زمزم د ترموزونو سره پلاستيکي گيلاسونه پراته دي. د هغو کښي خواته مستعمل (کاسات مستعمله) او ښي خوا ته نامستعمل (کاسات نظيفه) گيلاسونه ايښوول سوي دي. تاسي په هماغو نظيفو کي اوبه وچيښي او پر مستعملو يې کښېږدئ. اتاق ته يې هم د ځان سره په بوتل کي وړئ. وطن ته دوړلو لپاره په يوه مناسب فرصت کي په لس ليتره ډبه کي په پنځه شپږ ريالو زمزم اوبه رانيښي يا يې د باب الفتح يا کوم بل ځای څخه پخپله ډکه کړئ. کله چي له مکې وزی زمزم اوبه به مو تياري پرته وي.

* دغه د سعادت کبري قېمتي وخت په لايمني خبرو او مجلسونو، مذهبي او سياسي کچ بحثو او د بازارونو پر بې اړتيا چکرونو مه تېروئ.

* پر مخکځه لوېدلې شي هيڅ مه پورته کوي. د پېښي په صورت کي ټپي يا مړ پخپله مه اخلي، بلکي پوليسو يا د افغانستان د حاجيانو د چارو اړوند دفتر ته اطلاع ورکوي. د ناروغۍ په صورت کي په دننه حرم او دباندي کي روغتيايي مراکز ته هغو ته مراجعه کوي.

* د حج د مسايلو په هکله په حرم شريف کي ځای ځای ديني عالمان له ماښام څخه تر ماښتن پوري معلومات ورکوي له هغو څخه پوښتني وکړئ. په اتاق او فارغو وختونو کي د مناسکو او نور ديني کتابونه مطالعه کوي.

پښتو معلم الحجاج..... ۱۵۹

* مُفَرِّد چي له طواف قدوم او قارن چي له عمرې څخه خلاص سي، چي په مکه کي وي هر وخت چي وغواړي نفلي طواف کولای سي. خو په نفلي طواف کي به رمل او اضطباع نه کوي. تر نفلي طواف وروسته سعی هم نسته. (نفلي سعی هم نسته) مگر تر نفلي طواف وروسته دوه رکعته لمونځ کول واجب دی.

* مُفَرِّد او قارن دي تر طواف قدوم او عمرې وروسته تلبيه وايي. البته په طواف کي دې نه وايي. د مُفَرِّد او قارن تلبيه د عقبه جمرې د رمي پر مهال پای ته رسېږي.

* د بهرنيانو لپاره تر نفلي لمونځ نفلي طواف افضل دی او د مکې د اوسېدونکو لپاره د حج په زمانه کي نقل لمونځ تر نفلي طواف ښه دی.

* (د ذوالحجې له لومړۍ نېټې څخه تر لسمي پوري « ايام عشره » بلل کيږي په دغو ورځو کي عبادتونه او نېکي چاري بېخي ډېر ثوابونه لري. په دغو ورځو کي سبحن الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر ډېر وايست.

* (په مسجدالحرام او نبوي مسجد کي زيات وختونه تر فرض لمانځه وروسته د جنازې لمونځ وي کله چي مو د امام سره فرض لمونځ وکړ د لږ وخت لپاره په تسبيحاتو ويلو ځان بوخت کړئ او سمدستي ستو ته مه ولاړېږئ. که چيري د جنازې لمونځ وي، هغه وکړئ او بيا خپل سنت لمونځ وکړئ. د احنافو له اصولو څخه يو اصل دادی چي فرض کفايي د ليدلو او حضور په صورت کي فرض عين گرځي. د حج لار ښود ۴۴ مخ).

* (لوی څښتن فرمايي: «يَبْنَىٰٓ ءَادَمَ قَدْ اُنْزِلْنَا عَلَيْكَ لِبَاسًا يُّورِي سَوْءَ تَکُم وَرِيشًا وَلِبَاسُ الْقُوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ ذَٰلِکَ مِنْ ءَايَتِ اللّٰهِ

لَعَلَّهٖ يَذْكُرُوْنَ ﴿٢٦﴾ [الاعراف: ۲۶]

ژباړه: ای د آدم اولادې مور تاسې ته جامې نازلې کړې دي چې ستاسې د بدن شرم ځایونه وپوښي او له موسمي اثراتو ستاسې د بدن د ساتنې او ښکلا وسیله هم وي او ډېره غوره جامه د پرهېزګارۍ جامه ده. دا دلوی څښتن له نښانو څخه یوه نښانه ده، په کار ده چې خلک ور څخه درس واخلي.

دغه راز لوی څښتن فرمایي: ﴿يَبْنَیْ ءَادَمَ خُذُوْا زَيْنَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ﴾ [الاعراف: ۳۱]

ژباړه: ای د آدم اولادې د هر عبادت په وخت کې په خپله ښکلا سمبال اوسئ (د پاکو کالیو په اغوستو سره).

دا خو د خدای احکام دي. رسول ﷺ هم د بدن اصلاح او پاکي او د کالیو نظافت ډېر خوښول او له دې پر عکس څخه یې بد راتله. د کالیو تجمل او د کپړو وړو سمون د ادب او وقار له علامو څخه دي.

نو ای افغان حاجي صاحب! ته ولې د نوري نړۍ د ډېرو حاجیانو په خلاف د خدای په مسجد الحرام غوندي ستر کور کې د بې ډولو او خبرنو جامو (کالیو، صدری، خولۍ او لنگوټې) سره ګرځې او کله ناکله لا دا غنیمت وخت د امام صاحب د مصلې سره په خبرو او مجلسونو تېروي؟

* (د امکان په صورت کې د حج تر ورځو دمخه د خپلو ملګرو سره یوه ورځ د سهار تر لمانځه وروسته، سمدستي یو موټر کرایه کړئ منا، جمراتو، مزدلفې، عرفات او نورو اسلامي تاریخي آثارو او ځایونو ته ولاړ سئ او د مابین د لمانځه تر اذان دمخه بېرته مکې ته راسئ. په دې توګه به یو د حج

په شپو کې د حج د اړوندو ځایونو سره څه ناڅه بلد سوي یاست او بل به مو د مکې اسلامي تاریخي آثار او اماکن لیدلي وي اوس خو الحمد لله د چټک تلو راتلو وسایل خورا ډېر دي نو که تاسې دغسې ځایونو ته په داسې وختونو کې ورسئ چې د حرم د جماعت لمونځ در څخه قضا نه سي او له نفلي طوافونو مو د ډېر وخت لپاره ونه باسي ډېر ښه به وي.

د مکې معظمې مشاهد او مقایز: تاریخي ځایونه او اثار

کورونه: د کومو ځایونو زیارت چې مناسب دی له هغو څخه.

۱. د حضرت خدیجه الکبریٰ رضی الله عنها کور دی چې په هغه کې یې بی فاطمه رضی الله عنها پیدا سوې ده او رسول الله ﷺ د هجرت تر وخته پکښې اوسېدی ځینو عالمانو لیکلي دي چې په مکه معظمه کې تر مسجد حرام وروسته تر ټولو ځایونو دغه ځای افضل دی. (د معین الحجاج په ۲/ ۲۰۴ مخ کې وایي اوس یې په دې کور کې د قرآن کریم مدرسه را ایستلې ده او د سوق معلی به یوه کوڅه کې واقع دی. په دې کوڅه کې د صرافانو دکانونه دي.)

۲. د رسول ﷺ د زېږېدو ځای دی چې (د ابو قیس غره په لمن کې)، په شعب علی کې واقع دی. اوس دغه کور پر خپله اصلي بڼه نه دی پاته او کتابتون یې ځنې جوړ کړی دی. د صفا غرګي ته له یوې نژدې دروازې څخه دباندي ووزئ، د صفا د ودانۍ د دېوال سره څه وړاندي ولاړ سئ ستاسې ښې لاس ته لږ لیرې د دغه کور دوه پوړیزه ودانۍ معلومېږي.

د جنت المعلی هدیرې زیارت

جنت المعلی د مکې مکرمې مشهوره هدیره ده. دغه هدیره د مدینې له جنت البقیع هدیرې پرته د نړۍ تر ټولو هدیره افضله ده او زیارت یې

مستحب دی. (د دې هديرې د فضايلو په هکله ډېر روايتونه روايت سوي دي. اوس يې د دې هديرې په منځ کي سپرک تېر کړی دی ځکه نو دا هديره پر دوو برخو بېله سوې ده. د دې هديرې په هغه برخه کي چي زړه هديره ورته وايي د بي بي خديجې، د حضرت ابو بکر الصديق د لور بي بي اسماء، د ابوبکر الصديق د زوی حضرت عبدالرحمان، د رسول ﷺ د نيکه عبدالطلب، د هغه د اکا ابوطالب، د رسول ﷺ د زامنو قاسم، طاهر او طيب، حضرت فضيل بن عياض او ډېرو نورو صحابه وو، تابعينو او اولباوو قبرونه دي). کله چي دغي هديرې ته ځی د صحابه وو، تابعينو او صلحاوو د زيارت نيت وکړی، د سنتو خلاف هيڅ کار مه کوی. که د هديرې دننه ته لاړ وه د قبرونو د پښو له لوري ورسې او مخامخ ورته ودرېږی پر دې طريقه سلام وواياست: السلام عليكم دار قوم مؤمنين و انا ان شاء الله تعالى بكم لاحقون ونسال الله لنا ولكم العافية.

ژباړه: اى د دې کور مومنونو اوسېدونکو سلام پر تاسو! موږ هم تاسي ته په دې نژدې وختونو کي راتلونکي يو او له لويه څښتنه موږ او تاسو ته د عافيت دعا کوو.

پس له دې څه مهال ودرېږی يا کښېنې دوی او نورو مسلمانانو ته دعاوي وکړی، سورة فاتحه او د سورة بقرې لومړی او آخر، سورة «يسن»، سورة تکوير، سورة اخلاص (يا آية الكرسي يا تبارک يا نور آيتونه چي ستاسي په ياد وي لږ تر لږه درې يا ډېر تر ډېره، يوولس واره تلاوت کړی او ثواب يې وروبخښی.

مسجدونه

پر مسجد الحرام سر بېره په مکه او د هغې په شاوخوا کي ډېر د زيارت

او ليدلو وړ مسجدونه دي چي مشهور يې دادې:

۱. مسجد الرايه: د مکې د فتحې په ورځ رسول ﷺ پر دغه ځای خپل ابرغ پورته کړی وو. د جنت المعلی په لار کي واقع دی. (په ۱۳۷۹ کال دغه مسجد د هغه د شاوخوا کورونو سره د مکې د سپرکانو د پراخېدو په لړ کي ونړول سو او پر ځای يې [۲۵۰] متره ليري نوی مسجد ودان سو).
۲. مسجد جن: د دغه مسجد پر ځای پيرانان د قرآن کریم د اورېدو لپاره حاضر سوي وه. (دغه مسجد په سوق المعلی کي هديرې ته نژدې واقع دی.
۳. مسجد تنعيم: د عمرې مسجد، مسجد عايشه رضي الله عنها هم ور ته وايي. (ځکه چي رسول ﷺ بي بي عايشه دغه ځای ته د احرام تړلو لپاره استولي وه).

۲. مسجد الکبش: د ابراهيم عليه السلام لخوا د اسماعيل عليه السلام د حلالولو پر ځای ودان سوی دی.

۵. د جعراني مسجد: د طایف پر لار پروت دی. له دې ځايه هم د عمرې احرام تړل مسنون کار دی، خو له تنعيم څخه افضل دی.

د مکې سپېڅلي غرونه

(د مکې مکرمې په غرونو کي ځيني تاريخي او مذهبي ارزښت لري. ځکه نو موږ له دغو غرونو څخه ځيني په لنډه توگه درېږنو:)

۱. جبل ثور: (دغه غر [۷۵۹] متره جگ او له مسجد الحرام څخه تقريباً څلور نيم کيلو متره ليري دی. دغه غره ته نژدې ثور بن عبد مناف اوسېدی، ځکه نو جبل ثور ورته وايي. د دغه غره په سر کي د ثور په نامه غار دی کوم چي رسول ﷺ د ابوبکر رضي الله عنه په ملگرتيا له مکې څخه د هجرت پر مهال درې ورځي او شپې پټ پکښي اوسېدی. دغه غار څه

د پاسه څلور متره اوږد دی او دوې خولې لري چې يوه يې کوچنۍ او بله يې څه غټه ده. دغه غار ته پر خټلو باندې نژدې دوه ساعته تېرېږي ضيفه او ناروغ وگړي دې دې غار ته نه خيژي. ځکه ډېر خلک لاندې ځني را لوبډلي او مړه سوي دي.

۲. حرا غر: (دې غره ته [جبل نور] هم وايي). دغه غر له مکې مکرمې څخه منا ته د تلونکي کيڼ لاس ته پروت دی. د دغه غره په حرا نومي غار کې رسول ﷺ تر بخت دمخه عبادت کاوه او لومړۍ وحې دلته نازلې سوي دي.

پاملرنه: (په مکه مکرمه کې د اسلامي تاريخي آثارو او اماکنو د زيارت او ليدو په هکله بايد وويل سي چې د دې سپېڅلي سيمې په گوټ گوټ کې ډېر داسې سپېڅلي تاريخي ځايونه سته چې د زيارت او ليدلو وړ دی خو په دې هکله ستاسې پام دې دوو خبرو ته را اړوو، يوه داچې اوس د مهالونو په تېرېدو سره د مکې مکرمې هر څه بدل سوي دي. لوی څښتن پوهېږي چې هغه اړشوگاني چې د رسول ﷺ دمبارکو قدمونو د ښکلولو وياړ يې در لود د ځونه ادلون بدلون ښکار سوي وي. بل داچې حاجي دونه وخت نه لري چې د دې ځای دغسې ځايونه په مفصله توگه وليدلای سي. تر دې پورې د مولانا عاشق الهي ميرتي يوه له پنډه ډکه پېښه دريادوم. هغه په تذکرة الخليل کې ليکي: "حضرت مولانا خليل احمد المهاجر مدني راته وويل چې په نړۍ کې له هغو شيانو څخه چې د حضرت محمد د مبارک جسد د لمس عزت يې تر لاسه کړی دی دوه شيان تر اوسه لا موجود دي: يو حجر اسود، دوهم د ثور غار.

پر حجر اسود د رسول ﷺ مبارک شونډان لگېدلي دي او ثور غار تر اوسه لا هماغه ډېره ده چې د هغه د مبارک جسد د لمس وياړ لري. خو

څنگه چې ځای ليري دی، د مسجد الحرام د جماعت د لمانځه د قضا کېدو له بهرې مې دا همت نه دی کړی چې دغه ځای ته ورسم.

مولانا عاشق الهي وايي زه نوی ځوان وم او چېنگ تلل راته آسانه وه له هغه څخه مې اجازه واخيسته، هغه اجازه راکړه خو راته وېي فرمايل: اگوره چې د يو لک لمونځونو ثواب له لاسه ورنه کړې [زه په خورا تلوار هلته ولاړم په غار کې څه تم سوم او بېرته چېنگ راغلم. خو چې د حرم دروازې ته نژدې سوم د مکبر د «السلام عليكم رحمة الله» آواز مې واورېد؟ او په دې توگه مې د ماښين د جماعت د لمانځه ثواب له لاسه ورکړ. بيا کله چې مولانا خليل احمد وليدل نو يې راته وويل: بس له دې امله ما هيڅ همت نه دی کړی چې دغه ځای ته ورسم.

خو اوس دغو ځايونو ته د موټرو په ذريعه تله راتله ډېر چېنگ سوي دي او چې سستي او بې ځايه ځنډ ونه سي دغسې نه پېښېږي.

عمره او مسايل يې

عمره په لغت کې مطلق زيارت ته وايي. او په اصطلاح کې له ميقات يا حل څخه د احرام تړلو، پر بيت الله باندې طواف او د صفا او مروه تر منځ سعې ته وايي. عمرې ته "حج اصغر" هم وايي. د عمرې د فضايلو په هکله هم په قرآن کریم کې او هم د رسول ﷺ په صحيحو احاديثو کې يادوني سوي دي. رسول ﷺ فرمايي: «يوه عمره تر بلې عمرې پورې د هغو گنهونو چې د دې دوو عمرو په منځ کې تر سره سوي وي د کفارې سبب ده او د مېرور حج لپاره بېله جنته بل ثواب نسته» (د دې حديث متن په ۲۲ مخ کې راغلی دی). دغه راز رسول ﷺ فرمايي: «په روژه کې عمره د يوه حج سره برابره ده». بخاري او مسلم په يوه بل روايت کې دي چې رسول ﷺ وويل: «په روژه کې

د عمرې ثواب د هغه حج سره برابر دی چې زما سره یې کړی وي». (د حدیث ابن حبان روایت کړی او صحیح بلل سوی دی).

مسئله: له مکې مکرمې څخه د عمره کوونکو د احرام میقات حل دی د حل له اړخو څخه چې مو له هره ځایه زړه غواړي هلته ولاړ سئ او احرام وتړئ، خو افضل تنعیم دی او تر هغه وروسته له جعرانې څخه احرام تړل کیږي.

مسئله: په عمره کې دوه فرضه دي یو احرام، بل طواف. او د احرام لپاره تلبیه او نیت فرض دي، خو د طواف لپاره صرف نیت فرض دی.

مسئله: د صفا او مروه په منځ کې سعی او د سر خړل یانې ورپښتان لنډول د عمرې له واجباتو څخه دي.

مسئله: ډېری عمرې مکروه نه، بلکې مستحب دي.

مسئله: تر ډېرو عمرو ډېر طوافونه افضل دي.

یادونه: (متمتع چې د عمرې تر طواف او سعی وروسته له احرام څخه ووزي کولای سي چې بیا له تنعیم یا جعرانې څخه احرام وتړي او عمره وکړي. خو په دې کار کې باید له توسط او منځ لارې څخه کار واخلي. اما لکه چې لیدل کیږي ځیني حاجیان په دې کار کې افراط کوي او د ورځې یو وار یا ان په یوه ورځ کې څو وار تنعیم یا جعرانې ته ځي احرام تړي او عمرې کوي. ډېری عمرې منع نه دي، بلکې مستحب دي خو لکه چې جید عالمان په خپلو کتابونو کې وايي تر ډېرو عمرو ډېر طواف افضل دی او دغونه وخت چې تنعیم یا جعرانې ته پر ډېرو تلو راتلو لگېږي که پر طواف ولگېږي ښه به وي. په دې هکله د علمای کرامو تر منځ اختلاف هم سته خو موږ ته د اکثریت په تېره زموږ د حنفي مذهب

لارښوونې د منلو وړ او غوره دي.

تنبیه: (د هدایة السالك په ۳/ ۱۲۷۰ مخ او د غنیة الناسک په ۲۰۱ مخ کې وايي چې: "د عوامو ځیني جهال تر عمرې وروسته د سر ځیني برخي خړي او ځیني پرېږدي چې دې ته په عربي ژبه [قَزَع] وايي. له دې څخه رسول ﷺ منع کړې ده. دا کار مکروه دی او باید ډډه ځني وسي".

په دې هکله د رسول ﷺ حدیث بخاري په کتاب اللباس، باب القزع، ۵۹۲۱ حدیث کې، ابوداود په کتاب الترجل، باب في الصبي له ذؤابة، ۴۱۹۳ حدیث کې، نسائي په کتاب الزينة، باب النهي عن القزع او ابن ماجه په کتاب اللباس، باب النهي عن القزع کې او نورو داسي روایت کړی دی:

«ان رسول الله ﷺ هُي عن القزع» يعني رسول ﷺ د سر د ځینو ورپښتانو خړل او د ځینو پرېښوول منع کړي دي.

په دې باب ستر او نامتو عالم حضرت مولانا مفتي محمد عاشق بلند شهري مهاجر مدني مدظلهم د خپل طریقه حج و عمره کتاب په ۹۷ مخ کې فرمايي: "هر څو واره چې عمره کوئ، هر وار پر ټول سر باندي د سر خړیلو ماشین تېروئ، پر سر مو ورپښتان وي که نه وي. دا ضروري نه ده چې پر سرمو ورپښتان سته که نسته. خو څه سر د یوې عمرې لپاره خړل او څه د بلې لپاره پرېښوول مکروه دي".

د حج او عمرې تر منځ توپیر

د عمرې شرایط د حج د شرایطو غوندي دي. د احرام احکام یې هم د حج غوندي دي. کوم شیان چې په حج کې حرام، مکروه، منون او مباح دي په عمره کې هم دغسې دي. البته په لاتدي چارو کې حج او عمره فرق کوي:

۱. د حج لپاره ځانگړی وخت ټاکل سوی دی، خو عمره په ټول کال

۱۶۸.....پښتو معلم الحجاج

کي کېدای سي. یوازې د ذوالحجې له نهمې څخه تر ديارلسمې پورې مکروه تحریمې ده.

۲. حج فرض دی، خو عمره نه ده فرض.

۳. حج فوطیري (وخت یې تېرېږي)، خو عمره نه فوطیري.

۴. په حج کې په عرفات او مزدلفه کې درېدل، دلمونځونو یو ځای کول او خطبې سته، خو په عمره کې دا چارې نسته.

۵. په حج کې طواف قدوم او طواف وداع وي، په عمره کې نه وي.

۶. عمره چې فاسده سي یا یې طواف په جنابت وسي د وزغري حلالول بسنه کوي خو په حج کې دا بسنه نه کوي.

۷. د عمرې میقات د حج په خلاف ټولونه حل دی. البته د حج لپاره به د مکې اوسېدونکي احرام له حرم څخه تېري او څوک چې له بهره عمرې ته ورځي له خپل اړوند میقات څخه به احرام تېري.

۸. په عمره کې د طواف پیلولو پر مهال تلبیه بندېږي، خو په حج کې د عقبه جمرې د ویشلو پر مهال بندېږي.

د قران حج طریقه

(د تیرو لار ښوونو سره سم د حج او عمرې په نیت احرام وتړئ لږ تر لږه درې واړه تلبیه ووايست، طواف او سعی وکړئ. په دې توګه مو عمره بشپړه سوه. خو سر مه خرباست. بیا طواف قدوم وکړئ. طواف قدوم سنت دی، په پېښوولو یې دم نه واجبېږي. که غواړئ چې د طواف زیارت سعی تر دغه طواف وروسته وکړئ نو په دې طواف کې (اضطباع) او (رمل) هم وکړئ. تر دې طواف وروسته د اختر د ورځې تر

پښتو معلم الحجاج..... ۱۶۹

سر خړیلو پوري په احرام کې واوسی. د دې حج نور اعمال هماغه د حج عمومي اعمال دي.

یادونه: لکه چې د دې کتاب په (۸۴) مخ کې مو وویل قران حج یوازې د آفاقي لپاره دی. خو د مکې، میقاتونو او د حل د اړشو د اوسېدونکو لپاره قران او تمتع منع دي. که یې د دې حج نیت وکړ سر بهره پر دې چې ګنګاره دی باید عمره پرېږدي او یوازې د حج په کولو بسنه وکړي. بیا به په حلالوي او یې وزلو ته به یې خیراتوي، خپله به څه نه ځني شوري. که یې بالفرض عمره وکړه هم به په خیراتوي. دغه په قرباني نه بلکې د ده د جنایت دم دی.

د تمتع حج طریقه

(د تیرو لار ښوونو سره سم سره د دې چې د حج کولو نیت مو دی، د عمرې په نیت احرام وتړئ لږ تر لږه درې واړه تلبیه ووايست، طواف او سعی وکړئ. سر و خرباست یا یې ورېښتان لنډه کړئ په دې توګه مو عمره بشپړه سوه. له احرامه ووزئ. بیا د ترویې په ورځ د حج احرام ولړئ. نوري خبرې دمخه ویل سوي دي.

یادونه: دا حج هم د آفاقيانو لپاره دی.

مسئله: پر تمتع باندي طواف قدوم واجب نه دی. تر عمره وروسته چې هر څوونه نقلي طوافونه کوي ودې کړي.

د مفرد حج طریقه

(له میقات څخه یوازې د حج احرام وتړئ، لږ تر لږه درې واړه تلبیه ووايست، طواف قدوم وکړئ. که تر طواف قدوم وروسته د طواف زیارت سعی کوئ نو په طواف کې اضطباع او د هغه په لومړیو درو شوطونو کې رمل وکړئ.

د تمتع د فعلونو نقشه چي هدی نه وي ورسره	حکم
د عمرې احرام	۱ شرط
د عمرې طواف درمل سره	۲ رکن
د عمرې سعی	۳ واجب
سر خړيل يا يې وربښتان لنډول	۴ واجب
په اتمه د حج احرام تړل	۵ شرط
په منا کي اوسېدل	۶ سنت
پر عرفات درېدل	۷ رکن
په مزدلفه کي درېدل	۸ واجب
د عقبه جمرې ویشتل	۹ واجب
قرباني یعنی د تمتع دم	۱۰ واجب
سر خړيل يا يې وربښتان لنډول	۱۱ واجب
طواف زیارت	۱۲ رکن
سعی	۱۳ واجب
د درو جمر ویشتل	۱۴ واجب
طواف وداع	۱۵ واجب

نښه: څنگه چي اوس افغانان، پاکستانيان او ډېر نور د خان سره هديه نه بيايي له دې امله موږ د هغې تمتع افعال وليکل چي هدی نه وي ورسره. البته که چا هدی ورسره بېولي وي بيا به تر عمرې وروسته سر نه خړي، بلکي همداسي به په احرام کي اوسي، خو د ذوالحجې په اتمه د حج بل احرام تړي.

خو که سعی نه کوي نو په طواف کي اضطباع او رمل مه کوي. د لپاره سعی تر طواف زیارت وروسته افضل ده. دا ځکه چي د سعی اصل خای تر طواف زیارت وروسته دی. سعی واجب او طواف زیارت فرض او واجب د فرضو تابع کېدای سي خو د سنتو نه سي تابع کېدلای او چي پوهېږي طواف قدوم سنت دی، که څه هم تر طواف قدوم وروسته سعی کېدلای سي. بيا بېله دې چي سر و خړياست يا يې وربښتان لنډ کړي د اختر د ورځي تر سر خړيلو پوري په احرام کي واوسي. د دې حج اعمال هم هماغه د حج عمومي اعمال دي.

د افراد حج افعال	حکم	د قران افعال	حکم
۱ احرام	۱ شرط	د حج او عمرې احرام	۱ شرط
۲ طواف قدوم	۲ سنت	د عمرې طواف	۲ رکن
۳ پر عرفات درېدل	۳ رکن	د عمرې سعی	۳ واجب
۴ په مزدلفه کي درېدل	۴ واجب	طواف قدوم	۴ سنت
۵ د عقبه جمرې ویشتل	۵ واجب	د حج سعی	۵ واجب
۶ قرباني	۶ اختياري	په منا کي اوسېدل	۶ سنت
۷ سر خړيل	۷ واجب	پر عرفات درېدل	۷ رکن
۸ طواف زیارت	۸ رکن	په مزدلفه کي درېدل	۸ واجب
۹ سعی	۹ واجب	د عقبه جمرې ویشتل	۹ واجب
۱۰ د درو جمر ویشتل	۱۰ واجب	د قران دم (قرباني)	۱۰ واجب
۱۱ طواف وداع	۱۱ واجب	سر خړيل	۱۱ واجب
		طواف زیارت	۱۲ رکن
		د درو جمر ویشتل	۱۳ واجب
		طواف وداع	۱۴ واجب

په مسجد حرام کي د لمانځه د ثواب زياتوب

مسئله: مسجد الحرام تر ټولو مسجدونو افضل دی، په دې جومات کي د يوه لمونځ ثواب د يو لک لمونځونو سره برابری دی. خو د ثواب دا زياتوب صرف په فرضو پوري ځانگړی دی، د نفلو ثواب دونه نه دی. نفل په کور کي افضل دي او هم دا ثواب نارینه وو لره دی د ښځو لپاره نه دی د دوی لمونځ په کور کي افضل دی.

څرگندونه: په مسجد الحرام کي د يو لک لمونځونو د ثواب اصل د رسول ﷺ ځيني صحيح احاديث دي چي بخاري، مسلم او نورو روايت کړي دي. خو دا چي د ثواب دغه زياتوب په فرضو اړه لري که په نفلو هم تر لاسه کيږي؟ په دې کي عالمانو اختلاف کړی دی. امام طحاوي رحمته الله عليه په دې اند دی چي دغه ثواب په نبوي مسجد، مسجد الحرام او بيت المقدس کي په فرضو تر لاسه کيږي او وايي چي دا دامام ابوحنيفه رحمته الله عليه او امام محمد رحمته الله عليه مذهب دی. خو د امام ابويوسف رحمته الله عليه مذهب کوم چي د جمهور (ډېرو) مذهب دی دادی چي دغه زياتوب په فرضو او نفلو ډواړو تر لاسه کيږي. له دې امله نور ډېر عالمان هم وايي چي دغه ثواب په دغو مساجدو کي په فرضو، نفلو، اونورو طاعتونو هم تر لاسه کيږي. وگورئ عمدة القاري ۱/۲۵۷ مخ، مرقاة المفاتيح ۲/۲۹۲ مخ، شرح معاني الآثار ۳/۱۲۸ مخ، وفاء الوفا ۱/۲۲۱ او ۲۲۳ مخونه، فتح الباري ۳/۴۳، ۶۸ مخونه، د ډاکټر ملا خاطر فضائل المدينة المنورة ۲/۱۱۴ مخ.

د رسول ﷺ د لمانځه ځايونه

(هسي خو د مسجد الحرام ټوله ځايونه متبرک او سپېڅلي دي، خو که د هغو ځايونو د موندلو کوښښ وسي چي رسول ﷺ لمونځ پر کړی

دی او څوک وکولای سي چي لمونځ پر وکړي، تر ښو به لايښه وي. حضرت محمد مصطفی ﷺ د کعبې پر دننه سربېره د مسجد الحرام په لاندي برخو کي لمونځ کړی دی:

۱. د مقام ابراهيم تر شا.
۲. د حجر اسود مخامخ، د مظاف پر غاړه، څو طواف کوونکي ته تکليف ونه رسيږي.
۳. عراقی رکن ته نژدې، د حطيم او د کعبې د دروازې په منځ کي.
۴. د کعبې د دروازې سره "معجن" ته نژدې. (اوس معجن نسته، پخوا يو لږ ژور غوندي ځای وو اوس يې د مخکي سره يې برابر کړی دی).
۵. د بيت الله شريفي د دروازې مخامخ.
۶. په حطيم کي له دېوال څخه د دوو، درو مترو په اُرشو کي. په تېره لږ ميزاب رحمت لاندي.
۷. د رکن يمني او حجر اسود تر منځ.
۸. شامي (لوېديز) رکن ته نژدې په دې توگه چي د لمانځه پر مهال باب العمره د سړي تر شا وي.
۹. د آدم عليه السلام پر مصلی کومه چي د يمني رکن لوېديز لوري ته د کعبې د بندي دروازې پر برابر واقع ده.

د نارينه وو او ښځو گډ لمونځ

مسئله: نن سبا د جماعت په لمانځه کي ښځي بېخي د نارينه و په صفونو لوتلي وي. څنگه چي د دوی د معاذات (د نارينه دمخه يا تر څنگ درېدو) له امله لمونځ فاسديږي، نو پر داسي ځای درېدل ضروري دي چي د ښځي معاذات نه وي.

۱۲۴.....پښتو معلم الحجاج

مسئله: که د ښځو صف د مخه او د نارینه وو صف وروسته وو د نارینه وو لمونځ نه کېږي.

مسئله: د محاذات په صورت کې لمونځ په لاندې شرطونو فاسدېږي:

(الف) ښځه به د نزدېکت (جماع) وړ وي، لویه وي که کوچنۍ.

(ب) دواړه به په یوه لمانځه کې او شریک وي.

(ج) په منځ کې به یې کوم حائل (ستره) یا د یوه سړي ځای خالي نه وي.

(د) په ښځه کې به د لمانځه د صحت شرط موجود وي، یعنې لېونی او په حیض او نفاس کې به نه وي.

(ه) لږ تر لږه به د یوه ستون په اندازه برابر ولاړ وي او په لمانځه کې به سره شریک وي.

(و) د دواړو تحریمه به یوه وي، یعنې دواړه به د کوم دریم سړي (امام) مقتدیان وي. یا به ښځه د نارینه مقتدی وي.

(ز) امام به د لمانځه په پیل کې د ښځې د امامت نیت کړی وي. که امام د ښځو د امامت نیت نه وي کړی نو د نارینه وو لمونځ نه، بلکې د ښځو لمونځ فاسدېږي.

د دعا د قبلېدو ځایونه

هسي خو په مکه مکرمه کې هر ځای دعا قبلېږي، لیکن پر ځینو ځانګړو ځایونو په ځانګړې توګه دعا قبلېږي. له دې امله باید پر دې ځایونو باندې په ځانګړې توګه دعا وسي:

① مطاف یعنې طواف ځای. ② ملتزم. ③ میزاب رحمت [د بیت الله تر ناوې لاندې]. ④ د زمزم د څا سره. ⑤ د مقام ابراهیم تر شا. ⑥ پر صفا.

⑦ پر مروه. ⑧ مسعى یعنې د سعبي پر ځای په تېره د میلین اخضرین په منځ کې. ⑨ په عرفات کې. ⑩ په مزدلفه کې په تېره پر مشعر الحرام

۱۲۵.....پښتو معلم الحجاج

مسئله: ① په منا کې. ② جمره ته نژدې. ③ (د لومړي ځل لپاره) بیت الله د لیدو په وخت کې. ④ په حطیم کې. ⑤ د حجر اسود او ان پمانې په منځ کې. ⑥ د کعبې دننه.

کعبې شریفې ته ننوتل

مسئله: بیت الله ته ننوتل مستحب دي. که مو بیت الله ته ننوتل در په برخه اول مستحب ده چې لمونځ او دعا پکښې وکړئ. ښايي چې په لڅو پښو، په څلور څشوع او خضوع ورننوزئ. لومړی ښی پښه وردننه کړئ. چت او یوې پایي خواته مه گورئ. دا د ستر ټولواکمن ﷺ په دربار کې یې ادبي ده. که لاندې سى د دروازې پر براب وړاندې ولاړسئ، د کعبې له لوبډیز دېوال څخه درې گزه (تقریباً ۱۲۸ سانتي) لیرې د رسول ﷺ د لمانځه ځای دی. دغه ودرېږئ، دوه یا څلور رکعتہ نقل وکړئ. بارڅو پر دغه دېوال کښېږدئ، لوی څښتن حمد او ثنا ووايست او تر تهلیل، تکبیر او درود وروسته دعا وکړئ. (د کعبې دننه هر ستون ته نژدې هم دعا کولای سئ).

مسئله: چا ته چې د بیت الله د ننوتلو موقع په لاس نه ورځي په حطیم کې دي په دعا او لمانځه ارمان وکارې. حطیم شریف هم د بیت الله یوه برخه ده. (دا د لوی څښتن لویه پېرزویه ده چې د کعبې دغه برخه د هغې له ودانۍ څخه د باندې پاته سوې ده. نن مهال د کعبې ننوتل هر پاته نه میسر کېږي، خو د کعبې دغې برخې ته هر څوک ننوتلای سي او لمونځ او دعا پکښې کولای سي قلله الحمد).

تر حج د مخه مدینې منورې ته تلل

(کوم حاجیان چې تر عمرې کولو وروسته او تر حج دمخه د مدینې منورې رات ته ځي. د معلم دفتر ته دي ورسې، په دې هکله دي خبرې ورسره وکړي.

مدینې منورې ته د تلو په صورت کې دې د احرام لباس او نور د اړتیا وړ شیان ورسره واخلي او نور دې په مکه مکرمه کې په خپله کوټه کې خوندي کړي. مدینې منورې ته په رسېدو سره دې د دې کتاب په وروستۍ برخه کې د مدینې منورې په اړه لارښوونې ولولي او استفاده دې ځنې وکړي.

د دوی دې په پام کې وي چې که یوه بله عمره کوي یا تمتع حج کوي، نو له مدینې څخه مکې ته د ستنېدو په لار کې دې له "ذو الحلیفې" (بئر علی) څخه احرام وټړي په مکه کې دې عمره تر سره کړي، سر دې وڅړي یا دې ورېښتان لنډ کړي او احرام دې وباسي. تمتع حج یې درست دی. خو که مفرده یا قران حج کوي نه دې ورېښتان څړي او نه دې احرام خلاصوي.

د حج په موسم کې سوداګري

(لوی څښتن فرمایي: «لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ

رَبِّكُمْ» [البقره: ۱۹۸])

ژباړه: که تاسې د حج کولو سره سره د خپل رب د فضل په لټه کې هم سۍ نو څه باک نه لري.

تفاسیر وايي چې په پورتنۍ آیت کې له "فضل" څخه مطلب تجارت او کاروبار دی. پخوانیو عربو د ناپوهۍ له مخې د حج پر مهال تجارت او کسب او کار ناوړه باله. هغو عقیده درلوده چې پیسې گټل ماده پرستي ده او په حج کې یې دا کار او د ژوند وسایل برابرول بد گڼل. قرآن کریم دا انگېرنه وغندل او په ډاگه یې کړه چې یو مسلمان چې کله د خدای د قانون د درناوي په نظر کې نیولو سره د خپل ژوند د وسایلو د برابرولو لپاره هلي ځلي کوي نو په اصل کې د خپل رب فضل لټوي.

مکه مکرمه له ډېرو پخوا زمانو څخه په نړیوال تجارت کې د ستر مقام درلودونکی ښار وو. ان د دغه ځای ستر اوسېدونکي د اسلام پیغمبر حضرت محمد ﷺ هم د مکې د تجارت په قافلو کې گډون کړی وو. بیا بېدل خو دا چې مکه او مدینه د حج په موسم او نورو وختونو کې د اسلامي هیوادونو د حکومتونو د ګډ تفاهم او پلان له مخې د ټولو اسلامي هیوادونو د مصنوعاتو د پېر او پلور او نندارتونونو ستر مرکز وای. خو له بده مرغه اوس د دغه ځای ټول مارکېټونه د حج په موسم کې د کفری هیوادونو په مصنوعاتو ډک وي، د دولت لخوا د هغو پر بڼو هم کنټرول نه وي. چې له دې درکه اسلام دښمنو هیوادونو ته خورا ستري گټې په لاس ورځي او هغوی یې د کفر په تقویه او د مسلمانانو په خپلو کې په کار اچوي. په کار خو داده چې سعودي او نور اسلامي حکومتونه په ستره کچه دې چارې ته پام واپړوي. اما د حج په دوران کې د حاجیانو د سوداګرۍ په هکله شرعي احکام په دې ډول دي:

مسئله: قرآن کریم، د رسول ﷺ صحیحو احادیثو او د صحابه وو کړنو د حج په ورځو کې د تجارت او مزدورۍ کولو اجازه ورکړې ده.

مسئله: پر دې باندې د ټولو اجماع ده چې د حج په موسم کې د ژوندانه د وسایلو د برابرولو لپاره تجارت یا مزدوري کول هیڅ پروا نه لري. عمده المناسک ۵۶۴ مخ د بذل المجهود د ۸۲/۳ مخ په حواله.

مسئله: په دې هکله نیت اعتبار لري. سوداګري او پېر او پلور مقصد گرځول یا په دې چارو دوني لگیا کېدل چې د حرم شریف د عبادتونو او برکتونو په تر لاسه کولو کې خلل پېښ سي یا په ناقانونه توګه سوداګري وسي یا په ګمرکي چارو کې چل ول وسي نو د دغه ډول حج او

حاجيانو درناوى متاثر كېږي او دغسي كار خو په خپل ذات كې په هېڅ ځاى كې ښه نه دى. جديد فقهي مسايل (۱/۱۲۹ مخ).

د اسلامي عالمانو او مشرانو سره ليدني گټني

(په مکه او مدينه كې د نړۍ د اسلامي پوهانو، مشرانو او نامتو شخصيتونو سره ليدل، د هغو د هيوادونو د خلكو د ستونزو په هكله د هغو سره غم شريكې، د هغو خبرې، تبليغ او نصيحتونه اورېدل او د خپل هيواد ستونزې هغو ته څرگندول او د دې ستونزو د ليري كولو لپاره د هغو پام اړول او مرستې يې جلبول او د مسلمانانو د ستونزو د ليري كولو لپاره د هغو مشورو ته غوږ نيول او په دې هكله د لارو چارو لټول غوره كار دى)

د حج خطبې

په حج كې درې خطبې مسنونې دي.

يسوه : د ذو الحجې د اوومې ورځې د ماښين تر لمانځه وروسته.
دوهمه : د ذو الحجې د نهمې ورځې تر زوال وروسته، د عرفات په نمره مسجد كې د ماښين او مازديگر د لمونځونو تر يو ځاى كولو د مخه.
درېيمه : د ذو الحجې په يوولسمه په مسجد خيف كې د ماښين تر لمانځه وروسته. كه امام دغه خطبې ويلې بايد وايې وړى د عرفات د خطبې په منځ كې امام د جمعې د ورځې د خطبې غوندي كښني او د نورو دوو په منځ كې ناستي نسته. په دې خطبو كې د حج حكمنونه بيانېږي.

د حج مناسك په لنډه توگه

د حج لومړۍ ورځ د ذو الحجې اتهمه	د حج دوهمه ورځ د ذو الحجې نهمه	د حج درېيمه ورځ د ذو الحجې لسمه
له مكې څخه منا ته تلل	په منا كې د سهار تر لمانځه وروسته عرفات ته تلل	په مزدلفه كې د سهار تر لمانځه وروسته منا ته تلل
(په منا كې نن ورځ)		
د ماښين لمونځ	د ماښين لمونځ په عرفات كې كول	لومړۍ عقبه جمره (لوى شيطان) وېشل
د مازديگر لمونځ	پر عرفات درېدل	بيا د شكراني پسه حلالول
د ماښام لمونځ	د مازديگر لمونځ په عرفات كې كول	بيا سر خړېل يا يې ورېښتان لندول
د ماخستن لمونځ	ماښام د ماښام لمونځ نه كول، مزدلفې ته تلل	بيا د طواف زيارت لپاره مكې ته تلل
په منا كې شپه تېرول	د ماښام او ماخستن لمو نځونه په مزدلفه كې كول	شپه په منا كې تېرول

شپه په مزدلفه كې
تېرول

د حج څلورمه ورځ	د حج پنځمه ورځ
د ذوالحجې يوو لسمه	د ذوالحجې دوو لسمه

په منا کې تر زوال وروسته رمي کول	په منا کې تر زوال وروسته رمي کول
----------------------------------	----------------------------------

لومړۍ جمره اولۍ (کوچنی شیطان، ویشل)	لومړۍ جمره اولۍ (کوچنی شیطان، ویشل)
--	--

بیا جمره وسطۍ (منځنی شیطان، ویشل)	بیا جمره وسطۍ (منځنی شیطان، ویشل)
--------------------------------------	--------------------------------------

بیا جمره عقبه (لوی شیطان، ویشل)	بیا جمره عقبه (لوی شیطان، ویشل)
------------------------------------	------------------------------------

که مو تېره ورځ طواف زیارت نه وي کړی	که مو طواف زیارت نه وي کړی
نن یې هرو مرو وکړئ	نن یې هرو مرو وکړئ

شپه په منا کې تېرول	که (۱۳) شپه په منا کې تېرول نو جمرې تر زوال دمخه ویشلای سئ خو مکروه دي
---------------------	--

د حج پنځه یا شپږ ورځي

(حاجي صاحب: پوه سئ چې د کوم ستر مقصد لپاره چې تاسي خپل کور، کهول، خپلوان، کاروبار او وطن پرې ایښی دی او د دونه اوږده سفر کړاونه مو پر ځان منلي دي دا صرف د دغو ډېرو مهمو او متبرکو پنځو یا شپږو ورځو لپاره دي:

«د ذوالحجې اتمه، نهمه، لسمه، یوولسمه، دوولسمه او دیارلسمه».

دغو ورځو ته د حج ورځي وايي او په هغو کې د اسلام ډېر ستر رکن «حج» ادا کېږي. موږ به د دې ورځو احکام او مسايل په ترتیب سره درته ولیکو، تاسي یې د دې لپاره چې ښه او پر ترتیب حج مو کړی وي ښه په غور ولولئ او پر خپل خپل ځای یې عملي کړئ.

د حج لومړۍ ورځ: له مکې مکرمې څخه منا ته تلل

(تاسي باید د ذوالحجې د اوومې تر ماښام وروسته منا ته د تللو لپاره لیاري ونیسئ:

د «ترویې» یعنې د لوی اختر د میاشتي پر اتمه غسل وکړئ: مفرد او فارن خو له پخوا څخه په احرام کې دي هغو ته د نوي احرام ضرورت لسته د دوی هغه مخکنی احرام پر خپل حال پاته دی اوس دی متمتع او د مکې اوسېدونکي د احرام لباس په خپله کوټه کې واغوندي - تر دې ورځي دمخه هم د احرام تړل روا، بلکې افضل دي - د سهار لمونځ په مسجدالحرام کې په جمع وکړئ بیا د احرام دوه رکعت وکړئ، نیت وټړئ او تلبیه ووايست - د احرام د تړلو طریقه په (۸۱) مخ کې کېښودل شوې ده، هغه ښه وگورئ - د احرام تړل یعنې نیت او تلبیه ویل په مسجدالحرام کې، په تېره په حطیم کې افضل بلل سوي دي نفلی طواف

۱۸۲.....پښتو معلم الحجاج

د احرام تړلو لپاره مستحب دی که یې ونه کړئ پروا نه کوي. خو که د طواف زیارت سعی اوس کوی، نو نفلي طواف د اضطباع او رمل سره، د طواف لمونځ او ورپسې د طواف زیارت سعی وکړي. بیا کوټې ته ولاړ سي، د احرام دوهمه جوړه، ایول او هلته د پرېوتو، اغوستو، چینلو او خوړلو سامان، د قربانی او نور لگښت څه پسې، که تودوبنه ډېره وي سایوان، قرآن مجید، د مناسکو کتاب، د یادانېت کتابچه او قلم، پلاستيکي سترنجي، د اوبو یو پلاستيکي ټنک - چې په بازار کې په ډېره لږ بیه خرڅېږي - د نس ناستي او نور ضروري درمل او داسې نور هم در سره واخلي. ټولي پسې مه در سره ګرځوی، بلکې په خپل استوګنځي یا په یوه بل خوندي ځای کې یې وساتي.

خپل نور پاته سامانونه په کوټه کې سمبال کړئ، کوټه قلف کړئ او کلۍ یې داسې ځای کېږدئ چې یوازې د کوټې انډیوالانو ته معلومي وي او یو له بله سره ووايست چې کله له منا څخه د طواف زیارت لپاره بیت الله شریف ته راغلو، تر طواف وروسته به یوه پلا کوټې ته راځو. بیا د خپلو ملګرو سره یو ځای منا ته رهي سي.

یادونه: د دې لپاره چې منا ته د بسونو په تلو کې د ستونزو سره مخامخ نه سي، نو د مسجد حرام چاري ښه پراخت ترسره کړئ.

مسئله: ممتنع او د مکې اوسېدونکي ته د حج د احرام تړل د ذوالحجې په اتمه (تر لمر ختو وروسته) په مسجد حرام کې مستحب دی. په استوګنځي او بل ځای کې هم چې د حرم په اُرشو کې وي جایز دی. **مسئله:** که د ذوالحجې د اتمې احرام تړونکي د حج سعی تر طواف زیارت دمخه کوي نو ده ته په کار ده چې یو نفلي طواف د اضطباع او

پښتو معلم الحجاج..... ۱۸۳

رمل سره وکړي. بیا دې سعی وکړي. دا د حج سعی سوه وروسته د ذوالحجې پر لسمه بله سعی نسته. خو افضله داده چې سعی تر طواف زیارت وروسته وکړي.

مسئله: له مکې څخه منا ته تر لمر ختو وروسته رهي سي. شپه په منا کې وکړي. که د دغې ورځې تر زوال وروسته منا ته ولاړ سي او د ماښام لمونځ په منا کې وکړي هم پروا نه کوي.

مسئله: د ذوالحجې پر اتمه منا ته تلل او د ماښام، مازدیګر، ماښام، ماخستن او د نهمې ورځې د سهار لمونځونه په منا کې کول مستحب دي. او ښايي چې ټوله شپه په منا کې واوسي. په مکه یا بل ځای کې اوسېدل د سنتو خلاف کار دی.

مسئله: که د ذوالحجې اتمه د جمعې ورځ وه نو تر زوال دمخه منا ته تلل جایز دي (ځکه چې دا منا ته د تلو مسنون وخت دی او د جمعې د واجبېدو وخت لا نه دی را رسېدلی)، خو که د زوال تر وخته په مکه کې واست، نو دغه مهال منا ته تلل منع دي. ځکه چې اوس د جمعې لمونځ په مکه کې کول واجب دي. (د جمعې لمونځ وکړئ بیا منا ته رهي سي).

مسئله: د حج په موسم کې په منا کې هم د جمعې لمونځ جایز دی.

مسئله: د منا پر لار او په منا کې د اوسېدو پرمهال تلبیه ډېره وایست. (پر دې سر بېره استغفار، درودونه هم وایست او دعاوي هم کوي).

یادونه: (په ځینو مناسکو کې منا ته په رسېدو سره د دې دعا د ویلو توصیه هم شوې ده: اللهم هذا مِنِّي فامن عليَّ بما منتت به عليَّ اوليائك واهل طاعتك. سبحن الذي في السماء عرشه. سبحن الذي في الارض وطنه. سبحن الذي في البحر سيله. سبحن الذي في النار سلطانه. سبحن

الذي في الجنة رحمة. سبحن الذي في القبر قضائه. سبحن الذي في الهواء روحه. سبحن الذي رفع السماء ووضع الأرض بقدرته. سبحن الذي لا ملجاء ولا منجاء الا اليه.

ژباړه: ای لویه څښتنه! دا د منا ارشو ده نو ته پر ما باندې هغسې منت او احسان وکړې لکه چې پر خپلو وليانو او طاعت کوونکو دي کړی دی. پاک دی هغه ذات چې عرش يې په آسمان کې دی. پاک دی هغه ذات چې واکمني او دېدې يې په مخکې ده. پاک دی هغه ذات چې لارې يې په سمندر کې ده. پاک دی هغه ذات چې حکم يې پر اور باندې دی. پاک دی هغه ذات چې رحمت يې په جنت کې دی. پاک دی هغه ذات چې حکم يې په قبر کې دی. پاک دی هغه ذات چې حکم يې پر هوا باندې دی. پاک دی هغه ذات چې په خپل قدرت يې آسمان لوړ کړی او مخکې يې رامنځته کړي دي. پاک دی هغه ذات چې بېله هغه نه د پناه ځای سته، نه د ژغورنې.

ملا علي قاري رحمته الله د خپلو مناسکو په ۱۹۰ مخ کې د حديثو د څو کتابونو په حواله د حضرت ابن مسعود رضي الله عنه له قوله د دغو کلمو د سبحن الذي في السماء الخ [ترپاڼه] د ويلو توصيه د عرفې په شپه کوي. **مسئله:** په منا کې مسجد خيف ته نژدې اوسېدل مستحب دي. (اوس دا ښايي د ځينو هغو کسانو لپاره ممکنه وي چې د رسمي مقرراتو له مخې حج ته نه وي تللي. خو د نورو ټولو حاجيانو لپاره له وړاندې څخه خپلې خپلې خېمې ټاکلي سوي وي.)

تنبیه: په منا کې په اتمه نېټه بل هيڅ حکم نسته صرف دلته اوسېدل او پنځه لمونځونه پکښې کول مسنون دي.

معلومات: منا له مکې څخه د ختيځ خواته (اته کېلو متره ليري، د مکې او عرفات په لار کې پرته ده.

بادونه: د حج په دغو پنځو ورځو کې خپلې روغتيا ته بېخي ډېر پام کوي. څو خدای مکره د څه ناروغۍ در پېښېدو له امله د دې ورځو د عباداتو په تر سره کولو کې د ستونزو سره مخ نه سي. په دغو ورځو کې هر ډول خواړه مه خورئ، بلکې مستې ډېرې خورئ او نور هغه شيان خورئ چې ښه پاک، تازه او په صحي توگه تهيه سوي وي.

د حج دوهمه ورځ: له منا څخه عرفات ته تلل

(دا ډېره مهمه او د دوېځ له اوره د ژغورنې او مغفرت ورځ ده رسول ﷺ فرمايي: «الْحَجُّ عَرَفَةُ» يعني حج عبارت د عرفې له ورځې څخه دی. په دې ورځ پر عرفات درېده د حج ستر رکن باله سي. که په خپل وخت کې د عرفې درېده در څخه پاته سوه ټوله خواري مو هنډ ولاړه. پر کال به بيا حج ته ځئ.)

مسئله: د ذوالحجې په نهمه چې ښه رڼا سي [اسفار، يعني د سهار رڼا خپره سي] د سهار لمونځ وکړئ (تر فرضو وروسته په لوړ آواز د تشریق تکبير وواياست بيا تلبیه وواياست). کله چې لمر راوځيږي او د ټيږ پر غره وغوړېږي عرفات ته رهي سي.

مسئله: (د ذوالحجې د نهمې د سهار له لمانځه څخه د ذوالحجې د ديارلسمې د مازديگر تر لمانځه پورې تر هر فرض لمانځه وروسته يو وار په لوړ آواز تکبير تشریق ويل واجب دي. حاجيانو ته هم دغه حکم دی. حاجيان دي تلبیه هم پسي وايي، خو که يې تلبیه دمخه وويل تکبير تشریق ساقط سو.)

مسئله: د ذوالحجې تر نهمې دمخه يا د دغې ورځې تر لمر ختو وړاندې

پښتو معلم الحجاج

عرفات ته تلل د ستو خلاف کار دی. (جواز لري خو بد کار دی. غنیه الناسک ۱۴۷ مخ سیده عرفات ته تلل مکروه دي. د مفتي اعظم مولانا محمد شفيع احکام حج ۶۲ مخ دشرح زبده په حواله).

قنبیه: ډېر حج ښوونکي (معلمان) تر سهار دمخه عرفات ته د حاجيانو په لېږلو پيل کوي. چي دا د ستو خلاف کار دی.

(د هغو کسانو په ليکنه تېر نه وړی چي درحمت بيان د حج برخه يې په خان پوري تړلې، پند کتاب يې خني جوړ کړی او په دې هکله له خپله خانه خبري ليکي او حاجيان ترستو تېرېدو ته وربولي زه اد دې کتاب ژباړن] چي په ۱۴۲۱ سپوږميز کال حج ته تللی وم. د معلم نفرو له منا څخه د شپې د سهار تر لمانځه دمخه ډېر حاجيان عرفات ته بوتلل. خو زه ورسره رهي نه سوم، سهار مي لمونځ په خيف مسجد کي وکړ او چي لمر د ثبير پر غره ښکاره سو بيله کوم د يادوني وړ تکليفه د افغانستان د حاجيانو په يوه بس کي سپور سوم او عرفات ته ورسېدلې. ما پر لاري وليدل چي د خدای د لاري بېخي ډېر لارويان په مينه او ولولو پر پښو د عرفات پر لور رهي وه او دې پلو او نورو سپرو د انسانانو د يوه څپڅپاند سمندر منظره جوړه کړې وه.

مسئله (که څوک د عذر له امله په اتمه ورځ منا ته ونه رسېدلای سي او پنځه لمونځونه په منا کي ونه کړي څه حرج (گناه) نسته. خو په دې شرط چي د عذر له امله داسي پېښه سي معين الحجاج ۲۵۰ مخ).

قنبیه: (ښايي ځيني معلمان د خپل کار د آسانه کېدو لپاره در ته ووايي چي په منا کي پنځه لمونځونه لازمي نه دي. پام کوی چي د معلمانو په داسي خبرو تېر نه وړی. کونښ وکړی چي يو سنت هم در څخه پاته نه سي معين

پښتو معلم الحجاج

(الحجاج ۲۵۰ مخ)

مسئله: عرفات ته د صب له لاري تلل مستحب دي. (خو نن مهال هلته لاري او سرکونه ډېر سوي او عرفات ته تلل د معلمانو د انتظام سره سم په ښوونو کي تر سره کېږي. خو ډېر خلک پلي هم ور روان وي). پر لار نلبیه، دعا او ذکر کوی. ډېر آرام او په خشوع ځی. کله چي مو پر جبل رحمت سترگي ولگېدې تسبیح، تهلیل، تکبیر او استغفار وایاست او دعا وي کوی. دا دعا مستحب ده: اللهم اليك توجهت و عليك توكلت ورجعت ارددت. اللهم اغفر لي و تب علي و اعطني سؤلي ووجه لي الخير حيث توجهت. سبحن الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر.

ژباړه: ای لویه څښتنه! ما صرف ستا د رضا لپاره ستا لوري ته مخه کړې ده او پر تا مي توکل دی. ای لویه څښتنه! ما وبخښې، توبه مي قبوله کړې او مراد مي را تر سره کړې او له هره لوري خير را ته مقرر کړې. ای لویه څښتنه! تا لره سپېڅلتيا او پاكي ده. ته د ټولو تعريفونو وړه، بېله تا بل معبود نسته. ای الله ته تر ټولو ستړيې.

وروسته نلبیه وایاست څو چي عرفات ته ننوزی.

د عرفات حکمونه

له مکې مکرمې څخه د ختيځ پر لور (تقريباً [۲۰] کېلومتره ليري) عرفات يو ځنگلي ميدان دی. (د دغه ميدان پولي يې په ځانگړو نڅښو ټاکلي دي. څو حاجيان له هغه دباندې ونه درېږي). د ذوالحجې د نهمي تر زوال وروسته بيا د لسمي د سهار تر سپېدې چاود (صبح صادق) پوري به دغه ځای کي په صحيح احرام [چي د عمرې يا فاسد حج احرام مو نه وي تړلی] ان د يوې شېبې لپاره درېدل د حج رکن اعظم او د هغه

د صحت شرط باله سي. که څوک په دغه وخت کې عرفات ته ورسېږي او یوگړی پکښې ودرېږي حج یې وسو.

مسئله: د عرفات ټول میدان موقف (د درېدو ځای) دی. خو په بطن عرته کې درېدل جایز نه دي. بطن عرته یوه شېله ده. د مسجد نمره لوېدیځ اړخ داسې په پورې دی چې که د دغه مسجد لوېدیځ دېوال ونږېږي په دغه شېله کې به ولوېږي.

په دې کې اختلاف دی. ځینې بطن عرته او نمره د عرفات یوه برخه گڼي. ځینې یې د حرم برخه بولي. ځینې یې دواړو د باندې شمېري.

یادونه: د عرفات د پولو دننه درېدل د درېدو د صحت شرط باله سي. که له عرفات څخه د باندې درېدلي واست نه دی روا، په قصد سره وي که یې قصد ده. مفتي اعظم مولانا محمد شفیع د احکام الحج په ۶۲ مخ کې لیکلي دي چې: "اوسمهال لیدل کېږي چې د حاجیانو ډېری خېمې په بطن عرته کې ولاړې وي. نو که په دغو خېمو کې اوسېدونکي خلک پر عرفات باندې د درېدو پر مهال [د لمر تر زوال وروسته] له دغو خېمو راووزي او د عرفات اړشو ته ولاړ سي، د دوی حج به درست وي. که نه د دوی حج به نه وي سوی. ا. باطل به وي. ا. دې ټکي ته مو باید ښه پام وي د معلمانو په خبرو تېر نه وږی".

مسئله: کله چې عرفات ته ورسېږئ تلبي، درود او نور ډېر وایاست. خان، مور او پلار او ټولو نارینه او ښځینه مړو او ژوندو خپلوانو او آشنایانو ته دعاوي وکړئ. تر څه آرام او سټیا ليري کولو وروسته اودس تازه کړئ خو غسل ښه دی (صابون په ځان مه وهئ او د ځان خبرې مه ليري کوی: د احرام په حال کې په هر غسل کې یوازې پر ځان اوبه اچوی.

درېدو او عبادت ته ځان ښه چمتو کړئ. دا سنت باله سي. له خوراک، جیناک او نورو ضروریاتو څخه تر زوال دمخه ځان وزگار کړئ او په باطني وقار او ظاهري سکون خپل خالق ﷻ ته متوجه سي. (کتابونو په دغه ورځ دروژې نیول مکروه او نه نیول یې افضل گڼلي خو د لږو خوړلو توصیه یې کړې ده. عمدة الفقه ۴/۴۴۲).

د ما پښین او ماز دیگر د لمونځونو په هکله

(د جمهور ډېرو صحابه وروسته) په نزد د عرفات په ورځ مقیم ته د عامو لمونځونو غونډې څلور رکعت پوره کول فرض دي. خو د ځینو عالمانو په نزد په دغه ورځ د مقیم لپاره هم قصر يعني څلور رکعت لمونځ دوه رکعت کول د حج له احکامو څخه دي. که په مسجد نمره کې کوم مقیم امام د ما پښین او ماز دیگر لمونځونه دوه رکعت کوي، نو د جمهور په نزد دا لمونځ نه دی صحیح او بیا راځرځول یې واجب دي. څنگه چې اوسمهال په عرفات کې مقیم امام د څلورو رکعتو پر ځای دوه رکعت کوي، نو ښه داده چې تاسې په خپلو خېمو کې د ما پښین لمونځ ما پښین او د ماز دیگر لمونځ ماز دیگر په بېلو بېلو اذانو او جلا جلا اقامتونو په جماعت وکړئ. البته که جماعت نه کېدی یوازې یې وکړئ. که مسافر گڼل کېږئ نو دواړه لمونځونه لنډ وکړئ که مقیم بلل کېږئ پوره یې وکړئ. (د ما پښین ست هم د پخوا په شان وکړئ) ځکه په دغه ورځ د دغو دوو لمونځونو د یوځای کولو شرط دادی چې د امام المسلمین یا د هغه د نایب [رسمي خطیب] په امامت وي. خو څنگه چې امام د مقیم تیا سره سره دغه لمونځونه دوه رکعت کوي نو د حنفي مقیم یا مسافر لمونځ په هغه پسي درست نه دی. د مولانا محمد شفیع احکام حج ۵۵ مخ، غنیة الناسک

۱۴۹، ۵۳ مخونه، عمدة الفقه ۴/ ۴۱ مخ او عمدة المناسك ۵۷ مخ.]

په منا، مزدلفه او عرفات كي د لمانځه په هكله

(په منا، عرفات او مزدلفه كي د لنډ، قصر يا دوه ركعتي، لمانځه په هكله بايد وويل سي چي ځيني علمای كرام په دې عقیده دي چي په دغو ځايونو كي بايد څلور ركعتي لمونځ دوه ركعته وسي او دا د حج له احكامو څخه گڼي د دې په رد كي اكثریت (ډېر كي)، علماوو زبېتي زباني څرگندوني كړي دي زموږ د حنفي مذهبو او ډېرو نورو علماوو د لارښوونو لنډيز دادي:

✽ د حنفيانو او نورو په نزد په منا، مزدلفه او عرفات كي څلور ركعتي لمونځ دوه ركعته كول د سفر له امله دی نه د حج له مناسكو څخه.

✽ د مكې اوسېدونكي دي په منا او عرفات كي قصر نه كوي. ځكه چي له مكې څخه منا، مزدلفه او عرفات د سفيان له لمانځه په اندازه نه دي ليري.

✽ مسافر چي په كوم ښار كي د پنځلسو يا تر دې زياتو ورځو د اوسېدو نيت ونه كړي هغه دي لمونځ لنډ كوي.

✽ د اقامت نيت د يوه ښار لپاره اعتبار لري د دوو ښارونو يا كلو د اوسېدو لپاره مشترك نيت اعتبار نه لري. يعني د مقيم كېدو لپاره دا شرط ده چي په يوه ځای كي لږ تر لږه د پنځلسو ورځو اوسېدو نيت وكړي نه په دوو بېلو بېلو ځايونو كي. څنگه چي مكه، منا او عرفات درې بېل بېل ځايونه دي، نو كوم خلك چي منا ته تر ټلو دمخه په مكه كي پنځلس ورځي اوسېري دوی مقيم بلل كيږي. په مكه كي به هم لمونځ څلور ركعته كوي، په منا او عرفات كي به هم څلور ركعته لمونځ كوي.

✽ دغه راز كوم خلك چي د منا له اعمالو څخه فارغ سي او په مكه كي پنځلس ورځي پاته كيږي هغه هم مقيم بلل كيږي، لمونځ به څلور ركعته

كوي. خو كوم خلك چي تر منا وروسته په مكه كي پنځلس ورځي نه پاته كيږي هغه مسافر گڼل كيږي لمونځ به لنډ كوي.

✽ كوم حاجي چي داسي وخت مكې ته ورسېږي چي پنځلس ورځي په مكه كي نه پاتېږي. [د ذوالحجې تر اتمې پنځلس ورځي نه وي پاته] خو دی د پنځلسو ورځو يا زياتو د اوسېدو نيت وكړي نو د ده دغه نيت اعتبار نه لري او نه دی صحيح، ځكه چي دی تر پنځلسو ورځو دمخه [د ذوالحجې پر اتمه] هرو مرو منا او عرفات ته تلونكي دی. له دې امله دی مسافر بلل كيږي او لمونځ به لنډ كوي. د عمدة المناسك له ۴۲۶، ۴۲۷ مخونو څخه لنډون، د مولانا محمد يوسف لد هيانوي د "آپ كي مسايل اور ان كا حل" ۱۲۱، ۱۲۳، بحر الرائق ۲/ ۲۳۲ مخ او رد المحتار ۱/ ۷۳۷ مخ.

څرگندونه: د حج پر قرباني علاوه د حاجي د اضحيې په هكله هم د پورتنيو څرگندونو سره سم كړنه په كار ده كه حاجي يا حجاجي د پورتنيو خبرو سره سم مسافر وي پر هغو اضحيه نسته. خو كه مقيم گڼل كيږي او اضحيه پر كيږي پر هغو اضحيه واجب ده. كولاى سي دغه اضحيه په منا كي وكړي يا په خپل وطن كي. خو په مكه (حرم) كي يې يقيناً ثواب يو په لك دی. د عمدة المناسك له ۵۱۲، ۵۱۳ مخونو څخه لنډون.

مسئله: كه امام مقيم وو يا دي په عرفه كي دواړه لمونځونه پوره وكړي او مقتديان دي هم مقيم وي كه مسافر بشپړ لمونځونه پسي وكړي. خو كه امام مسافر وو يا دي لمونځ سفيانته وكړي. كوم مقتدى چي مسافر وي هغه دي هم سفيانته لمونځ ورسره وكړي. خو چي كوم مقتدى مقيم وي هغه دي سفيانته لمونځ نه كوي، بلكي خپل لمونځ دي بشپړ كړي. په لومړۍ ناسته كي دي التحيات او تشهد ووايي. درود او دعا دي نه وايي، بلكي پته خوله

۱۹۲.....پښتو معلم الحجاج

دي واوسي. كله چي امام سلام وگرخواه دی دي پاته دوه ركنه پوره كړي. خو يوازي دي تكبيرونه او تسبيحات وايي. د فاتحي سوره او بل سورت دي نه وايي، خو د هغو د ويلو په اندازه دي پته خوله واوسي. په آخر كي دي التحيات، تشهد، درود او دعا ووايي او سلام دي وگرخوي. مسئله: مقيم لره قصر (دوه ركعتي ياسفريانه لمونځ) ناروا دی. امام وي كه مقتدي. كه چيري مقيم امام لمونځ قصر (دوه ركعتي) كاوه په ده پسې نه د مسافر اقتدا روا ده، نه د مقيم. كوم مقيم امام چي قصر كوي نه د امام لمونځ روا دي او نه يې د مقتدي.

مسئله: په عرفات كي د جمعي لمونځ نه دی روا.

پر عرفات باندي درېدل

مسئله: په عرفات كي جبل رحمت ته نژدې خای نيول افضل باله سي (خو اوس د هر حاجي لپاره خپله خېمه ټاكلې وي. له دې امله حاجي نه سي كولاى چي رحمت غره ته نژدې واړوي. كه چيري جبل رحمت درنژدې وي يامو ور تگ په آساني كېدلاى سي) د ماښين (تر لمانځه وروسته د دعاوو لپاره) جبل رحمت ته نژدې ور سي او (د دغه غره تر څنگ په هغه خای كي مخ پر قبله د زړه په حضور ودرېږي چي د عرفات نهم سړك او هغه ودانۍ مو چي وايي د عدليې په وزارت اړه لري، د كيني اوږې ترشا او جبل رحمت مو د بنۍ اوږې لخوا مخ ته وي) واوسي: (دغه خای، يعني د جبل رحمت د غره لمن، د غټو تورو ډبرو سره، د علماوو په اند په حجة الوداع كي د رسول ﷺ د درېدو خای گڼل كيږي. تحفة الحجاج في المناسك ۳۰۷ مخ او حجة النبي ۱۹۷ مخ).

يادونه: (بڅي لره د دې لپاره چي د نارينه وو له ازدحامه خوندي وي ښه داده

پښتو معلم الحجاج..... ۱۹۳

چي له جبل رحمت څخه څه ليري ودرېږي احكام ومانسك حج وعمره ۱۶۴ مخ. مسئله: په عرفات كي هر چيري درېدلاى سي. خو په لار كي يا له خلكو څخه ليري درېدل مكروه دي. (ځكه په لار كي درېدل خلكو ته تكليف دی او له خلكو بېل درېدل يو ډول تكبر دی. خو كه خلكو ته نژدې درېدلو له د كره ايستلاست يا يې په مناجات كي ستاسي د زړه حضور ليري كاوه يا يې د ناوړو چارو او مكروهاتو ليدو ته هڅولاست بيا كه څه ليري ودرېږي پروا نه كوي. د ملاعلي قاري مناسك ۱۹۰ مخ).

مسئله: تر لمانځه وروسته سمدستي پر عرفات درېدل سنت دي. خو ځنډ پكيني مكروه دی. دغه راز جبل رحمت ته لوړ ختل بدعت دی.

مسئله: پر عرفات باندي په زړه كي د درېدو نيت مستحب دی شرط نه دی. كه بېله نيته پر عرفات ودرېږي هم روا دی.

مسئله: د عرفات په درېدو كي د ظاهر او باطن پاكي. كه عذر نه وي لمرته درېدل (البته دونه نه چي د لمر مستقيمي وړانگي موروغتيا ته تاوان ورسوي)، شخړه او جگړه نه كول، ښې چاري ډېري تر سره كول. لكه (د خپلو ملگرو سره همكاري او چا ته خواړه اوبه او) خيرات او داسي نور وركول، (د لوی څښتن بخښني او رحمت ته ټينگه هيله درلودل، له نا اړينو خبرو څخه ډډه كول). مستحب باله سي.

مسئله: په عرفات كي درېدل مستحب دي، شرط او واجب نه دي. (ځونه چي مو وس وي هغونه ودرېږي. كه ټوله وخت درېدل در ته مشكل سي) ناسته او (ان بېخي) پرېوتل هم جايز دی. (خو بېله عذره پرېوتل مكروه دي. عمدة الفقه ۴۱/۴ مخ).

مسئله: په ولاړه كي د دعا لپاره لاس پورته كول، دعاكول، تليه، استغفار،

د قرآن تلاوت، اذکار، ډېر درودونه ويل، توبه او استغفار، زاری او ژبا مستحب دي. په ښه عاجزي (او فقیرانه صورت) او د زړه له کومې ځان، (مور، پلار، استادانو، مېړه / مېرمنې او اولادونو)، عزیزانو، خپلوانو، یارانو، د دې کتاب لیکوال، ژباړنانو، او خپروونکو، د هغو اړوندو کسانو، (خپل هیواد افغانستان او د نړۍ) ټولو مسلمانانو ته دعاوي وکړی. د دعا د قبلېدو هیله په ټیټه ولری او هره دعا، درود، تکبیر، تهلیل او نور درې واړه وایاست په سر او پای کې یې حمد او ثنا وایاست او په "آمین" یې پای ته رسوی.

مسئله: د مازدیگر تر لمانځه پورې پرله پسې دعاوي او نور کوی او د دعا په منځ کې کله کله تلبیه هم وایاست.

مسئله: د نارینه وو سرد د ښځو درېدل او گډېدل منع دي.

مسئله: د درېدو په وخت کې، ښي ځوني ذکر او دعاوي کولای سئ وېې کړی. دغه وخت بیا نه سئ پیدا کولای. د دې وخت لپاره ځانگړې او ټاکلې دعا نسته. (تاسې هره دعا چې مو زړه غواړي هغه کولای سئ. لا اله الا الله الله اکبر او د اذکارو نور کلمات وېلای سئ. دا حدیثو ځینو کتابونو په دغه وخت کې دغه دعاگانې رسول ﷺ ته منسوبې کړې دي):

﴿لا اله الا الله وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير. اللهم لك الحمد كالذي نقول وخيرا مما نقول. اللهم لك صلاتي ونسكي ومحياي ومماتي واليك مآبي ولك ربي ثرائي. اللهم اني اعوذ بك من عذاب القبر ومن فتنة الصدر وشتات الامر. اللهم اني استنك من خير ما تحي به الريح واعوذ بك من شر ما تحي به الريح. اللهم اجعل في قلبي نورا ولي سمعي نورا وفي بصري نورا. اللهم اشرح لي صدري ويسر لي امري﴾

واعوذ بك من وسواس الصدر وشتات الا مر وفتنة القبر﴾.

ژباړه: بېله لویه څښتنه بل معبود نسته. دی یو دی شریک نه لري. ده ته واکمني ده او ده ته ثنا او صفت دی. دی پر هر څه قادر دی. ای لویه څښتنه! تا ته هغسې ستاینې دي لکه تا چې ځان ستایلی دی او تر هغو چې زه دي ستایم تا ته ښې ستاینې سته. ای لویه څښتنه! تا ته زما لمونځ، زما حج، زما ژوند او مړینه ده او ستا پر لور زما درگۍ ځېده دي او زما شته هم ستادي. ای لویه څښتنه! زه په تاسره د قبر له عذابه، د زړه له فتنې او د چارو د وړاندېدو څخه پناه غواړم. ای لویه څښتنه! زه ستا څخه د هغه خیر غوښتنه کوم چې هوا یې راوړي او له هغه شره چې هوا یې راوړي په تا سره پناه غواړم. ای لویه څښتنه! زما زړه، غوږونه او سترگې له نوره ډکې کړې. او ای لویه څښتنه! زما سینه را پرانیزي، زما کار آسانه کړې او زه د زړه له وسوسې او کارونو له وړاندېدو او د قبر له عذاب څخه په تاسره پناه غواړم.

که د عرفات په ورځ تر زوال وروسته قبلي ته مخامخ ودرېئ سل واړه: لا اله الا الله وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير. بیا سل واړه ﴿قل هو الله احد﴾ تر پایه. بیا سل واړه درود ابراهمي (هغه درود چې د لمانځه په دوهمه ناسته کې ويل کېږي) وواياست. هم ښه دی.

مسئله: که کېدای سئ د ولاړې پر مهال په سیوري کې مه درېئ خو که د تکلیف اندېښنه وي بیا پروا نه کوي.

پر عرفات باندي د درېدو رگن

پر عرفات باندي درېدل ضروري دي که څه هم یوه شبهه وي. نیت یې کړی وي که یې نه وي کړی. ورته معلومه وي چې دا عرفات دی که نه

وي ورته معلومه وينی وي که بیده پر هوښ وي که بې هوښه ، په خپله خوښه ولاړ وي که چا په زور درولی وي ولاړ وي که په منډه پکښي لږ سي البته که يوه شېبه په عرفات کي ونه درېدی وقوف يې نه دی سوی مسئله پر عرفات باندي د درېدو لپاره له مياشتني عادت، خلوبښتي او جنابت څخه پاکي نه ده شرط.

مسئله د ذوالحجې د نهمي له زوال څخه بيا تر لمر لوېدو پر عرفات درېدل واجب دي. که څوک د عرفات له پولې څخه تر لمر لوېدو دمخه ووتی دم پر واجب دی. څوکه تر لمر لوېدو دمخه بېرته د عرفات ميدان ته راغی نو له دمه خلاص سو. اما که تر لمر لوېدو وروسته راغی دم پر اوړي.

يادوني:

۱. (د شپې په يو څه برخه کي مثلاً تر لمر لوېدو وروسته تقريباً لس پنځلس دقيقې په عرفات کي اوسېدل سنت باله سي).

۲. تر لمر لوېدو وروسته (تر پورتنې مهال زيات بېله عذر او ضرورته) له عرفات څخه مزدلفې ته په تلو کي خنډ کول مکروه او د ستنو خلاف دي.

۳. د لمر تر لوېدو دمخه رهي کېدل مکروه بلل سوي دي. خو که د ازدحام له امله تر لمر لوېدو دمخه رهي سي اما د عرفات له پولې ونه وزی، بلکي وړاندي ولاړسي، بيا د عرفات پر څنډه تم سي هيڅ پروا نه کوي.

۴. د ماښام يا ماخستن لمونځ په عرفات يا په لار کي کول مکروه دي.

د حج اکبر حقيقت

فايده: که د عرفې ورځ د جمعې په ورځ سي نو د دغې ورځې فضيلت د نورو ورځو تر وقوف اويا درجې زيات دی.

په دې هکله بايد ووايو چي په عوامو کي دا مشهوره سوې ده چي په کوم کال عرفه د جمعې په ورځ سي نو دغه کال "حج اکبر" وي او د اويا حجونو ثواب لري. خو دا خبري ډېر اسلامي عالمان ناسمي او بې بنسټه بولي. موږ د دې لپاره چي په دې هکله مو خپلو لوستونکو ته څه معلومات پر ابر کړي وي پر دې موضوع څه رڼا اچوو.

د حج اکبر يادونه تر ټولو دمخه په قرآن کریم کي په دې ډول سوې ده:

﴿وَأَذِّنْ مِنْ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ

بَرِيءٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ﴾ [التوبه: ۳]

ژباړه: د لوی څښتن او د هغه د رسول له لوري د حج اکبر په ورځ د ټولو خلکو لپاره عمومي اطلاع ده چي لوی څښتن او د هغه رسول له مشرکانو څخه بېزاره دي.

دغه حج اکبر کومه ورځ ده؟

ځيني عالمان "يوم النحر" (د لوی اختر لومړۍ ورځ) د حج اکبر ورځ بولي. ځيني د عرفې ورځ د حج اکبر ورځ بولي. ځيني حج قران حج اکبر او حج افراد حج اصغر گڼي. ځيني طواف افاضه (طواف زيارت) حج اکبر گڼي. ځيني د حج له پنځو ورځو څخه په يوم الحج اکبر تعبير کوي. ځيني همدغه حج چي هر کال ادا کيږي حج اکبر او عمره حج اصغر گڼي. البته څنگه چي د حج مناسک او احکام تر عمره ډېر دي نو

۱۹۸.....بېنومعلم الحجاج

قرآن کریم د عمرې په مقابلې کې کومه چې کوچنی حج گڼل کېږي کلنۍ حج " حج اکبر " بللی دی.

تعجب دادی چې په هیڅ کتاب کې زما تر سترگو نه سوه چې کوم عالم دي ویلي وي چې کوم کال عرفه د جمعې په ورځ سي نو د دغه کال حج " حج اکبر " وي. او عوام بیا د دغې ورځې له حج پرته بل حج " حج اکبر " نه بولي ؟

د عوامو دغلط فهمۍ رښه :

نو دا عوام څنگه د دغسې ورځې حج ته " حج اکبر " وایي او نور حجونه " حج اکبر " نه گڼي ؟

ځینې کتابونه له هغې جملې څخه ردالمختار په ۲/ ۳۴۸ مخ کې دغه کلمې د حدیث په نامه لیکي : عن طلحة بن کریز ان رسول الله ﷺ قال : افضل الايام يوم عرفة اذا وافق يوم الجمعة، وهو افضل من سبعين حجة في غير جمعة.

ژباړه : له طلحه بن عبیدالله بن کریز څخه روایت دی چې رسول ﷺ وویل : تر ټولو غوره ورځ د عرفې هغه ورځ ده چې د جمعې د ورځې سره برابره سي. د دغې ورځې حج د اویا حجونو ثواب لري.

ښايي د عوامو دغه خبره له دغه حدیث څخه رامنځته سوې وي. خو د رد المحتار مؤلف انور لیکي چې دغه حدیث رزین بن معاویه په " تجرید الصحاح " کې له موطا څخه را اخیستی دی. اما ردالمحتار او ډېرو نورو لیکلي دي چې دغه حدیث باطل دی او اصل نه لري. علامه لکهنوي د " الاجوبة الفاضلة " په ۳۷ مخ کې د ملا علي قاري له قوله لیکلي دي چې ځینې محدثین وايي چې د دغه حدیث اسناد ضعیف دي. حافظ محب

بېنومعلم الحجاج..... ۱۹۹

الطبري د القرې په ۳۷۲ مخ کې لیکي چې ما دغه روایت د یحییٰ الليثي اندلسي په موطا کې ونه موند. محمد ناصر الدین الالباني د سلسله الاحادیث الضعيفة والموضوعة په ۱/ ۲۴۵ مخ کې کاپي چې رزین په " تجرید الصحاح " کې د صحاح سته وو څخه د ابن اثیر د " جامع الاصول من احادیث الرسول " په پیردي احادیث راغونډ کړي دي. خو په " تجرید الصحاح " کې ډېر داسې احادیث سته چې اصل نه لري او په صحاح سته وو کې نه وي. دغه حدیث هم له دغه ډوله څخه دی او د احادیثو په دغو شپږو او نورو مشهورو کتابونو کې نه دی موندل سوی.

په پورتنیو کتابونو کې تر پورتنیو څرگندونو وروسته ویل سوي دي چې په عوامو کې چې دغه خبره مشهوره سوې ده باطله ده او د رسول ﷺ او صحابه کرامو له خوا هیڅ اصل نه لري. دغه خبره علامه ابن قیم د " زاد المعاد " په ۱/ ۱۷ مخ کې هم کړې ده.

په دې هکله په عمدة القاري ۱۰/ ۸۲ مخ، بذل المجهود ۲/ ۱۷۱ مخ، معارف القرآن ۴/ ۳۱۴ مخ، درس ترمذي ۳/ ۲۴۵ مخ او حجة النبي ۱۹۴ مخ کې هم په تفصیل سره خبرې سوي دي او څرگنده کړې یې ده چې که د جمعې ورځ د عرفې د ورځې سره سمون وڅوري حج یې " حج اکبر " نه دی.

مگر که پر عرفات درېدل د جمعې د ورځې سره برابر سي نو طبیعي ده چې د دوو مبارکو ورځو فضایل برابرېږي او فضیلت به یې هرو مرو ډېر وي. بله دا چې د رسول ﷺ د حج د عرفې ورځ هم د جمعې په ورځ وه. پر نورو ورځو باندي د عرفې په ورځ د جمعې د وقفې د مزیت او برتری په هکله ډېرو سترو عالمانو ډېرې وجهي بیان کړي دي. دا چې دغسې حج ته

۲۰۰.....پښتو معلم الحجاج

عوام " حج اکبر " وايي دا يوه عرفي اصطلاح ده چي د دوی پر خولو شايع او جاري سوې او لغتاً او شرعاً ناسمه نه گڼل کېږي. خو موږ بايد يوازي د " حج اکبر " په کولو غره نه سو، بلکي بايد په دې پوه سو چي هر حج هله حج اکبر بلل کېږي چي "مروړ" (د خداي په نزدمنلی وي)، په حالو پيسو وي، د شريعت او مناسکو او احکامو سره سم تر سره سي. د هغه د مناسکو د ادا کولو په جريان کي به شريعت کي منع سوي چاري تر سره نه سي. رڼا پکښي را نه سي او وروسته تر پايه ښه وساتل سي. لوی څښتن ﷻ دې پر دغسي حج او پر دې چارو توفيق راکړي آمين.

له عرفات څخه مزدلفې ته تلل

هوښ کوي: د مزدلفې په لار کي که لار فراخه وه او هجوم نه وو څه چټک ځي، خو که چاته تکليف وو په احتياط ځي. نن سبا زياتره خلک دونه چټک ځي چي ډېرو ته تکليف رسېږي او دا حرام دی. (دغه راز ليدل کېږي چي ډېر حاجيان د عرفات دعاوي او نور پرېږدي، تر لمر لوېدو دمخه په بسونو کي کښېني، ځينو هم د مازديگر تر لمانځه وروسته خپل کالي په پټوانو کي پېچلي او په شا کړي وي د بسونو بندو دروازو ته ولاړ وي. ځينو بسونو ته پر ختلو ډېر ناوړه ازدحام، بې نظمې او د سابقي غوندي حالت رامنځته کړی وي او يو بل سره پوري وهي چي دا ښه خبره نه ده او په کلکه بايد ډډه ځني وسي. رسول ﷺ په حجة الوداع کي له عرفات څخه مزدلفې ته د تلو په لار کي فرمايل: «السکينة ايها الناس! فان البر ليس بالايضاع» (مفق عليه). يعني: ای خلکو په سکون او وقار درومي، په بېرته کي ثواب نسته.

مسئله: کله چي لمر ډوب سي نو په آرامۍ او وقار د مازمين (دوو غرو په

پښتو معلم الحجاج..... ۲۰۱

منځ کي لاري، پر لار مزدلفې ته تلل مستحب دي. که پر بله لار ولاړسي هم جايز دی، خو خلاف اولی باله سي. مزدلفه د عرفات او منا په منځ يو ميدان دی چي له عرفاته تقريبا اووه کيلومتره ليري دی.

مسئله: د مزدلفې په لار کي تلبیه، تکبير، دعا او درودونه ډېر وایاست.

مسئله: کله چي مزدلفې ته نژدې ورسېږئ (که کېدلای سوه) له موټره کښته سي. مزدلفې ته په پښو ننوتل مستحب دي.

مسئله: مزدلفې ته د ننوتلو لپاره غسل کول مستحب دي.

مسئله: په مزدلفه کي جبل قرح (مشعر الحرام غره) ته نژدې د لاري پر بڼي يا کښه خوا واوسي په لار کي يا له خلکو بېل مه اوسي.

په مزدلفه کي د ماښام او ماخستن لمونځونه يو ځای کول

مسئله: په مزدلفه کي د ماښام او ماخستن لمونځونه ماخستن يو ځای کېږي. کله چي مزدلفې ته ورسېږئ ژر تر ژره لمونځ کول مستحب دي.

مسئله: د ماښام او ماخستن دواړه لمونځونه يو ځای ماخستن وکړئ. د دواړو لمونځونو لپاره يو اذان او يو اقامت وکړئ. کله چي ماخستن سي اذان وکړي، بيا اقامت وکړئ، د ماښام درې رکعتي فرض د ادا، نه د قضا په نيت په جماعت وکړئ. کله چي مو سلام وگرځاوه د تشریق تکبير او لبيک ووايست. بيا بېله اقامته سمدستي د ماخستن لمونځ په جماعت وکړئ.

کله چي مو سلام وگرځاوه د تشریق تکبير او لبيک ووايست. که مسافر ياست نو د ماخستن لمونځ دوه رکعتي وکړئ خو که مقيم گڼل کېږئ بشپړ يې وکړي. بيا د ماښام دوه رکعتي سنت بيا د ماخستن دوه سنت او درې رکعتي وتر وکړي. بيا که نفل کوئ ستاسي اختيار دی. خو د دې دوو لمونځونو په منځ کي سنت او نفل مه کوئ. دغه دوه فرضونه په دغه ترتيب يو ځای کول

۲۰۲.....پښتو معلم الحجاج

واجب دي. که يې په جماعت کوي که يوازي. جماعت يې شرط نه دی. خو جماعت سنت موکد دی. البته که د دغو دوو لمونځونو په منځ کې ډېر فاصله راغله بيا د ماخستن لپاره هم اذان او اقامت مناسب دی.

مسئله: که مو د ماښام لمونځ په عرفات يا په لار کې وکړ، کله چې مزدلفې ته ورسېږئ بيا يې له سره کول واجب دي. که مو ونه کړ او درياندې سهار سو له هغه لمونځ مو درست دی قضا يې نه ده واجب.

مسئله: که څوک د ماخستن د لمانځه تر وخت دمخه مزدلفې ته ورسېږي د ماښام لمونځ دي نه کوي، د ماخستن د لمانځه تر وخته دي انتظار وکړي، ماخستن دي دواړه لمونځونه يو ځای وکړي. عمدة المناسک ۵۵۹ مخ.

مسئله: که له عرفات څخه مزدلفې ته په لار کې کومه داسې پېښه وسوه چې در باندې سهار کېدو نو په لار کې د ماښام او ماخستن لمونځونه يو ځای وکړئ. مسئله: د مزدلفې له پوښو څخه دباندې د ماښام او ماخستن لمونځونه کول جايز نه دي.

مسئله: که د مزدلفې لار در څخه ورکه سوه او مزدلفې ته ونه رسيدلاست لمونځ وځنډوئ. کله چې سپېدې چاود (صبح صادق) نژدې سي بيا يې وکړئ.

مسئله: په مزدلفه کې دواړه لمونځونه يو ځای کول واجب دي. خو په عرفات کې د ماښام او ماښام لمونځونو يو ځای کول سنت دي. دغه راز د مزدلفې د يو ځای کولو لپاره پاچا يا د هغه نایب او جماعت نه دي شرط. تر دې لمونځونو د مخه خطبه هم نه ده سنت اود دواړو لمونځونو لپاره يو اذان او يو اقامت بس دی.

په مزدلفه کې اوسېدل او عبادت

مسئله: کله چې د ماښام او ماخستن لمونځونه وکړئ په مزدلفه کې واوسئ.

پښتو معلم الحجاج.....۲۰۳

په مزدلفه کې تر سپېدې چاود (صبح صادق) پوري اوسېدل سنت موکد دي. مسئله: په دې شپه کې وينی اوسېدل (او د عرفات غوندي) ذکر، تلبیه د قرآن کریم تلاوت، نفلونه، دعاوي کول او نور مستحب دي. (دا شپې په ډېر مشرف ځای او په ډېره مبارکه شپه کې در په برخه سوي دي. دغه شپه د ځينو په نزد د قدر تر شپې هم افضله ده. د دې شپې عبادت ستر غنیمت وگڼي او په تضرع او فقيري سره د د عاوو، بخښنې، ذکر او نورو لپاره گټه ځنې واخلي. بيا د شپې په لومړيو کې د څه مهال لپاره آرام وکړئ، څو نور زيات عبادت ته ښه چمتو سي. بيدېدل منع نه دي، بلکې له حديث څخه ثابت دي. بيا را کښې تهجد وکړئ او تر سهار پوري په ذکر او فکر، توبه او استغفار او نورو مشغول سي. عمدة المناسک ۵۵۹ مخ، عمدة الفقه ۴/۴۵۵ مخ او نور).

د شگو ټولول

مسئله: په منا کې د جمرود د نڅښو (خلو) د ویشلو لپاره له مزدلفې څخه اويا دانې شگي چې د نخود يا د خرما د منډکي يا د لوبيا د دانې غوندي وي (د شپې يا د سهار تر لمانځه وروسته په يوه کڅوړه کې ټولي کړئ - رسول الله ﷺ حضرت فضل ته د اختر په سهار وفرمايل چې ماته شگي ټولي کړه - له مزدلفې څخه د اوو دانو شگو اخيستل مستحب او د نورو دا بېله کراهيته جايز دي. که له دې ځايه ټولي شگي يو ځايي در سره واخلي کار به مو آسانه سي.) د منا پر لاري يې له بله ځايه اخيستل هم جايز دي. خو د جمراتو له څلو څخه يې مه اخلي. [له هغه ځای څخه يې مه اخلي چې شگي ویشل کېږي] ځکه چې هلته پرني شگي رد سوي دي. خو که يې څوک واخلي ځلي به وولي روا دي، اما مکروه تنزيهي باله سي.

۲۰۴.....پښتو معلم الحجاج

مسئله د خيف مسجد يا د بل مسجد شگي اخيستل او جمرې په وشتل روا دي، خو مکروه تنزيهي بلل کېږي.

مسئله د ناپاک ځای په شگو هم جمرې وېشل مکروه دي.

مسئله د شگو پرېول مستحب دي که يې څه هم له پاک ځای څخه اخيستي وي. خو چي کومي شگي په يقيني توگه ناپاکي وي په هغو د جمرې وېشل مکروه دي، خو شک ته اعتبار نسته.

مسئله په ډېرو غټو يا ناپاکو شگو د جمرې وېشل جايز، خو مکروه دي.

مسئله غټه ډېره ماتول او کوچنۍ شگي ځنې جوړول مکروه دي.

د شپې منا ته د ضعيفانو او ښځو لېږل

(د بخاري، مسلم او نورو د صحيحو احاديثو څخه څرگندېږي چي رسول ﷺ په حجة الوداع کي کمزورو، ناروغو، کوچنيانو، زړو، ږندو، گودانو او ښځو ته د دې لپاره چي د جمرې پر وېشلو باندي له گټې گوني څخه اذيت ونه ويني اجازه ورکړه چي د شپې په وروستۍ برخه کي له مزدلفې څخه منا ته ولاړ سي او د لمر تر راختلو وروسته عقبه جمره وولي. البته بيا يې دوی او هغو کسانو ته چي دوی يې بېول دم او کفارې امر نه دی کړی. وروسته دغه کار ځينو سترو صحابه وو لکه حضرت طلحه بن عبيدالله کوم چي له هغو لسو کسانو څخه دی چي د جنت زېري پر سوی او حضرت عبدالله بن عمر کوم چي په صحابه وو کي له فقهاوو څخه وو او نورو هم کړی دی او زموږ د مذهب امام حضرت ابوحنيفه رحمته الله عليه او ځينو نورو امامانو د عذر له امله ديوه مستحب کار په توگه منلی دی. پر دې بنسټ علماوو پر پورتنیو کسانو باندي سربېره د ښځي محرم، د ناروغ خادم، د زمزم د اوبو کارکوونکو، د اوبانو کرايه کښانو او هغو خلکو ته چي که په مزدلفه کي شپه وکړي شته يا يې ځان له منځه ځي هم د مزدلفې

پښتو معلم الحجاج.....۲۰۵

د شپې پرېوولو اجازه ورکړې او په عذر لرونکو کي يې شمېري. د تفصيل لپاره وگورئ مرقات ۵۰۰/۵ مخ، کتاب الايضاح في مناسک الحج والعمرة ۲۰۴ مخ، فتح الباري ۳/۶۶۴ مخ، د باشنفر المغني في فقه الحج والعمرة ۲۵۴ مخ، عمدة المناسک ۲۷۳ مخ او حجة النبي ۲۳۴ مخ.

د حج درېيمه ورځ: په مزدلفه کي درېدل

(قال الله تعالى: ﴿فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ

الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَلَكُمْ﴾ [البقرة: ۱۹۸])

زباړه: کله چي له عرفات څخه ولاړ سي نو د مشعر الحرام سره د لوی څښتن ذکر وکړئ او د هغه ذکر داسي وکړئ لکه چي تاسي ته يې لارښوونه کړې ده.

نن د لوی اختر لومړۍ د ذوالحجې لسمه ده. نن ستاسي د ډېري بوختيا ورځ ده. په دې ورځ تاسي د حج ډېري چاري، واجبات او فرائض ترسره کوئ. له دې امله حاجيانو ته د اختر لمونځ معاف سوی دی. د دې ورځي لومړۍ واجب په مزدلفه کي درېدل دي.

مسئله: په مزدلفه کي د درېدو لپاره غسل مستحب دی.

مسئله: کله چي سپېدې وچوي (د عامو ورځو په پرتله څه وختي، په تياره کي) په جماعت لمونځ وکړئ، يوازي هم جايز دی. خو په جماعت افضل دی. بيا (له سپېدو څخه د لمر راخستو تر څه دمخه وخته پوري) قزح غره (مشعر الحرام) ته نژدې د عرفې غونډي مخ پر قبله ودرېږئ.

يادونه: (ټوله مزدلفه د درېدو ځای دی. که هر حاجي پر خپل خپل ځای ودرېږي او دعاوي وکړي څه حرج نسته. خو د مشعر الحرام غره په لمن کي،

۲۰۶.....پښتو معلم الحجاج

اوسني لوی مسجد ته نژدې درېدل افضل دي. ځکه وايي چي رسول ﷺ دغه غره ته نژدې درېدلی وو. حج وعمره کی مسائل ۱۴۷ مخ.

د احنافو په نزد مشعر الحرام ته تلل مستحب دي. هداية السالك ۱۰۶۸/۳ مخ او الفقه الاسلامي ۱۸۶ مخ.

په لېاب کي يې ويلي دي چي افضله داده چي دغه غره ته که ممکنه وي وخوړئ او د دعا لپاره ودرېږئ. که نه په لمن کي يې يا نژدې ورته ودرېږئ وگورئ المنك المتوسط في المنك المتوسط ۲۲۰ مخ.

يادونه: بخي لره د دې لپاره چي د نارينه وو له ازده حامي خوندي وي ښه داده چي له مشعر الحرام غره څخه څه ليري ودرېږي. احکام و مناسک حج وعمره ۱۶۴ مخ.

مسئله: که تر لمانځه دمخه او تر سپېدې چاود وروسته ودرېږئ او بيا په رڼا کي لمونځ وکړئ هم روا دی، خو تر لمانځه وروسته درېدل اولی بلل سوي دي.

مسئله: په دې درېدو کي سبحن الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم. او لا اله الا الله وحده لا شريك له. له الملك وله الحمد يحيي ويميت بيده الخير وهو على كل شي قدير. او نور اذکار، تلبیه او درودونه په ښه غور او د زړه په حضور سره وایاست او په دعا کي لاسونه پورته کړئ. له لوی څښتن څخه خپل د دې او هغي دنیا ضرورتونه وغواړئ. مور او پلار، مېړه / مېرمنی، اولادونو او خپلوانو ته هم دعاوي وکړئ. د خپل هیواد د پرمختګ، د هیوادوالو او د نړۍ د مسلمانانو د دې او هغي دنیا د نېکمرغۍ، سرلوړۍ او هوسایۍ لپاره هم لوی خدای ته په زاریو سئ. په یاد مو وي چي دا د دعاوو د قبلېدو خاص وخت او ځانګړی ځای دی.

مسئله: په "محسر" کي مه درېږئ. (اوس سعودي حکومت پر دغه اړشو

۲۰۷.....پښتو معلم الحجاج

باندې اغزن سیم راګرځولی او د پولیسو پیره هم پر ولاړه ده او مناته د حاجیانو لاري نه پر ورځي.

مسئله: که څوک تر سپېدو دمخه یا تر لمر ختو وروسته په مزدلفه کي ودرېږي نه دی صحیح.

مسئله: په دې وخت کي (له سپېدو څخه د لمر راختو تر څه دمخه وخته پوري په مزدلفه کي) درېدل واجب دی که څه هم یوه شېبه وي. که دغه مهال څوک په مزدلفه کي مازي تېر سي درېدل يې وسوه. ان که ببخي بیده یا يې سده وي او که پوهیږي چي دا مزدلفه ده که نه په هر حال کي يې درېدل د عرفات د درېدو غوندي صحیح باله سي.

مسئله: که په دغه وخت کي ونه درېدلاست او د شپې تر سپېدو دمخه له مزدلفې ووتلاست دم درباندي واجبیږي. البته که د عذر، لکه ناروغۍ یا کمزورۍ له امله تر دغه وخته ونه درېدلاست بیا دم نه دی واجب.

يادونه: (له ځينو مناسکو څخه څرګندیږي چي د ځينو معلمانو نفر ستاسي سره دغسي کوي او تاسي منا ته پرېښو نه سئ تللای نو خبره يې هيڅ مه منئ. خو په شخړه نه، بلکي په سمه يې پوه کړي چي تر څو د سهار لمونځ پر خپل وخت ونه کړم او پر خپل وخت په مزدلفه کي ونه درېږم نه ځم. ځکه چي که دغسي ونه کړم دم را باندې اوړي. البته که په ځان تکړه یاست دغو خبرو ته هيڅ اړتیا نسته. کله چي لمر ختو ته لا تقریباً لس دقیقې پاته وي پرېښو منا ته رهي سئ).

مسئله: که حاجي تر سپېدو وروسته په تیاره کي له مزدلفې رهي سو دم نه پر اوړي. ځکه چي د درېدو واجب مقدار ادا سو. (خو تر هغه مهاله چي

د سهار رڼا ښه خبرې پرې درېدل سنت مو کد دي. عمدة المناسک ۵۴۰ مخ
مسئله: که څوک عرفات ته بالکل په وروستیو شپو کې سباوون ته نژدې
ورسیدی او تر سپېدو وروسته تر لمر ختو پورې مزدلفې ته نه سو رسېدلای
دم پر واجب دی.

مسئله: (که څوک تر لمر ختو وروسته منا ته رهي سي که څه هم د سنتو
پرېښوول بلل کېږي خو کومه جزا نه پر اوږي. عمدة المناسک ۲۷۰ مخ)
له مزدلفې څخه منا ته تلل

هغه مهال چې تر لمر خاته پورې د دوو رکعتو (سو دقیقو) په اندازه وخت
پاته وي نو منا ته په بهی ډېر سکون، وقار او آرامي رهي سي. په لار کې تلبیه
وايست او ذکر کوي. د "محسر" له کندي څخه په چټکي تېر سي. که سپاره
واست سپرلي مو چټکه کړي. (دا هغه کنده ده، چې لوی څښتن د ایللو
[کوچنیو الوتکو] په ذریعې د ابره نومې واکمن لښکر او فیلان یو پنا کړل
له دې امله له دې ځایه په چټکي د تېرېدو حکم سوی دی).

یادونه: (له مزدلفې څخه منا ته حاجیان هم پلي ځي او هم سپاره. خو لکه
چې جوت سوې ده مو تران دگنې گوني له امله ډېر ځنډېږي او پلي تر سپرو
ژر رسېږي. د پښو ځانگړې لار له (۴۵) دقیقو څخه تر یوه ساعت پورې ده).

د جمراتو د ویشلو حکمت

(رمي الجمار [شیطان ویشل] او داسې نور خو له اصله تعبدي چاري
دي چې په دې کې عقل ته لار نسته. خو ځينو ويلي دي چې د دې اصل
د حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنه له دې روایت څخه معلومیږي: هغه
وايي چې رسول ﷺ وفرمايل: «کله چې حضرت ابراهيم عليه السلام د حج
مناسک تر سره کول نو شیطان د جمره عقبه پر ځای ور څرگند سو،

الله ﷻ دی په اوو شگو وویشتی او په مخکې ننوتی. بیا د جمره وسطی
پر ځای څرگند سو بیا په اوو شگو وویشتی. څو بیا په مخکې ننوتی. بیا د
جمره اولی پر ځای ولیدل سو، چې بیا په اوو شگو وویشتی او ورک
سو. وروسته حضرت ابن عباس وفرمايل: تاسي چې رمي کوی نو
ابراهيم عليه السلام پر دین ځي.

باید ووايو چې که دا کټ مټ شیطانان نه دي، خو د شیطان
شیطنت رشتیاني یادگارونه هرو مرو دي. په هر ترتیب د لوی څښتن
حضرت ابراهيم عليه السلام دا عاشقانه کړنه داسې خوښه سوې ده چې تر
ایامته به د مسلمانانو لخوا د دې کړنې ترسره کول د حج یوه برخه وي.
دغو ځایونو ته شگي غورځول په ظاهره یو بې کاره فعل ښکاري.
له دې امله رسول ﷺ څرگنده کړې ده چې له دې شگو ویشلو څخه
موږ د لوی څښتن یاد تازه کول دي.

البته د دې یادونو د تازه کولو په دې ترڅ کې موږ د لوی څښتن سره
منه تازه کوو چې شیطان چې په هره بڼه موږ ته را څرگند سي، بهرنی
شیطان وي که د نفس شیطان موږ به یې سنگاروو او تر ټو به یې ټول غیر
اسلامي تهذیبونه او تمدنونه او نفساني غوښتنې او د ژوند مادي نظامونه
دغو شیطانانو په ډله کې راځي. له دې امله هر مسلمان ته لازمه ده چې
د اسلام د دښمنانو په شیطاني توطیو سره ځلاص کړي او د خپل نفس
د غولونو سره د مجادلې سره سم د نړۍ د طاغوتي شیطاني ځواکونو
سره هم په جگړه او مبارزه کې واوسي.

پر جمرې ویشلو د مخه دې ټکو ته پام وکړئ:

۱. منا ته په رسېدو سره خپل د سره سامان په خپمه کې کښېږدئ او

د تلبې په ويلو سره د عقبه جمرې پر لور وځوځي.
 ۲. تر جمرې وېشلو د مخه د خپلو ملگرو په موافقه يو ځای وټاکي څو تر جمرې وېشلو وروسته يو دبل انتظار وکړي او سره پيدا کړي.
 ۳. کله چې مو جمره وويشل پر هغه ټاکلي ځای نورو ملگرو ته انتظار وباسي او تر هغو چې ستاسي ټول ملگري نه وي را غلي له هغه ځايه مه ځي
 ۴. تر رمي [شيطان وېشلو] وروسته د عقبه جمرې سره درېدل د سترو خلاف کار دی.
 ۵. رمي هم له لاندي خوا او هم له پله څخه جايز ده. خو ښه داده چې تاسي يې له لاندي ونه ولي، بلکې له پله څخه يې وولي. ځکه لاندي دگنهي گوښي په سبب ستاسي د اذيت خطره زياته ده.
 ۶. زاړه، ناروغه، ښځي او کوچنيان دي هيڅکله دلاندي تلو کوښښ نه کوي. کېدای سي دوی په لاندي خوا کې د هوا د بندېدو له امله د زياتو ستونزو سره مخامخ سي يا خدای مکړه تر پښو لاندي سي.
 ۷. د رمي په وخت کې به له مخکې څخه د خپلې يا بل شي د را پورته کولو کوښښ هيڅ نه کوي. مه لاندي چوغېږئ او مه کېنه ډېر گوري که نه کېدای سي خدای مکړه تر پښو لاندي سي.
 ۸. هر ځای چې مو د تلو په حال کې احساس کړه چې وړاندي څه پېښه ده، نو له وړاندي تلو څخه ډډه وکړئ. يا ځان گوښه کړئ يا شا ولاړ سي يا بل هغه څه وکړئ چې لازم او مناسب يې بولي. مطلب له وارخطايي او حواس بابللو څخه کار وانه ځلي او د نورو اذيت او پوري وهلو سبب نه سي.

د رمي وختونه

۱. د ذوالحجې د لسمې د رمي وخت له سپېدو څخه پيل کېږي بيا د يوولسمې تر سپېدو پوري دی. که د يولسمې د سپېدو وخت تېر سو او رمي مو ونه کړې دم در باندي واجبيږي. د لسمې تر سپېدو دمخه رمي نه دي روا. که مو وکړې نه دي صحيح. مسنون وخت يې د لسمې له لمر ختو څخه بيا د دغي ورځې تر زوال پوري دی. له زواله بيا تر لمر لوېدو پوري مباح (بېله کراهيته جايز وخت) دی. پس له لمر لوېدو مکروه دي.
 ۲. (د ذوالحجې په يوو لسمه او دوولسمه درې سره جمرې، هره يوه په اوو شپږو وېشل کېږي. مسنون وختونه يې له زوال څخه تر لمر لوېدو پوري دي او د بلي ورځې تر سپېدو پوري يې وېشل د کراهيته سره جواز لري. که د بلي ورځې سپېدې وچاودې او جمرې مو ونه وېشلې دم او قضا در باندي اوږي.)
 مناته د شپې د رسېدلو ښځو او ضعيفانو د وېشلو وخت
 مسئله: که ښځي د لسمې رمي د هجوم له بهرې تر لمر ختو د مخه وکړې او د يوولسمې دوولسمې دا يې تر لمر لوېدو وروسته په شپه کې وکړې بېله کراهيته روا دي. د ضعيف او کمزوري هم دا حکم دی. له دې پرته د نورو لپاره مکروه دي.
 (د احکام وماناسک حج وعمره په ۱۱۱ مخ کې وايي: "ضعيفان او ښځي بايد د شپې عقبه جمره ونه ولي. د عقبه جمرې د وېشلو وخت تر لمر ختو وروسته دی. خو که دوی تر لمر ختو دمخه رمي وکړي د کراهيت سره جواز لري. اما که تر سپېدو دمخه رمي وکړي صحت نه لري. يا بايد بيا تر لمر ختو وروسته رمي وکړي يا دم پر اوږي."
 په ترمذي، ابوداود، نسائي، ابن ماجه او نورو کې د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما له روايت سوي حديث څخه څرگنديږي چې رسول ﷺ دغو

۲۱۲

پښتو معلم الحجاج

کسانو ته وفرمايل چي د لمر تر را ختلو دمخه جمره عقبه ونه ولي. حضرت ملاعلي قاري د مرقاات په ۵/۵۰۵ مخ کي ليکي چي: "دغه حديث پر دې دليل دی چي د شېبې ویشل نه دي روا او دا دامام ابوحنيفه او اکثرو مذهب دی او تر سپېدو وروسته په اتفاق روا دي". خو لکه چي د اشعة اللمعات په ۳۴۷/۲ مخ کي وايي څه بدي لري.

د ذوالحجې په لسمه د عقبه جمرې ویشل

(نن تاسي په دې ترتيب څلور کاره کوئ: ۱. عقبه جمره ولي. ۲. قرباني کوئ. ۳. سرخرياست يا يې وربښتان لنډوئ. ۴. بيا طواف زيارت کوئ).

په منا کي د سړک په منځ کي درې داسي ځايونه دي چي (بخوا يې) د ډبرو درې ځلي پر جوړ کړي (وه، خو په دې وروستيو کي يې پر دغو ځايونو د څلو پر ځای نسبتاً جگ او اوږده دېوالونه وهلي دي. د دغو ځايونو له پاسه يې يو پراخ پل هم پر جوړ کړی دی او اوس غواړي بل پل هم پر جوړ کړي. دغو درو ځايونو ته "جمرات" يا "جمار" وايي او هر يوه ته "جره" وايي. له دغو څخه چي کوم د مکې پر لوري پروت دی "جره العقبه" (د عقبې جمره)، "جره الکبرى" (لويه جمره) يا "جره الاخرى" (وروستۍ جمره) ورته وايي. منځني ځای ته "جره الوسطى" (منځنۍ جمره) وايي. او درېيمې ته چي خيف مسجد ته نژدې ده "جره الاولى" (لومړۍ جمره) وايي. دغو ځايونو ته د شگو ویشلو ته "رمي" وايي. تاسي دا خبر په لومړۍ ورځ، چي د ذوالحجې لسمه کي پري منا ته په رسېدلو سره تر هر څه دمخه يوازې جمره العقبه (لوی شيطان) په اوو شگو وولئ. په دغه ورځ د نورو دوو جمرو ویشل بدعت دی.

۲۱۳

پښتو معلم الحجاج

مسئله: رمي يعنی ویشل واجب دي که مو پر بڼوول دم واجبيږي. مسئله: (له هغو اويا شگو څخه چي له مزدلفې څخه مو را اخيستي دي، احتياطاً تر اوو، درې څلور دانې زياتي شگي را واخلي، خو که کومه شکه ضايع کيږي پرېشانه نه سئ). د جمرو ویشلو ته داسي ودرېږئ چي منا مو بڼي لاس او کعبه مو کيڼ لاس ته وي (خو که دا ممکنه نه وي له بل هره لوري څخه يې ویشلای سئ). په اوو شگو د جمرې (د نخبي بېخ) جلا جلا (داسي) وولئ (چي شکه پر جمره ونېلي او د هغې په شاوخوا احاطه کي ولوېږي. که کومه شکه احاطې ته ونه لوېده، هغه ضايع او يې کاره سوه، د هغې په عوض بله شکه وولئ) او د هري شگي د ویشلو سره وياست: بسم الله الله اکبر. (که مو دا دعا ويلای سوه هم يې ووايست): رَغماً لِلشَّيْطَانِ رِضًى لِلرَّحْمَنِ. اللهم اجعله حجاً مبروراً وذنباً مغفوراً وسعياً مشكوراً.

ژباړه: زما دا کار د شيطان د خوارولو او سوځلو او د ډېر مهربانه خداى د راضي کولو لپاره دی. اى لويه څښتنه! زما دا حج مقبول کړې، زما گنهونه را وبخښې او زما هلي ځلي د ثواب لايقي وگرځوې. دغه راز سبحان الله يا لا اله الا الله اونور ويل هم جايز دي. خو هيڅ ذکر نه کول بد کار دی.

مسئله: شکه په بټه گوته او د شهادت په گوته نيول مستحب باله سي. خو په بل ډول يې نيول او جمره په ویشل هم جايز دي. مسئله: د جمرې ویشلو لپاره له گردۍ احاطې څخه پنځه گزه ليري ودرېږئ. تر دې پر کمه فاصله درېدل مکروه دي زياته باک نه کوي.

مسئله: په بني لاس وېشل مستحب دي. (خو که يې بني لاس معذور وو په بل لاس دې ولي. د وېشلو پر مهال دي لاس دونه پورته کوي چي تخرگ يې سره خلاص سي او بغل يې ښکاره سي.

تلبیه بندول

مسئله: د عقبه جمرې د لومړۍ شگي د وېشلو پر وخت تلبیه بنده کړئ
مسئله: که مو تر زوال پوري وېشل ونه کړل نو تر څو مو وېشل نه وي کړي تلبیه مه بندوئ. خو که مو وېشل نه وي کړې او لمر ولوبېدې بيا تلبیه بنده کړئ.

مسئله: که مفرد تر رمي دمخه ذبح وکړه نو تلبیه دي نه بندوي. خو قارن او متمتع دې بنده کړي.

د ذبحي احکام

مسئله: کله چي مو جمره عقبه وويشل خپل استوگنځي ته ولاړ سي په لار کي په څه بل کار مه بوختېږئ. بيا د حج د شکرې په نيت (نه د قربانۍ يا اختري په نيت) او لوی څښتن ته د نژدېکت او ثواب لپاره پسه ذبح کړئ. دا ذبح د مفرد لپاره مستحب ده او پر قارن او پر متمتع واجب ده. مفرد که تر ذبحي دمخه سر وڅري يا يې لنډ کړي دم او نور نه دي پر واجب. البته رمي او ذبح تر سر څړلو يا لنډولو لومړی مستحب باله سي. خو پر قارن او متمتع رمي او ذبح تر سر څړلو يا لنډولو لومړی واجب ده.

مسئله: څوک چي په خپله په ذبح پوهېږي هغه لره په خپل لاس ذبح کول مستحب دي او که يې په خپله نه وه زده بيا د ذبحي پر وخت د څاروي تر څنگ درېدل مستحب دي. تر ذبحي لومړی يا وروسته دي دا دعا وايي، د ذبحي په حال کي دې نه وايي: وجهت وجهي للذی فطر

السموات والارض حنیفاً وما انا من المشرکین. ان صلاتي و نسکی و حیای و مماتی لله رب العلمین، لا شریک له وبذلك اُمرت وانا اول المسلمین. اللهم اقبل منی هذا النسک واجعله قرباناً لوجهک وعظم اجری علیها.

زباړه: زه گردسره د آسمانونو او مخکو د پیدا کوونکي خدای دربار ته متوجه یم. زه حق خوښوونکی او د یوه خدای پر وحدانیت ټینګ ولاړ یم او له مشرکانو څخه مې سخته کرکه کیږي. بېشکه چي زما لمونځ، حج او قرباني او زما ژوند او مېړنه ټول د هغه لوی څښتن لپاره دي چي د ټولو مخلوقاتو پروردگار دی. هغه شریک نه لري. ماته د دغسي منلو حکم سوی دی او زه په دې فرمان وړلو کي تر ټولو لومړی فرمان وروتنکی یم. ای لویه څښتنه! زما دغه قرباني قبوله کړې او خالصه یې د خان لپاره وگرځوئ او د هغې له امله زما اجر زیات کړې.

مسئله: د دې قربانۍ حکمونه کټ مت داخترې غوندي دي دکوم څاروي قرباني چي په اختر روا وي هغه په حج کي هم رواوي. او لکه چي په لوی اختر کي په اوش، غوايي او گامبېنه کي اووه تنه سره شریکېدای سي، په حج کي هم په اوو تنو یو څاروی حلالېدای سي.

مسئله: د شکرې د غوښو خورک مستحب (او مسنون) دی. یې وزلوته یې تقسیمول جایز دي. څنگه چي په دغو ورځو کي ډېر څاروي ذبح کیږي، حاجیان یې هلته پرېږدي او د سعودي اړوند چارواکي یې د ټولولو او سمبالولو چاري تر سره کوي.

مسئله: د شکرې ذبح د مکې او حرم په هر ځای کي چي مو زړه غواړي ذبح کولای سي. خو په مناکي یې ذبح کول مسنون دي.

مسئله: که قارن یا متمتع د شکرې تر ذبح کولو دمخه مړ سو نو پر ده

د ذبح کولو وصیت واجب دی. که یې وکړ د ده د شتو له دریمې به پوره کيږي خو که یې وصیت ونه کړ، نو پر ورته وو یې د شکرې ذبح کول نه دي واجب. البته که هغو په خپله د ده لخوا دغه قرباني وکړه جایزه ده، خو د مړي له ذمې دغه دم ساقط سي.

د سعودي ادارو له لاري قرباني

(اوسمهال د دې لپاره چې د څارویو د غیر منظمو حلالولو له امله د وبا او نورو ناروغیو او بد بویو مخه نیول سوې وي، د قرباني دا دونه ډېرې غوښي نه وي ضایع سوي او وړ او پر ځای ګټه ځني تر لاسه سوې وي او د هغو د حلالولو په کار کي شرعي او روغتیايي اصول رعایت سوي وي ځینو سعودي ادارو ډېرې ښې طریقې په کار اچولي دي او د ډېر لوړ معیار او په ډېرو نوو آلاتو او مشینو سمبال دولتي او غیر دولتي حلال ځایونه (سلخاني) یې چې دوی (المجزرة) ورته وايي په منا کي جوړي کړي دي او د دغو هدیو غوښي د حرم فقیرانو ته تر وېشلو وروسته د نړۍ د اسلامي هیوادونو یې وزلو ته په ډېر لوړ وخت کي رسوي. د مکې، مدینې او جدې په بېلو بېلو برخو کي د " الراجحي بانک " د کوپون خرڅولو ځانګي داسي کوپونونه هم خرڅوي چې حاجي یا د څو تنو حاجیانو نمایندګه ته اجازه لیک ورکوي. حاجي یا نمایندګه په منا کي د " المعيصم " لومړي لمبر سلخاني ته ځي او هلته قصابان د حاجي یا نمایندګه په حضور کي څاروي حلالوي. نو که حاجي د سعودي د اړوندې ادارې سره ښه سر خلاص کړي او د شکرې یا اضحې یا دم بیه تحویل کړي او اړوند قصابان د حاجي یا د هغه د نمایندګه په مخ کي څاروی حلال کړي بېخي ښه کار دی او په جواز کي یې هیڅ شبهه نسته. په دې صورت کي به حاجي ډاډه

وي چې شکره مي کړېده، سر به وڅړي يا به ورپښتان لنډ کړي. د اضحې او دم په هکله به یې هم د زړه ډاډ حاصل سوی وي.

خو که د حاجي په غیاب کي څاروی حلالیږي کېدای سي قصابانو څاروی نه وي ذبح کړی او حاجي سر وڅړي چې په دې صورت کي دم لازميږي او نور شکوک او شبهات هم ممکن دي. د اضحې او دم په هکله به هم اندېښمن وي. نو حاجي دي له دغسې کاره ډډه وکړي. مطلب څاروی چې په هر ډول رانیسي را دې نیسي خو په خپله به یې ذبح کوي یا به د ذبحي پر وخت حاضر وي یا به یې د حاجي نمایندګه حلالوي.

مسئله: (دکومي قرباني په هکله چې مخکي خبري وسوې هغه د حج د قرباني [دم شکر] په هکله وي. خو د اختري په هکله حکم دادی:) کوم حاجي چې مسافر وي او په مکه کي مقیم نه وي (يعني په مکه مکرمه کي د ذوالحجې تر اتمې یې د اوسېدو پنځلس ورځي نه پوره کيږي) پر هغه د لوی اختر قرباني نه ده واجب صرف د شکرې په ذبح کوي او که په مکه کي مقیم وو (يعني په مکه کي یې د ذوالحجې تر اتمې د اوسېدو پنځلس ورځي پوره کېدې) او سفرپاته لمونځ یې نه کاوه پر هغه باندې (د حج پر قرباني سر بېره) اختري هم واجب دی. (په دې هکله د دې کتاب په [۱۹۱] مخ کي څرګندونه مطالعه کړئ).

د قران او تمتع د قرباني په بدل کي روژې

مسئله: که قارن یا تمتع ته د قرباني تر رانیولو وروسته دونه خرڅه نه پاته کېده چې وطن ته به ورسېږي، نو دي لس روژې ونسي. درې روژې به (د احرام د تړلو له وخته څخه) د ذوالحجې تر لسمې دمخه نیسي. البته که دغه درې روژې جلا جلا ونيسي هم روا دي، خو پرله پسې نیول یې

افضل دي. د ذوالحجې په اوومه، اته او نهمه يې نيول ډېر غوره (مستحب) دي. خو که بېرېدی چې ضعیف به سم او د عرفات په درېدو کې به مې نقصان راسي بیا د نهم تر ورځې دمخه ځنې وزگارېدل افضل دي. بلکې د دغسې چا لپاره د عرفات یعنی د نهم په ورځ روژه مکروه ده. نوري اووه روژې دي د تشریق تر ورځو وروسته هر چیرې چې یې نیسي هلته دې ونیسي. خو وطن ته تر راتلو وروسته یې په کور کې نیول افضل کار دی. د دې روژو نیول هم په پرله پسې توګه غوره دي. خو که یې بېلې بېلې ونیسي هم روا دي.

مسئله: که یې درې روژې د ذوالحجې تر لسمې ونه نیولای سوې تر دې وروسته دغه روژې نه سي نیولای، بلکې (باید قرباني وکړي. که سمدستي د قرباني کولو قدرت نه لري ټوله عمر پر پور ده. هر وخت چې یې قدرت پیدا کړ باید په حرم کې قرباني وکړي. که خپله حرم ته نه سي رسېدلای کولای سي یوه امین سړي ته پسې ورکړي څو په هغو پسه رانیسي او په حرم کې یې ذبح کړي، دغه حاجي دي (د اختر په لومړۍ ورځ د عقبه جمرې تر رمي وروسته) سر وڅړي یا دې ورېښتان لنډ کړي، ځان دي حلال کړي (البته په دې صورت کې پر ده دوه دمه اوږي) یو د قران یا تمتع دم، بل تر ذبحي دمخه له احرام څخه د وتلو د جنایت دم.

مسئله: که چا روژې پیل کړې، خو دمخه تر دې چې ځان حلال کړي پر قرباني کولو قادر سو، هغه روژې یې باطلې سوې ذبح پر واجب ده. خو که تر ځان حلالولو وروسته پر دم قادر سو نو دم نه دی پر واجب هغه پاته اووه روژې دي ونیسي. دغه راز که یې لومړۍ درې روژې ونیولې او ځان یې نه کړ حلال او د نحر ورځې تېرې سوې بیا پر دم قادر سو بیا هم

دم نه دی پر واجب هغه روژې نیول کافي دي.

مسئله: د اوو روژو د صحت لپاره د شپې نیت کول شرط دی.

سر خړیل یا یې ورېښتان لنډول

کله چې له ذبحي وزگار سې قبلي ته مخامخ کېښئ خپل سر له ښي اوري وڅړاست یا یې ورېښتان لنډ کړئ. د سر څلورمه برخه خړیل یا لنډول واجب دي، بېله څلورمې احرام نه خلاصېږي. خو د ټول سر ورېښتان خړیل یا لنډول سنت دي. (صرف په څلورمه بسنه کول جایز دي، خو مکروه تحریمي دي). البته خړیل تر لنډولو افضل دي. که مو ورېښتان لنډول تر یوه اونه یې زیات پرې کړئ. ځکه چې ورېښتان لوی او کوچني وي که یې کم پرې کړئ کوچني به نه سي پرې خو په زیاتو پرې کولو کې به کوچني هم پرې سي. (که مو ورېښتان دونه لنډ وي چې د یوې ګوتې په اندازه نه لنډېږي نو یې خړیل لازم دي. معین الحجاج ۲۹۲ مخ. ځینې خلک د دې لپاره چې د سر ښکلا له لاسه ورنه کړي په خپله یا سرخړیو کې د هغو د سر له ځینو برخو څخه لږ لږ ورېښتان غچي کړي او ځان له احرامه وتلی وګڼي. دا صحیح نه ده. که څوک په دغه توګه یوه بشپړه ورځ یا شپه یا زیات واوسي او پر هغه دم واجبیږي. کتاب العمرة والحج ۱۶ مخ)، بیا تر سر خړیلو یا لنډولو وروسته بربتونه او نوکان واخلي او بغل او نور هم پاک کړئ. که مو د سر تر ورېښتانو خړیلو دمخه بربتونه یا نوکان او نور پرې کړه جزا پر واجبیږي. د مخه یې پرې کول منع دي.

د ښځې سر خړیل حرام دي. د ښځې لپاره هم کله چې د عمرې د پای ته رسېدو یا د حج د مناسکو د پای ته رسېدو پر مهال له احرامه وزي د سر د څلورمې برخې د ورېښتانو د یوې ګوتې د بند په اندازه پرې کول واجب دي.

۲۲۰.....پښتو معلم الحجاج

خو د هغې د سر د ټولو وربښتانو څخه د گوتې د يوه بند په اندازه پرې کول دي. نوبته داده چې ښځه خپل وربښتان په خپله، يا په بله ښځه يا په محرم د گوتې تر بند څه زيات پرې کړي. په دې توگه به يې ټول لوی او کوچني وربښتان پرې سوي وي.

کله چې له سر خړيلو وزگار سولاست د خان، مور او پلار او ټولو مسلمانانو لپاره دعا وکړي.

تر سر خړيلو يا وربښتانو لنډولو وروسته کوم څه چې د احرام له امله در باندې منع سوي وه، ټول درته روا کېږي. مثلاً په صابون او شامپو خان او سر پرېولل، خوشبويي وهل، گنډلې جامې اغوستل، ښکار او داسې نور کول. البته د مېړه او مېرمنې سره نژدې کېدل او مچول او نور تر طواف زيارت وروسته روا کېږي.

د سر خړيلو يا لنډولو نور مسائل

مسئله: د وربښتانو او نوکانو په تشاب کې اچول مکروه دي.

مسئله: که د چاپه سر خړيلو کې څه عذر وو، لکه چې چاپه نه وي يا خړبونکي نه وي يا يې پر سر زخم او داسې نور وي نو د سر د وربښتانو پرې کول واجب دي. او که يې پرې کولای هم نه سواي، لکه چې وربښتان يې بېخي لږ وه بيا يې خړيل واجب دي. مطلب داده چې که دواړه وه اختيار لري چې هر يو کوي. خو که يو ناشونی وو بيا هغه ممکن واجب دی.

مسئله: د وربښتانو ليرې کول ضروري دي، په چاپه وي که په تېزابي صابون يا داسې نورو وي يا يې وشکوي.

مسئله: که څوک پک وو يا يې پر سر زخم وو يا يې سر لږ وو بيا يې پر سر

پښتو معلم الحجاج..... ۲۲۱

سرف چاپه تېرول واجب باله سي. خو که يې د ټپونو له امله چاپه نه ده پر تېرولای بيا دا واجب ساقط دی. خو غوره داده چې د ذوالحجې دولسمې پورې خان له احرامه ونه باسي.

مسئله: محرم د احرام خلاصولو په وخت کې خپل او د بل سر که څه هم محرم وي خړيلای سي. البته چې دواړو رمي او قرباني کړې وي او د سر خړيلو وخت را رسېدلی وي. دا کار بېله کراهيته جايز دی، هيڅ هزانه پر اوږې.

مسئله: د حج له امله د سر خړيل يايې وربښتان لنډول په منا کې سنت او حرم په ټولو کې واجب دي. خو د عمرې له امله د سر خړيل يايې وربښتان لنډول په مکه مکرمه کې سنت او د حرم په ټولو کې واجب دي. خواتين له لیسې رهنمائ حج وعمره ۱۴۴ مخ.

مسئله: که مو د عمرې له احرام څخه د حلالولو لپاره له حرمه دباندې سر و خرايه دم واجبېږي.

مسئله: که عمره کوونکی يا حاجي له حرمه ووزي، خو بيا بيرته حرم ته راسي سر و خړي هېڅ نه پر لازمېږي. خو که حاجي د اختر تر شپو وروسته راسي او سر و خړي د سر خړيلو د ځنډېدو له امله يو دم پر واجب دی.

مسئله: د سر خړيلو يا وربښتانو لنډولو دا شرط دی چې د لوی اختر له مياشتې له لسمې تر دوو لسمې تر سره سي. په شپه وي يا په ورځ. بل دا چې په حرم کې سر خړيل يا وربښتان لنډول ضروري دي نو که مو له دغو ورځو پرته دا کار وکړ حلال به سي، خو دم در باندې واجب دی.

دغه راز که مو له حرم پرته دا کار وکړ هم حلال ياست، خو دم به ورکوی.

مسئله: د حج په احرام کې د سر خړيلو يا وربښتانو لنډولو وخت

۲۲۲.....پښتو معلم الحجاج

د ذوالحجې د لسمې له سپېدو څخه د دولسمې تر لمر لوېدو پوري دې په دې وخت کې سر خړل يا ورېښتان لندول واجب دي. تر دې په زيار خنډولو کې يې دم واجبېږي.

مسئله: که مفرد يا قارن يا متمتع تر رمبو دمخه سر و خرايه يا قارن يا متمتع له ذبحي پخوا سر و خرايه يا قارن او متمتع تر رمبو دمخه ذبح وکړه دم پر لازمېږي، ځکه چې په دې افعالو کې ترتيب واجب دی. د مفرد لپاره صرف درمي او سرخړلو په منځ کې ترتيب واجب دي، ځکه چې پر ده باندې ذبح نشته. پر قارن او متمتع باندې په درو سرو يعني په رمي، ذبح او خړلو کې ترتيب واجب دی؛ لومړی به رمي کوي بيا به ذبح کوي بيا به سر خړي. البته که يې په دې وو کې يو دمخه بل وروسته کړ دم پر واجبېږي.

طواف زيارت

کله چې له رمي، ذبحي اوسر خړلو څخه فارغ سي بيا د بيت الله طواف وکړي. دا طواف (ډېر مهم دی) رکن او فرض دی. دې ته "طواف افاضه"، "طواف حج" او "فرضي طواف" هم وايي، طواف زيارت د لسم په ورځ افضل دی. د دوولسمې تر لمر لوېدو پوري (د ورځې او د شپې) جايز دی. (تر دې وروسته فضيلت نه لري)، بلکې تحريمي مکروه دی (او دم پر واجب دی). د طواف کولو طريقه (او د هدا اړوند مسايل) د طواف په بيان کې وگورئ.

مسئله: د زيارت د طواف لومړی وخت د لسمې له سپېدو څخه پيلېږي تر دې دمخه نه دی جايز. د تحرې په ورځو کې يې ادا کول واجب دي که مو د دې ورځو تر تېرېدو وروسته (د عمر په هر وخت کې) وکړ صحيح دی، خو (لکه چې مخکې مو وويل مکروه تحريمي دی او) دم پر واجب

پښتو معلم الحجاج.....۲۲۳

دی. (که مو بېله عذرې د تحرې په ورځو کې ونه کړنو د خنډېدو له امله يې دم لازم دي او گنهگار به هم ياست).

مسئله: که مو د طواف قدوم سره سعی کړې وه نو په طواف زيارت کې رمل، اضطباع او سعی مه کوئ، ځوکه مو د طواف قدوم سره سعی نه وه کړې نو د طواف په لومړيو درو شوطونو کې رمل وکړي. د طواف لمونځ وکړي. د حجر اسود استلام وکړي. له باب الصفا ووزي، سعی وکړي. که مو گنډلې جامې اغوستي وې بيا اضطباع مه کوئ. ځوکه مو گنډلې جامې نه وې اغوستي اضطباع هم وکړي. البته که مو په طواف قدوم کې سعی کړې وه، خو رمل يا اضطباع يا دواړه مو په قصد يا په هېره پرې ايښي وه بيا به يې په طواف زيارت کې نه کوئ. ځکه دا په هغه طواف کې کېږي چې پس له هغه سعی وي.

مسئله: که چا د جنابت په حال کې طواف قدوم د رمل او اضطباع سره کړی وو بيا يې سعی هم کړې وه، نو تر طواف زيارت وروسته سعی واجب ده او د رمل بيا تر سره کول سنت دي. که يې سعی اعاده نه کړه دم لازمېږي. اما که يې د طواف قدوم اعاده په طهارت کړې وه بيا د سعی اعاده نه ده لازمه او دم هم نه لازمېږي. ځوکه يې دغه افعال په يې اوډسي کړي وه نو د سعی بيا کول مستحب باله سي.

مسئله: که چا د حج احرام وټاړه او طواف قدوم يې د حج تر مياشتو دمخه وکړ، بيا يې سعی وکړه، نو طواف قدوم يې وسو، خو مکروه تحريمي دی او د سعی بيا کول واجب باله سي. البته د ځينو په نزد دغه طواف نفل گڼل کېږي او د حج تر مياشتو وروسته د طواف قدوم اعاده سنت مؤکد ده.

مسئله: طواف زیارت په هیڅ شی نه فاسدېږي اونه فوت کېږي، یعنی په ټول عمر کې کېدای شي. دا طواف لازمي دی. د دې طواف عوض بل هیڅ شی نه سي کېدلای. خو په هغه صورت کې چې څوک پر عرفات باندي تر درېدو وروسته او تر طواف زیارت د مخه پر سي او وصیت وکړي چې زما حج پوره کړی، نو د هغه د طواف زیارت په عوض دي غوږی یا اوبښ حلال کړي. په دې ډول به یې حج بشپړ سي. د مزدلفې د درېدو او درمبو او سعبي په پرېښوولو پر دغه مړه هیڅ دم نه واجبيږي. مسئله: تر طواف زیارت وروسته د مېړه او مېرمنې صحبت او نور حلال دي. تر څو چې چا دا طواف نه وي کړی پر هغه صحبت او ښکلول اونه ناروا دي. که څه هم کلونه کلونه تېر سي. پس له طوافه به روا کېږي. (د طواف زیارت لپاره به خپل سفر خنډوي).

مسئله: که څوک تر سر خړېلو د مخه طواف زیارت وکړي د احرام له ممنوعاتو هیڅ شی هم نه ور ته روا کېږي. حلالېدل په سر خړېلو یا د ورېښتانو په لټولو کېږي نه په طواف.

په طواف زیارت کې د ښځې د پاکۍ مسایل

مسئله: که له ښځې څخه د حیض یا نفاس له امله طواف زیارت تر خپل وخت وځنډېږي او وروسته یې وکړي دم نه پر واجبيږي.

مسئله: که ښځه له حیض یا له نفاس څخه د ذوالحجې د دولسمي تر لمر لوېدو دونه دمخه پاکه سوه چې غسل وکړي، مسجد الحرام ته ولاړه سي، ټول طواف یا یې څلور شوطه کولای سي، خو وېې نه کړي (د طواف د ځنډېدو او ټنبلۍ له امله) دم پر واجب دی اما که دونه وخت نه وو بیا دم نه دی پر اوښتی.

مسئله: که ښځه پوهېده چې حیض مي نژدې دی او تر حیض راتلو دونه وخت پاته

دي چې بشپړ طواف یا د هغه څلور شوطه کولای سم، خو وېې نه کړ او حیض ورغي یا د اختر تر ورځو وروسته پاکه سوه (د ځنډ او بې پروايۍ له امله) دم پر واجب دی او که یې څلور شوطه طواف نه سو کولای یا هیڅ نه دي پر واجب.

پېښه: ښځې د ناپاکۍ په سبب طواف زیارت په خپل وخت کې ونه کړ، خو وروسته د دې طواف د قافلي یا التوکی د تلو له امله مشکل سو، نو څنگه چې قاعدة کلیه ده چې: الضروریات تیح المحذورات. یعنی اړتیاوي منع جاري روا کوي. نو طواف زیارت دي ادا کړي، بیا دي د ناپاکي د جنابت فدیة کله ورکړي. (د رحمت بیان مؤلف).

سپړنه: (پورتنيو څرگندونو ته ورته خبرې حافظ ابن تیمیه د مجموع فتاوی په ۱۲۲۳/۲۶ او ورپسې مخونو کې د یوه اوږده بحث په ترڅ کې کړي دي او ويلي یې دي چې که حیضې او د هغې محرم ته د پاکۍ تر مهاله ځنډېدل ممکن نه وه د حیض په حال کې دي غسل وکړي او د زیارت طواف دي وکړي او په کفارو کې دي دم (پسه) یا اوبښ یا غوږی ذبح کړي.

سمه خبره: (د رسول ﷺ د صحیحو احادیثو او د شرعي صحیحو احکامو له مخې ښځې د حیض او نورو په حال کې مسجد ته نه سي ننوتلای او نه لمونځ او طواف کولای سي، مسجد ته ننوتل ورته حرام دي. نور ټول افعال تر سره کولای سي. خو د دې ځنډ له امله نه دم پر اوږې نه ګناه. نو که ښځې د حیض له امله طواف زیارت په خپل وخت کې نه سو کولای، کله چې پاکه سي طواف دي وکړي که یې د حیض په حال کې طواف وکړ سخته ګناه ده او د سخت عذاب مستحقه ده طواف دي تر هغه مهاله نه کوي چې پاکه سوې نه وي. که یې په دغه حال کې طواف وکړ لازمه ده چې د پاکۍ په حال کې دغه طواف بېرته را وگرځوي. که یې را ونه گرځاوه د یوه اوبښ یا غوايي حلالول پر لازميږي او حج یې بشپړېږي. البته پر دې سربېره باید له دې ګناه څخه توبه هم وکاري.

ښځه کولای سي چي د حیض بندوونکي درمل استعمال کړي. موږ د دې کار د روا والي په هکله د دې کتاب په (۱۰۱) مخ کې څرگندونې کړي دي که یې دا کار نه وي کړی سفر دي وځنډوي، په دې ستر عبادت کې دي اسانې خوښونه نه غوره کوي په اوسنیو شرایطو کې د سفر ځنډول دونه ستونزې نه رامنځته کوي. د حیضو ښځو د طواف زیارت لپاره د الوتکې پر واز بدلېدلای سي. البته که کومې خور په مسئله د نه پوهېدو له امله په دغسې صورت کې طواف کړی وي او یا یې راونه گرځوي نو د هغې حج حکماً بشپړ دی. له احرامه هم وتلې گڼل کېږي، خواوښ یا غویي به حلالوي والله سبحانه اعلم واحکم. فتح القدیر ۴/۳۸۸ مخ، عمدة المناسک ۳۰۵-۳۰۰ مخونه او عمدة الفقه ۴/۵۲۷ مخ.

تر طواف زیارت وروسته منا ته ستنېدل

تر طواف زیارت وروسته منا ته ولاړسې. په منا کې شپه سنت ده. بېله منا بل ځای شپه کول مکروه باله سي. د شپې زیاته برخه بل ځای اوسېدل هم مکروه دي، خو دم یا نور څه نه پر واجبېږي. قنیه: (اوس د حاجیانو د ډېرښت او نوو انتظاماتو او په منا کې د تنگۍ له امله ځینې خېمې د مزدلفې په پولو کې دروي. په دې خېمو کې اوسېدل که څه هم مکروه دي خو عذر باله سي. بیا هم که هغه حاجیان چې په دغو خېمو کې اوسي، د شپې څه وخت د منا په پولو کې تېر کړي ښه به وي). مسئله: د منا په خیف مسجد کې په جماعت لمونځ کوي. (په دغه مسجد کې اویا تنو انبیاوو او رسول ﷺ لمونځ کړی دی. زموږ دیني مشرانو هم توصیه کړې چې تر څو کېدای سي حاجیان دي په دغه مسجد کې لمونځ کوي).

د حج څلورمه، پنځمه او شپږمه ورځ: شگي وېشل

په دغو ورځو کې په خیف مسجد یا په خپل استوګنځي کې د ماښام

د جماعت تر لمانځه وروسته د مخکنیو لارښوونو سره سم په وار سره "جمرة الاولى" (لومړۍ جمرة) چې مسجد خیف ته نژدې ده په اوو شگو وولئ. که ګڼه ګوڼه زیاته وه نو د حاجیانو د راتګ مخالف لوري، یعنې د مکې مکرمې له لوري پر جمرة را وگرځئ، په دې خوا کې ازدحام لږ وي، ځکه ټول حاجیان جمرې ویشلو ته د منا لخوا ورځي او ازدحام جوړوي. کله چې مو جمرة وويشتل څه وړاندي ولاړ سې، داسې ځای چې ګڼه ګوڼه لږ وي مخ پر قبله ودرېږئ، لاسونه پورته کړئ، ځان او دوستانو ته دعاوي وکړئ او تر توبه، استغفار او ذکر وروسته درود ووايست. د دعا او نورو لپاره د قرآن د شلو آیتونو د تلاوت په اندازه ودرېږئ. بیا وړاندي ولاړ سې "جمرة الوسطی" (منځنۍ جمرة) په اوو شگو وولئ او څه ورتېر سې د مخکې غونډي د دعا او نورو لپاره ودرېږئ. بیا "جمرة العقبه" (د عقبې جمرة) په اوو شگو وولئ. خو تر دې ویشلو وروسته دعا مه کوي، بلکې سیده خپل استوګنځي ته ولاړ سې او شپه په منا کې واوسی.

مسئله: د دوولسمې تر رومي وروسته مکې ته تګ یې کراهیته جایز دی. خو ښه داده چې د دیارلسمې پس تر ویشلو وروسته مکې ته ولاړ سې. مسئله: که مو اراده وه چې په دوولسمه مکې ته ولاړ سې نو تر لمر لوېدو دمخه له منا څخه ووزئ. په دې صورت کې د دیارلسمې رومي نه دي واجب. خو که لمر ډوب سو بیا د دیارلسمې له ویشلو پرته تګ مکروه دی. دغه راز که د دیارلسمې د سپېدو تر مهاله په منا کې واست نو د دیارلسمې رومي درباندي واجبېږي.

مسئله: رومي یعنې ویشل واجب دي. د هري ورځي رومي چې په خپل ټاکلي وخت کې ونه سي نو یې قضا په بله ورځ کې واجب ده. که د ټولو

۲۲۸.....پښتو معلم الحجاج

ورځو رمي در څخه قضا سوې او درميو وخت هم پای ته ورسېد، يعنې که مو د څلورو ورځو رمي پرېښوولې يا مو د يوې ورځې ټولې رمي پرېښوولې يا مو د يوې ورځې زياتې شگي ونه وېشلې مثلاً د لسمې ورځې له شگو څخه مو څلور يا د يوولسمې يا دوولسمې يا ديارلسمې ورځې له شگو څخه مو يوولس ونه وېشلې په دې ټولو صورتونو کې يو دم واجبيږي. خو که مو د يوې ورځې لږ شگي ونه وېشلې مثلاً د لسمې له شگو څخه مو درې يا تر دې لږ او د نورو ورځو له شگو څخه مولس يا تر دې لږ ونه وېشلې بيا د هرې شگي په بدل کې پوره صدقه واجب ده. البته که د ټولو شگو صدقه د دم سره برابره سوه بيا يې څه لږ کړي.

مسئله: درميو د قضا وخت د ديارلسمې تر لمر لوېدو پورې دی. تر لمر لوېدو وروسته درميو وخت پای ته رسيږي. د قضا وخت نه دی پاته صرف دم پر واجبيږي.

مسئله: د ديارلسمې درمي وخت د سهار له سپېدو څخه تر لمر لوېدو پورې دی. خو تر زوال دمخه وخت يې مکروه دی. تر زوال وروسته وخت يې مسنون دی او تر لمر لوېدو وروسته يې وخت بالکل ختمیږي. د ديارلسمې درميو قضا هم تر دې وروسته نه کېږي. صرف دم پر واجبيږي.

مسئله: که چا د لسمې يا يوولسمې يا دوولسمې رمي ونه کړه نو چې په هغې ورځې پسې کومه شپه راتلونکې ده په هغې کې يې کولای سي. مثلاً د لسمې رمي د يوولسمې په شپه او د يوولسمې دا د دوولسمې په شپه او د دوولسمې دا د ديارلسمې په شپه کولای سي. ځکه په حج کې ورستنۍ شپه په لومړۍ ورځ کې حسابيږي. که چا د دې ورځو رمي د ورځې په لومړۍ شپه وکړه نه ده روا. مثلاً د لسمې رمي د لسمې په شپه نه ده روا.

پښتو معلم الحجاج.....۲۲۹

مسئله: د ديارلسمې ورځې راتلونکې شپه د ديارلسمې تابع نه گڼل کېږي. مسئله: د يوولسمې، دوولسمې، ديارلسمې د جمره په ترتيب سره وېشل سنت دی. نو که مو د جمره الوسطې يا جمره العقبه رمي اول وکړه او د جمره الاولى دا مو وروسته وکړه مناسب ده چې وسطې او اخري بيا وولې څو د مسنون ترتيب سره مطابق سي.

مسئله: د شگو پر له پسې وېشل سنت دی. ځنډ او فاصله پکښې راوستل مکروه ده. دغه راز د يوې او بلې جمرې د وېشلو په منځ کې له دعا پرته نور ځنډ مکروه دی.

مسئله: درميو لپاره څه ځانگړې حالت او بڼه شرط نه بلل کېږي. بلکې په هر حال او پر هر ځای چې ودرېږي او جمره وولې صحيح کېږي البته د يادو سوو چارو په پام کې نيول سنت دی.

د رمي شرطونه

د رمي د صحت شرطونه په لاندې ډول دي:

۱. د شگي وېشل ضروري دي، پر جمره باندې ايښوول يې کافي نه دي.
۲. بېله لاسه په بل شي د شگي وېشل صحيح نه دي.
۳. شگه بايد جمرې ته نژدې ولوېږي. که ليري ځني ولوېدل رمي ونه وسوه. (د جمرې پر شاوخوا راگرځېدلي دېوال ته شگه لوېدل اړين دي).
۴. شگه بايد د وېشونکي په فعل سره جمرې ته ولوېږي. که شگه د چا پر سر يا شا ونښته بيا د هغه په حرکت ورولوېده يا هغه وويشته يا يې پر جمره کښېښوول رمي ونه سوه. د دغې شگي بيا وېشل واجب دي. البته که شگه د هغه سړي له حرکت پرته په خپله ورولوېده نو رمي وسوه. خو که مو شک وو چې شگه په خپله ورولوېده که د سړي په حرکت؟ نو بيا يې احتياط وولې.

۵. اووه سره شگي بايد بېلي بېلي وولئ. که مو تر يوه زياته يا اووه سره په يوه وار وويشتلې دا يوه شگه شمېرل کېږي. که څه هم بېلي بېلي ونبلي. ۶. (نارينه، ښځه، ناروغ او ضعيفه بايد) په خپله رمي وکړي. د قدرته سره، بېله عذره په بل رمي کول جواز نه لري. (نن مهال په دې هکله له ډېري بې پروايي څخه کار اخيستل کېږي. په معمولي عذرونو حاجيان نور وکيل ټاکي او رمي په کوي. خصوصاً د ښځو لخوا بېله شرعي عذره د هغو نارينه رمي کوي. چي دا بالکل جواز نه لري، بلکي گناه گاره کېږي، حج مو ناقصېږي او دم هم در باندې اوږي. نو بايد داسي ستره غلطې ونه کړي. هوش کوي چي په دې هکله د نورو په خبرو تېر نه وزي. البته که څوک (رشتاني او شرعي) ناروغه وي او بل چاته د رمي کولو حکم وکړي يا څوک لېونی، بې سده يا کوچنی وي او بل څوک دده لخوا ويشتل وکړي نو جواز لري. بيا هم افضله داده چي شگي د ده په لاس ورکړي او هغه يې پخپله ور وغورځوي. يا يې د ده ملگري د ده له لاسه واخلي ور ويې غورځوي. د ناروغ لخوا د رميو لپاره اجازه، يعنی حکم شرط دی. خو د بې سده او نورو لخوا نه دی شرط. مسئله: د رميو په هکله (شرعاً) هغه څوک معذور او ناروغ باله سي چي په ولاړي لمونځ نه سي کولای او تر جمراتو پوري په پلي يا سپاره تلو کي يې د سخت تکليف اندېښنه وي. که سپور تر جمراتو پوري تلای سو او د ناروغۍ د زياتوب يا د تکليف اندېښنه يې نه وه نو هغه لږه په خپله رمي کول ضروري دي، په بل نه دي روا. البته که د سپرلي يا يې په شا يا بل ډول د وړلو څوک نه وو بيا نو معذور دی په بل چا رمي کولای سي. مسئله: څوک چي د بل چا لخوا رمي کوي لومړی دي خپلي اووه

شگي وولي بيا دي د بل دا وولي. البته که يوه خپله دوهمه د بل دا ولي جواز لري خو مکروه دي. په يوولسمه دوولسمه ديارلسمه دي لومړی درې سره جمرې د ځان لخوا وولي. بيا دې درې سره د بل لخوا وولي. مسئله: که چا د معذور لخوا رمي وکړي، خو د رميو پر مهال يې عذر له منځه ولاړ بيا يې د هغه لخوا ويشتل ضروري نه دي. مسئله: که معتوه يعنی کم عقل، لېونی او بې سده گډسره رمي ونه کړي فديه يې نه ده پر واجب. البته که ناروغ رمي ونه کړي نو د رمي د نه کولو له امله جزا پر واجب ده. شگي بايد د مخکي له جنسه وي. په بل شي ويشتل نه دي روا. په شگو ويشتل افضل دي.

بېل بېل مسائل

مسئله: د نارينه او ښځي د ويشتلو حکمونه يو شان دي. البته د ښځي ويشتل (د يوولسمي او دوولسمي) په شپه افضل دي. مسئله: د هجوم له امله د ښځي لخوا د بل چا ويشتل ناروا دي. که ښځي د ازدحام له بهري رمي پرېښوولي فديه پر واجب ده. مسئله: د شگو ويشتلو پر مهال دېوال مه ولي، بلکي هغه کښته ځای ولي چي شگي ور لوېږي. که مو دېوال وويشتی او شگه کښته ولوبېده رمي وسوه. جمره هغه ځای دی چي شگي پکښي لوېږي او دېوال جمره نه ده. مسئله: هره جمره په قصد سره تر اوو شگو زيات ويشتل مکروه دي. البته که مو د شک له امله زياتي شگي وويشتي بيا حرج نسته. مسئله: په منا کي د اوسېدو په شپو کي سامان مکي ته استول او په خپله په منا کي اوسېدل مکروه دي. دغه راز اسباب په منا کي پرېښوول او

پښتو معلم الحجاج

پخپله عرفات ته تلل هم مکروه دي. خو که د اسبابو لخوا ډاډمن واست او په دې هکله څه اندېښنه نه وه بيا کراهيت نسته. مسئله: د منا په شېو کې د لوی څښتن ذکر ډېر کوي. رسول ﷺ فرمايلي دي: «ایام تشریق د خوړلو، چیشلو او ذکر کولو ورځي دي».

له منا څخه مکې ته تلل

کله چې د دوولسمي يا ديارلسمي له رڼيو وزگار سې مکې مکرمې ته ولاړ سې په محصب نومي ځای کې چې ابطح، بطحاء او معابده هم ورته وايي د لږ مهال لپاره له سپرلۍ راکښته سې يا په سپرلۍ کې په ولاړې دعاوي وکړې. (اوس په دغه ځای کې د موټرانو د چټک تګ او هم دلته د ودانيو د ډېرښت له امله د ماښين، مازديگر، ماښام او ماخستن د لمونځونو کولو سنت نه سي پر ځای کېدلای. خو په دغه ځای کې گردش دغه کول بد کار دی).

تنبیه: اوس ستاسې حج بشپړ سو. که مو مېرمنې طواف زیارت کړی وي هغه هم حلاله سوه. که څو ورځي نورې په مکه مکرمه کې اوسېږئ نو دا شېبې غنیمت او سعادت وګڼئ. په مسجدالحرام کې لمونځونه او نفلي طوافونه د لوی څښتن انعام وېولی. د ذو الحجې تر ديارلسمي وروسته د خان، مور، پلار او نورو خپلوانو لخوا عمري کوي. عمرې ډېر ثواب لري. دغه راز لمونځونه، روژې، صدقه او ښې چارې زیاتي تر سره کوي.

د خدای په امانۍ (وداع) طواف

کله چې د مکې مکرمې څخه د روانېدو اراده وکړې، نو طواف وداع بېله رمل او سعيې وکړې. بيا د طواف دوه رکعته لمونځ وکړې، مخ پر قبله ودرېږي، زمزم او به ښې ډېرې وچيشي، تر هري سا وروسته بیت الله شريفي

پښتو معلم الحجاج

له وگورۍ پر مخ، سر او بدن يې وشيندئ او پر ځان يې هم توی کړې. د ملتزم سره دعا وکړې. ښی لاس پورته کړې د بیت الله پرده داسې ونيسي، لکه چې مری او خادم د خپل بادار لمن نيسي. که مو لاس پر دې ته نه رسېدی بيا دواړه لاسونه لوړ ونيسي او څنگه چې کولای سې لوی څښتن ته (را او زارۍ وکړې او له بیت الله څخه د بېلتون له امله خواشيني څرګنده کړې. بيا د حجر اسود استلام وکړې، په ژړا له مسجد څخه ووزي او په دروازه کې يې دا دعا وکړې:

الحمد لله حمداً كثيراً طيباً مباركاً فيه. اللهم ارزقني العود بعد العود المرة بعد المرة الى بيتك الحرام واحلني من المقبولين عندك يا ذا الجلال والاكرام. اللهم لا تجعله آخر العهد من بيتك الحرام وان جعلته آخر العهد فعوضني عنه الجنة يا ارحم الراحمين وصلى الله تعالى على خير خلقه محمد وآله وصحبه اجمعين.

ژباړه: ټول پاک، له برکته ډک حمدونه لوی څښتن لره دي. ای لویه څښتنه! ماته له حج څخه تر تلو وروسته بيا بیت الله شريفي ته په پلاوو پلاوو راتلو توفيق راکړې او ای ذو الجلال والاكرامه ما له خپلو منلو بنده ګانو څخه وګرځوي. ای لویه څښتنه! د بیت الله دغه زیارت زما وروستی زیارت به ګرځوي او که دا زما وروستی زیارت وي نو ای ارحم الراحمينه! ماته د هغه په بدله کې جنت راکړې. د خدای رحمتونه دي وي د مخلوقاتو پر ډېر غوره حضرت محمد او د هغه پر آل او اصحابو باندې.

بادونه: حایضه او نفاسه ښځه دي طواف نه کوي، بلکې په باب الوداع کې دي ودرېږي او دعا دي وکړي.

د طواف وداع مسئلې

مسئله: طواف وداع پر آفاقي باندي واجب دی. د حرم، حل، میقات پر

اوسېدونکو او حایضې او نفاسې، لېوني او کوچني باندې نه دی واجب. دغه راز پر هغه چا چې حج یې فوت سوی وي او پر محصر يعني چې له حج څخه بند سوی او راگر خېدلی وي او پر عمره کوونکي باندې هم نه دی واجب.

مسئله: د مکې، حل او میقات او سېدونکو ته طواف وداع مستحب دی. مسئله: څوک چې مکه یا د مکې شاوخوا د تل لپاره د او سېدو ځای وټاکي طواف وداع ځني ساقطېږي. په دې شرط چې د ذوالحجې تر دوولسمې د مکه یې په مکه کې د تل او سېدو نیت کړی وي. که یې تر دوولسمې وروسته د تل او سېدو نیت کړی وي نه ځني ساقطېږي.

مسئله: که یې په مکه کې د تل اوسېدو تر نیت وروسته له هغې څخه د سفر نیت وکړ هم طواف وداع نه پر واجبېږي. دا داسې دی لکه د مکې اوسېدونکي چې کوم ځای ځي نو پر هغه دغه طواف نه دي واجب مسئله: که چا په مکه کې د اوسېدو نیت وکړ خو هغه یې د خپل استوګني تل تر تله ځای ونه ټاکي طواف وداع نه ځني ساقطېږي، که څه هم ډېر کلونه پکښې واوسي.

مسئله: که څوک په مکه کې د تل اوسېدو نیت نه لري او خپل وطن ته ځي نو د طواف وداع لومړی وخت تر طواف زیارت وروسته دی. که چا د سفر اراده وکړه او طواف وداع یې وکړ، خو بیا هم په مکه کې اوسېدی نو طواف وداع یې ادا سو. البته د طواف وداع وروستی وخت نه دی معلوم هر مهال چې یې کوي کولای یې سي. که تر یوه کاله هم په مکه کې واوسي هم ادا کېږي او نه قضا کېږي. البته مستحب داده چې له ټولو کارونو څخه وزگار سي طواف وکړي او تر هغه وروسته سمدستي سفر پیل کړي.

مسئله: که تر طواف وداع وروسته لږ څه نور هم په مکه کې واوسېدلاست

یا مستحب ده چې د سفر په وخت کې دوهم ځل طواف وداع وکړي. مسئله: که ښځې ته د ستنېدو پر مهال حیض ورغی او طواف وداع یې ونه کړم نه دی پر واجب، خو ښه داده چې انتظار وکړي څو پاکه سي، طواف دي وکړي بیا دي ستنه سي.

مسئله: که حایضه د مکې له ودانیو څخه تر وتلو دمخه پاکه سوه پر واجب ده چې بېرته مکې ته ولاړه سي او طواف وداع وکړي. څوک د مکې له ودانیو باندې ووته بیا پاکه سوه نو طواف نه دی پر واجب. خو که د کوم عذر له امله بېرته مکې ته راغله طواف پر واجب دی.

بېله طواف وداع تر میقات تېرېدل

مسئله: که څوک له مکې څخه بېله طواف وداع رهي سو تر څو چې تر میقات نه وي تېر سوی پر واجب ده چې بېرته راوگرځي او طواف وکړي. په دې صورت کې احرام ته ضرورت نسته. خو که تر میقات ووتی بیا اختیار لري که دم وراستوي - دا ښه کار دي، ځکه چې په دې کې د بې وزلو لپاره ده - یا دي د عمرې احرام وټي، بېرته دي مکې ته ولاړ سي، لومړی دي عمره وکړي بیا دي طواف وداع وکړي. بیا دي خپل ځای ته رهي سي په دې ځنډېدو هیڅ دم یا صدقه نه واجبېږي خو بې سببه داسې اول بد کار دی. که تر میقات تېر سي او بیا د طواف وداع لپاره مکې ته بېرته راځي، نو احرام به هرو مرو ټری. بې احرامه مکې ته تگ منع دی. مسئله: څوک چې تنبیم یا نورو ته ځي هغو لږه طواف وداع نه دی ضرور.

جنایات، يعني د احرام او حرم ممنوعات او د هغو جزاوي

"جنایات" د جنایت جمع ده. جنایت په لغت کې قصور او خطا ته وايي. (په شریعت کې د هغه کار کولو ته وايي چې شرعي منع کړی وي).

جنایت په حج کې هر هغه فعل ته وايي چې په احرام یا حرم کې یې سره کول منع وي خو تر سره سي. (په کوم څه چې د دې قصور او گناه تلافی کېږي هغه ته "جزاء" وايي.

څنگه چې د جنایت مسایل مشکل او نازک دي، نو د هغو په هکله په ځه اړینو خبرو پوهېدل لازمي او گټور دي. له دې امله باید څرگندي سي.

محرّم چې په قصد او بېله عذر څه جنایت تر سره کړي نو جزا او گناه پر لازميږي او که بېله قصده په خطا او نابوهي جنایت وکړي یوازې به جزا گالي خو توبه په دواړو صورتونو کې ورته لازمه ده. جزا صرف د دې دنیا ده او د جنایت له امله یې حج ته هم "مبرور" نه سي وبل کېدلای. نو ښايي چې د حج د چارو په تر سره کولو کې ډېر احتیاط وکړي او خپل هر عمل ته مو پام وي. که څه تېروتنه درځه وسي پټوي یې مه، بلکې دې کتاب یا کوم جید عالم ته په مراجعه او پوښتنه سره یې د تدارک او جبري په لټه کې سي او توبه پر وکارې.

د جنایاتو د جزا د ځینو اصطلاحاتو څرگندونه

کفارہ: (دا یو عام لفظ دی د صدقې لپاره هم کارول کېږي او د دم لپاره هم. که کوم جنایت گرده ورځ تر سره سي، نو دغه مهال چې د "کفارې" نوم اخیستل کېږي موخه او مطلب ځني دم وي. که د داسې جنایت لپاره چې تریوې ورځي کم وي د "کفارې" لفظ استعمال سوی وي، نو په دې صورت کې "صدقه" ځني مراد وي. معین الحجاج ۳۴۵ / ۲ مخ د زبدة المناسک په حواله.)

دم: (لفظي معنایې وینه ده). د احرام په حال کې چې د ځینو منع سوو افعالو د تر سره کولو له امله پر محرم د پسه یا نورو ذبیح (حلالېده)

پښتو معلم الحجاج ۲۳۷

لازمېږي. دغه ته دم وايي. د قران او تمتع حجونو د شکرانې له امله قربانۍ له هم "دم شکر" وايي. کله چې د کوم جنایت د سزا په هکله کوم ځای د "دم" لفظ راسي نو یو وزی یا یو مړی څاروی (بزه یا وزگړی، مېړ یا پسه ځني مراد وي؛ نر یا ماده، خصي او نا خصي یې فرق نه کوي) د غوايي، گامیني او اوښ اوومه برخه هم د دغو څارویو ځای نیسي. البته د جنایت په دم کې ټول هغه شرایط لازم دي چې په اختري کې لازم دي. هدی: پخوا حاجیانو د قران او تمتع حجونو د قربانۍ څاروي د خپلو ځانو سره حرم ته بېول چې د غو څارویو ته به یې "هدی" وبل. خو اوس د افغانستان او پاکستان او نور زیات حاجیان د ځانو سره هدی له بیا یې، بلکې په مناکي پسه رانيسي او حلالوي یې.

بدنه: د امام ابو حنیفه رحمته الله علیه په نزد اوښ یا غوايي او گامیني ته وايي او د امام شافعي رحمته الله علیه په نزد صرف اوښ ته وايي. بشپړ اوښ یا غویي صرف دوه څابه واجبیږي: یو چې په جنبوالي یا په حیض یا په نفاس کې طواف زیارت وکړي. دوهم چې پر عرفات باندي تر درېدو وروسته او تر سر خړېلو دمخه د مېرمني سره یو ځای سي.

اوښ به د پوره پنځو کالو، غوا، گامېښه به دپوره دوو کالو، پسه به د پوره یوه کال وي. البته که د شپږو میاشتو مړی پسه دونه غټ او چاغ وو چې د یو کلني پسه سره یې فرق نه کېدی هم صحت لري.

صدقه: کوم ځای چې د "صدقې" نوم د کړسي نو نیمه پیمانته [نصف ساع] غنم یا یې اوږه یا پوره پیمانته اړیسي یا یې اوږه یا خرما یا کشمش ځني مراد وي. (ځیني ځایونه وبل سوي وي "څه صدقه ورکړی" له دې څخه یو مټ غله یا یې بیه مراد ده. البته که د صدقې مقدار ټاکل سوی وي، هماغه

۲۳۸.....پښتو معلم الحجاج

مقدار ځني مراد دی، بیه ورکول یې هم جایز، بلکې افضل باله سي.
پیمانې (کوم ځای چې پیمانې ذکر سي مراد ځني "شرعي صاع" ده. یوه پیمانې یا صاع تقریبا درې نیم کبلو (په دقیقه توګه درې کبلو او درې سوه درې دېرش ګرامه) ده.

د احرام جنایات اته دي:

۱. خوشبويي استعمالول.
 ۲. ګندېلي جامې اغوستل.
 ۳. سر او مخ پټول.
 ۴. ورېښتان لیري کول او له بدن څخه شپږه لیري کول یا یې وژل.
 ۵. نوکان پرې کول.
 ۶. جماع کول.
 ۷. د حج له واجباتو یو واجب پرېښوول.
 ۸. د وچي د څاروي ښکار کول.
- د حرم جنایتونه دوه دي:
۱. د حرم څاروي ته تکلیف ورکول یا یې ښکار کول.
 ۲. د حرم ونه یا وابڼه پرېکول.

د دې ټولو شیانو ترتیب به د هغو د جزاوو سره بیان سي ان شاء الله.
عمومي قاعدې:

لومړی ښايي هغه څو قاعدې چې علماوو را ایستلي دي زده سي
د جنایاتو په بیان کې له هغو څخه ډېره ګټه تر لاسه کېږي. ان ښه داده
چې ګردسره یې په یاد کړئ.

۲۳۹.....پښتو معلم الحجاج

لومړۍ قاعده:

د جنایت جزاوي په دې توګه ټاکل سوي دي:

(الف) که منع سوی فعل بېله عذر په بشپړه توګه تر سره سوی وي جزا
یې هرو مرو دم دی.

(ب) که منع سوی فعل بېله عذر په ناقصه توګه تر سره سوی وي نو
جزایې هرو مرو صدقه ده.

(ج) که منع سوی فعل د عذر له امله په بشپړه توګه تر سره سوی وي نو
جزایې په اختیاري توګه دم یا روژې یا صدقه ده. یعنې تر سره کوونکی
یې اختیار لري چې دم یا صدقه ورکوي او که روژې نیسي.

(د) که منع سوی فعل د عذر له امله په ناقصه توګه تر سره سوی وي نو
جزایې په اختیاري توګه روژې یا صدقه ده. یعنې تر سره کوونکی یې
اختیار لري چې صدقه ورکوي او که روژې نیسي.

دوهمه قاعده: د حرم او د وچي د څاروي د ښکار د جنایتونو په جزا
کې که د جزا بیه دم د بیې په اندازه وه نو جنایت کوونکی اختیار لري
چې د هغه په بیه څاروی حلالوي که د هغه بیه صدقه کوي یا یې پر ځای
روژې نیسي.

درېیمه قاعده: د احرام په جنایت کې پر قارن باندي د عمرې تر ادا کولو
دمخه دوې جزاوي واجبيږي. ځکه چې ده دوه احرامونه تړلي دي. خو
پر مفرد یوه جزا واجب ده. البته که قارن له میقات څخه بېله احرامه تېر
سو نو پر ده هم صرف یو دم واجب دی.

څلورمه قاعده: د احرام ممنوعات که څه هم د عذر له امله تر سره کړي
بیا هم جزا پر واجبيږي.

۲۴۰.....پښتو معلم الحجاج

پنځمه قاعده : د حج واجبات که بېله عذر په پاته سي جزا پر واجب ده خو که د عذر له امله پاته سي جزا نه پر واجبېږي.

د جزا د واجبېدو شرطونه

د جزا د وجوب لپاره اسلام، عقل او بلوغ شرط دي. نو پر کافر، نابالغه او لېوني باندې جزا نه واجبېږي او نه يې پر ولي واجبېږي. البته که تر احرام وروسته لېونی سو او بيا پر هونې راغی که څه هم پس له څو کالو وي د احرام د ممنوعاتو جزا پر واجبېږي.

مسئله: د جنایاتو او کفارو جزا سمدستي نه ده واجب، خو که دغسې کومه جزا درباندي اوښتې وي کوشن وکړی چي هر څه ژر يې ادا کړی. ژر ادا کول يې افضل کار دی. په ژوند باور نسته. په تېره که د چا د عمر وروستی، شېبې وي او غالب گومان يې دا وي چي مرم بيا يې ژر ادا کول واجب دي. خنډول يې گناه ده. خو که مو په ژوندوني ادا نه کړای سوه د ادا کولو په هکله يې وصيت واجب دی. که يې وارث بېله وصيته د احسان له مخي ادا کړي ادا کيږي البته وارث د مړي د جزا د ادا کولو لپاره روژه نه سي نيولای.

يادونه : (د جنایت له امله چي کوم دم واجبېږي هغه بايد د حرم په پولو کي ذبح سي، خو د صدقې د ادايني لپاره د حرم حدود شرط نه دي بل دا چي د جنایت د دم غوښي تاسي نه سی خوړلای. که مسکینان نه وه بيا يې ذبح کړی پرې يې ږدی. البته که تاسي دونه يې وزلي ياست چي زکات در باندي خيژي بيا يې خوړل در ته جايز دي).

مسئله : د دم ذبح کول شرط دي. که يې ژوندی صدقه کړ نه دی روا خو که يې مسکين ته د ذبحي په نيت ورکړ او مسکين يې د حالولو وکیل کړ

پښتو معلم الحجاج..... ۲۴۱

يا جواز لري.

مسئله: د دم د ادا کېدو لپاره د فقيرانو شمېر نه دی شرط که يې ټولي غوښي يوه مسکين ته په يوه وار ورکړې هم روا دي. دغه راز د دغو غوښو ورکول هر فقير ته روا دي، د حرم وي که د بل ځای. همداشان په حرم کي د دم د غوښو خيراتول هم هيڅ شرط نه دي که يې دم په حرم کي ذبح کړ بيا يې غوښي له حرمه دباندې فقيرانو ته خيرات کړې روا دي. صرف ذبح په حرم کي شرط ده البته په حرم کي يې فقيرانو ته ورکول افضل کار دی. خو که د بل ځای مسکينان د حرم تر فقيرانو ډېر اړ وه بيا يې هغو ته ورکول غوره دي.

مسئله: جنایت که په قصد وي يا په هېره يا په خطا، په مسئله خبر وي، که ناخبره، په خپله خوښه يې وکړي يا د چا په زور، بيده وي که وين، نشه وي که يې سده، موږ وي که يې وزلی، په خپله يې وکړي يا د بل په ويلو، معذور وي يا غير معذور په هر صورت جزا پر واجب ده.

مسئله: په قصد جنایت کول سخته گناه ده. په جزا ور کولو يې گناه نه معافېږي. گناه يې په توبه معافېږي او د جنایت په تر سره کولو سره د مېرور حج ثواب نه ورکول کيږي.

خرگندوني :

(الف)

۱. که د عذر له امله کوم جنایت در څخه تر سره سو او دم پر لازم وو بيا ستاسي خوښه ده چي دم ورکوئ که درې پيماني غنم شېرو تنو مسکينانو ته وېشي يا درې روژې نيسي که څه هم شتمن ياست. البته روژې هله نيولای سی چي جنایت په کالو، خوشبوني، سرخړيلو او

پښتو معلم الحجاج

نوکانو پرېکولو اړه ولري. د ښکار په جنایت کې روژې نه سې نیولای.
۲. که د عذر له امله کوم داسې جنایت در څخه تر سره سو چې صدقه پر لازمه وه بیا اختیار لری چې صدقه ورکوی که روژې نیسی.
۳. که بېله عذره کوم داسې جنایت در څخه تر سره سو چې دم یا صدقه پر واجب وه بیا به هماغه هر ورو ورو وکوی.
(ب) په کوم مورد کې چې په ځانگړې توگه دم ټاکل سوی وي بیا د دم په بدل کې روژې او بل څه نسته.
شرعي عذرونه:

۱. ډول ډول تبي.
 ۲. سخته ساره یا تودوبنه.
 ۳. د دانې یا وسلې له امله ټپ.
 ۴. د ټول یا نیم سر درد.
 ۵. په سر کې ډېرې شپږې پیدا کېدل.
 ۶. ویني کښل (حجامت).
 ۷. د ناروغۍ یا یخ له امله د مېني په هکله غالب گومان.
 ۸. د جگړې لپاره درسته تړل.
- (ج) د جنایت د تر سره کېدو دمخه دم ذبح کول یا یې بیه ورکول نه دي روا، د دم حلالول تر جنایت وروسته شرط باله سي.
- د جزا پر ځای د روژو نیولو شرطونه
- که مو جزا په روژو ادا کول نویې د جواز څلور شرطونه دا دي:
۱. د روژې په شپه نیت کول. نوکه مو تر سپېدې چاود وروسته نیت وکړ دغه روژه د جزا لپاره نه ده کافي.

پښتو معلم الحجاج

۱. په دغو روژو کې د کفارې ټاکل. که مو یوازي د روژې یا د نقلي یا بلي واجب روژې نیت وکړ کفار نه ادا کېږي.
۲. د روژې د میاشتي، کوچني اختر او ایام تشریق پرته په بل وخت کې د دغو روژو نیول. که مو په دغو ورځو کې د کفارې روژې ونیولې بیا یې نیول واجب دي.
مسئله: دا ضرور نه ده چې د جزا روژې به پرله پسې نیسی. خو پرله پسې نیول یې ښه دي. دغه راز دا هم نه ده شرط چې دغه روژې به په حرم یا احرام کې نیسی.

خوشبويي استعمالول

هر هغه شی چې ښه بوی یې ځي، د خوشبويي په توگه استعمالیږي یا خوشبويي ځني جوړوي او د عقل څښتنان یې خوشبويي گڼي، نو دا خوشبويي ده. لکه مشک، کافور، عنبر، صندل، گلاب، زعفران، تکرخي، لوتک، بنفشه، چنبیلی، نرگس، د کنخلوتیل، د زیتونو تیل، خطمي، عود، اسپنس (د ډول ډول موادو ارغونه) او نور عطرونه او خوشبویه شيان.

د خوشبويي وهلو څخه مطلب دادی چې په بدن یا جامه ونښلي، خو که چا خوشبويي بوی کړه د کراهيته سره جواز لري. که یې خوشبويي ته لاس وروړ او په بدن یې څه خوشبويي ونه نښته او مازي یې بدن خوشبویه سو نو دا کار مکروه دی خو کفار نه پر لازمېږي.

مسئله: د گل او د خوشبويي لرونکي مېوې په بوبولو هیڅ جزا نه (اجبېږي، خوبوبول یې مکروه دي).

مسئله: خوشبويي که په قصد ووهي که په هېره، په زور وي که په شونه، په هر صورت جزا پر واجب ده.

مسئله: په بدن، پورني، بستر او نورو ټولو جامو خوشبويي وهل منع ده د سر په ورېښتانو خوشبويه خضاب (رنگ) وهل يا تېل وهل يا په خوشبوي شي بدن يا ورېښتان پرېول يا غوړول هم منع دي.

مسئله: د احرام په حال کې د خوشبوي استعمال نارينه او ښځي دواړو ته ناروا دي.

مسئله: که عاقل بالغ مُحَرَّم خپل د بدن يو لوی غړی، لکه سر، پندې، مخ، ږېره، ورون، لاس، ورغوی او داسې نور خوشبويه کړ يا يې تر يو غړي زيات خوشبويه کړل دم پر واجب دی. که يې څه هم تر وهلم وروسته سمدستي ليري کړي يا يې پرېمنځي. خو که يې بشپړ غړی نه کړ خوشبويه، بلکې د خپل غړي پر لږ يا زياتره برخه يې ووهل يا يې د بدن کوچنی غړی، لکه غوږ، ږه، سترگي، گوته، برېت او داسې نور خوشبويه کړ بيا صدقه پر واجب ده.

مسئله: د بدن د غړي والی او کوچنيوالي هله اعتبار لري چې خوشبويي لږ وي. خو که خوشبويي ډېره وي بيا که يې د لوی غړي پر برخه ووهله يا يې پر کوچني غړي وموښل دم پر واجب دی. د خوشبويي لږ او ډېر په عرف اړه لري. کومې ته چې عرف لږ ويل، هغه لږ ده او چې ډېره يې ورته ويل هغه ډېره ده. خو که عرف نه وو بيا چې يې ليدونکی يا پخپله وهونکی ډېره بولي ډېره ده او که يې لږ بولي، لږ ده.

مسئله: که چا د احرام تر نيت دمخه خوشبويي ووهل بيا پر کوم بل غړي ولگېده هيڅ جزا نه ده واجب او بويول يې هم نه دي مکروه.

مسئله: که يو ځای کښېستی او پر ټول بدن يې خوشبويي ووهل صرف پر دم واجب دی. خو که يې پر بېلو بېلو ځايونو ووهل د هر ځای لپاره بېل

د واجبېږي.

مسئله: که يې پر بدن باندې ځای ځای خوشبويي ووهل، نو که ټول ځايونه سره يو ځای کړي او د يوه لوی غړي سره برابر سي دم پر واجب دی. که نه صدقه به ورکوي.

مسئله: که ښځي پر ورغوي نگرېځي ووهلې دم پر واجبېږي.

مسئله: د عطريلوونکي پر دکان ناسته پروا نه کوي. خو که د خوشبويي بويولو په نيت وي مکروه ده.

مسئله: که يو مُحَرَّم په بل مُحَرَّم خوشبويي ووهي که يې څه هم ناوړه او حرام کار کړی دی، خو پر ده څه جزا نسته، بلکې جزا پر هغه مُحَرَّم ده چې خوشبويي يې په ځان ووهل سوې ده.

مسئله: که يې په دکان کې خوشبويي دودوله، مُحَرَّم ورننوتی جامو ته يې خوشبويي ورغله، خو پر جامو يې هيڅ خوشبويي ونه لگېدل نو هيڅ نه دي پر واجب.

مسئله: د هغې خوشبويي په خوړلو چې په خوړوگڼه وي پر مُحَرَّم څه نه لازميږي. خو نه خوړل يې ښه دي.

مسئله: که يې د چينلو په شيانو، لکه چای، قهوه او نورو کې خوشبويي واچول، که يې خوشبويي ډېره وه دم پر واجب دی. خو که لږ وه بيا صدقه پر لازمه ده. خو که يې په پلاوو پلاوو دغسې شيان وچيستل بيا هم دم پر لازم دی. که د چينلو په شيانو کې خوشبويي واچوي او پاڅه يې کړي بيا هم جزا پرې لازميږي.

مسئله: په خالص (بې بويه) صابون استعمالولو هيڅ نه واجبېږي. خو مُحَرَّم لږه خبرې ليري کول مکروه دي.

مسئله: په پاتو کي د لونگو او لوی هبل خورک مکروه دی، خو جزا نه لري
مسئله: د هغو رنجو استعمالول چي خوشبويه نه وي جايز دي. خو که يې
خوشبويه رانجه په سترگو ووهل صدقه به ورکوي. اما که يې تر دوه وار
زبات ووهل بيا دم پر لازمېږي.

مسئله: که يې په ډېره يا پر ورغوي تکريخي ووهلې صدقه پر واجب ده.

مسئله: که يې د سر د درد له امله خضاب ووهل جزا پر لازم ده.

گنډلي جامې اغوستل

که نارينه گنډلي جامې (زياتي وې که کمي) يوه ورځ يا شپه
(دوولس ساعته) يا تر دې زياتي (خو ورځي) واغوستي يو دم پر لازم
دی. خو که يې يو ساعت واغوستي نيمه پيمانه صدقه به ورکوي که يې تر
ساعت لږ واغوستي يو مټ غنم به ورکوي.

مسئله: که يې د تبې له امله جامه واغوسته بيا يې تبه پرې سوه جامه يې
ونه کښه بيا بله تبه يا بله ناروغي ور پېښه سوه دوهمه کفاره لازمه ده
هره ناروغي بېل سبب شمېرل کېږي او د هري يوې لپاره چي جامه
استعمال سي د هغې لپاره بېله کفاره واجبيږي.

مسئله: که يې داسي خېلې، موزې يا بوتونه په پښو کړل چي د پښې
د منځ بندې په پټ وو نو په پوره ورځ يا شپه (په دوولسو ساعتو يا زياتو)
کي دم دی او په لږ کي صدقه ده.

سر او مخ پټول

مسئله: که نارينه د احرام په حال کي ټول مخ يا سر يا دمخ يا د سر څلورمه
په داسي شي پټ کړي چي د عادت له مخي پټېده په کېږي، لکه لنگوټه،
خولۍ يا بله گنډلې يا نه گنډلې جامه، په بېدو وي يا په وينه، په قصد وي

يا په هېره، په رضا وي يا په زور، په خپله يې پټ کړي يا يې بل ور پټ
کړي، په عذر وي يا يې عذره په هر صورت جزا پر واجبيږي

مسئله: که نارينه يوه شپه يا ورځ يا زبات ټول سر يا مخ يا د هغو څلورمه په
کاليو پټ کړ يا بشي دغونه وخت صرف مخ پټ کړ يو دم واجب دی. خو
که يې تر څلورمي لږ يايې تر يوه ورځ يا شپه لږ پټ کړ صدقه پر لازمه ده.

يادونه: (د بشي د مخ پټولو په هکله د احنافو مذهب دادی چي که بشي
د احرام په حال کي پر مخ باندې داسي يو ټوکر وڅروي چي له مخ څخه يې
ليري وي او نه ځني نښلي جواز لري بلکي مندوب يا واجب باله سي. نو په دې
صورت کي نه دم لازمېږي نه صدقه. خو که دغه ټوکر د ضرورت په وخت کي پر
مخ د را کښولو په حال کي يا د دې يې اختياره د لږ کړي لپاره د دې له مخه
ونښتي او سمدستي يې ايسته کړي يو څه ډوډۍ دي صدقه درکړي. هو! دا
ټوکر به هغه وخت په دغه ډول پر مخ څروي چي د نامحرموسره مخامخ سي.
خو که نامحرم نه وي له مخه به يې پورته کوي. البته د بوغري اغوستل ورته
مکروه دي. ځکه چي هغه په مخ نښلي. نو که يې بوغره يوه ورځ يا يوه شپه
واغوستل يا يې دغونه مهال مخ بېله کوم حائل پټ کړ دم پر اوږي. او تر دې په
لږ وخت کي صدقه ده. ارشاد الساري ۲۰۷ مخ، هداية السالك ۲/ ۵۸۱ مخ او
احکام و مناسک حج و عمره ۱۲۴ مخ).

مسئله: که مَحْرَم بېده وو بل چا سر ور پټ کړ، يا يې جامه ورواغوسته که
يې عذره وو پر مَحْرَم باندې دم حتمي دی. خو که د عذره له امله وو بيا
اختياري دی.

ورېښتان خړل او لنډول

مسئله: (د احرام په حال) د ورېښتانو خړل، کښل، شکول، د ورېښتانو په
له منځه وړونکو موادو پاکول، سوځل ټول په جزا کي يو شان دي.

مسئله: که مو د احرام په حال کې خپل ورېښتان پخپله وخريل، بل در وخريل، ستاسې په خوښه وه يا چا په زور در وخريل، په قصد وه يا په هېره په ټولو صورتونو کې جزا واجبېږي.

مسئله: که مو د سر يا د ډېرې څلورمه يا زيات ورېښتان وخريل دم پر واجب دی، خو په لږ کې صدقه ده.

مسئله: که ښځې تر احرام خلاصولو دمخه د خپل سر د څلورمې برخې يا زياتې برخې له ورېښتانو څخه د يوې گوټې په اندازه پرېکړه دم پر واجب دی، خو تر څلورمې برخې په لږو کې صدقه ده.

مسئله: که مو ټول څټ يا يو بشپړ تخرگ يا سپوڅسه له ورېښتانو پاکه کړه دم درباندي واجب دی، خو تر دې په لږ کې صدقه ده (د دواړو تخرگونو د ورېښتانو پر پاکولو دوه دمه واجبېږي).

مسئله: که مو دواړه برېتونه (لږ يا ټوله وخريل يا مو) ووهل صدقه پر لازم ده. (د مذهب صحيح خبره همدغه ده. غنية الناسک ۲۵۷ مخ).

مسئله: که د پک پر سر د څلورمې برخې په اندازه ورېښتان وه او ويې وخريل دم پر واجب دی. خو که لږ وه صدقه به ورکوي.

مسئله: که مو ډوډۍ پخول څه ورېښتان مو وسوځل صدقه ورکړي. خو که مو ورېښتان د ناروغۍ له امله توی سوه يا بیده واست ورېښتان مو وسول هېڅ نه پر لازمېږي.

مسئله: که مو د اوداسه په وخت کې يا په بل سبب د سر يا ډېرې درې ورېښتان ولوېده يو مټ غنم ورکړي. خو که مو تر درو ورېښتانو زيات وکښل يا وختل نيمه پيمانه غنم به صدقه ورکوي.

مسئله: که يوه محرم د بل محرم د سر څلورمه وخريل نو پر خړلي صدقه

ده او پر خړيوټکي دم دی.

مسئله: که محرم د حلال سر و خرايه پر حلال هېڅ نسته، محرم دي لږ څه صدقه ورکړي. خو که حلال د محرم سر و خرايه نو پر محرم دم واجبېږي. او حلال به کامله صدقه يعنې نيمه پيمانه غنم ورکوي.

مسئله: له سترگو څخه د جرمو د ورېښتانو په کښلو کې هېڅ نه لازمېږي.

مسئله: که محرم د بل محرم يا حلال برېتونه و خړيل يا يې واخيستل يا يې نوکان ور پرې کړه هر څه چې يې زړه غواړي خيرات دې کړي، که څه هم يوه گوله ډوډۍ وي.

نوکان پرې کول

مسئله: که مو د يوه لاس يا يوې پښې يا دوو لاسونو يا دوو پښو نوکان په يوه وخت کې پرې کړل يو دم لازمېږي او که مو جلا جلا د څلورو غړو نوکان په څلورو وختونو کې پرې کړل بيا څلور دمه پر لازم دي. دغه راز که مو په يوه وخت کې د يوه لاس نوکان پرې کړل او بل مهال مو د بل لاس نوکان پرې کړل دوه دمه لازم دي.

مسئله: (۱) که مو تر پنځو نوکانو لږ پرې کړل (۲) يا مو پنځه نوکان بېل

بېل پرې کړل؛ مثلاً دوه د يوه لاس، درې د بل لاس (۳) يا مو شپاړس

نوکان په جلا جلا توگه له هر غړي څخه څلور څلور پرې کړل، په دې

درو سرو صورتونو کې د هر نوک په بدل کې پوره صدقه (نيمه پيمانه)

غنم واجب ده. خو که د ټولو نوکانو صدقه د دم د بيبي سره برابره وه بيا

څه کمه کړي. خو د دم ترببي لږسي او د لږو او ډېرو حکم يوه نه سي.

مسئله: که د محرم نوک د ده يې اختباره مات سو او دی ورسره په

تکليف سو نو د دغه نوک پرې کولو هېڅ نه واجبېږي.

پښتو معلم الحجاج

مسئله: که چا د خپل لاس نوکان او گوتې پرې کړې نه دم پر واجیږي نه صدقه.

د ښځې سره نژدېکت (جماع) اوداسي نور

مسئله: که یې د چا د مخ یا شا لخوا پرته په بل ځای پورې خپل شرمځی ونښلاوه یا یې په شهوت ښځه یا هلکک مچ کړ یا یې په غېږ کې ونیو یا یې لاس ور واچاوه یا یې شرمځی په شرمځي ور ونښلاوه که انزال سي که نه سي انزال دم پر اوږي، خو حج یې نه دی فاسد.

مسئله: که یې ښځې ته په شهوت وکتل یا یې په زړه کې ور وگرځېدل او انزال سو، یا په خوب کې شیطان خطا ایستی هیڅ نه دي پر لازم. خو غسل به کوي. مسئله: که یې مټ وواهه یا یې د څاروي سره جماع وکړه یا یې مړه ښځه وطي کړه یا یې د داسي کوچنۍ نجلۍ سره جماع وکړه چې د شهوت وړ نه وه نو که انزال سو دم پر واجب دی. که نه هیڅ نه واجیږي. که څه هم په ځینو صورتونو کې گنهگار دی. خو څنگه چې یې جنایت نه دی بشپړ نو حج یې نه دی فاسد.

مسئله: که یې د انسان سره د مخ یا د شا لخوا جماع وکړه او د تناسل آله یې ننوتل، بیده وو یا وین، په خوښي وو یا په زور، په عذر وو یا یې عذره، په قصد وو یا په هېره انزال سو یا نه سو، که یې دا کارونه پر عرفات باندې تر درېدو دمخه وکړه حج یې فاسد او دم پر واجب دی. که تر او ښځه دواړه مخرم وه پر دواړو یو دم واجب دی. د حج نور افعال دي د صحیح حج غوندې ادا کړي او د احرام له ممنوعاتو دي ځان وساتي. که یې جنایت وکړ د هغه کفار به ورکوي. البته په راتلونکي کال کې د حج قضا پر واجب ده. که څه هم دا حج نفلي باله سي خو تر څو یې د دغه فاسد حج افعال نه وي تر سره کړي له احرامه نه سي وتلای. په راتلونکي کال کې یې له ښځې

پښتو معلم الحجاج ۲۵۱

څخه بېل حج ته تلل هیڅ نه دي واجب. خو که بېرېدل چې بیا به په جماع مبتلا سو نو د احرام له مهاله یې بېلېدل مستحب دي.

مسئله: که یې پر عرفات باندې تر درېدو وروسته او تر سر خړیلو او تر طواف زیارت دمخه جماع وکړه حج یې نه دی فاسد. خو بدنه یعنی یو (سالم) اوښ یا (سالم) غویۍ به ذبح کوي. پسه نه دی کافي.

مسئله: که یې تر خړیلو وروسته، تر طواف زیارت دمخه یا تر طواف زیارت وروسته، تر سر خړیلو دمخه جماع وکړه یا پسه واجب دی حج یې نه دی فاسد. مسئله: که تر سر خړیلو او طواف زیارت کولو وروسته جماع وکړي هیڅ نه دي پر واجب.

مسئله: که یې تر سر خړیلو او تر طواف کولو دمخه جماع وکړه بیا یې دوهم وار جماع وکړه، خو د حلالیدو په نیت له احرامه نه وو وتلی، نو که یې دوهمه جماع په هغه لومړي وخت کې وه یوه بدنه واجب ده. خو که یې په بېلو بېلو وختونو کې جماع وکړه نو د لومړۍ جماع یوه بدنه او د دوهمې لپاره یو پسه واجب دی. خو که یې دوهمه جماع له احرامه د وتلو په نیت وه بیا صرف یوه بدنه واجب ده. که یې څه هم په بېلو بېلو وختونو کې جماع کړې وي.

مسئله: که قارن د عمرې تر طواف او د عرفې تر وقوف وروسته جماع وکړه حج او عمره یې دواړه فاسد دي. د قران دم ساقط سو. د حج او عمرې قضا او د عمرې او حج د فاسدېدو له امله دوه دمه پر لازم دي په دې صورت کې به هم د وجوب له مخې د حج او عمرې افعال بشپړوي. مسئله: که قارن د عمرې تر طواف او د عرفې تر وقوف وروسته او تر سر خړیلو او طواف زیارت دمخه جماع وکړه نو حج او عمره یې نه دي

فاسد، خو يوه بدنه او يو پسه واجب دي او د قرآن دم به هم ورکوي.
مسئله: که قارن پر عرفات باندې تر د رېډو د مخه او د عمرې تر ټول يا زياتره طواف وروسته جماع وکړه، يوازې حج فاسد دی، عمره صحيح ده د حج قضا او دوه پسونه حلالول واجب دي. يو د حج د فاسدېدو له امله او بل د عمرې په احرام کې د جماع له امله. خو د قرآن دم بې ساقط سو. که يې سر و خرايه او تر ټول يا زياتره طواف زيارت دمخه بې جماع وکړه بيا دوه پسونه واجب دی. ځينې وايي د حج لپاره بدنه واجب ده او د عمرې لپاره هيڅ نسته. شيخ ابن همام دابنه بللې ده. خو که يې سر ته وو خړېلی د طواف زيارت څلور شوطه يې وکړه بيا يې تر سر خړېلو دمخه جماع وکړه دوه پسونه واجب دي.

مسئله: که لېوني يا لويښت ته نژدې هلک جماع وکړه حج او عمره يې فاسد دي، خو پر دوی قضا او جزا نه ده واجب او د حج د افعالو پوره کول هم نه دي پر لازم. خو د استحباب له مخې دي د دغو افعالو په ادا کولو وگومارل سي.

مسئله: په جماع کې د نر او ښځې حکم يو دی.

مسئله: که د مفرد حج فاسد سو صرف د حج قضا پر لازمه ده، د عمرې قضايي نسته.

د حج له واجباتو څخه يو شی پرېښوول

بې اودسه طواف کول:

مسئله: که يې ټول يا زياتره طواف زيارت بې اودسه وکړ دم به ورکوي خو که يې طواف قدوم يا طواف وداع يا نفلي طواف بې اودسه وکړ د هر شوط لپاره به نيمه پيمانه غنم صدقه ورکوي. البته که د ټولو

شوطنو صدقه د دم سره برابره سوه بيا دې لږ کمه کړي. که يې په دې ټولو صورتونو کې اودس وکړ او طواف يې را وگرځاوه بيا کفارہ او دم ځنې ساقطېږي.

مسئله: که يې فرضي يا واجب يا نفلي طواف په داسې حال کې کړی وو چې پر بدن يا جامه يې ناپاکي نښتې وه هيڅ نه دي پر واجب، خو طواف مکروه دی.

په جنابت، مياشتني عادت يا څلوېښتي کې طواف کول:

مسئله: که يې ټول يا زياتره طواف زيارت په جنابت يا په مياشتني عادت (حيض) يا په څلوېښتي (نفاس) کې وکړ د بُدنې يعنې د سالم اوبې يا غوايي حلالول پر واجب دي. خو که يې تر نيمې لږ طواف زيارت په دغه توگه وکړ قرباني به ورکوي. که يې طواف قدوم يا طواف وداع يا نفلي طواف په دې ډول وکړ هم يو پسه پر واجب دی. البته که يې په دې ټولو صورتونو کې ځان پاک کړ او طواف يې راوگرځاوه کفارہ ځنې ساقطېږي.

مسئله: کوم طواف چې يې په جنابت يا حيض يا نفاس کې کړی وي د هغه راگرځول واجب دی او که يې بې اودسه کړی وي د هغه راگرځول مستحب دی.

مسئله: که يې سعی تر لومړي طواف وروسته کړې وي، نو سعی دي نه راگرځوي. ځکه چې لومړی طواف معتبر دی. يوازې د نقصان له امله راوگرځول سو او د راگرځول سوی (دوهم) طواف صرف د نقصان د تلافی لپاره دی.

مسئله: که يې طواف زيارت په جنابت وکړ، خو د اختر په ورځو کې (د ذوالحجې له لسمې څخه تر دوولسمې پورې) يې طواف وداع په

۲۵۴.....بیتومعلم الحجاج

پاکي وکړ نو دا طواف زیارت بلل کیږي او د طواف وداع د پرېښوولو له امله دم پر لاس کیږي. البته که یې یا بل طواف وکړ نو دا طواف وداع گڼل کیږي او دم ځنې ساقطیږي. که یې طواف وداع د اختر تر شپو وروسته وکړ یا هم دا طواف زیارت دی. خو دوه دمه پر واجب دي؛ یو د طواف زیارت د څنډېدو له امله. بل د طواف وداع د پرېښوولو له امله. هو! که یې پس له دې بل طواف وکړ نو طواف وداع یې وسو، د طواف وداع دم ځنې ساقط سو، یو د طواف زیارت د څنډېدو دم پر لازم دی.

مسئله: که یې د اختر په ورځو کې طواف زیارت یې اودسه وکړ خو په همدغو د اختر په ورځو کې یې طواف وداع په اودس وکړ دا طواف زیارت گرځي. او که یې د اختر تر ورځو وروسته وکړ یا د طواف زیارت ځای نه نیسي، بلکې دم پر واجب دی.

د عمرې طواف په جنابت او داسې نورو کې کول:

مسئله: که د عمرې طواف کرده یا یو شوط لا په حیض یا په نفاس کې یا په جنابت یا په یې اودسې وښی دم پر واجب دی.

مسئله: د عمرې په طواف کې بدنه او صدقه نسته او د یې اودسې او جنابت او د لږ او ډېر احکام یې سره یو شی دي.

مسئله: د عمرې د هیڅ واجب په پرېښوولو بدنه او صدقه نه واجبېږي، بلکې یوازې دم یعنې یو پسه یا د اوبې یا غوایي اوومه برخه واجبېږي. خو د عمرې په احرام کې د احرام د ممنوعاتو له تر سره کولو څخه د حج د احرام غوندي صدقه واجبېږي.

د طواف زیارت او نورو شوطونه پرېښوول:

مسئله: که یې د طواف زیارت یو، دوه یا درې شوطه پرېښوول دم پر

۲۵۵.....بیتومعلم الحجاج

واجب دی. خو که یې طواف وداع د اختر په ورځو کې وکړ یا طواف زیارت په پوره کېږي او دم ځنې ساقطیږي. د طواف وداع د نیمگړتیا د بشپړولو لپاره د هر شوط په بدل کې پوره صدقه یعنې نیمه پیمانې ورکول ضروري دي. که یې د اختر تر ورځو وروسته طواف وداع وکړ یا هم طواف زیارت په پوره کېږي. خو د اختر تر ورځو د فرضي طواف ا طواف زیارت د شوطونو د څنډولو لپاره به د هر شوط په بدل کې پوره صدقه ورکوي، او د طواف وداع د نیمگړتیا د پوره کولو لپاره به هم د هر شوط په بدل کې بله صدقه ورکوي.

مسئله: که یې د طواف زیارت ټول یا څلور شوطونه پرېښوول، تر څو یې له سره دغه طواف په بشپړه توګه نه وي کړی د مېرمنې په هکله د ټول عمر لپاره په احرام کې گڼل کیږي. هره پلا چې د مېرمنې سره جماع کوي دم پر لازمېږي. مېرمن پر حرامه ده. په دغه احرام کې بېرته طواف کول پر واجب دي. په بدنه ورکولو یې غاړه نه وزي، بلکه هر ورو به طواف زیارت کوي.

مسئله: که یې د طواف قدوم یا طواف وداع یو، دوه یا درې شوطونه پرېښوول د هر شوط په بدل کې به پوره صدقه ورکوي. خو که یې څلور یا زیات پرېښوول یا دم پر واجب دی. البته د طواف قدوم پر ګردسره پرېښوولو بیا هیڅ نسته خو پرېښوول یې مکروه او بدکار دی.

بښکار

پر مُحَرَّم باندي د څارویو بښکار هم حرام وی، په دې حراموالي کې دوه شیان شرط دي:

لومړی: د څاروي وحشي والی.

دوهم: د څاروي په وچه کې اوسېدل.

پر دې بنسټ د کورني (اهلي) څاروي وژل او د هغه څاروي چي په سمندر کي اوسي ښکارول مُحَرَّم ته روا دي.

مسئله: هغه څاروی چي له اصله وحشي وي، خو د مهالونو په تېرېدو اهلي سوی وی، وحشي گڼل کېږي. او هغه څاروی چي له اصله اهلي وي، خو اوس وحشي سوی وي، اهلي گڼل کېږي.

د حرم ونه يا وابنه پرې کول

د حرم د هغو ونو او وښو پرې کول چي په خپله راشنه سوي وي مُحَرَّم او غير مُحَرَّم ته حرام دي او جنايت گڼل کېږي. که چا يوڅه ځني پرې کړه يا يې مات کړه بايد د هغو د بيې په اندازه يې وژلو ته خيرات ورکړي.

مسئله: که يې خېمه درول يا يې تنور کيندي يا يې څه نور جوړول يا يې د سپرلی يا په پښو لرگی يا وابنه مات سو هيڅ نه پر لازمېږي.

له حج څخه اېسار بدل (احصار)

د احصار معنا ايسارول او ټالول دي. په شرع کي د دښمن يا ناروغۍ يا داسي نورو له امله د حج يا د عمرې تر احرام تړلو وروسته له عرفات او طواف [دواړو څخه] يا د عمرې له رکن [طواف] څخه اېسارولو او منع کولو ته وايي. په دې صورت کي را اېسار سوی بايد د يوه پسه يا د يوه اوبښ يا غوايي د اوومي برخي يه يا د قران حج په صورت کي د دوو پسونو يه د يوه امين سړي په لاس مکې مکرمې ته ولېږي څو هغه هلته پسه په رانيسي، حلال يې کړي او غوښي يې يې وژلو ته ووهي.

مسئله: له حج څخه اېسار سوی دي د هغه چا سره چي د ده لخوا پسه حلالوي، د حلالولو وخت وټاکي، څو د پسه تر حلالولو دمخه ځان له احرامه ونه باسي.

مسئله: پسه بايد هرو مرو په حرم کي حلال سي. بل ځای جواز نه لري.

مسئله: ضروري نه ده چي پسه هرو مرو د اختر په لومړۍ ورځ حلال سي، بلکي د پسه حلالول د اختر دمخه او وروسته هم جواز لري.

مسئله: د اېسار سوي لپاره له احرام څخه د وتلو په موخه د سر د ورپښتانو خړيل يا لنډول څه ضروري نه دي، بلکي مستحسن دي.

مسئله: که اېسار سوي د قران حج په نيت احرام تړلی وو دوه دمه پر واجب دي؛ يو د حج د احرام او بل د عمرې د احرام لپاره که يې د قارن لخوا صرف يو دم ذبح کړ احرام يې نه حلالېږي.

مسئله: که اېسار سوي د مخه حج نه وو کړی فرض حج پر پاته دی، هر مهال چي يې قدرت پيدا کړ حج دي وکړي.

مسئله: که د اېسار سوي حج يا عمره نقلي وه په راتلونکې کي به يې قضا را وړي.

مسئله: که چاته په مکه کي داسي مانع پېښ سو چي د کعبې طواف او د عرفات درېده يې نه سوه کولای هغه هم مُحَصَّر دی. څو که يوازي له يوه څخه را وگرځول سو بيا مُحَصَّر نه دی. ځکه که د عرفات له درېدو څخه اېسار سو عمره دي وکړي، حلال دي سي. که له طواف زيارت څخه منع سو بيا دا طواف په ټول عمر کي کولای سي. البته که يې دا طواف د نحر له ورځو وځنډاوه دم به ورکوي.

که اېسار سوي د اېسار دم نه سو ورکولای

مسئله: که اېسار سوي د پسه يه نه سوه ورکولای يا څوک نه وو چي د ده لپاره په حرم کي دم ذبح کړي نو تر هغو چي يې په حرم کي دم نه وي ذبح کړي يا مکې ته پخپله نه وي تللي او عمره يې نه وي کړې احرام نه سي خلاصولای. مطلب بېله دې چارو به تل په احرام کي وي.

يادونه: د احصار د دم په بدل کي روژې نيول يا صدقه ورکول کفايت له کوي. مشهور مذهب همدغه دی. خو له امام ابو يوسف رحمته الله عليه څخه روايت دی چي که يې پسه نه سو ورکولای نو د هغه بيه دي څو تنو بې وزلو ته داسي ووېشي چي هر يوه ته د نيمې پيمانې په اندازه ورسپري. که يې صدقه هم نه سوه ورکولای د هري نيمې پيمانې په عوض دي روژې ونيسي او بيا دي ځان حلال کړي. د ضرورت پر مهال پر دې عمل کېدای سي، ځکه په دې توگه له يوې لويې ستونزي ژغورل کېږي او امام ملا علي قاري رحمته الله عليه هم دغه خبره تاييد کړې ده.

د حج د وخت تېرېدل (د حج فوتېدل)

حج په څلورو سېونو فوتېږي او قضايې واجبېږي:

۱. پر عرفات د درېدو د وخت تېرېدل.
 ۲. پر عرفات باندي له درېدو څخه اېسارېدل.
 ۳. په جماعو سره د حج فاسدول.
 ۴. د حج د احرام تر تړلو وروسته د احرام پرېښوول.
- مسئله: که څوک تر احرام تړلو وروسته د ذو الحجې د لسمي تر سپېدې چاوډ (صبح صادق) دمخه پر عرفات و نه ودرېدی د حج وخت ځني تېر سو. خو که د ذو الحجې د نهمي له زواله بيا د لسمي تر صبح صادق پوري پر عرفات باندي د لږ څه وخت لپاره ودرېدی حج يې وسو.
- مسئله: که د چا حج په عذر يا بېله عذره فوت سي نو د حج نور افعال دي پرېږدي او پر واجب ده چي په دغه احرام کي د عمري افعال تر سره کړي، طواف او سعی وکړي بيا دي سر وڅري يا دې ورېښان لڼد کړي، ځان دي له احرامه و باني.

مسئله: که له مفرد څخه حج فوت سو، خو عمره يې وکړه او حلال سو بيا پر ده صرف د حج قضا واجب ده او عمره، دم او طواف صدريو هم نه دي پر لازم.

مسئله: که له قارن څخه حج فوت سو، خو لومړی يې عمره کړې وه، د ده هم حکم هم د مفرد دی. خو که يې د حج تر فوتيدو دمخه عمره نه وه کړې، نو به دی دعمرې لپاره يو طواف او سعی کوي پس له هغه به بيا يو طواف او سعی د حج فوتېدو له امله کوي بيا دي سر وڅري ځان دي حلال کړي. پر ده يوازي د حج قضا واجب ده، د قران دم ځني ساقط سو. په قضا کي عمره هم نه ده پر واجب.

مسئله: که له متمتع حج فوت سو متمتع يې باطله سوه او د تمتع دم هم ځني ساقطېږي عمره دي وکړي ځان دي حلال کړي او په راتلونکي کال دي صرف د حج قضا راوړي.

يادونه: قارن دي په هغه طواف کي تلبيه بنده کړي چي وروسته يې احرام خلاصوي.

مسئله: له چا څخه چي حج فوت سي پر هغه طواف صدر او قرباني نه ده واجب. حج نفلي وي که فرض يا نذر، په پيل کي فاسدوي يا له پيله وروسته د ټولو حکم يو دی.

د بل چا لپاره حج کول (حج بدل)

عبادت درې ډوله دی:

۱. مالي عبادت لکه زکات، سړسايه او نور. دا د وکيل يا نايب په ذريعه ادا کېدای سي. د ضرورت له مخي وي که يې ضرورته.
۲. بدني عبادت لکه لمونځ، روژه (او جهاد). دا په هېڅ ډول په وکيل نه سي ادا کېدلای.

پستومعلم الحجاج

۳. بدني او مالي عبادت، لکه حج. دا په وکیل هله ادا کېدلای سي چې پر چا فرض وي، خو هغه يې پخپله پر ادا کولو نه وي قادر. خو که يې پخپله د ادا کولو وس ولري بيا په وکیل نه سي ادا کېدلای.

پر دې بنسټ که پر چا حج فرض سو او خپله يې د حج کولو وس نه درلود يا يې د هغه د ادا کولو وس درلود، خو د سستی له امله يا له يوه کال څخه بل کال ته د خنډولو له امله دونه ځني وځنډيد چې بالاخره يې د هغه د ادا کولو فرصت له لاسه ورکړ او له ادا کولو څخه يې عاجز سو نو پر ده لازمه ده چې په خپل ژوند کې په بل چا حج وکړي يا وصيت وکړي چې د ده تر مړينې وروسته دي د ده لخوا حج تر سره سي.

د غسي حج ته "حج بدل" يا "حج عن الغير" وايي. د کوم چا لخوا چې حج کېږي هغه ته "امر" وايي او د غسي حج کوونکي ته "مامور" وايي. (د بل چا لخوا حج هم بل چا ته هم حج کوونکي ته او هم په دې چاره کې مرسته کوونکي ته ډېر ثوابونه لري. حج بدل تر نقلي حج افضل دی په تېره که کوم صالح او نېکمرغه اولاد د مور يا پلار لخوا حج وکړي نو ډېر ښه کار دی په دې هکله بايد وويل سي چې هر څوک د خپل يو ښه عمل لکه نقلي لمانځه، روژې، خيراتونو، د قرآن کریم د تلاوت، اذکارو، حج او داسې ډېرو نورو نېکو چارو ثواب بل مړه يا ژوندي ته بېخېلای سي).

د حج بدل ډولونه

(د بل چا لخوا حج څو ډوله دی:

- ① مور او پلار ته د ثواب رسولو لپاره حج.
- ② د مور او پلار تر وفات وروسته پر هغو باندې فرض حج ادا کول.
- ③ د مور او پلار د معذورۍ له امله د هغو فرض حج ادا کول.

پستومعلم الحجاج

④ د معذور شتمن لخوا حج بدل.

⑤ د شتمن تر مړينې وروسته د هغه د وصيت له مخې حج بدل.

⑥ د شتمن تر مړينې وروسته د هغه بېله وصيته حج بدل.

مسئله: حج بدل هغه مهال جواز لري چې لږ تر لږه له لاندې سببونو څخه يو وجود ولري:

- ① مړينه. ② تل تر تله بند. ③ د ډېر وخت داسې ناروغي چې د ښه کېدو هيله يې نه وي، لکه ابلج (فلج)، داسې ږنډېدل چې د ښه کېدو هيله يې نه وي. ④ غوډ والی. ⑤ ډېر زړښت. ⑥ د ښځې د محرم نشتوالی. ⑦ (د خان، شتو، يا ناموس په هکله) د لارې نه امنيت.

يادونه: شرط دی چې پورتنی عذرونه د مړينې تر مهاله وي.

مسئله: که د چا په هکله د حج د وجوب شرايط موجود سول، خو د ادا يني وخت يې نه کړ پيدا يا د حج د وجوب په کال کې حج ته روان سو پر لارې مړ سو. حج ځني ساقط سو د حج وصيت نه دی پر واجب.

مسئله: نقلي حج او نقلي عمره که څوک پخپله کولای سي که يې نه سي کولای په وکیل ادا کېږي. البته په دې کې صرف دا ضروري ده چې حج کوونکی به د حج اهل وي. يعنی مسلمان، عاقل او د تمیز څښتن به وي بل هيڅ شرط نه لري.

د حج بدل شرطونه

څوک چې په بل چا فرض حج کوي، فتهاو د هغه لپاره شل شرطونه ټاکلي دي، چې له هغو څخه لاندې يې ضروري دي. بېله دې شرطونو که چا د بل چا لپاره فرض حج وکړ نه دی ادا سوی:

۱. څوک چې خپل حج په بل کوي بايد حج پر فرض سوی وي. که چا

د حج تر فرض کېدو دمخه په بل چا حج وکړ او بیا شتمن سو دوهم وار حج پر فرض دی. (په دې صورت کې به په خپله حج کوي او یا به بیا بل څوک د خان لخوا حج ته لېږي). لومړی حج یې نفلي گڼل کېږي نه فرض. ۲. خپله به له حج کولو څخه عاجز او معذور وي. (که څوک په خپله حج کولای سي، د ده لخوا د بل چا حج نه دی جایز). نو که چا د حج تر فرضیت وروسته او تر معذرت دمخه په بل چا حج وکړ او بیا عاجز سو فرض حج یې نه دی ادا سوی بیا به په بل چا حج کوي.

۳. دغه عجز او معذرت به یې د مړینې تر مهاله وي. نو که د چا عذر تر مرگ دمخه لیري سو او پخپله پر حج قادر سو بیا به پخپله حج کوي (مخکنی حج یې نفلي گڼل کېږي). البته که داسې عذر وي چې زیاتره نه لیري کېږي لکه ښکېل، نو که یې د داسې عذر له امله په بل چا تر حج کولو وروسته سترگي ښي سوي بل حج نه دی پر واجب.

۴. معذور به بل ته د خپل خان لپاره د حج کولو حکم او اجازه کوي. که مړ سو او د حج وصیت یې وکړ بیا د وصي یا وارث لخوا د حج بدل حکم ضروري دی. البته که وارث د خپل مورث لخوا یا اولاد د مور یا پلار لپاره د دوی تر مړینې وروسته د دوی یې اجازې حج وکړ جایز دی. که مړه وصیت نه وو کړی او وارث یا بل چا د ده لخوا حج وکړ فرض به یې ادا سي ان شاء الله تعالی.

۵. مامور به د حج په سفر کې د آمر پیسې خرڅوي. که مامور خپلي پیسې خرڅي کړې د ده حج وسو د آمر حج نه دی سوی. البته که ډېرې پیسې د آمر ولگېدلې او لږ څه د مامور وي بیا هم د آمر حج درست دی. مطلب زیاتوب اعتبار لري. که زیات لگښتونه د آمر له پیسو څخه سوي وه نو د آمر حج وسو.

۶. د حج بدل لپاره تلونکی به د اصلي حج کوونکي "آمر" لخوا د احرام تړلو پر مهال نیت کوي. خو که یې د احرام په وخت کې صرف د حج نیت وکړ او بیا یې د حج د افعالو تر پیلولو دمخه د آمر لپاره حج وټاکي بیا هم کفایت کوي، د آمر حج وسو. اما که یې د حج افعال پیل کړل بیا یې د آمر لخوا نیت وکړ د آمر فرض حج نه دی ادا سوی، باید د آمر لگښتونه بېرته ورکړي.

مسئله: په ژبه دا ویل چې د پلاني لخوا احرام تړم افضل کار دی، خو ضرور نه دی. په ژبه کې نیت کول کفایت کوي.

مسئله: که پر چا حج فرض وو او د ده لخوا بل چا حج وکړ، خو د فرض یا نفلي نیت یې ونه کړ د آمر فرض حج ادا سو. خو که یې د نفلي حج نیت وکړ د آمر فرض حج نه دی ادا سوی.

۷. مامور به یوازې د یوه آمر لخوا احرام تړي که یې د دوو تنو لخوا د حج احرام وټاړه د هېڅ یوه حج هم نه کېږي. بلکې دا حج د مامور دی، د هغو دواړو پیسې به بېرته ورکوي. مامور تر حج وروسته دا اختیار نه لري چې دا حج له دوی څخه یوه ته وټاکي.

مسئله: که چا یې اجازې تبرعاً (د ښځینې یا د ثواب او د خدای لپاره د ښندنې په منظور) له دوو پردو یا مور او پلار لخوا په احرام کې د حج کولو نیت وکړ نو که یې وروسته دا حج د یوه لپاره وټاکي درست دی. ځکه چې دا حج د حج کوونکي دی او دی یې اختیار لري چې یوه ته یې ثواب بخښي که دوو یا ډېرو ته. خو په دې ډول د مور او پلار فرض حج نه ساقطېږي، بلکې هغه به په خپلو شرایطو کوي.

۸. مامور به یوازې د یوه حج احرام تړي. که یې لومړی د آمر لپاره

پښتو معلم الحجاج

احرام وتاړه بيا يې دوهم احرام د ځان لپاره وتاړه د آمر حج تر څو چې مامور دوهم احرام نه وي پرې اېښی نه دی سوی.

۹. مامور به پخپله د آمر لخوا حج کوي. که مامور د کوم عذر له امله په بل چا د آمر حج وکړ حج ونه سو او پر دواړو د پیسو بېرته ورکول واجب دي. هو! که آمر د حج لپاره معین شخص نه وو ټاکلی، بلکې مامور ته یې اختیار ورکړی وو چې خپله یا په بل زما لپاره حج وکړی بیا یې حج کېږي. آمر ته په کار ده چې مامور ته عام اختیار ورکړي څو د عذر په وخت کې بل څوک د ده لخوا د حج کولو لپاره وټاکي.

۱۰. که آمر کوم ځانگړی نفر د خپل حج د ادا کولو لپاره ټاکلی وو او ويلي یې وه چې پلانی دي زما لخوا حج وکړي، بل څوک دې نه کوي. نو که هغه (ځانگړی نفر) مړ سو د بل حج نه دی جایز. خو که یې یوازې د پلاني نوم اخیستی وو د بل چا په واسطه د حج کولو په هکله یې څه منع نه وه ښوولې بیا که پلانی مړ سو، که یې حج بل څوک وکړي هم جایز دی.

مسئله: که چا وصیت وکړ چې پلانی دي زما حج وکړي. خو هغه له حج کولو څخه ډډه وکړه بیا وصي په بل سړي حج وکړ جایز دی. دغه راز که هغه پلاني ډډه ونه کړه او وصي په بل چا وکړ هم روا دی.

۱۱. مامور باید د آمر د اوسېدو له وطن څخه حج ته ولاړ سي. البته که آمر مړ وي او د هغه د پاته ټولو شتو درېیمه برخه دونه وي چې د آمر له وطن څخه حج په وسې خو ښه. که نه له کوم ځای څخه چې حج کېدای سي له هغه ځایه دې وکړي. که د مړه د شتو درېیمه دونه نه وي نو وصیت یې باطل دی.

۱۲. مامور به د هر هغه څه لپاره سفر کوي چې آمر یې حکم ورته کړی

پښتو معلم الحجاج

دی. که آمر د حج کولو حکم ورته کړی وو خو مامور لومړی عمره وکړه بیا میقات ته ولاړ په همدغه کال یا راتلونکي کال یې د حج احرام وتاړه نو د آمر حج ونه سو.

۱۳. مامور باید د آمر له اړوند میقات څخه د حج احرام وټړي. که مامور له میقات څخه د عمرې احرام وتاړه او په مکه معظمه کې یې (د ذوالحجې پر اتمه) د حج احرام وتاړه او حج یې وکړ د آمر حج ونه سو.

۱۴. مامور به د آمر مخالفت نه کوي. که آمر د افراد یعنی یوازي د حج حکم ورته کړي وو، خو مامور تمتع حج وکړ دا مخالفت دی او پر واجب ده چې پیسې یې بېرته ورکړي او حج په مامور اړه لري. همداراز که یې قرآن وکړ هم مخالفت راغی پیسې به یې بېرته ورکوي. البته قرآن د آمر په اجازه کولای سي، خو د قرآن دم به مامور له خپله ځانه ورکوي، د آمر له پیسو یې ورکول ناروا دي. تمتع حج د محققینو پر مذهب ان د آمر په اجازه لا هم نه دی روا. نو که یې د آمر په اجازه تمتع حج وکړ پر مامور د پیسو بېرته ورکول نه دي واجب اما د آمر حج نه ادا کېږي.

یادونه: په حج بدل کې د تمتع حج کولو مسئله څه پیچلې غونډې ده. د دې سبب دادی چې په حج بدل کې څنگه چې لگښت د آمر په پیسو دی او هدف د آمر د غاړې د فرضو ادا کول دي، نو شرط دی چې باید د آمر له وطن څخه سفر د حج لپاره وسي او دا سفر د بل څه لپاره بدل نه سي او د حج احرام د آمر له اړوند میقات څخه وټړل سي، نو که مامور مکې ته په رسېدو سره تمتع حج وکړي یعنې لومړی عمره وکړي او بیا د ذوالحجې پر اتمه له مکې څخه د حج احرام وټړي دا تمتع حج سو. نو څنگه چې د حج سفر د عمرې په سفر واوښت او د حج احرام د آمر له

میقات څخه ونه تړل سو، یعنی حج مکي سو نه میقاتي، نو دا خو له یوه طرفه د آمر په پیسو د هغه د مقصد او آمر په خلاف او له بله پلوه په دې هکله د حج بدل د شرایطو خلاف کار سو. له دې امله احتیاط کوونکو عالمانو په حج بدل کي د تمتع ممانعت کړی دی. د همدې معلم الحجاج کتاب لیکونکي مفتي سعید احمد رحمته الله علیه د دې کتاب په لمن لیک (حاشیه) کي فرمایي: "مامور ته د آمر له اجازې پرته تمتع کول د هیچا په نزد جواز نه لري. خو که آمر د تمتع اجازه ورکړې وي نو ځینو علماوو جواز ورکړی دی. مگر د محققینو رایه داده چې مامور ته د آمر په اجازه هم تمتع جواز نه لري. که تمتع د آمر په اجازه وکړي نو ضمان (د لگول سوو پیسو بېرته ورکول) نه پرلازمیږي خو د آمر حج نه دی ادا سوی. امام الناسکین حضرت ملاعلي قاري رحمته الله علیه د باب په شرح کي او حضرت ملانا رشید احمد صاحب گنگوهری (نورالله مرقده) په زیده المناسک کي د تمتع عدم جواز غوره کړی دی او حضرت الاستاذ مولانا جلیل احمد صاحب مهاجر مدني د سنن أبي داود شارح (بردالله مضجعه) هم د عدم جواز فتوا ورکول. نو د حج بدل کوونکو ته ښایي چې صرف د هوسایي او سهولت او ډېر مهال په احرام کي د اوسېدلو څخه د ژغورني لپاره د تمتع حج په کولو سره د آمر حج خراب نه کړي او آمر ته ښایي چې مامور ته په ځانگړې توگه لارښوونه وکړي چې تمتع ونه کړي." بله خبره داده چې د فقهي د ځینو کتابونو څخه جوتیري چې د مامور لخوا تمتع حج د امام ابوحنیفه، امام ابویوسف او امام محمد رحمهم الله په نزد جایز نه دی بلل سوی او حکم یې کړی دی چې په دې توگه د آمر حج نه ادا کیږي.

خو د یادوني وړ ده چې ځینو اوسمهالو علمای کرامو، لکه مولانا مفتي محمد شفیع رحمته الله علیه، مفتي سید عبدالرحیم لاجپوري رحمته الله علیه، مفتي رشید احمد او نورو د فقهي د کتابونو (د امام سرخسي رحمته الله علیه د مبسوط، د فتاوی خانیه او لباب المناسک) د ځینو عبارتونو په تمسک کوښښ کړی دی چې د آمر په اجازه د تمتع حج جایز جوت کړي خو دا کوښښ صائب نه ښکاري. ځکه له هغو څخه په درسته او دقیقه توگه د تمتع د جواز تصریح نه څرگندیږي او د لباب په عبارت کي ملاعلي قاري رحمته الله علیه تېروتنه جوته کړې ده. پر دې سربېره د غنیة الناسک مؤلف چې د لباب او د ملاعلي قاري له شرحي څخه یې لنډ کتاب لیکلی او ثقه، معتبر او منلی بلل سوی دی هم د لباب په عبارت کي د تېروتنې خبره کړې او د تمتع حج یې جایز نه دی گڼلی. له دې امله مفتي محمد شفیع صاحب سره د دې چې د تمتع د جواز کوښښ یې کړی بیا هم اړ سوی چې ووايي: "د فرضو د ادا کولو معامله نازکه مسئله ده، ځکه نو په دې کي احتیاط لازم دی. تر څو ممکنه وي په حج بدل کي دي افراد یا قران وسي او تمتع دي نه کوي." رشتیا هم څنگه چې دا د فرضو د ادا کولو خبره ده او رشتیا هم نازکه مسئله ده په دې کي احتیاط په کار دی. نو د دې لپاره چې هم د مشرو او محققو علماوو له خبري مخالفت نه وي سوی او حج بدل هم صحیح سوی وي او هم مامور په احرام کي له اوږدې مودې اوسېدو او د احرام په واجباتو باندي د پابندی له مشکل څخه ژغورل سوی وي او په دې کار کي آسانی راغلې وي او آمر او مامور ته بشپړ ثواب ورپه برخه سوی وي، ښه داده چې د معین الحجاج د ۲۱ / ۲ مخ د لارښوونو سره سم:

۲۶۸.....پښتو معلم الحجاج

① مامور د آمر د اوسېدو د ځای له هوايي ډگر څخه هغه مهال چې د تروپي ورځي ته لږ ورځي پاته وي د افراد احرام وتړي مکې مکرمې ته ولاړ سي.

② مامور بېله احرامه لومړی مدينې منورې ته ولاړ سي او کله چې د تروپي ورځي ته لږ ورځي پاته وي له ذوالحليفې (ابيار علي) څخه د افراد احرام وتړي.

خو که چيرې داسې ونه سي د افراد حج او څو وخته په احرام کي اوسېدل هم دونه ستونزمنه خبره نه ده. مطلب زه د دې کتاب د اصل او د اولنو او محققو عالمانو د لارښوونو په خلاف د تمتع حج کولو د اجازې ورکولو جرأت نه سم کولای .

مسئله: په مزدوري حج کول جواز نه لري. نو باید په حج بدل کي په داسې الفاظو حکم ونه سي چې له هغو اجازه معلومېږي، (مامور ته دي وویل سي چې دا ستاسې سفر خرڅ دی، که لږ سو بيا نوري درکوم او که درسره پاته سوې نو زما لخوا در بڅېلي دي). خو که چا په مزدوري حج وکړ دا حج يې د آمر دی او له مامور څخه دي اجوره بېرته واخيستل سي، حج کوونکي ته دي د لگښت په اندازه پيسې ور پرېږدي.

مسئله: که چا د مخه خپل حج نه وو کړی او د بل چا لپاره حج وکړي حج يې کېږي، خو مکروه دی.

يادونه: (د حنفي مسلک سره سم چا چې خپل حج نه وي کړی هغه دي د بل چا لپاره حج نه کوي. په دې صورت کي حج ته تلل په اتفاق مکروه تحريمي باله سي. او پر چا چې د نه استطاعت له امله حج نه وي فرض پر ده باندې د ځينو محققو عالمانو په نزد مکې مکرمې ته په رسېدو سره حج فرض

پښتو معلم الحجاج..... ۲۶۹

کېږي. له دې امله دغسې حج کوونکي هم د فرضو پرېښوونکي او د تحريمي کراهيت تر سره کوونکي بلل کېږي. نو احتياط دادی چې دغسې څوک حج بدل ته ونه لېږل سي. عمدة المناسک ۶۱۰ مخ، بشپړ تفصيل يې د ردالمحتار د ۲/ ۳۳۱ مخ د "في حج الضرورة" د مطلب په ترڅ کي وگورئ.

مسئله: ښځه هم که محرم ورسره وو او مېړه اجازه ورکړه د بل چا لخوا حج کولای سي. خو په نارینه حج کول افضل دي.

مسئله: په مراهق، يعنی په هغه هلک چې لوبښت ته نژدې سوی وي په دې شرط چې هوښيار وي او د حج په مسايلو او احکامو پوه وي حج کول جايز دي. خو مکروه بلل کېږي. په مراهق د حج بدل کولو په هکله د ځينو عالمانو اختلاف دی. نو احتياط دادی چې په مراهق بدل حج ونه سي.

مسئله: حج بدل په هغه چا افضل دی چې باعمله عالم وي، د حج په مسايلو ښه پوه وي او پخوا يې خپل حج کړی وي.

مسئله: د مامور د حج ټول لگښتونه د آمر پر غاړه دي. خو مامور بايد دغه لگښتونه په منځنۍ او معقوله توگه وکړي. د آمر په پيسو چاته مېلمستيا ونه کړي او نور په هغه خوراک چې د آمر په پيسو وي شريک نه کړي. البته که آمر د لگښتونو او د دې شيانو په هکله مطلقه اجازه ورکړې وه، بيا په هر ډول چې وغواړي لگښت کولای سي. احتياط هم دادی چې له آمر څخه د لگښتونو اجازه واخلي، څو د حج په دې ستونزمن سفر کي له دې کبله د ستونزو سره مخامخ نه سي. آمر ته هم مناسبه ده چې مامور ته عامه اجازه وکړي چې په څه ډول يې زړه غواړي لگښت وکړي.

مسئله: که له مامور څخه جنايت وسو د جنايت دم به له خپلو پيسو څخه ورکوي. د آمر له پيسو څخه د هغه بې اجازې د دم ورکول جواز نه لري.

دغه راز که مامور قران يا تمتع حج وکړ د قران يا تمتع دم به هم له خپلو پيسو ورکوي.

مسئله: کله چې مامور له حج بدل څخه وزگار سي بيا که يې د خپل خان لپاره عمره کول جايز ده. د آمر حج ته هيڅ تاوان نه رسوي. البته په عمره کي به خپلي پيسې لگوي، د آمر پيسې د عمرې په کرايه او نورو کي لگول جواز نه لري.

مسئله: که د چا زړه غواړي چې له حاجي سره مرسته وکړي، نو له داسي چا سره مرسته غوره ده چې پخوا يې خپل حج نه وي کړی. ځکه چا چې حج نه وي کړی د هغه حج فرض دی، او چې دمخه يې حج کړی وي د هغه حج نفل دی او د فرضو درجه تر نفلو زياته ده، نو پر فرضو مرسته د نفلو تر مرسته غوره ده.

د حج په هکله وصيت

مسئله: پر چا چې حج فرض سي، د ادا کولو وخت يې پيدا کړي، خو ويې نه کړي، پر هغه واجب ده چې وصيت وکړي څو د ده تر مړيني وروسته حج وکړي. که بېله وصيته مړ سو گنهگار دی. خو که د حج تر فرضيت وروسته حج ته رهي سو او پر لار مړ سو بيا د حج وصيت نه دی پر واجب.

مسئله: که مړه وصيت نه وو کړي بيا د ده وارث يا کوم پردي د ده لپاره حج وکړ نو امام ابو حنيفه رحمته الله عليه فرمايي چې زه اميد لرم چې لوی خښتن به د ده حج قبول کړي. خو که مړه وصيت کړی وو بيا د وارث بېله اجازې د مړه فرض حج نه روا کېږي.

مسئله: که عاجز آمر يا وارث د مړه لپاره د حج امر وکړ، خو پيسې يې ور نه کړې بيا هم فرض حج نه دی ادا سوی. هو! که مامور له خپله ټوله

پيسې ولگولې او بيا يې له آمر څخه واخيستلې د مړه او د آمر حج کېږي. مسئله: کوم شرطونه چې د حج بدل دي هغه د وصيت سره سم د حج کونکي لپاره هم ضروري دي.

مسئله: وصيت يوازي له مړه څخه د پاته سوو شتو په درېيمه برخه کي پلي کېږي. له دې امله بايد د شتو له درېيمې څخه د مړه لپاره حج وسي. که وصيت کوونکي د شتو د درېيمې قيد ايښی وي که يې نه وي ايښی البته که وارث تر درېيمې زبات شته ولگوي نو هغه اختيار لري.

مسئله: که وصي د مړه له وطنه پرته د مړه لپاره له بله ځايه څوک حج ته ولېږي دا حج د وصي دی. د مړه لپاره به بيا حج کوي او پر وصي د لگښتونو بېرته ورکول لازم دي. البته که حج ته د تللو ځای د مړه وطن ته دونه نژدې وو چې سهار ورسي ماښام بېرته ځني راتلای سي. يا د مړه د پاته مال په درېيمه کي دونه گنجایش نه وو چې د مړه له وطنه يې حج په کړی وای بيا دا حج د مړه دی پر وصي څه نسته.

مسئله: که د مړه لخوا حج کوونکي پر عرفات باندي تر درېدو وروسته مړ سو نو د مړه حج وسو. خو که مړ نه سو اما د طواف زيارت پرته وطن ته راغی نو تر څو چې يې طواف زيارت نه وي کړی ښځه پر حرامه ده، بېرته به ځي بېله احرامه به په خپل لگښت د طواف قضا اوږي.

د مدينې منورې زيارت

يادونه: څنگه چې د مدينې منورې د زيارت په هکله د مدينې منورې د تاريخ (زمور د نبی ﷺ مېنه) کتاب په دوو وروستيو برخو کي د معلم الحجاج په نسبت څه زيات او نوي معلومات اوډل سوي وه، ځکه مو دلته د معلم الحجاج د دې برخي پر ځای هغه د لوستونکو د لازياتي

استفادې لپاره نقل کړل.

مکه مکرمه افضله ده که مدینه منوره ؟

دا منلې خبر ده چې مکه مکرمه او مدینه منوره زاده هما الله شرا و تعظيما د دنيا تر ټولو ښارونو غوره او افضل دي. خو په دې کې اختلاف دی چې په دې دوو ښارونو کې کوم یو افضل دی. لیکن زموږ په مذهب مکه مکرمه تر مدینه منوره افضله ده. د امام شافعي او امام احمد مذهب هم دغسې دی. د امام مالک په مذهب مدینه منوره افضله ده. البته دا اختلاف د رسول ﷺ له مرقد مبارک ماسوا دی. ځکه چې د مخکې هغه ټوټه چې د سرور عالم ﷺ سپېڅلي جسد پکښې خوندي دی هغه په اتفاق سره تر هر ځای افضل او مشرف دی. ان تر مسجد حرام، کعبې، عرش او تر کرسی هم افضل دی.

د مدینې منورې حرم

رسول ﷺ فرمایلي دي: «حضرت ابراهيم عليه السلام مکه حرم جوړ کړی وو او د هغې خلکو ته یې دعا کړې وه، ما مدینه همدغسې حرم بللی دی او د هغې د غلې او رزق لپاره مې تر مکې د دوه برابره زیات برکت دعا کړې ده» (بخاري، ۲۱۲۹ حدیث او مسلم، ۱۳۶۰ حدیث).

دغه راز له ابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول ﷺ فرمایلي دي: «د مدینې د دوو ډبرینو ډگرونو په منځ کې سیمه حرم دی» (بخاري، ۱۸۷۳ حدیث او مسلم، ۱۳۷۲ حدیث).

پر دې بنسټ د نورو درو مذهبونو امامان او سعودي عالمان د مدینې منورې لپاره د مکې غوندي حرم ثابتوي.

خو لکه چې د ردالمحتار له ۲/ ۳۵۲ مخ او نورو څخه څرگندېږي

لوري، ابن المبارک او امام ابوحنيفه او یارانو یې ويلي دي چې مدینه حرم نه لري. ځکه په مدینه کې د ښکار روا والی په قاطع نص څرگند سوی دی او د لته چې ښکار حرام بلل کېږي باید په قطعي دلیل وي چې دا نه دی موندل سوی. دغه راز ملا علي قاري هم د مرقات په ۱۵/ ۶۰۷ مخ کې لیکلي دي چې: «مدینه منوره زموږ (احنافو) په نزد حرمت لري، خو د مکې غوندي حرم نه لري. اما د " اشرف التوضيح للبرر اردو مشکوة المصابيح " په نامه کتاب په ۲/ ۲۷۲ مخ کې څرگندوي: د احنافو په اند مدینه منوره حرم دی خو د مکې د حرم غوندي نه دی. په مدینه منوره کې داسې کار جایز نه دی چې په هغه سره د دې سپېڅلي ځای سپکاوی وسي».

نو نتیجه دا سوه چې د لته د حرمت معنا مجرد تعظیم او تکریم دی او نور احکام یې لکه د ښکار حرمت او د ونې د پرې کولو حرمت او پر هغو باندي د جزا لزوم کوم ثبوت نه لري او دا منع د تحریم لپاره نه، بلکې له دې څخه موخه او مقصد د مدینې د زینت، سمسورتیا او ښکلا پاته کېده دي، لکه چې د مدینې د کلاوو (آطامو) د نړولو څخه منع هم د هغې د ښکلا د خوندي ساتلو لپاره وه. البته هر څوک چې دا چاري تر سره کړي گناه گاره کېږي خو کومه جزا باندي نسته.

د مدینې منورې فضایل

د مدینې منورې فضایل تر حد او شمار تېر دي. د لوی خښتن ﷺ او د هغه د رسول ﷺ په نزد هغه ډېره لوړه مرتبه لري. په ډېرو احادیثو او آثارو کې د هغې ښېگڼې او غوره صفونه ذکر سوي دي. په قرآن کریم کې پنځلس ځایه د مدینې نوم راغلی دی چې څلور ځایه همدغه مدینه منوره ځني مراد

ده. دغه راز په قرآن عظیم الشان او نبوي احادیثو کې د انصارو ستاینې او فضایل بېخي ډېر بیان سوي دي. د مدینې په هکله د نبی ﷺ دعاوي پر دې دلالت کوي چې دا ښار د دنیا او آخرت د ښېګڼو درلودونکی دی.

د بي بي عائشې رضی الله عنها په يوه روايت کي راځي چي رسول الله ﷺ دعا وکړه وي فرمايل: «اللهم حبب الينا المدينة كحبنا مكة او اشد اللهم بارک لنا فی صاعنا وفي مدنا وصحبنا لنا وانقل حماها الى الجحفة» (بخاري، ۱۸۸۹ حديث او مسلم ۱۳۷۶ حديث).

ژباړه: ای لویه څښتنه! زموږ په زړونو کې د مدینې مینه د مکې غوندې یا تر هغې لازمه واچوې. ای خدایه! زموږ په غله او حاصلاتو کې برکت کښېږدې او هوایي زموږ سره د واقفه کړې او تېې یې "جحفې" ته ولېږدوې.

لوی څښتن د خپل محبوب پیغمبر ﷺ دعا قبوله کړه او په پایله کې یې د اسپېڅلي ښار ورڅ تر بلې پراختیا او پرمختیا مومي او د هر مسلمان په زړه کې د نړۍ تر بل هر ښار د دې ځای مینه زیاته ده.

په مکه او مدینه کې د اوسېدلو په هکله

په مکه مکرمه کې د اوسېدو په هکله اختلاف دی د امام ابو یوسف، امام محمد او نورو په نزد په مکه کې استوګنه مستحب ده، پر دې د خلکو عمل دی او پر دی فتوا ده. خو د امام ابو حنیفه، امام مالک او نورو په مذهب په مکه کې اوسېدل مکروه دي، ځکه چې د مکې مکرمې احترام او تعظیم مشکل دی.

په مدینه منوره کې د بي ادبي بېړه ډېره ده په دې صورت کې هلته استوګنه مکروه ده. البته که څوک په مدینه کې ادب او احترام په پام کې نیولای سي یا هلته اوسېدل او مرګ لوی سعادت او ذریعه د شفاعت او

وسيله د نجات او فلاح ده.

(الف) په مکه مکرمه کې د استوګنې په هکله:

(د مکې شریفې د زیات او منلي فضیلت او درنښت له امله، هلته

د خیر او ثواب کارونه لکه طاعات او عبادات، روژې او صدقات او داسې نور فضیلت او برکت لري. او کومې ښېګڼې او ثوابونه چې د عبادت په نتیجه کې له همدې مقدسې اُرشو څخه د چا په برخه کېږي په بل ځای کې نسي کېدای. خو که څه هم د ګناه جزا د هغې په مثل ده لکه چې

لوی څښتن فرمایي: ﴿وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا تُجْزَىٰ إِلَّا مِثْلَهَا﴾

[الانعام: ۱۶۰] (او څوک چې د لوی څښتن حضور ته د بدۍ سره ور

سي هغه ته هغونه بدله ورکول کېږي څو نه چې یې بدې کړې ده). له

دې امله د سینې جزا سینه ده. اما شک نسته چې په حرم کې ګناه تر بل

ځای ډېره ستره وي او د عقاب د غلظت سبب ګرځي. له دې امله

ابن مسعود رضی الله عنه وبل: بېله مکې شریفې په بل هیڅ ځای کې بنده په

یوازې نیت سره د مخه تر عمل نه مواخذه کېږي او د خدای جل جلاله دا

قول یې تلاوت کړ: ﴿وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَادِ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ﴾

[الحج: ۲۵]

ژباړه: او هر چا چې په دغه (مسجد الحرام) کې په ظلم سره

د بېلارۍ او کج روی اړاده وکړه، نو موږ به په هغه دردناک عذاب

وڅکو، یعنې څوک چې په مسجد الحرام کې د بې لارۍ او کج روی

کوم تمایل ښکاره کوي د هغه چا په نسبت چې دغه کار بل ځای کوي،

سخته سزا به ورکړه سي.

يادونه: که څه هم ځيني علمای کرام مسجد الحرام صرف د کعبې شريفې مسجد بولي، خو نور ډېر عالمان چې په هغو کې امام ابوحنيفه رحمته الله عليه هم دی، په دې باور دي چې له مسجد الحرام څخه مراد د مکې ټول حرم دی. او دا خبره په خپله د قرآن کریم له څو آيتونو څخه هم ثابتې شوې ده. دلته د جز له يادولو څخه کل مراد دی.

په تفاسيرو کې وايي: په حرم کې الحاد په يوه قول د حرامو حلال بلل دي. او نورو ويلي دي چې د هر منع سوي کار تر سره کول ان د حرم خادم ته ښکته بلل هم الحاد دی. او ډېر عالمان پر دې متفق دي چې په حرم کې د گناه اراده د عذاب د استحقاق موجب کېږي. هر څوک چې پرته له حرمه بل ځای د گناه قصد کړي که يې تر سره کړي سينه يې پر ليکي، او که يې تر سره نه کړي جزايي نه ورته ليکي. مگر که په حرم کې د گناه نيت وکړي که يې تر سره هم نه کړي جزايي ورته ليکي.

حضرت ابن مسعود رضي الله عنه فرمايلي دي: "که څوک په عدن کې نيت وکړي چې پلانی به په مکه کې وژنم، عذاب اليم به وځکي". ان چې مفسرين له اړتيا پرته قسم خوړل هم په حرم کې الحاد شمېري. د حضرت عبداللّٰه بن عمر رضي الله عنه په هکله روايت دی چې هغه دوې څپمې يوه په "حل" يعنې د حرم له حدودو د باندې، او بله په "حرم" يعنې د مکې په دننه کې درولي وې، که به يې خپلو کوروالو او خادمانو ته څه سخته خبره کول، نو د مکې د حرم بهر څپمې ته به تې او هلته به يې ورته ويل. دا له دې امله چې ده داسې چاري الحاد بللې. حضرت ابن عباس رضي الله عنه به ويل: "احتکار او درواغ ويل په حرم کې د الحاد په منزله دي". همدا راز ابن عباس رضي الله عنه وايي: "که په برکبه

لومي ځای کې اوبيا گناوي وکړم، ښه دي نه دا چې يوه گناه په مکه کې راڅخه و سي".

له همدې پيري به اصحابو رضي الله عنهم تر حج او عمرې وروسته مکه پرېښوول. په تېره حضرت عمر رضي الله عنه به له همدې پيري حاجيانو ته تر حج وروسته ويل: "وو ځئ او خپلو خپلو وطنو ته ولاړ سي".

نو تاسې فکر وکړئ چې په دې د فسق او فجور، حرام خورې، د منهياتو د ترويج او د لهو او لعب او فساد د وسايلو د نشر او خپرېدو په وخت کې به څوک، څنگه له گناه پاک په مکه کې واوسي؟ دا چې په دې چارو کې د اخته کېدو او ککړېدو بېره وي، او دا چې په مکه کې اوسي او خپل وطن مو وياړي او په مکه کې مو زړه تنگ سي او په خپل وطن پسې کېننه وي، تر دې دا ښه نه ده چې په دې مبارکه اړشو کې و نه اوسو؟ له دې امله ځينو سا لکانو ويلي دي: ښه دا ده چې اوسې په وطن کې او زړه دي په کعبه کې وي.

حضرت امام ابوحنيفه، امام مالک او نورو رحمهم الله ښه ويلي دي چې په مکه کې اوسېدل مکروه دي. ملا علي قاري رحمته الله عليه د المسلك المتقسط په (۶۹۰) مخ کې وايي: "دا خو امام ابوحنيفه رحمته الله عليه د خپل مهال په نسبت داسې ويلي دي او که يې د دغې زمانې [د امام ملا علي قاري د زمانې - کوم چې د هرات وو او په کال ۱۰۱۴ سپوږميز کې په مکه کې وفات سو -]، د مکې د مجاورينو حال ليدلی وای، چې حرام خوري او د مکې او حرم تعظيم لکه څنگه چې ښايي نه کوي، حتماً به يې بېله کومه شک او شېبه ويلي وای چې په مکه کې اوسېدل گدرسه حرام دي. نو تاسې فکر وکړئ چې که امام صاحب زموږ په زمانه کې وای، څه

به يې ويلي وای ؟

زما په نظر خو هر حاجي ته ښايي چي دا د حج يو څو شپې ورځي چي په مکه کي تېروي لا ډېر محتاط اوسي او په هر قدم او هره شېبه کي پر ځان ډېر ډېر فکر وکړي او پام يې وي چي خداي مکره څه خطا ځني و نه سي. خداي ﷻ مو دي له خطا وساتي (آمين)

همدا سبب دی چي ډېرو عالمانو او د خداي ﷻ د لاري سالکانو له ډېري بېري او له ډېره احتياطه په مکه شريفه کي اوسېدلو ته زړه نه دی ښه کړی.

دا چي د مکې شريفې اوسېدل د امام ابو يوسف او امام محمد اونورو رحمهم الله په نزد مستحب بلل سوي، په دې کي څو هيڅ تردید نسته، رسول ﷺ، ابوبکر صدیق، بلال اونورو هلته د اوسېدو او د بېرته د ورگرځېدو هيله کړي، خو دا هغو کسانو ته دی چي په ځان ټينگ باور لري چي په مکه مکره کي خطا نه ځني صادرېږي او د مکې حق ور ادا کولای سي او صرف حسنات پکښي تر سره کوي. په دې صورت کي د دغسي ښکمرغو انسانانو هلته اوسېدل افضل د عباداتو دی او په دې ډول هلته اوسېدل په اجماع سره او بېله تردیده فوز عظيم باله سي.

(ب) په مدينه منوره کي د استوگني په هکله :

څنگه چي امام ابو حنيفه، امام مالک او نورو په مکه کي اوسېدل مکروه بللي دي. پر همدې بنسټ يې د رد المحتار په (۲ / ۲۵۶) مخ، د فتح القدیر په (۳ / ۹۴) مخ او د فقهي په ځينو نورو کتابونو کي په مدينه منوره کي هم اوسېدل د بې ادبي او سيناتو د ارتکاب له بيري او د هغې د لازم درناوي د نه تر سره کېدو له بيري مکروه بللي دي. خو که څوک

په ځان ټينگ باور لري چي په مدينه منوره کي يې خطا له لاسه نه وزي او د هغې حق لکه څنگه چي ښايي ور ادا کولای سي او يوازي حسنات پکښي تر سره کوي او ادب او درناوی يې ساتلای سي په دې صورت کي د دغسي ښکمرغو انسانانو هلته اوسېدل ډېر ښه عبادت باله سي او په دې ډول هلته اوسېدل په اجماع سره او بېله تردیده فوز عظيم دی.

پخپله رسول ﷺ خپل امتيان د مدينې منورې اوسېدلو او هلته مېړني ته بللي او هڅولي دي. په دې هکله له رسول ﷺ څخه ډېر احاديث روايت سوي دي

د مدينې منورې د اوسېدونکو تر ټولو لويه ښکمرغي داده چي د لوی څښتن د ستر استازي حضرت محمد مصطفی په ټاکنه کي ژوند کوي؛ په لوي مسجد کي لمونځ کوي؛ د رسول ﷺ د زيارت د ښکلي، زرغوني گمبتي په ليدو يې سترگي روښانه کيږي. له دې امله د نړۍ بې شمېرو ښکمرغو مسلمانانو خپل کورونه او وطنونه پرې ايښي دي او په مدينه مشرفه کي يې د عبادت او هلته د مېړني د سعادت د تر لاسه کولو لپاره اړولي دي.

د نبوي مسجد فضایل

نبوي مبارک مسجد ډېر ځانگړي فضایل او ستر مراتب لري. په قرآن کریم او نبوي احاديثو کي د هغو يادوني سوي دي. موږ به له هغو څخه يو څه بيان کړو. لوی څښتن ﷻ فرمايي:

﴿لَمَسْجِدٍ أُسَسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ ۚ فِيهِ رِجَالٌ مُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا ۗ وَاللَّهُ يُحِبُّ

الْمُطَهَّرِينَ ﴿١٠٨﴾ [التوبة: ۱۰۸]

ژباړه: کوم مسجد چې له لومړۍ ورځې څخه د تقوا پر بنسټ ودان سوی دی هماغه د دې ښه وړ دی چې ته به هغه کې (د عبادت لپاره) ودرېږې، په هغه کې داسې خلک دي چې سپېڅلتیا خوښوي او د لوی څښتن همدغه سپېڅلتیا غوره کوونکي خوښ دي.

سید سمهودي چې یو ستر عالم تېر سوی دی فرمایي: "دغه صفت د مدینې او قبا پر دواړو جوماتونو باندې صدق کوي. د دې دواړو بنسټ له هماغه پیل پر تقوا ایښوول سوی دی. لکه چې پوهیږو د دغو دواړو مساجدو بنسټ د رسول ﷺ په مبارکو لاسونو ایښوول سوی دی. ځکه نو په دې آیت کې دغه دواړه مسجدونه مراد دي" (وفاء الوفا، ۱/۴۱۵). د دې مسجد یو ستر فضیلت دا هم دی چې په دې کې یو لمونځ د نورو مسجدونو تر زرو لمونځونو افضله دی. یعنې په دې مسجد کې یو لمونځ په نورو مسجدونو کې د شپږو میاشتو تر لمونځونو زیات ثواب لري. رسول الله ﷺ فرمایي: «صلاة في مسجدی هذا افضل من الف صلاة فيما سواه الا المسجد الحرام» (بخاري، ۱۱۹۰ حدیث او مسلم، ۱۳۹۵ حدیث).

ژباړه: زما په دې مسجد کې دیوه لمانځه ثواب په نورو مساجدو کې تر زرو لمونځونو افضله دی. البته د مسجد حرام د لمانځه ثواب تر دې هم زیات دی. په بل حدیث کې فرمایي: «لَا تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: المسجد الحرام، ومسجد الرسول الله ﷺ، ومسجد الأقصى» (بخاري، ۱۱۸۹ حدیث او مسلم، ۱۳۹۷).

ژباړه: د نړۍ کوم ځای ته (د ثواب لپاره) دي د سفر سامان نه تړل

کېږي، مگر د دغو درو مسجدو لپاره دي تړل کېږي: مسجد الحرام ته، نبوي مسجد ته، او مسجد اقصی ته.

عن انس بن مالك رضي الله عنه عن النبي ﷺ انه قال: «من صلى في مسجدی هذا أربعين صلاة، لا تقوته صلاة كتبت له براءة من النار، ونجاة من العذاب، وبريء من النفاق». رواه احمد والطبراني في الاوسط.

ژباړه: له انس بن مالک څخه روایت دی چې رسول ﷺ وفرمایي: څوک چې زما په مسجد کې څلورېشت لمونځونه داسې ادا کړي چې یو ځني قضا نه سي، هغه ته به له اوره برانت، او له عذابه ژغورنه وليکل سي او له نفاقه به پاک سي.

د نبوي مسجد په پراخو سوو برخو کې د لمانځه حکم

د نبوي مسجد د لمانځه لومړی صف د هغه په زیاته سوې برخه کې راځي، او د لومړي صف په هکله لکه چې پوهیږو د رسول ﷺ صحیح احادیث په بخاري، مسلم او نورو کې راغلي دي. پر دې سربېره د هدایة السالك په ۳/۱۲۸۶ مخ کې وايي چې که په نبوي مسجد کې څوک په جماعت لمونځ کوي نو لومړی صف او بیا ورپسې صفونه افضل دي. بیا لیکي چې حنفي مذهب او حنبلي مذهب په مطلقه توګه ویلي دي چې د جماعت د لمانځه لومړي صف افضل دی. خو د جنازې د لمانځه وروستی صف غوره دی. عالمانو د لومړي صف ډېري گټې بیان کړي دي زموږ د حنفي مذهب له مخې که څوک د نبوي مسجد په هغو برخو کې لمونځ وکړي چې په را وروسته وختونو کې اضافه سوي دي هم هماغه ثواب گټي. په دې هکله په درمختار او د هغه په حاشیه ردالمحتار کې چې دواړه د حنفي مذهب معتبره کتابونه دي وايي: څنگه چې زموږ

په اند اعتبار تسميې او نوموني ته دی نو د لمانځه ثواب د رسول ﷺ د وختو په مسجد اختصاص نه لري، بلکې د هغه په زیاتو سوو برخو کې هم لمونځ هغه ثواب لري، ځکه چې اوسنی ټول مسجد د رسول ﷺ مسجد بلل کېږي. (وگورئ ردالمحتار، ۱/ ۳۹۶ مخ).

په نبوي مسجد کې فرض لمونځ ثواب لري که نقل هم؟

موږ وویل چې رسول ﷺ فرمایلي دي چې: «صلاة في مسجدی هذا افضل من الف صلاة فيما سواه الا المسجد الحرام» (بخاري، ۱۱۹۰ حدیث او مسلم، ۱۳۹۵ حدیث).

يعني: زما په دې مسجد کې د لمانځه ثواب د نورو مساجدو تر زرو لمونځونو افضله دی البته د مسجد حرام د لمانځه ثواب تر دې هم زیات دی. ځنګه چې په حدیث کې مطلق لمونځ ویل سوی دی نو دغه ثواب او زیاتوب په فرضو او نفلو دواړو سره تر لاسه کېږي. د امام ابویوسف او نورو په مذهب دغه مضاعفت پر فرضو او نفلو دواړو تر لاسه کېږي او دا د جمهور (ټولو) مذهب دی.

سید سمهودي هم وايي چې دغه ثواب په دغو مساجدو کې یوازي په فرضو پورې نه دی ځانګړی، بلکې په فرضو، نفلو او د طاعت په نورو انواعو هم تر لاسه کېږي. (وگورئ وفاء الوفا، ۱/ ۴۲۱ او ۴۲۳ مخونه).

د رسول کریم ﷺ د روضې د زیارت احکام

علمای کرام وايي: که پر چا حج فرض وي ډېره ښه (احسنه) داده چې لومړی حج وکړي، خو که لومړی د رسول ﷺ زیارت وکړي جواز لري. په نفلي حج کې اختیار لري چې حج لومړی کوي که زیارت. خو که لومړی مدینې ته ورسېږي نو هرو مرو به لومړی د رسول ﷺ زیارت کوي.

ځکه چې د رسول ﷺ زیارت ته د نژدې رسېدو په صورت کې د هغه زیارت پرېښوول قساوت او شقاوت باله سي. نو که پر چا حج فرض وي او مکې مکرمې ته د حج تر وخت دمخه ورسېږي کولای سي چې د رسول ﷺ زیارت ته ولاړ سي. خو که د حج د شپو تر داخلېدو وروسته مکې ته ورسېږي نه سي کولای چې زیارت ته ولاړ سي.

د مدینې منورې سفر

د لوی څښتن ﷻ د سپېڅلي کور (کعبې شریفې) تر حج وروسته په ژوند کې یو لوی او ستر سعادت د رسول ﷺ د مقدسې روضې د زیارت لپاره مدینې منورې ته تلل دي. د حضرت رسالت مآب ﷺ مبارک دربار ته د حاضرېدو برکتونه او فضیلتونه به زه ځنګه بیان کړم؟ دې ستر مقام ته که څوک د سر پر کلګي وړسي هم به ګټنګار غلام خپل اشتیاق پوره نه کړي:

ملا مت خو در ته ډېر یم چې په سترگو نه ګرځېږم

لاس مې نه رسي بې وس یم تله په سترگو نه توانېږم

جای سرست اینکه تو پا می نهی پای ندانی که کجامی نهی

د دې متبرک ښار هر د کوڅه له برکت او فضیلته ډکه ده:

سربه سر طيبة وجب بروجب هر عجب از وی عجب ومن عجب

طیبه که بطحا شد ازو با صفا خاک وی اغشته به مهر وفا

مدینې منورې ته د تللو وخت ستاسې معلم یا ستاسې د حکومت لخوا

موظف تن در ته وایي. (که تاسې تر حج وروسته مدینې منورې ته ځئ) نو

خپل ټول سامان به درسره واخلي ځکه چې بیا تاسې مکې ته نه ځئ، بلکې

۲۸۴.....پښتو معلم الحجاج

له مدينې څخه سيده جدي ته ځي او هلته به وطن ته ستاسي د ستنېدو لپاره په هماغه ورځ يا بله ورځ الوتکه الوتنه کوي.

د مدينې منورې د سفر آداب

چاته چې د دې سپېڅلي مدينې النبي د سفر نېکمرغي په برخه سي، نو دې د سفر ټول آداب په ټينگه په پام کې ونيسي. توبه دې په ټينگه بيا تجديد کړي، د لاري ښه ملگري دي پيدا او وټاکي. د سفر ماثوري دعاوي دي وکړي. د دې سفر له آدابو څخه ډېر سترې دادې چې خاص د لوی څښتن ﷺ د رضا تر لاسه کولو او هغه ته د نژدې کېدلو او د رسول ﷺ په متبرک دربار د توسل نيت وکړي. په حضرت رسول ﷺ پورې تر توسل به د تقرب بله ستره وسيله کومه وي؟ اصلي خبره خو داده چې دلته وسيله عين مقصود او موخه ده، شعر:

انت ارادتي وانت وسيلتي

فيا هذا انت الوسيلة والقصد

په دې سفر کې به دريا، تفاخر، شهرت، سيل او سياحت يا کوم بل دنيوي غرض شېبه هيڅکله نه وي. که نه نيکي به برباد او گناه به لازمه وي. ع:

پاک شو اول و پس ديده بر ان پاک انداز

حضرت ملا علي قاري د خپل مناسک په (۵۰۲) مخ کې وايي: د خالص نيت نڅېنه داده چې فرائض او سنن قضا نه سي. که نه بېله کړاوه او د شتو له تاوانه به بل څه حاصل نه کړي، بلکې توبه او کفار به پر لازمه سي.

څوک چې د رسول ﷺ د زيارت نيت کوي د نبوي مسجد د زيارت نيت دي هم ورسره وکړي. (غنية الناسک، ۳۷۴ مخ). خو علامه ابن الهمام د فتح

پښتو معلم الحجاج..... ۲۸۵

القدر په (۶۴/۲ مخ) کې دغه قول غوره کړی دی چې زيارت کوونکي دي د رسول ﷺ د روضې قصد او نيت وکړي، د نبوي مسجد زيارت هم د هغه په ضمن کې کېدلای سي. بيا که لوی څښتن توفيق ورکړ بيا دې د دواړو په نيت سفر وکړي. البته همدغه قول مولانا خليل احمد صاحب سهارنپوري رحمه الله په "المهند علی المهند" کې د ډېوبند د عالمانو مسلک بللی دی.

په دې سفر کې به مسنونو کارونو ته زيات پام کوي. ښه څېړنه او گروېږنه به کوي چې مسنون کارونه او د رسول ﷺ ورځني معمولات او عادات معلوم کړي او د هغو متابعت وکړي. په دې سفر کې په ځانگړې توگه درود او سلام (صلاة او سلام) ډېر ډېر او په بشپړه پاملرنه او ادب او درناوي وياست. درود چې هرڅونه ډېر ووايست هغونه به د لوی څښتن ﷺ له انوارو او عناياتو څخه برخمن سي او ستاسي د ټولو درودونو ثواب به بېرته تاسي ته درگرځي. د جمعې په ورځ پر رسول ﷺ باندې صلاة او سلام ويل بيا بېخي ډېر ثوابونه لري.

علامه ابن حجر عسقلاني ليکي: دا منلې خبره ده چې په دې سفر کې ډېر درود ويل افضل دي. خو آيا د قرآن کریم تر تلاوت هم افضل دي؟ يا د دواړو درجه برابره ده؟

هغه د دې خبرې په جواب کې داسې فرمايي: چيرې چې د درود شريف ډېر ويل مطلوب وي لکه د جمعې په شپه او نورو وختونو کې، نو په دغسې مواقعو کې ډېر درود ويل تر ډېر تلاوت افضله دی او په مدينه منوره کې تر فرضو لمونځونو وروسته درود شريف افضله دی. د سفر په وخت کې به مو شوق او ذوق بېخي ډېر وي، د دې لپاره څه نعتيه شعرونه هم وياست او هر څونه چې مدينې ته ورنژدې کېږئ هغونه به مو

دغه جذبه ډېرېرې شاعر څه بڼه ويلي دي :

وعده وصل چو شد نزدیک آتش شوق تيز تر گردد

که د رسول ﷺ د سپېڅلي سيرت او د نبوي مسجد د فضايو کوم کتاب درڅخه وي يا يې په آساني سره پيدا کولای سي خپله يې ولولې يا يې له کوم بل ملگري څخه واورې او د رسول ﷺ ياد او خپل ايمان په تازه کړې خپل مجلسونه د رسول ﷺ په ياد او کيسو بابرکته کوي.

مدينه منوره له مکې مکرمې څخه (۴۶۰) کيلومتره ليري ده او له مکې څخه په بسونو کې په اوو اتو ساعتونو کې ور رسېږي. مدينې ته د سفر په لار کې چې مدينې منورې ته تقريبا نهه کيلومتره لار پاته وي بنرعلي (ذوالحليفه) نومی ځای راځي، کېدای سي چې ستاسي سپرلې دلته ودرېږي. دا ډېر بابرکته ځای دی. دلته دعاوي وکړې او که وخت اجازه درکول او مکروه وخت نه وو نو دوه رکعته نفل وکړې، که سپرلې ستاسي په واک کې وي ذوالحليفې ته نژدې معرس مسجد ته ورسې نفل پکښي وکړې. دلته لمونځ ډېر ثواب لري. بيا ځان د رسول ﷺ د مقدسي روضې حاضرېدو ته چمتو کړې. د وصل گړي چې هرڅو نه رانژدې کيږي هغونه درودونه ډېرواېاست. که ممکنه وي خپله سپرلې لږ څه چټکه کړې او هرڅه ژر د رسول ﷺ مقدس دربار ته حاضر سي.

کله چې مو د رسول ﷺ د ښار د دېوالونو او ارشو په ليدلو سترگي خوږې سي او د هغه ټکلي بڼونه وويني نو که ممکنه وي د ادب، درناوي او ميني او محبت تقاضا داده چې د ندامت اوښکي مو بهيږي او لڅي پښې ور روان سي.

د مدينې متبرکې امام، امام مالک رحمته الله عليه د دغي ارشو د حرمت او

تقدس په پام کې نيولو سره هلته سپور نه گرځېدې. او ويل يې : ماته له لوی څښتن څخه حيا راځي چې پر کومه پاڼه خاوره چې د کونينو د سردار د پښو نخښي ثبت وي زما سپرلې پر هغو وگرځي. ځينو نورو د خدای دوستانو او عالمانو هم دغسي کول.

کله چې مدينې ته د سفر په لار کې هغې ته نژدې سي ښار ته تر ننوتلو دمخه غسل وکړې. که په لار کې غسل نه سي کېدلای په مدينه کې غسل وکړې. خو که غسل نه کوي اودس تازه کړې. که څه هم غسل افضل دی. بڼه او ډېر پاک کالي واغوندې خوشبويي ووهي او د نوو کالو اغوستل او د مشکو وهل افضل دي. (د ملاعلي قاري مناسک، ۵۰۵).

د مدينې منورې ښار ته د ننوتلو دعا

د مدينې منورې ښار ته د ننوتو پر مهال دغه آيت په عاجزي او تواضع سره ولولې:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مَخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي

مِنْ لَدُنْكَ سُلْطٰنًا نَصِيْرًا ﴾ [الاسراء: ۸۰]

ژباړه: ای زما لویه څښتنه ما چې چيري بياني د رشتينولي سره مي بوزه او له هره ځايه چې مي باسي د رشتينولي سره مي وباسه او له خپله لوري يو قدرت زما مرستندوی وگرځوه.

بيا دا دعا پسي ولولې:

۲۸۸.....پښتو معلم الحجاج

اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَارْزُقْنِي مِنْ زِيَارَةِ رَسُولِكَ ﷺ مَا رَزَقْتَ
 أَوْلِيَانِكَ وَأَهْلَ طَاعَتِكَ وَاغْفِرْ لِي وَأَرْحَمْنِي يَا خَيْرَ مُسْتَوْسِلٍ. (فتح القدير، ۳/ ۹۴ مخ.)
 ژباړه: ای لویه څښتنه! ماته د خپل رحمت دروازې پرانیزه او د خپل
 رسول ﷺ له زیارت څخه هغه نعمتونه را په برخه کړه چې تا خپلو نژدو او
 فرمان وړونکو بنده گانو ته په برخه کړي دي. ماو بخښه او پر ما رحم وکړه
 ای غوره دعا قبلوونکې.
 بیا دا دعا ولولي:

اللَّهُمَّ هَذَا حَرَمٌ نُبِيَّكَ فَاجْعَلْهُ لِي وَقْفَةً مِنَ الثَّارِ وَأَمَّا مِنَ الْعَذَابِ وَسُوءِ الْحِسَابِ.
 ژباړه: ای لویه څښتنه! دا ستا د پاک نبي حرم دی، دا ماته له اوره څخه
 د ژغورنې سبب او له عذابه او د حساب له ناوړه تیا څخه یې زما
 د خلاصون لامل کړه.

دلته باید یاده کړو چې پر زیارت کوونکي لازمه نه ده چې هرو مرو یوه
 خاصه دعا ولولي. او د مدینې منورې د ننوتلو لپاره کومه خاصه دعا هم
 نسته. ښه داده چې څوک د هغه څه په هکله دعا وکړي چې په زړه کې
 یې وي او په خپله ژبه او اسلوب دعا وکړي. ځکه هر څوک په خپل
 حاجت ښه پوهیږي او پوهیږي چې له خدایه څه وغواړي. خو د دې
 خبرو معنا دا نه ده چې د دعا تلقین ممنوع دی، بلکې دا مباح دی. خو
 افضله داده چې انسان له خپله ربه هغه څه وغواړي چې په زړه کې یې
 وي او د دعا هغه الفاظ ووايي چې په پوهیږي. (د محمد عبدالغفور
 عطار حجة النبي ۳۸۲ مخ.)

۲۸۹.....پښتو معلم الحجاج

مدینې منورې ته د رسېدو له لوازمو څخه د خوبۍ، مینې او ولولو
 څرگندول او دې سپېڅلي ارشو ته د رسېدو له امله لوی څښتن ته د حمد
 او شکر ویل دي، شعر:
 حبذا روز سعادت مرحبا يوم وصال باغ گل میکند امروز بعد از چند سال

دامدینه منوره ده جانان دلته کښي دی
 د خوږو زړونو د عمرو نو ارمان دلته کښي دی
 رب العزت چې پرې روښان دواړه جهانې کړله
 هغه ډېر ښکلی مخ زیبا او روښان دلته کښي دی
 د دواړو کونو مقتدا صدرالعلی محترم
 شمس الضحی بدرالدجی مهربان دلته کښي دی
 چې خپل شیدا له په واجب شي شفاعت د محبوب
 هغه زیارت با سعادت عالیشان دلته کښي دی
 چې صد هزار هزار فردوسه په هر خم کې لري
 د ښکلو زلفو هغه شاه خوبان دلته کښي دی
 چې یې تابع شي څوک په حقه شي محبوب د الله
 هغه رویدار مختار محبوب د سبحان دلته کښي دی

د رسول ﷺ د دربار له آدابو څخه یو دا هم دی چې هغه ته تر
 حاضرېدلو دمخه فقیرانو ته څه صدقه ورکړي، خو له انوارو او برکتو
 څخه زیات برخمن سي، لکه چې لوی څښتن فرمائي:

﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا نَجَّيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَلِّمُوا بَيْنَ

يَدَيَّ تَجَوَّنَكُمْ صَدَقَةً ۚ ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَظْهَرُ ۚ فَإِنْ لَمْ
تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥٠﴾ [المجادله: ۱۲]

ژباړه: ای مومنانو! کله چې تاسي د پېغمبر سره د زړه خواله کوئ، نو دمخه یې وژلو ته څه خیرات ورکړئ، دا چاره ستاسې لپاره ډېره غوره او ډېره پاکه ده. خو که تاسي د صدقې ورکولو لپاره څه ونه مومئ نو لوی څښتن بخښونکی او مهربانه دی.

(البته دا امر د وجوب لپاره نه، بلکې د استحباب او د رسول ﷺ د تعظیم او درناوي لپاره دی).

کله چې مدينې منورې ته ورسېدل است نو تر ټولو دمخه خپل شيان، سامان او که تور سري درسره وي هغوی په خپل استوګنځي کې ځای پر ځای کړئ. که مو پر لاري غسل نه وي کړی غسل وکړئ يا اودس تازه کړئ، غاښونه پرېمېنځي، ښه پاک کالي واغونډئ، خوشبويي ووهئ او په ډاډ او سکون سره نبوي مسجد ته د تللو او د رسول ﷺ روضې ته د حاضرېدلو په موخه د نبوي مسجد پر لور رهي سئ.

په دې هکله د عبدالقيس د قبيلې د پلاوي (وفد) کيسه :

يو ځل د رسول ﷺ خدمت ته د عبدالقيسو د قبيلې پلاوی راغی. کله چې د هغو سترګې پر رسول ﷺ ولګېدلې نو ژر ژر له اوبښانو را کښته سول او په تلواړي د رسول ﷺ حضور ته ورغله. رسول ﷺ د دوی د دې کار په هکله څه منع ونه فرمايل، شعر :

کو طاقت انم که باين جاذبه شوق
رخسار ترا يسنم و ييتاب نگرمد

خو د هغو مشر منذر بن عائد چې په اشج عبدالقيس معروف ووو ځينې نوم عبدالله بن عوف الاشج ليکي) د اوبښانو سره لومړی خپل استوګنځي ته ولاړ، خپل او د خپلو ملګرو سامانونه يې خوندي کړل - بيا يې غسل وکړ، نوي کالي يې واغوستل - بيا په ډېر وقار او متانت نبوي مسجد ته ننووت، تحية المسجد نفل يې وکړل، تر دعا وروسته په ډېر ادب او درناوي د رسول ﷺ حضور ته وړاندي سو.

رسول ﷺ د هغه دغه کار ډېر خوښ کړ او هغه يې په دې زيری سرلوړی کړ چې ستا دغه دوه زړه وړونکي عادتونه چې يو حلم دی او بل وقار لوی څښتن هم خوښ کړي دي. (مسند امام احمد، ۲/ ۴۳۲).

په نبوي مسجد کې د ښځينه وو د لمانځه ځای بېل دی. هغوی د ښځو دروازي ته ورولئ، خو هغه ځای ته ورسې. خو د رسول ﷺ زيارت او هغه ته د مواجېې مخامخ سلام هغو ته د شپې لخوا اولی او ښه دی او که د شپې هم ډېره ګڼه ګوڼه وه څه ليري دي سلام ورته عرض کړي. (د ملاعلي قاري مناسک، ۵۰۶ مخ، د مولانا مفتي محمد شفيع احکام حج، ۱۱۷ مخ اونور).

کله چې مو زرغونه ګمبته په سترګوسول نو د هغې د استوګن او شافع يوم النشور ﷺ د ستر شان ځانګړي درناوي ته ډېر پام کوئ :

مژده که محمل به مفرح رسيد ګنبد خضرا شد از انجا پديد
ګنبد خضرا شده پيدا زدور محو ازو گشته تجلی طور
د رسول ﷺ دغه مرقد په ټوله نړۍ کې ممتاز، معظم او مکرم دی. پر کومه خاوره چې د هغه مبارک وجود پروت دی هغه تر کعبې اعلى، لرعرش لوړ، تر کرسی معتبره او ان تر مخکې او آسمانو ستر دی.

د نبوي مسجد آداب

نبوي مسجد هغه ستر دربار دی چې اولیا او سلطانان یې په خدمت او جaro کولو ویاړ کوي. د دې دربار په یوه گوښه کي مقصود کائنات ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ آرام کړی دی. له دې امله په دې دربار کي باید په ډېر ادب او درناوي، خشوع او خضوع ننوزئ. د مسجد ښکلا، فرشونو، فانوسونو، غالېو او نورو ته غورئ. په ډېر درنښت او آرامۍ کښته گورئ، زړه، ژبه او د بدن غړي مو ډېر کوچني ناوړه کاره وساتئ او په کلکه ډډه ځني وکړئ. داسي ونه سې چې د بې ادبيۍ له امله خدای مه کړه دگټې پر ځای تاوان وکړئ:

پلۍ تجرد به سر خویش نه یکه قدم از خویش فرا پیش نه
سکه زن آن نقد که آورده ای ورنه زر آورده و مس برده ای
از زر بی سکه چه خواهی خرید جامه ازین غصه بخواهی درید

په حدیث کي دي: څوک چې زما دغه مسجد ته ننوزي او د خیر به چارو او ښېگڼو په ښوولو یا زده کولو بوخت سي دونه ثواب لري لکه د خدای په لار کي چې جهاد کوي. خو څوک چې هغه ته د نورو شیانو لپاره (د خلکو سره د مجلس او خبرو لپاره) ننوزي داسي مثال لري لکه د نورو خلکو شیانو ته چې گوري، خوښیږي یې او نه ور رسېږي کله چې نبوي مسجد ته ننوزئ نو د هغه له عظمت او عزت څخه مه غافله کېږئ. په یادمو وي چې دا د وحيو د نازلېدو او رحمت ځای او د نبوي ﴿صَلَّى﴾ مسجد دی. دې مسجد ته د ننوتلو پرمهال که څه هم د ډېر لم مهال لپاره وي د اعتکاف نیت وکړئ او د خیر په تعلیم او تعلم، الهي ذکر، ډېر صلاة او سلام او د قرآن په ختمولو که څه هم یوه پلا وي بوخت سي ځکه چې دلته ډېر اجر او ثواب ترلاسه کېږي.

هر وخت چې مسجد ته ننوزئ ښی پښه دننه کښېږدئ او د درود شریف تر ویلو وروسته دا دعا ووايست:

﴿اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ﴾ (ای لویه څښتنه! ما گناه راوېځنه او زما لپاره د خپل رحمت دروازي خلاصي کړه).
دغه راز هر وخت له مسجد څخه د وتلو پرمهال دغه دعا وایست:

﴿اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ﴾

لپاره: ای لویه څښتنه زه ستا د فضل غوښتونکی يم. (دغه دواړي دعاوي د رسول ﴿صَلَّى﴾ په هغه حدیث کي ذکر سوي دي چې صحیح مسلم په کتاب صلاة المسافرين، باب مايقول إذا دخل المسجد کي روایت کړی او د حدیث گڼه يې ۵۷۱۳ ده).

که کېدونې وي مسجد ته له باب جبرئیل څخه ور ننوزئ. که نه له هري دروازي چې غواړئ ور ننوزئ. بیا که ممکنه وه په روضة الجنة کي د رسول ﴿صَلَّى﴾ پر مصلی، يعني د محراب النبي ښی خوا ته دوه رکعت ته تحية المسجد نقل وکړئ. په دې نقلو کي قرائت مه اوږدوئ، بلکي په لومړي رکعت کي ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ او په دوهم کي ﴿هُوَ قُلْ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ ووايست.

که په مصلی شریفه کي ځای موندنه نه سو، نو د امکان په صورت کي یې هغه ته څه نژدې وکړئ او که بېخي په روضة الجنة کي ځای در ته موندنه نه سي نو د مسجد په هره ځواکي چې ځای په آسانی سره پیدا کېږي هلته نقل

و کړی مطلب په دغو ځایونو کې د لمونځ کولو لپاره زورونه مه وهی او په تکلیف مه ورکوی. که د جماعت وخت نژدې وو او د جماعت د لمانځه د تېرېدو بهره وه نو تحية المسجد پرېږدی. د جماعت په لمانځه سره تحية المسجد هم ادا کېږي. دغه راز که د نفل وخت نه وو، يعني مکروه وخت هم یې مه کوی (تحية المسجد هم نفل بلل کېږي. په دې هکله په (۱۲) کی "د لمانځه مکروه وختونه" تر سرليک لاندې بحث سوی دی). تر لمانځه وروسته د لوی څښتن ډېر شکرونه ادا کړی چې تاسي یې له دغه ستر لمانځه څخه برخمن کړلاست او د لوی څښتن ﷻ درضا او د خپلي دې او د دې دنیا د سمېدو دعاوي ورته وکړی او پر دې خبره ټینګ یقین ولری چې له دې درباره هیڅ رشتینۍ غوښتونکي او فقیر او سایل محروم او خالي لاس له دې گرځېدلی، شعر:

اگر خیریت دنیا و عقبی آرزو داری
بدرگاهش بیا و هرچه میخواهی تمنا کن

ملا علي قاري رحمته الله د لېاب د شرحي په (۵۰۷) مخ کې وايي: "حنفي او ډېرو نورو عالمانو ويلي دي چې له تحية المسجد څخه تر سلام گرځولو وروسته دي پر دې ستر نعمت باندې خدای ﷻ ته د شکر سجده وکړي". په نورو کتابونو لکه د مولانا زکريا رحمته الله فضائل حج (۱۴۱) مخ او رحمت بيان (۲۹۸) مخ او نورو کې یې هم ويلي دي چې د علماوو په نزد دلته د شکر سجده جایزه ده. نو یا د شکر سجده وکړی یا د شکرانې په نیت دوه رکعت له مونځ وکړی.

په نبوي مسجد کې کړار خبرې کوی. نا اړیني، دنيوي او چټي خبرې

مه پکښي کوی، بلکې په ذکر، فکر، عبادت، رياضت، تلاوت، صلاة او سلام لگيا سي. دلته تر فرض لمانځه وروسته ډېر ښه عبادت پر رسول ﷺ باندې صلاة او سلام دی. بدبويه شی مه خوری او مسجد ته یې مه وړی.

د نبوي مسجد د ډېر درناوي دا تقاضا ده چې خپلۍ مو د مسجد دننه مه وړی بلکې د مسجد په دروازه کې یې په ځانگړو الماريو کې کېږدی. په ټينگه کوښښ وکړی چې فرض لمونځ مو په جماعت او په لومړي صف کې وي. زیاتره لیدل کېږي چې د سهار لخوا چې دروازې پرانیستل سي نو خلک د ځای تر لاسه کولو لپاره بهرې کوي چې دا حرکت سم نه دی او د مسجد له آدابو خلاف دی. هوښ کوی چې داسي ونه کړی. دا خبره مو هم په پام کې وي چې د نبوي مسجد اطلاق یوازې پر هغه برخه نه کېږي چې رسول ﷺ ودان کړی دی. بلکې د مسجد ټوله ودانۍ د رسول ﷺ مسجد بلل کېږي. د فضایلو او اجر او ثواب له مخي ټول مسجد یو شان دی. که د گني گوني له امله د مسجد دننه د لمانځه ځای مونده نه سي نو په دې صورت کې د مسجد د ودانۍ په بهرنۍ ارشو کې لمونځ هم بشپړ ثواب لري. خو بېله عذرې او د غفلت په حساب به لمونځ د مسجد دباندې نه کوی. بل دا چې د مسجد د ودانۍ د باندې د جماعت د لمانځه پر مهال پام کوی چې داسي ځای ونه درېږی چې تر امام دمخه واوسی.

د رسول ﷺ د روضې د زیارت آداب

تر تحية المسجد نفل کولو وروسته په ډېر ادب او درناوي د رسول ﷺ مرقد ته ورسی. په دې حال کې زړه له ټولو کدورتونو او ککړتیاوو پاک کړی او په ټول ځان د رسول ﷺ لوري ته پام واړوی:

بگذر ازین بیخودی و باخود آی
کامده ای نزد رسول خدای
عین ادب شو ز قدم تا سر
تا ببری از سر این کوی نظر
شرط ره اینست که از گرد راه
پاک بشوید تن خود مرد راه
آینه را پاک کن از غبار
تا متاثر شود از روی یار
ادب اید اینجا به کار
بی ادب آنجا نرسد در شمار

علماوو لیکلي دي: کوم زړه چي د دنیا له ناولتیاوو او لهو لعب، شهوتونو او خواهشونو ډک وي پر هغه باندې د هغه خای پر کتونه څه اغېزه نه کوي بلکې بېرته ده چي رسول ﷺ د داسي زړونو پر خاوندانو په غوسه سي او مخ ځني وگرځوي. لوی څښتن مو دي په خپل فضل له داسي حاله وساتي:

ابلهان تعظیم مسجد میکنند در جفای اهل دل جد میکنند

د رسول ﷺ پر مبارکه روضه باندې راگرځېدلي ښکلي جالۍ ته "مقصوده شریفه" وايي او د رسول ﷺ د څېرې مخامخ برخي ته "مواجهه شریفه" وايي. په دوهمه جالۍ کي لومړۍ غټ گردۍ سوري چي د سپينو زرو الفه (حلقه) پر راگرځېدلي ده د رسول ﷺ د مخ پر برابر ده. تاسي د دغه سوري پر برابر ودرېږئ.

له مواجهې شريفي څخه په لږ واټن ودرېږئ، ډېر مه ورنزدې کېږئ، په جالۍ لاس نه وهي، سينه يا شا مه پوري موږئ او مه يې مچوئ. طواف خونو پوهېږي چي دلته گرده ناروا دی. ځکه دا د ادب او درناوي خلاف او د ټولو عالمانو په اتفاق منع او ناجائز عمل دی، شعر:

حافظا علم و ادب ورز که در حضرت شاه

هر کرا نیست ادب الا بق خدمت نبود

د نورو مسلمانانو ډېر خيال ساتئ، چاته په پوري وهلو او ټپلو، يانه پام کولو تکليف مه ورکوي، کښته گوري، لاسونه او پښې په آرامي نيوروي او په سکون او وقار، شا قبلې ته، مخ د رسول ﷺ مخ ته ودرېږئ او د هغه مبارکه څېره په خيال کي راوگرځوي او دا تصور کړئ چي ستاسي له حاضري څخه لوی څښتن ﷻ هغه مبارک ته خبر ورکړی دی. دغه مهال په ډېر عجز او په بې نهيته ادب، د زړه په بشپړ حضور او له خپلو تېرو ناوړو کړنو څخه په شرم، په ولولو نه، بلکې په انکسار، په زوره نه، بلکې ببخي کړا د رسول ﷺ ته سلام وړاندې کړئ، شعر:

دا د رسول ښکلي روضه ده شه بيدار زړگيه

په پام کته کوه مضطر او نلقرار زړگيه

ادب گاهيست زير آسمان از عرش نازکتر

نفس گم کرده می آيد جنيد و بايزيد اینجا

په لباب المناسک او نورو کي وايي چي رسول ﷺ ته د سلام پر وخت دي يو لاس پر بل ايښی ودرېږي. د عمدة الفقه په (۶۹۳) مخ کي وايي: "په دې هکله علماوو اختلاف کړی دی. علامه کرمانی او ملا رحمت الله سندي (د لباب مؤلف) دا کار جائز ليکلی دی. خو ابن حجر مکي او نورو منع کړی دی او ويلي يې دي چي لاسونه دې ايله ونيسي خو د لمونځ کوونکي سره مشابه نه سي. مولانا عبدالحی پر دې مساله باندې په "سعيه" کي مفصلي خبري کړي دي، د عالمانو د خبرو تر نقلولو وروسته يې جواز ته ترجيح ورکړې ده او ليکلي يې دي چي د رسول ﷺ د زيارت پر مهال دغه ډول لاسونه نيول ښه دي. خو د نورو د زيارت په تېره د عوامو پر قبرونو باندې دا سي کول ښه نه دي. نو ځکه چي په دې مسئله کي علماوو

اختلاف کړی دی او اوسمهال د عوامو د عقیدې د خرابۍ اندېښنه ده بڼه داده چې لاسونه د لمانځه غونډې ونه نیسي، بلکې اېله یې ونیسي.

د سلام په هکله یو لوی عالم مولانا محمد زکریا رحمۃ اللہ علیہ فرمایي:

”د مناسکو په کتابونو کې د سلام ډېر الفاظ نقل سوي دي. له هغو څخه ځینو ډېر لنډ الفاظ غوره کړي دي چې دا د ادب سره سمه خبره ده.

ملا علي قاري رحمۃ اللہ علیہ د خپل مناسک په (۵۰۸) مخ کې لیکلي دي چې ځینو لویانو لکه حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما صرف:

﴿السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ﴾ ویل او ځینو

به اوږد سلام وړاندي کاوه او په احادیثو کې د درود شریف په هکله ډول ډول الفاظ راغلي دي. حضرت مولانا رشید احمد گنگوہي په زبدة المناسک کې د سلام د الفاظو تر نقلولو وروسته لیکلي دي:

د سلام الفاظ چې څوڼه غواړئ زیاتولای یې سی، اما باید چې د ادب او عجز کلمات وي. خو اولني (سلف) دلته لنډ الفاظ ویل خوښوي

او هر څوڼه چې کېدای سي اختصار او لنډون غوره او مستحسن دی. څوک چې د سلام د عربي الفاظو په ژباړه او مطلب پوهیږي او

په دغسي الفاظو شوق او خوند زیاتېږي نو هغه ته اوږده عربي الفاظ ویل مناسب دي. خو که دا خبره نه وي، نو د مزورینو زیارت ښوونکو

معلمانو، الفاظ د طوطي غونډې تکرارول څه گټه نه لري. تر دې داډېره بڼه ده چې کرار کرار په مینه او خوند الصلاة والسلام عليك يا

رسول الله ووايي او هر څوڼه چې بیا هم خوند ورکوي دغه الفاظ یا دي د صلاة او سلام نور الفاظ وایي.

امام ابن الهمام د فتح القدیر په (۹۵/۳) مخ کې اوعلامه محمد حسن

شاه سواتي هم د غنية الناسک په (۳۷۹) مخ کې ویلي دي: چاته چې

د اوږدو سلامونو ویلو وخت نه میسر کیږي یا یې نه سي یادولای (یا

جماعت درېږي او تکبیر اولی فوتېږي یا دغسي کوم بل ضرورت وي،

د هغو یو څه دي وایي او لږ یې السلام عليك يا رسول الله دي.

په دې هکله د اولنو د یوې ډلې څخه ډېر لنډ الفاظ توصیه سوي دي.

نورو علماوو هم په دې هکله دغو خبرو ته ورته خبرې کړي او ویلي یې

دي: په ځینو کتابونو کې چې د صلاة او سلام کومي صیغې او کلمې

راغلي دي دا د علماوو لخوا غوره سوي دي خو په دې کلمو کې کوم

خاص تحدید او ټاکل نسته. څه صلاة او سلام چې چاته بڼه او غوره وایي

هغه دي وایي. یعني چې څنگه د زیارت کوونکي خوښه وي او د رسول

ﷺ د شان سره ښايي هغسي صلاة او سلام دي پر وایي.

چې په لنډ ډول خپل یار ته شوق څرگند کړي

بیا اوږدې اوږدې خبرې څه په کار دي

البته که چا اوږده سلامونه ویل دغه دي:

﴿السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَيْرَ خَلْقِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ

يَا خَيْرَ اللَّهِ مِنْ خَلْقِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حَبِيبَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سَيِّدَ وَلَدِ

آدَمَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ. يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَشْهَدُ أَنْ لَا

إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّكَ عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَأَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ

الرِّسَالَةَ وَأَذِنتِ الْأَمَّةُ وَكُشِفَتِ الْغُمَةُ فَجَزَاكَ اللَّهُ عَنَّا خَيْرًا،

جَزَاكَ اللَّهُ عَنَّا أَفْضَلَ مَا جَزَايَ نَبِيٍّ عَنْ أُمَّتِهِ. اَللَّهُمَّ اَعْظِمْ سَيِّدَنَا عَبْدَكَ وَرَسُولَكَ

مُحَمَّدَ بْنَ الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ وَالذَّرَجَةَ الْعَالِيَةَ الرَّفِيعَةَ وَبَعِّثْهُ الْمَقَامَ الْمَحْمُودَ الَّذِي

وَعَدْتَهُ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِعَادَ وَأَنْزِلْهُ الْمَنْزِلَ الْمُقَرَّبَ عِنْدَكَ إِنَّكَ سُبْحَانَكَ

ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿

ژباړه: سلام پر تا ای د لوی څښتن رسول، سلام پر تا ای د خدای د خلکو غوره، سلام پر تا ای د خدای حبیب، سلام پر تا ای د آدم د اولادو سرداره، سلام دي وي پر تا ای نبي او د خدای رحمته او د هغه برکاته ای د لوی څښتن رسول، زه شاهدي ورکوم چې بېله خدايه بل معبود نسته، هغه شریک نه لري او ته د هغه بنده او رسول یې او زه شاهدي ورکوم چې تا ای د خدای رسول له خپل رسالت ترسره کړ او خپل امانت دي ادا کړ او د امت په هکله دي خبر او ښکته غوښتي او مصیبتونه او ناخوالې دي ليري کړي، نو دي لوی څښتن تا ته اجر درکړي او زموږ لخوا دي خدای تا ته تر هغه ښه اجر درکړي چې د یوه پېغمبر د امت لخوا ورکړل سوی دی. ای لویه څښتنه زموږ سرور او ستا بنده او رسول حضرت محمد ته وسیله او فضیلت او لوړه مرتبه ورکړه او هغه په هغه محمود مقام کې چې ژمنه دي ورسره کړې ده راوپاڅوه. رشتیا داده چې ته له خپلي ژمنې نه اوږې او هغه ته خپل ځان ته په مقرب منزل کې ځای ورکړه. یې شکه چې ته سپېڅلی او د فضل څښتن او ستر مهربانه او باعظمت ذات یې. (دغه سلامونه فتح القدیر، زیدة المناسک، معلم الحجاج، عمدة المناسک او نورو ډېرو نقل کړي دي).

فایده: د عمدة الفقه په (۶۹۴) مخ کې لیکي: حضرت ابن ابی فدیک رحمته الله علیه چې د مدینې منورې له علماوو او د امام شافعي له شیوڅو څخه وو ویلي دي چې ما له یوه ستر عالم څخه واورېدل چې روایت سوی دی چې څوک د رسول ﷺ د مبارک قبر سره ودرېږي او دغه آیت تلاوت کړي:

﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿۵۶﴾ [الاحزاب: ۵۶]

وروسته اويا واره دغه درود ووايي: صلى الله عليك وسلم يا رسول الله نو يوه ملايکه پر هغه "وعليك يا فلان" ووايي او د هغه حاجتونه ترسره کړي. یادونه: دغه صلاتیه نعتونه کېدای سي چې په ځينو فارغو وختونو کې ولولئ: صلاتیه نعت

پس له حمده احمددا، صلوا عليك دائما
وايم له صدق وصفا، صلوا عليك دائما
ستا وجود نه و پرفرش، نوم دي کښلی وو پر عرش
په نزول د «هل ائى»، صلوا عليك دائما
ستا و ښو ته سرنگون، هم په دا سبب گردون
چې قدم کېږده پر ما، صلوا عليك دائما
کوم نبي دا ستا تر ځايه رسېدلی دی تر خدايه
«قاب قوسين او ادنى»، صلوا عليك دائما
چې وحشي آهود دښت وو، بيا و تا ته يې بازگشت وو
معجزه ده هوېدا، صلوا عليك دائما
که مرغان دي د هوا، يا ماهيان دي د دريا
دي په دا ذکر گويا، صلوا عليك دائما
درست امت دي هوسپري، هم په تاسره نازېږي
معجزه دي په «لولا»، صلوا عليك دائما
ته گوهر آدم صدف، تر هر چا يې مشرف
سيال دي نسته پر دنيا، صلوا عليك دائما

هم «طه، يس» دي نوم، وهر چا وټه معلوم
 بل دي «انا فتحنا»، صلوا عليك دائما
 معزز سوې په «لولاك»، سر بلند تر نه افلاك
 ملايك كړي مرجبا، صلوا عليك دائما
 په «والليل» دي صفت، دگيسو سي په زينت
 سپين رخسار دي «والضحى»، صلوا عليك دائما
 په صورت كي آخرين، په معنایي اولين
 هم شفيع هم مجتبی، صلوا عليك دائما
 گناهونه مي بي شماره، نظر كړه د خدای د پاره
 غمخور نه لرم بي تا، صلوا عليك دائما
 ستا احكام «حبل المتين» دامنگير دي شمس الدين
 شفاعت غواړي له تا، صلوا عليك دائما
 شمس الدين كاكړ (رحمته الله عليه) ۱۱۸۰-۱۲۳۸ س.

صلاتي نه

د رب د لوی علم په شمار صلاة سلام محبوبه
 هره لمحې دي وي په تا على الدوام محبوبه
 د كاینات جمله ذرې كه مي روحونه كړي رب
 په هر نفس فدا له تا شه ذوالكرام محبوبه
 په درد رب العزت ستا چي احترام دي خومره
 رب دي نصیب كړه دغه جمله احترام محبوبه
 رب دي نصیب كړه وسیله په خپل جمال وكمال

د مدينې منورې ذوالاحتشام محبوبه
 زار دي حيانه شه عالم حيانه روغي سترگي
 په ناز راپورته كړه زما بدر تمام محبوبه
 ستا په جوار كي مو رب ستا پخاطر كور نصیب كړ
 زاربه دي كورنه كړم د كل جهان انعام محبوبه
 له په لعل لبو وكړه يو پوسان په احسان
 ستا د دربار د غلامانو يم غلام محبوبه
 د محمد امين محبوبه محمد مصطفى
 رب دي نصیب كړه وسیله اعلی مقام محبوبه

(حاجي محمد امين رحمته الله عليه، په ۱۳۷۷ س. كال مړ)

غذرونه

يا رسول الله بدرگاهت پناه اورده ام
 بار عصيان مهره پشتم شكسته ای نبی
 از ندامتهای عصيان دمبدم شام وسحر
 ای اميد نااميدان مرهم ريش دلان
 چشم رحمت بر كشي موی سفيد من نگر
 اين نميگويم كه بودم سالها بر راه تو
 ياشفيع المذنبين اشفع مرا نزد احد
 توبه كردم بر گناهان توبه ام گردان قبول
 اه سرد ورنك زردوچشم ترعاصی حسن
 عاجزم شرمنده ام روی سپاه اورده ام
 بر درت اين بار با پشت دو تا اورده ام
 جان نالان و دل پر درد واه اورده ام
 نامه خود دا به محشر پر گناه اورده ام
 در هواي معصيت عمر تباه اورده ام
 هستم ان گمره كه اكنون رو براه اورده ام
 من شفيع خود ترا نزد اله اورده ام
 از خجالت هر زمان روی چو كاه اورده ام
 اين همه بر دعوی عشقت گواه اورده ام

(د تلکان ملا حسن اخند رحمته الله عليه ۱۱۷۷-۱۲۴۵ س.)

سلاميه نعت

السلام ای سید اولاد ادم السلام
السلام ای انکه از روی تو روشن شد جهان
السلام ای انکه تا بوده نبوده هیچکس
السلام ای انکه از نعلین تو دارد شرف
السلام ای انکه تا بوده سخا و جود تو
بر روان پاک تو ما ز سرگشتگان
السلام ای اسمان لطف و جود
السلام ای مظهر حق، مظهر اسرار غیب
السلام ای انکه از جبل المتین مهر تو
السلام ای انکه از اشفاق کردی با خدا
می کنم گستاخی و می گویمت هر دم سلام
کار ما و صد چو ما اتمام یابد بی شکی
دیو رهن در کمین، نفس و هوا اعدای دین
بسته ام بر یکدگر نخلی ز خارستان طبع
دولتم این بس که بعد از محنت دور و دراز
(محیی لاری، به ۱۳۲۳ س. کال می)

کله چي له سلامونو ورگاز سولاست څه چي له خدايه غواړئ
د رسول ﷺ په وسيله يې وغواړئ او د هغه شفاعت طلب کړئ. ځينو
علمای کرامو توسل منع کړی دی، خو جمهور علمای کرام د هغه
د جواز قایل دي.

دغه مهال علماوو په عربي الفاظو د دغې دعا د ويلو توصيه کړې ده
﴿يَا رَسُولَ اللَّهِ اسْأَلْكَ الشَّفَاعَةَ، يَا رَسُولَ اللَّهِ اسْأَلْكَ الشَّفَاعَةَ وَ أَتَوْسَلُ بِكَ
إِلَى اللَّهِ فِي أَنْ أَمُوتَ مُسْلِمًا عَلَى مِلَّتِكَ وَ سُنَّتِكَ﴾ (فتح القدير، ۳/ ۹۵ مخ).

ژباړه: ای د لوی څښتن پېغمبره زه ستاسي د شفاعت سوال کوم او لوی
څښتن ته تا وسیله گرځوم خو مسلمان او ستاسي پر ملت او ستو مې سم.

د نورو لخوا د سلام وړاندي کولو طريقه

که چا رسول ﷺ ته د سلام د وړاندي کولو سپارښتنه درته کړې
وي، نو د هغه لخوا داسي سلام وړاندي کړئ:

﴿السلام عليك يا رسول الله مِنْ فُلَانِ بْنِ فُلَانٍ يَسْتَشْفِعُ بِكَ إِلَى رَبِّكَ
فَشَفِّعْ لَهُ وَلِجَمِيعِ الْمُسْلِمِينَ﴾.

ژباړه: ای د لوی څښتن پېغمبره د پلاني د زوی پلاني سلامونه ومنئ، هغه
تاسي، ستاسي خدای ﷻ ته شفيع کوي. نو د هغه او ټولو مسلمانانو شفاعت
وکړئ. (د فلان بن فلان پر ځای د هغه سړي نوم او د پلار نوم یاد کړئ).

که مو د هغه نوم هېر سوي وي داسي ووايست: ﴿السلام عليك يا
رسول الله مِنْ الَّذِي اَوْصَانِي بِالسَّلام عليك يَسْتَشْفِعُ بِكَ إِلَى رَبِّكَ فَشَفِّعْ لَهُ
وَلِجَمِيعِ الْمُسْلِمِينَ﴾.

که ډېرو خلکو د سلام ويلو درته ويلي وي او ټول نومونه مونه وي په
ياد نو د هغو ټولو لخوا داسي سلام عرض کړئ: ﴿السلام عليك يا رسول
الله مِنْ جَمِيعِ مَنْ اَوْصَانِي بِالسَّلام عليك يَسْتَشْفِعُ بِكَ إِلَى رَبِّكَ فَشَفِّعْ لَهُ
وَلِجَمِيعِ الْمُسْلِمِينَ﴾. (عمدة المتناكس، ۷۰۸ مخ او عمدة الفقه، ۶۹۴ مخ).

(که مو دغه سلام په عربي نه وايه په پښتوي ووايست. که تاسي د چا
دغسي غوښتنه منلې وي، يعني ژمنه مو ورسره کړې وي چي ستا سلام
رسول ﷺ ته رسوم. نو دغه سلام رسول پر تاسي باندي واجب سول.
ځکه دا د يوه امانت غوندي سو. دا به هرو مرو رسول ﷺ ته رسوي).

د حضرت ابوبکر ښار

بيا ښي لوري ته څه وروړاندي ودرېږئ او دوهم سوري ته مخامخ د حضرت صديق اکبر ښار حضور ته داسي سلام وړاندي کړئ:

«السلام عليك يا خليفة رسول الله ﷺ وثانيه في الغار ابابكر الصديق ﷺ جزاك الله عن امة محمد ﷺ خيراً». (فتح القدير، ۱۳/۹۵ مخ).

ژباړه: سلام پر تاسو اى د لوى څښتن د پېغمبر خليفه او دده سره د ثور په سمڅه (غار) کي دوهمه، حضرت ابوبکر صديق ښار لوى څښتن دي د حضرت محمد ﷺ د امت لخوا ښه او د خير اجر درکړي.

د حضرت عمر ښار

بيا څه نور ښي لوري ته وړاندي ودرېږئ او دريم سوري ته مخامخ د حضرت عمر فاروق ښار حضور ته داسي سلام وړاندي کړئ:

«السلام عليك يا عمر الفاروق ﷺ الذي اعز الله به الاسلام جزاك الله عن امة محمد ﷺ خيراً». (فتح القدير، ۱۳/۹۵ مخ).

ژباړه: سلام پر تاسو اى هغه حضرت عمر فاروقه چې په تاسو سره لوى څښتن اسلام معززه کړ. لوى څښتن دي د حضرت محمد ﷺ د امت لخوا ښه او د خير اجر درکړي.

لومړۍ يادونه:

د حضرت ابوبکر او حضرت عمر د سلام لپاره څه ځانگړي عبارتونه نسته. نو هر څوک کولای سي چې د خپل اسلوب سره سم يا د عبدالله بن عمر په پيروي په دغو لنډو الفاظو، لکه: السلام عليك يا ابابکر ﷺ. السلام عليك يا عمر ﷺ. سلامونه ورته وړاندي کړي. (د عطار حجة

النبي، ۳۸۵ مخ).

دوهمه يادونه:

يو ستر عالم مولانا خليل احمد انبېتوي مهاجر منډي د تذكرة الخليل په (۲۹۸) مخ کي کارې: د مسجد په هر ځای کي چې ودرېږئ او سلام وړاندي کړئ رسول ﷺ يې اوري. نو که ډېره گټه گونه وه هر چيري چې درود او سلام ويل امکان لري هلته يې ووايست.

اوس نو که کېدلای سي او ډېره گټه گونه نه وي د رسول ﷺ مواجېې (هماغه غټ گردی سوري) ته وروگرځئ، د رسول ﷺ مخ ته ودرېږئ او که نه هر چيري چې کېدونې وي ودرېږئ، او په ژوند کي د دې ښه او ستر نعمت شکرونه ادا کړئ، لاسونه پورته کړئ، د لوى څښتن ﷻ په حمد او ستاينه او پر رسول ﷺ باندي په درود او سلام ويلو سره، د زړه له کومي په هيله منډۍ او ولوله ځان ته د ښې خاتمي، د لوى څښتن د رضا او بخښني، مور او پلار، استادانو، اهل او اولاد، خپلوانو او آشنایانو او ټولو مړو او ژوندو مسلمانانو ته د ژړا سره يو ځای دعاوي وکړئ او که مو په ياد سولم ما نتلي او اسکرېلي د گناه په ډېرو دوسيو ښکېل خو پر ټولو اقرار، پښېمان او توبه گار عبدالملک همت او زما مور او پلار ته او د دې کتاب د چاپ په کار کي مرسته کوونکو ته هم دعا وکړئ. د دعا په پای کي هم د لوى څښتن حمد او ثنا او پر پېغمبر ﷺ درود ووايست او په (آمين) يې ختم کړئ.

که په عربي الفاظو دعا کوئ ځينو علماوو دغه دعا توصيه کړې ده:

اللهم انك قلت في كتابك الكريم وقولك الحق: وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا

۳۰۸.....پښتو معلم الحجاج

أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفِرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوْ جَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا .

اللهم إنا قد جئنا رسولك محمدًا ﷺ يوم لا ينفع مال ولا بنون إلا من أتى الله بقلب سليم.

اللهم إنا نسئلك أن توجب لنا المغفرة كما أوجبتها لمن جاء نبيك وحييك محمدًا ﷺ في حياته.

اللهم اجعله أول الشافعين وانجح السائلين و اكرم الأولين والآخرين.
اللهم إني أسئلك إيماناً كاملاً و يقيناً صادقاً حتى أعلم انه لا يصيبني إلا ما كتبت لي، انك على كل شيء قدير.

اللهم إني أسئلك علماً نافعاً و رزقاً واسعاً حلالاً طيباً و عملاً صالحاً مقبولاً و تجارتاً لن تبور.

اللهم اشرح صدورنا و استرعيوبنا و اغفر ذنوبنا و آمّن خوفنا و أختم بالصالحات أعمالنا و ردنا من غربتنا إلى أهلنا و أولادنا سالمين غاثين واجعلنا من عبادك الصالحين، من الذين لا خوف عليهم ولا هم يحزنون، ربنا آتانا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة و قنا عذاب النار، ربنا لا ترغ قلوبنا بعد إذ هديتنا وهب لنا من لدنك رحمة إنك أنت الوهاب، رب اغفر لي ولوالدي يوم يقوم الحساب، سبحان ربك رب العزة عما يصفون و سلام على المرسلين و الحمد لله رب العلمين .

د بي بي فاطمي ﷺ زیارت

رسول ﷺ او شيخينو ته تر سلامونو وړاندي کولو وروسته په همدغه نبوي مسجد کي د رسول ﷺ د حجرې شا ته د بي بي فاطمي ﷺ

۳۰۹.....پښتو معلم الحجاج

زیارت ته ور تگ جایز دی. ځینو علماوو ویلي دي چي د هغې قبر دلته دی. هغې ته هم سلام وړاندي کړئ او دعاوي ورته وکړئ تر سلامونو وروسته چاري

بیا د نبوي مسجد د ابولبابه ستون ته ورسئ د هغه سره دوه رکعتہ نفل وکړئ. (په نورو وختونو کي د رحمت د نورو ستونونو سره نفل او دعاوي کول غوره او موزون کار دی خو په دې شرط چي دا کار په آساني امکان ولري).

بیا دعا وکړئ، بیا په روضة الجنة کي نفلونه وکړئ. که مکروه وخت وو اذکار او استغفار او دعاوي وکړئ.

د عمدة المناسک په (۷۱۰) مخ کي وايي: "کوښښ وکړئ چي په لمانځه کي د رسول ﷺ د مبارک قبر خواته شا یا مخ او بېله لمانځه شا ونه غږخوئ. د لمانځه لپاره په داسي ځای کي ودرېږئ چي نه مو مخ د رسول ﷺ قبر ته وي نه شا".

خو د لمانځه په هکله د عمدة الفقه په (۶۹۷) مخ کي ليکي: "د جماعت په لمانځه کي د رسول ﷺ قبر ته شا کول جایز ده. ځکه چي صفونه تر هغه ځايه رسېږي. البته مخ د قبر خواته لمونځ کول حرام دی. بلکي که څوک د رسول ﷺ د عبادت یا د هغه د قبر د تعظیم په موخه داسي وکړي نو د هغه په هکله د کفر فتوا ورکول کیږي. خو دابۀ هغه مهال وای چي د قبر او لمونځ کوونکي تر منځ کوم دېوال نه وای. اما څنگه چي د قبر مبارک چار چاپېر دېوالونه او جالۍ حائل سوي دي. له دې امله اوس چي د حجرې شريفي شاه ته کوم صف جوړېږي او د حجرې خواته د لمونځ کوونکو مخ کېږي دا د هغو په هکله مکروه نه ده".

کله چې د رسول ﷺ د قبر په مقابل تېرېږئ که په مسجد کسي ياست که د باندې ورته ودرېږئ او سلام ورواچوئ. له حضرت ابو حازم څخه روايت دی چې يو سړی ورته ورغی او خپل خوب يې ورته ووايه چې ما په خوب کي رسول ﷺ وليدی، هغه وفرمايل: ابو حازم ته ووايه چې ته زما د قبر سره تېرېږې او سلام نه را اچوې. تر دې وروسته چې به ابو حازم د رسول ﷺ د مبارکي حجرې سره تېرېدی، په ادب او درناوي به ودرېدی او سلام به يې واچاوه او رهي به سو.

تر څو چې په مدينه منوره کي ياست د قرآن کریم تلاوت او ذکر کوئ او پر رسول ﷺ باندې درودونه او سلامونه وايست. روژې نيسی (که څه هم مسافر ياست) او د خپل وس سره سم فقر او ته صدقې ورکوئ: په نبوي مسجد کي څو شپې يا لږ تر لږه يوه شپه وينه تېره کړئ او له خوبه ځان وژغورئ. مصرع: کل نوم علی اغب حرام. مصرع: ابن سخن بيگانه را گو آشنا را خواب نيس.

د مسجد د رحمت ستونونو سره نفل او دعاوي کوئ: خو پام مو وي چې د لمونځ کوونکو مخ ته تېر نه سئ. ځکه چې دا بېخي لويه گناه باله سي. رسول ﷺ ويلي دي: «که د لمانځه دمخه تېرېدونکی يوه سي چې څونه گناه لري، تر دې چې د هغه دمخه تېر سي څلوېښت ورځي به درېده ورته ښه وي» (بخاري، ۵۱۰ حديث). البته په دې مورد کي د ټينگ ضرورت او اړتيا په هکله دي که د چا عربي زده وي د "حکم المروء بين يدي المصلي" کتاب وگوري. دغه کتاب د مکې او مدينې له کتاب پلورنځيو څخه په لږ بيه تر لاسه کېدلای سي. په مسجد کي په لوړ آواز مه پېږئ. داسي هم مه کوئ چې په روضه شريفه کي نورو خلکو ته ځای نه ورکوئ يا ځای تنگ کړئ.

څه نوري اړيني خبري

تر هر څه دمخه د رسول ﷺ د مبارک قبر د زيارت او نورو په هکله بشپړ علم حاصل کړئ. کله کله د نبوي مسجد او نورو کتابتونونو ته ورځئ او د اسلام او مدينې منورې د تاريخ او فضايو او ستاسي د علاقې وړ نور کتابونه مطالعه کوئ. خو د اسلام د مقدس دين د رشتينولي او له برمه ډک تاريخ په هکله او د رسول ﷺ د ستر شخصيت او د اسلام د نورو لويانو د عظيمو کارنامو په اړه ستاسي ياد او ولولې نوري هم تازه سي. د نورو هغو کسانو سره چې په دې هکله معلومات نه لري هم په حوصله مندي مرسته وکړئ. د يادښت يوه کوچنۍ کتابچه او قلم بايد تل د ځان سره ولرئ، څو ځيني يادښتونه او ليدلي کتلي پر خپل وخت وليکلای سي. تل په هغه څه لگيا سئ چې د نبوي صلاح او اخروي فلاح مو وي. په بازارونو کي ايله او بې کاره مه گرځئ. ځکه بيا خداي خبر چې دغه غنيمت وخت در پيدا سي که نه. دا دوني کړاوونه او لگښتونه او له کور کهوله او وطنه مسافري د دې لپاره نه ده چې دغه خوږ او قيمتي وخت په بې ځايه خبرو او بې گټي گرځېدو او بې کاره خوب يا کښېستو تېر کړئ. البته اړتيا او ضرورت خو نو بېله خبره ده. پر خپلو شيانو، اسنادو او پيسو مو بايد ډېر پام وي او داسي ځای يې وساتئ چې د عبادت او زيارتونو پر مهال مو زړه په کېناند نه وي.

پام مو وي چې د مدينې د اوسېدونکو او نورو سره په مينه او زغم کړنه کوئ. له هغو څخه که څه هم څه ناوړه عمل ووينئ د کرکي پر ځای غوره چلند ورسره کوئ. ځکه کېدای سي د رسول ﷺ د گاوندو يتوب له برکته د هغو خاتمه په خير سي، شعر:

فيا ساكنى اكاف طيبة كلکم الى القلب من اجل الحبيب حبيب
اي د ښکلي مدينې د کوڅو مېشتو په سبب د پېغمبر زړه ته راټېر ياست
په مدينه کې "عجوه" خرما، انگور، کبلي او منې خورئ. خو پام مو
وي چې خورک مو لږ وي خو په پلاوو پلاوو له نبوي مسجد څخه وتلو
او اودس تازه کولو ته اړ نه سئ. دغه راز که په مدينه منوره کې ستاسي
استوگنه په سړو شپو کې وي له هغه ځايه يو کمپل د شپې پر ځان اچولو
لپاره رانيښئ.

زمونږ دعا ده چې سفر مو هوسا او ښکمرغه وي او په خير خپل کور ته را
ستانه سئ. لوی څښتن دي ستاسي حج، عمرې، زيارتونه او ټول عبادتونه
قبول کړي او په خپله خدايي سره دي زموږ گران هيواد لکه څنگه چې
ښايي هغسي خپلواک، ودان، سرلوړی او د پردو له اړتيا را وژغوري. خدای
ﷻ دي زموږ ټولو مرستندوی او ساتندوی سي (آمين).

د مدينې منورې د سپېڅلو ځايونو زيارت او ليدنه

د جنت البقيع زيارت:

زنده دلان بين که زخود مرده اند
سربه گريبان عدم برده اند
گر بگشايند زعارض نقاب
تيره نمايد مه و آفتاب

د رسول ﷺ او د هغه د دوو اصحابو ابوبکر او عمر رضي الله عنهما تر
زيارت وروسته د جنت البقيع زيارت هره ورځ، په تېره د جمعې په ورځ،
(د رسول ﷺ قبر ته تر حاضري وروسته)، دغه راز د مدينې د متبرکو
مساجدو، د احد د شهيدانو او ځهانو زيارت مستحب دی. او د نورو

تاريخي ځايونو ليدل هم ښه کار دی.

جنت البقيع ته چې ورسئ دغه دعا وواياست:

﴿السلام عليكم دار قوم مؤمنين، وانا کم ما توعدون غداً مؤجلون وانا ان شاء الله بکم لاحقون، اللهم اغفر لاهل البقيع الفرقه، اللهم اغفر لنا ولهم﴾.

ژباړه: ای د دې کور مومنو اوسېدونکو سلام پر تاسو! د قيامت په ورځ تاسي
ته ټول هغه څه درکول کېږي چې ستاسي سره يې ژمنه سوې وه. تاسي
د قيامت تر ورځې ځنډېږئ. موږ هم ان شاء الله په دې نژدې وختونو کې
تاسي ته راتلونکي يو. ای لويه څښتنه! په بقیع غرقېد کي ښځ سوي وگړي
وبخښه. لويه څښتنه موږ او هغو ته بخښنه وکړه.

په بقیع کې حضرت عثمان رضی الله عنه ته په دې الفاظو سلام وړاندي کړئ:
﴿السلام عليك يا امير المؤمنين ورحمة الله وبركاته جزاك الله عن الاسلام
والمسلمين خيراً. اللهم ارض عنه﴾.

ژباړه: سلام دي وي پر تا ای امير المومنينه! او د خدای رحمت او
برکتونه دي وي پر تا. خدای دي تا ته د اسلام او مسلمانانو لخوا د ښکې
بدله درکړي. ای لويه څښتنه ته له ده څخه راضي سئ. بيا حضرت
عباس رضی الله عنه، حضرت حسن رضی الله عنه، د رسول ﷺ زوی حضرت ابراهيم رضی الله عنه،
د رسول ﷺ پاکو بيبيانو او نورو ټولو اصحابو ته سلامونه وواياست. بيا
الحمد لله، قل هو الله يا سورت «يس» يا کومه بله سوره يا آية الکرمي يا
نور آيتونه چې ستاسي په ياد وي تلاوت کړئ، ثواب يې ټولو مړو ته
وبخښئ او تر تلاوت وروسته مخ پر قبله ودرېږئ او ټولو مړو ته هغه دعاوي
وکړئ چې ستاسي په ياد وي. (د ملا علي قاري مناسک، ۵۱۹ مخ، الفقه

۳۱۴..... پښتو معلم الحجاج

الاسلامي وادلته، ۲/ ۴۵۰ مخ او نور. دغه راز د بقیع له هدیرې څخه بهر د مدینې په ښار کې د حضرت اسماعیل بن جعفر، مالک بن سنان او محمد النفس الزکیه بن عبدالله بن الحسن بن علی (علیهم السلام) زیارتونه دي که فرصت وي او د هغو زیارتونه د یوه بلد سړي په مرسته پیدا کړئ او زیارت یې وکړئ او دعا ورته وکړئ غوره کار به وي.

د احد د شهیدانو زیارت:

د احد د شهیدانو، مسجدونو او غره زیارت مستحب دی:

حمزه که قربان شده در راه دوست هر جا که شهید است سیدش اوست
سرخي کوه احد از خون او ریگ به ریگش همه تسبیح گو

څنگه چې د جمعې په ورځ په نبوي مسجد کې مصروف یاست او د شنبې په ورځ د رسول (ﷺ) په پیروي قبا مسجد ته ځئ، نو ښه داده چې د احد د شهیدانو زیارت ته د پنجشنبې په ورځ ورسئ. ځکه علما وو د پنجشنبې، جمعې او شنبې په ورځو د قبرونو د زیارت توصیه کړې ده او د پنجشنبې په ورځ یې د احد د شهیدانو زیارت افضل بللی دی. البته کله چې مو د سهار لمونځ په نبوي مسجد کې وکړ وختي احد ته ولاړسئ څو بیرته د ماښام لمونځ په نبوي مسجد ته راوړسولای سئ. لومړی د سید الشهداء حضرت حمزه (رضی الله عنه) زیارت وکړئ او په ډېره خشوع، سکون، وقار او ادب سلام ورته وکړئ. (رسول (ﷺ) پر حضرت حمزه به ډېر ژېلي دي) او د هغه سره حضرت عبدالله بن جحش او مصعب بن عمر (رضی الله عنه) ته هم سلامونه وړاندي کړئ. بیا د نورو شهیدانو زیارت وکړئ، سلامونه ورته وړاندي کړئ او دعاوي ورته وکړئ.

پښتو معلم الحجاج..... ۳۱۵

د قبا مسجد زیارت:

ای خضر راه خدا مرحبا خیز که شد شنبه روز قبا
هر که به شنبه کند آنجا نزول عمره بر آورد به قول رسول

بیا ښه دا ده چې د رسول (ﷺ) په پیروي د شنبې په ورځ مسجد قبا ته ولاړ سئ او دوه رکعت نفل تحية المسجد پکښې وکړئ، دا د رسول (ﷺ) د صحیح حدیث له مخې د یوې عمرې ثواب لري. (خو د شنبې په ورځ دغه مسجد ته تلل حتمي خبره نه ده. دغه مسجد تر مسجد الحرام، مسجد النبي او مسجد الاقصی وروسته افضل او غوره مسجد دی.

بیا په داسې وختونو کې چې په نبوي مسجد کې د جماعت لمونځ درڅخه قضا نه سي، د نورو زیارت وړ مساجدو، څهانو او تاریخي ځایونو څخه لیدنه وکړئ. تحية المسجد نفله پکښې وکړئ، د ځان، مور او پلار، خپلوانو او ټولو مسلمانانو د دې او هغې دنیا د خیر او ښېگني دعاوي پکښې وکړئ.

د بدر د شهیدانو د زیارت په هکله باید ووايو چې پخوا له مکې څخه مدینې ته د حاجیانو لار پر بدر ورتله خو پر شارع هجره باندي د تلو راتلو په پیل کېدو سره دا سهولت له منځه ولاړ. اوس که څوک غواړي چې د بدر د شهیدانو زیارت وکړي او دغه د اسلام له ویاړه ډکه سیمه وويني کولای سي چې په خپل موټر یا ټکسي کې له مکې څخه مدینې ته تر تلو دمخه ورسې. یا په مدینه کې تر څلوېښتو لمونځو وروسته ورسې. که چاته د دغه ځای لیدل په نصیب سول، نو د شهیدانو قبرونه له سړک څخه په څه واټن په یوه احاطه کې دي. هغو ته دي سلامونه وړاندي کړي. څه تلاوت دي وکړي ثواب دې ټولو ته وبخښي او مخ پر قبله دي دعاوي ورته وکړي.

تصور وکړی چې د اسلام دغو رشتیانو سرتېرو د اسلام په لار کې د لوی څښتن حضور ته څونه له کړاوونو ډکې قربانۍ وړاندې کړي او د اسلام د سپېڅلي دین بن یې په خپلو وینو سمسور کړی دی.

له مدینې منورې څخه ستنېده

پام کوئ چې له مدینې منورې څخه د ستنېدو لپاره بېړه او بېټايي در څخه څرگنده نه سي. پر رشتیني طالب لازمه ده چې بېله سمه نېټه او شرعي ضرورت له د سعودي د قانون د حکم یا د اولادونو د حقوقو د ادا کولو او داسې نورو پرته له مدینې منورې ونه وزي. څو خدای مکړه په هغو کې ونه شمېرل سي چې مدینه منوره یې نفی کوي رسول ﷺ فرمایلي دي: «مدینه د کورې غونډې خیري او ناپاکي ليري کوي او پاک شيان پرېږدي».

وايي چې حضرت عمر بن عبدالعزيز رضي الله عنه چې له مدینې منورې څخه وتی ویل یې چې بېړېم چې له هغه څښ او ناولتیا څخه ونه شمېرل سم چې مدینه منوره یې نه پرېږدي، بیت:

ضرورتست وگرته خدای میداند . که ترک صحبت جانان ته اختیار منست
دوري ز حضرت تو نه جستم باختيار خود ذره را ز مهر جدایی چه در خورست

له مدینې منورې څخه د ستنېدو پرمهال لومړی په نبوي مسجد کې په هغه طریقه چې دمخه یې یادونه وسوه دوه رکعتہ نقل وکړی، د رسول ﷺ او ابوبکر او عمر رضي الله عنهما روضي ته ورسۍ په ژړاوو او ادب سلامونه ورته وړاندې کړی، له دې متبرکو مقاماتو څخه د بېلتون له امله خپله خواشیني څرگنده کړی، پر خپلو غفلتونو او تېروتنو باندې پښېماني ښکاره کړی او توبه پروکارۍ، رسول ﷺ ته الوداعي سلام وړاندې کړی او مخ پر قبله دعاوي وکړی چې: ای لویه څښتنه! زما سفر آسانه

کړی، په سلامتي او عافیت مي خپل کور او کهول ته ورسوي، د دواړو جهانو له آفتونو مي وساتي، بیا مي مدینې طیبې ته تلل په برخه کړی او دامې هغې ته وروستی سفر مه کوي. ای د لوی څښتن پېغمبره! که ژوندی وم بیا درته راځم ان شاء الله او که مړوم خپل ایمان تاته امانت پرېږدم او دا د قیامت د ورځې لپاره ستاسو سره امانت دی.

فقیرانو ته څه صدقه ورکړی. د سفر په دعاوو او ذکر او استغفار له مدینې په وتلو په حسرت او ژړاوو او د اوبښکو په اورښت پیل وکړی، مثنوي:

این دلم باغ ست چشم ابرش	ابر گرید باغ خند شاد و خوش
ذوق خنده دیده ای خیره خند	ذوق گریه بین که هست این کان قند
روشنی خانه باشی همچو شمع	گر فرو باری تو همچون شمع دمع
تا نگرید ابرکی خندد چمن	تا نگرید طفل کی جوشد لین

خپل کور ته ستاسي د بېرته ستنېدو په هکله خبر ورکړی، دا سنت طریقه ده. کله چې مو خپل ښار ولید دغه دعا ولولئ: «آئیون، تائبون، عابدون، لربنا حامدون» (مسلم، کتاب الحج: ۱۳۴۵ حدیث).

ژباړه: موږ را ستانه سولو، توبه کوونکي، عبادت کوونکي، د خپل رب تعريف کوونکي.

د خپل محل په مسجد کې دوه رکعتہ تحية المسجد یا سنت القدوم وکړی. بیا په کور کې دوه رکعتہ نقل وکړی، د لوی څښتن حمد او ثنا ووايست، دعا وکړی او د حج، عمرې او زیارت پر دې ستر نعمت باندې شکر ادا کړی، وطن ته تر رسېدو وروسته فقیرانو او ګاونډیانو ته د وس سره سم څه ډوډۍ ورکول مستحب کار دی. خو پام کوئ چې په دې چارو کې د ځینو نابوهانو غوندې تر حد تجاوز، اسراف او ریا در څخه ونه سي. د حج په

۳۱۸.....پښتو معلم الحجاج

مناسبت محفلونه جوړول او بې ځايه لگښتونه کول د وياړ او رڼا مظاهر باله سي چي دا ټول ثواب له منځه وړي. تردې وروسته له گناهونو څخه ځان ساتل او په ښو کارونو کي پرمختيا د حج او زيارت د قبلېدو نڅښه ده.

والحمد لله الذي هدانا لهذا وما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله، وصلى الله على النبي الامي المبعوث رحمة للعالمين وعلى آله وأصحابه الطيبين الطاهرين ، وعلى جميع عباد الله الصالحين.

د اصطلاحي الفاظو او ځينو ځانگړو

ځايونو تشرېح

احرام : معنایې حرامول دي. کوم وخت چي حاجي تر دوو رکعتو نفلو وروسته د حج يا د عمرې يا د دواړو پوخ نيت وکړي او تلبیه ووايي، د دې نيت له امله پر ده څو حلال او مباح شيان حرام سي. نو ځکه دې ته احرام وايي او مجازاً د حج کاليو (هغو دوو ناگنډلو پټوانو ته هم احرام وايي چي حاجي يې د احرام پرمهال استعمالوي.

استلام : د حجر اسود مچلولو يا لاس ور وړلو يا پر حجر اسود او رکن يمانی لاس لگولو ته وايي.

اشعار : د هديې د څاروي د پېژندلو لپاره، يعنې د قربانۍ څاروي پر راسته اوږه باندي لږ ټپي کول چي يوازي يې پوست پرې سي او غوښي يې نه سي زخمي.

أشهر الحج : د حج مياشتي. د کوچني اختر، مياي، او د لوی اختر لومړۍ لس ورځي کومي چي حج پکښي ادا کېږي او دې ته ميقات زماني هم وايي.

اضطباع : د احرام پټو تر ښي اوږې لاندي راوړل او پر کينه اوږه اچول. افاضه : (د ډېرو وگړو په يوه پلا بېرته يوه لوري ته راگرځېدل).

افاقي : هغه سړي ته وايي چي د ميقات له پولو بهروي، لکه افغاني، هندوستاني، شامي، مصري، عراقي، ايراني اونور.

افراد : يوازي د حج احرام ټول او صرف د حج احکام تر سره کول.

ايام تشریق : هغه ورځي چي تکبيرات تشریق پکښي ويل کېږي. د لوی اختر (ذی الحجې) د نهمي له سهار څخه بيا د لوی اختر د ديارلسمي

۳۲۰.....پښتو معلم الحجاج

تر مازديگر پوري.

ايام نحر: هغه ورځې چې قرباني (اختری) په کښي کېږي. د لوی اختر د مياشتي له لسمي تر دولسمي پوري.

پُدنه: د امام ابو حنيفه رحمته الله عليه په نزد اوبښ يا غوايي او گامښي ته وايي او د امام شافعي رحمته الله عليه په نزد صرف اوبښ ته وايي.

بَطْنُ عَرَفَةَ: عرفات ته نژدې يوه اُرشو ده چې په هغې کې درېده (د عرفات ووقوف) درست نه دی، ځکه چې دغه ځای د عرفات له پولو بهر دی.

بقيع الغرقد: د مدينې منورې هغه لرغونې هديره چې ډېر صحابه پکښي ښخ دي. په عامه توگه "جنت البقيع" ورته وايي.

بيت الله: يعنې کعبه شريفه چې په مکه معظمه کې د مسجد حرام په منځ کې يو سپېڅلی ځای دی. په ټوله نړۍ کې دا لومړۍ کوټه ده چې تر

آدم عليه السلام وړاندې د لوی څښتن په حکم ملايکو جوړه کړې وه. بيا تر نړېدو وروسته آدم عليه السلام بيا ابراهيم عليه السلام بيا قریشو بيا عبدالله بن زبیر

رضي الله عنه بيا عبدالملک بن مروان ودانه کړه. تر عبدالملک وروسته بيا په بېلو بېلو مهالونو کې لږ لږ مرمت سوې ده. دا د مسلمانانو قبله او ډېر له برکته

ډک او مقدس ځای دی.

تحليل: د قرباني (هديي) ښکلي کول، د قرباني پر څاروي باندې د ځل غوندې ټوکراچول.

تحميد: الحمد لله ويل.

تسبيح: سبحان الله ويل.

تقليد: د قرباني په غاړه کې د ونې د پوست يا بل څه وړغندي اچول. که اوبښ دي د هغه بوک لږ څه څيرل څو دغه څاروي ته څوک تاوان ونه

۳۲۱.....پښتو معلم الحجاج

رسوي او که ورک سي د مکې د حرم پر لور يې روان کړي.

تکبير: الله اکبر ويل.

تکبيرات تشريق: په ايام تشريق کې د جماعت تر هر لمانځه وروسته په لږ څه لوړ آواز دغه الفاظ ويل: الله اکبر، الله اکبر لا اله الا الله والله اکبر، الله

اکبر والله الحمد.

قلبي: ليک اللهم ليک تر پايه ويل.

تمتع: د حج په مياشتو کې لومړۍ عمره کول بيا په هغه سفر کې د حج احرام تړل، حج کول.

تعيم: د مدينې پر لار له مکې څخه لږ څه ليري يو ځای دی. حاجيان دغه ځای ته ځي او له هغه څخه د عمرې احرام تړي.

تهليل: لا اله الا الله ويل.

ثبير: (په منا کې د هغه نامتو غره نوم دی، چې د عقبه جمرې شاته او د خيف جومات منځ ته د عرفات پر لور غځېدلی دی).

جبل رحمت: د عرفات په ميدان کې يو غر دی. رسول ﷺ د دغه غره په لمن کې درېدلی دی او دعاوي يې کړې دي. خو دغه غره ته ځان

رسول او پر سړي ختل کوم شرعي اصل نه لري، بلکې د سنتو خلاف کار او بدعت بلل سوی دی.

جحفه: له مکې څخه پر دريم يا څلورم منزل رابځ ته نژدې ځای دی چې د سوريې د خلکو ميقات (د احرام تړلو ځای) دی.

جمرات يا جمار: په منا کې درې ځلې دي چې په شگو ویشتل کېږي. کوم ځلی چې لمر خاته لوري ته مسجد خيف ته نژدې دی. هغه ته جمره

الاولی وایي له هغه څخه چې د مکې خواته راتېر سي، دوهم یا منځني ځلي ته جمره الوسطی وایي. له دې څخه چې بیا د مکې خواته را تېر سي، درېیم ته جمره الکبری یا جمره العقبه یا جمره الاخری وایي. جنایت: (د حج په اصطلاح کې داسې کار کول چې په حرم یا د احرام په حال کې منع وي. د جنایت جمع جنايات ده. او د دغسې کار کولو له امله جزا لازميږي).

جنت المعلی: د مکې شریفې هديره.

حج: په ځانگړو ورځو کې په احرام کې د بیت الله طواف او د عرفات ووقوف اونورو افعالو ته حج وایي.

حجر اسود: یعنې توره ډبره. کومه چې د جنت ډبره ده، لومړی د شیدو غونډي سپینه وه بیا د انسانانو د گناهونو له امله توره سوه. د بیت الله د دېوال په سهیل ختیز (جنوب شرقي) کنج کې د سړي ډوني په کچه لوړه ځای پر ځای سوې ده او چار چاپېره د سپینو زرو کړۍ پر راگرزېدلې ده.

حج مبرور: هغه حج ته وایي چې په هغه کې گناه نه وي. ځینې وایي: مقبول حج ته مبرور حج وایي. ځینې وایي: مبرور حج هغه ته وایي چې دریا او نامه لپاره نه وي. ځینې وایي: مبرور حج هغه ته وایي چې پس له هغه گناه نه وي. حسن بصري رحمته الله علیه فرمایي: مبرور حج هغه ته وایي چې پس له هغه له دنیا څخه یې توجه سي او آخرت ته یې مینه او رغبت پیدا سي.

حرم: د مکې شریفې چار چاپېره مخکې ته تر جوړو سو څلو پوري حرم وایي چې په دې کې ښکار او ونه پرې کول او پر ونښو یې بوډه پوول حرام دي. له دې امله حرم ورته وایي. د حرم پر پولو د جبرائیل عليه السلام په ښوونه د حضرت ابراهیم عليه السلام لخوا د نڅینو په توگه ځلي جوړ سوه.

بیا رسول ﷺ له سره جوړ کړه. بیا حضرت عمر رضی الله عنه بیا حضرت عثمان رضی الله عنه بیا حضرت معاویه رضی الله عنه مرمت کړه بیا نورو هم په بېلو بېلو مهالونو کې ترمیم کړي دي.

حرمې: هغه څوک چې د حرم په مخکه کې اوسېږي، په مکه کې وي یا له هغې څخه د باندې.

حطیم: د رسول ﷺ تر نبوت پر زمانه دمخه قريشو وېتېل چې د کعبې شریفې ودانۍ په حلالو پیسو له سره ودانه کړي. خو څنگه چې پیسې لږ سوې له دې امله یې د کعبې د شمال خواته له اصلي اړشو څخه د شپږو شرعي گزو په کچه غولۍ پرېښووی. اوس د سړي د ونې په کچه دېوال پر راگرزېدلی دی. دغه ځای ته حطیم او حجر او حظیره وایي. اصلي حطیم نژدې شپږ شرعي گزه وو، خو اوس یې احاطه څه زیاته سوې ده.

حل: د حرم چار چاپېر د حرم له پولو د باندې او د میقاتونو د تنه مخکه حل ده. هغه شیان چې په حرم کې حرام دي هغه په دې کې حلال دي، ځکه نو حل ورته وایي.

حلي: د حل اوسېدونکی.

حلق: د نارینه لخوا په وخت او ځای کې د سر وربښتان خړل.

دم: (لفظي معنایې وینه وه). د احرام په حال کې چې د ځینو منع سوو افعالو د تر سره کولو له امله پر محرم د پسه یا نورو ذبح (حلالېده) لازميږي. دغه ته دم وایي.

دم سگر: وگورۍ قرباني.

ذات ورق: د عراق لخوا مکې مکرمې ته د ورتلونکو میقات دی.

ذوالحلیفه: له مدینې منورې څخه تقریباً پر شپږ میله یو ځای دی چې

۳۲۲.....پښتو معلم الحجاج

بنر علي (د علي خا) هم ورته وايي. دغه خا حضرت علي عليه السلام ته نه، بلکي يوه بل علي نومي ته منسوب دی. څوک چې له مدينې څخه راځي د هغو لپاره دغه خای ميقات دی.

رگن شامي: د بيت الله شمال لوبديز کنج دی چې د شام خواته واقع دی.
رگن عراقي: د بيت الله شمال ختيز کنج دی چې د عراق خواته واقع دی.
رگن یماني: د بيت الله د سهيل لوبديز (جنوب غربي) کنج نوم دی، چې د يمن خواته واقع دی.

رمل: د طواف په لومړيو در وگښتونو (شوطونو) کي د پهلوان غوندي لږ چېک تللو، د اوږو ښورولو او د گامونو نژدې نژدې اخيستلو ته رمل وايي.
رمي: د شيطانانو ځلي په شگو وښتلو ته وايي.

روضة الجنة: د رسول ﷺ د مطهر قبر او نبوي مسجد تر منځ اړشو کومه چې اووه ستونونه پکښي ولاړدي.

زمزم: په مسجد حرام کي يوه مشهوره چينه ده چې لوی څښتن ﷻ په خپل قدرت سره په لومړيو کي د حضرت اسماعيل او د ده د مور بي بي هاجرې لپاره رامنځته کړه. دغه چينه تر څه وړاندي وختونو پوري د خا په بڼه ښکارېده خو اوس نه معلومېږي او تر مخکې لاندې يې نلونه ځني کښ کړي دي.

سعی: (په عربي ژبه تللو ته وايي او د حج په احکامو کي) اووه گڼته هغو ځانگړو تلو راتلو ته وايي چې د صفا او مروه په منځ کي په ځانگړې طريقه تر سره کېږي.

شوط: پر کعبه شريفه باندي يوه پلا يا يو گڼت راگرځېدل.

صفا: بيت الله ته نژدې، د هغې په سهيل کي يو غرگوټی دی چې سعی

۳۲۵.....پښتو معلم الحجاج

له هغه څخه پيل کېږي (او پر مروه پای ته رسېږي. د صفا او مروه په منځ کي واټن (۲۹۴،۵ متره، سوريي ۲۰ متره، پر هغې د جوړي سوي ودانۍ د لومړي پوړ د چټ لوړوالی دوولس متره او د دوهم پوړ د چټ لوړ والی نهه متره دی).

صفه: په نبوي مسجد کي يوه تنگاچه ده چې ځينو اصحابو درس پر وایه او دلته اوسېدل. دغو اصحابو ته "اصحاب صفه" وايي.

ضب: د هغه غره نوم دی چې په منا کي په خيف جومات پوري پروت دی.
طريق المشاة: له مکې څخه مناته د پلو ځانگړې لار. چې څه برخه يې پر ښکلو، هوا لرونکو تونلونو مشتمل ده او پر نوره لار د تودوښي څخه د ساتلو لپاره چټ پر اچول سوی دی.

طواف: په ځانگړې طريقه پر بيت الله اووه واره راگرځېدل.
عرفات يا عرفه: له مکې څخه لمر خاته ته تقريبا نهه ميله ليري يو ميدان دی چې حاجيان د ذی الحجي پر نهم تاريخ هلته درېږي.

عمره: له حل يا ميقات څخه احرام تړل، بيا يوازي طواف او سعی کول.
قارن: قران کوونکی، د عمرې او حج د واپړو ادا کوونکی.

قران: د حج او د عمرې نيت په يوه وار کول، لومړی عمره بيا حج ادا کول.
قرباني: (د دم شکر څاروی. وروسته تر دې چې حاجي دعقبې جمره وولي که (قارن) يا (متمتع) وي د دې نعمت په شکرانه کي هدی يادم شکر) چې موږ زياتره د قرباني څاروی ورته وايو، حلالوي. دغه قرباني به يو وزی يا مړی وي يا به د اوښ يا غوايي يا گامېښي اوومه برخه وي. البته د قرباني په جواز کي د څاروي تر او ښځه فرق نه کوي.

قرن: يا السيل يو سپين غر دی چې له عرفات او له طائف څخه ښکاري.

۳۲۶.....پښتو معلم الحجاج

له مکې څخه د ختيز او سهيلي نجد لوري ته تقريبا (۴۲) ميله ليري واقع دی. د نجد يمن او له دغه لوري مکې ته د تلونکو ميقات دی.

قصر: يا تقصير: ورېښتان لنډول.

مَحْرَم: (هغه خپل چي نکاح ورسره حرامه وي. تفصيل يې د کتاب په (۳۲) مخ کي وگورئ).

مَحْرَم: احرام تړونکی (هغه څوک چي د حج يا عمرې احرام يې تړلی وي).

مَحْرَمَات: (هغه شيان چي حرام سوي وي).

مَحْسَر: په مزدلفه پوري نښتی يو ميدان دی چي حاجيان په منډه تر تيرېږي. وايي چي دلته پر اصحاب فيلو چي د بيت الله شريفي د وړانولو په موخه را روان سوي وه عذاب نازل سوی وو.

مَحْصَب: له منا څخه د مکې په لار کي د يوه ځای نوم دی. ابطح او بطحاء هم ورته وايي.

مُحَصِّر: هغه څوک چي له ميقات څخه د حج يا عمرې احرام وتړي خو د څه بنديز له امله له حج يا عمرې څخه راوگرځي.

مزدلفه: د منی او عرفات په منځ کي يو ميدان دی چي له منی څخه درې ميله ليري، د هغې ختيز لوري ته واقع دی.

مسجد خيف: په منی کي د هغې په سهيل کي په غره پوري نښتی مسجد دی.

مسجد نمره: د عرفات د ټولي پر څنډه يو مسجد دی.

مشعر الحرام: (هغه غر دی چي د منا لوري ته د مزدلفې په پای کي واقع دی او "قرح" يې هم بولي. د لوی اختر د سهار تر لمانځه وروسته د رڼا تر خپرېدو پوري قبلي ته مخامخ ذکر او دعا پر کيږي).

مطاف: د طواف ځای کوم چي پر بيت الله شريفه چار چاپېر راگرځېدلی دی.

۳۲۷.....پښتو معلم الحجاج

مُفَرَّد: يوازې حج کوونکی (هغه څوک چي بېله عمرې يې يوازې د حج احرام تړلی وي).

مقام ابراهيم: هغه ډبره ده چي ابراهيم عليه السلام د کعبې د جوړولو پر مهال پر درېدی. اوس يې په مسجد الحرام کي د جالۍ په قبه کي خوندي کړې ده.

مکروهات: دمکروه جمع ده. د بد او ناسم په معنا. د شرعي په اصطلاح هغه کار يا شی چي پرېښوول يې غوره وي او تر سره کول يې جزا نه لري.

مکي: د مکې مکرمې اوسېدونکی.

مُنْتَزِم: د کعبې هغه دېوال دی چي د حجر اسود او د کعبې د دروازې په منځ کي واقع دی. سينه، مخ (بارخو)، د لاسو څېنگلي او ورغوي د کعبې پر دېوال ايښوول او دعا کول سنت ده.

مناسک: (د مناسک جمع ده. د عبادت د طريقې په معنا، د قرباني د طريقې معنا هم ورکوي. د حج ارکانو، عباداتو او اعمالو ته هم مناسک وايي. په قرآن کریم کي دوه ځايه د "نسک" دوه ځايه د "منسک" دوه ځايه د "مناسک" الفاظ راغلي دي. د البقرې د سورې په (۲۰۰) آيت کي د "مناسک" لفظ د حج د ارکانو په معنا راغلی دی).

منی: له مکې مکرمې څخه د ختيځ (شرق) لوري ته درې ميله ليري يو ځای دی چي قرباني او رمي پکښي کيږي. دغه ځای په حرم کي داخل دی.

منحرف: د قرباني ځای. په مناسکي نوې سلخانه چي منحرفا المعجزه ورته وايي.

ميزاب رحمت: د کعبې شريفي ناوه. کومه چي اوبه يې په حطيم کي توييږي.

ميقات: هغه ځای چي له هغه څخه مکې ته د تلونکي لپاره احرام تړل واجب وي. دې ته مکاني ميقات هم وايي.

میقاتي: د میقات د سیمې اوسېدونکی.

ملین اخضرین: د صفا او مروه په منځ کې دوه زرغونه څلي وه. خو اوس یې د هنو پر ځای د مسغې د وانی. د دواړو خواوو پر دېوالونو زرغونې نخښې او زرغونه څراغونه لگولي دي. د دغو نخښو په منځ کې حاجي چټک درومي.

وقوف: په اصل کې درېدو ته وایي، خو دلته یې معنا ده: په ځانگړو مهالونو کې د عرفات یا مزدلفې په میدانونو کې درېدل.

هدی: په دې هکله وگورئ: قرباني او د دې کتاب (۲۲۷) مخ.

یوم عرفه: د ذي الحجې نهمه ورځ.

یوم الترویه: د ذي الحجې اتمه (کومه) چې د حج لومړۍ ورځ باله سي او حاجیان منا ته په تلو سره حج پیلوي. د "ترویه" معنا ده اوبول. څنگه چې د رسول ﷺ په زمانه کې په منا، مزدلفه او عرفات کې اوبه نه پیدا کېدلې، نو په دغه ورځ به حاجیانو منا ته تر تلو دمخه خپل اوشان او نور څاروي ښه اوبول. دا هم وایي چې ابراهیم (عليه السلام) درې شپې خوب ولیدي. لومړۍ یې د لوی اختر د میاشتي د اتم په شپه خوب ولید، سهار چې راپورته سو تر ماښامه یې په دې هکله چورت او فکر واهه چې آیا دا خوب به د خدای له لوري وي که د شیطان له لوري، ځکه نو دغه ورځ "یوم الترویه" وبلل سوه، یعنې د غور او فکر ورځ.

یللم: یا السعدیه د مکې مکرمې په جنوب کې (۲۲) میله لیرې غردۍ.

اخښتلیک

د دې کتاب په زیاتونو کې له لاتدي ماخذونو څخه گټه اخيستل سوې ده.

۱. قرآن کریم، تنزیل من الرب العلمین او د هغه ځینې تفاسیر.
۲. آپ کې مسائل اور ان کا حل، مولانا محمد یوسف لدیانوي، کراچي: مکتبه بینات، ۱۹۹۳ع.
۳. احکام حج، مولانا مفتی محمد شفیع، کراچي: دارالاشاعت، ۱۹۸۸ع.
۴. احکام مسافر، مفتي انعام الحق قاسمي، کراچي: زمزم پبلشرز، ۱۴۱۹س.
۵. احکام و مناسک حج وعمره، دکتور عبدالرحیم فیروز، هرات: انتشارات شیخ الاسلام احمد جام.
۶. ارشاد الساري الی مناسک ملا علي قاري، حسین بن محمد سعید عبدالغني، کوټه: مکتبه اسلامیه، ۱۳۹۹س.
۷. اشعة اللمعات، شیخ عبدالحق محدث دهلوي، تیج کمار مطبعه، نهم چاپ، لکهنو: ۱۹۶۳ع.
۸. بحر الرائق، امام ابو البرکات عبدالله بن احمد بن محمد نسفي، مکتبه الحبيبيه، کوټه: ۱۴۱۸س.
۹. تاج المناسک الصغير، مولوي تاج محمد، ارگونی.
۱۰. تحفة الحجاج في المناسک، خليفه عبدالواحد نقشبندی، پکتيا.
۱۱. التحقيق والایضاح، شیخ عبدالعزيز بن عبدالله، ابن باز، سعودی: وکالت شؤون المطبوعات، ۱۴۲۰س.
۱۲. جامع الترمذي، ابو عیسی محمد بن عیسی بن سورة بن مسی الترمذي، کتب خانه رشیدیه، ډیلی.
۱۳. جذب القلوب الی دیار المحبوب، شیخ عبدالحق، دهلوی، کانپور مطبعه منشي نول کشور، ۱۹۰۴ع.

- ۳۳۰.....پښتو معلم الحجاج
۱۴. حج اور عمره كي مسائل، محمد اقبال كيلاني، لاهور: حديث پبليڪيشنز.
۱۵. حجة النبي، احمد عبدالغفور عطار، مکه مکرمه: وزارة الحج والاقواف سعودي، ذريعه طبعه، ۱۳۹۶س.
۱۶. حج مسنون، مختار احمد ندوي، کراچي: اداره خدمة القرآن والسنة.
۱۷. حج نبوي، علامه محمد ناصر الدين الباني، اردو ژباړه د محمد صادق خليل، فيصل آباد: اداره الترجمة و التاليف.
۱۸. حکم المرور بن يدى المصلی، ڈاکټر عبدالله بن عبدالعزيز، الجبرين، مکه مکرمه: دار عالم الفوائد، ۱۴۱۸س.
۱۹. خواتين كي لثي رهنماي حج وعمره، حافظه زيتون حميد الرحمان، لاهور: انجمن خدام الاسلام حنفية قادريه، ۱۹۹۸ع.
۲۰. د حج لار ښود، دکتور فخر الدين قانت، جلال آباد: التقوى علمي نشراتي مرکز، ۱۴۱۸س.
۲۱. درس ترمذی، مولانا محمد تقی عثمانی، کراچي: مکتبه دار العلوم، ۱۳۹۹س.
۲۲. درمختار، محمد علاء الدين الحصفی، علی هامش ردالمحتار.
۲۳. ردالمحتار، سيد محمد امين ابن عابدين، مطبعة عثمانية، ترکیه، ۱۳۲۴س.
۲۴. رفع الاسی، حماد بن محمد الانصاري، مدينه منوره كي: مکتبه الدار، ۱۴۱۵س.
۲۵. زاد المعاد، علامه ابن قيم الجوزيه، مطبعة محمد علي صبيح، مصر، ۱۳۵۳س.
۲۶. زبدة المناسک، مولانا رشيد احمد گنگوہي، فارسی ژباړه د مولوي عبدالرحمان ملازهی سر بازي، تربت جام، دوهم چاپ، انتشارات شيخ الاسلام احمد جام ۱۳۸۱ل.
۲۸. سلسلة الاحاديث الضعيفة والموضوعة واثرها السی في الامة، محمد ناصر الدين، الالباني، بيروت: المکتب الاسلامي، پنجم چاپ، ۱۴۰۵س.

- ۳۳۱.....پښتو معلم الحجاج
۲۹. سنن ابن ماجه، ابو عبدالله محمد بن يزيد بن ماجه، مکتبه اکرميه، پېښور: ۱۴۰۷س.
۳۰. سنن ابو داود، امام سليمان بن الاشعث أبي داود السجستاني، کتب خانة رشيديه، ډيلي، ۱۴۰۰س.
۳۱. سنن النسائي، ابو عبدالرحمان محمد بن شبيب بن علي النسائي، قديمي کتب خانہ، کراچي.
۳۲. شفاء السقام في زيارة خير الانام، تقی الدين سبکی، حيدرآباد دکن: مطبعة الدائرة المعارف، ۱۳۱۵س.
۳۳. صحيح البخاري، أبي عبدالله محمد بن اسماعيل البخاري، دار الاحياء التراث العربي، بيروت: لومړی چاپ، ۱۴۲۲س.
۳۴. صحيح مسلم، امام ابو الحسين مسلم بن الحجاج القشيري، المکتبه الاسلاميه، استانبول: لومړی چاپ، ۱۳۷۴س.
۳۵. طريقه حج و عمره، مولانا مفتی محمد عاشق الہی، بلند شہری، کراچي: اداره القرآن والعلوم الاسلاميه، ۱۴۱۶س.
۳۶. عمدة الفقه، مولانا سيد زوار حسين شاه، کراچي: اداره مجديده، ۱۳۹۹س.
۳۷. عمدة المناسک، مولانا محمد عبدالمعبود، لاهور: مکتبه رحمانيه، ۲۰۰۲ع.
۳۸. غنية الناسک في بغية المناسک، شيخ محمد حسن شاه سواتي، کراچي: اداره القرآن والعلوم الاسلاميه، ۱۴۱۷س.
۳۹. الفتاوى العالمگیریه، مولانا شيخ نظام او دهند سترو عالماتو يوه ډله، مکتبه رشيديه، کوټه، ۱۴۰۳س.
۳۹. فتح الباري، حافظ احمد بن علي بن حجر العسقلاني، دار السلام، رياض: لومړی چاپ، ۱۴۲۱س.
۴۰. فتح القدير، امام کمال الدين محمد بن عبدالواحد، مکتبه رشيديه، کوټه.
۴۱. فضائل المدينة المنوره، ڈاکټر خليل ابراهيم ملا خاطر، بيروت: مؤسسة

۳۳۲.....پښتو معلم الحجاج

علوم القرآن، ۱۴۱۵س

۴۲. الفقه الاسلامي وادلته، دكتور وهبة الزهيلي، دارالفكر، دمشق: درېيم چاپ، ۱۴۰۹س.

۴۳. فقهي مسائل، مولانا خالد سيف الله رحمانی، مکتبه الايمان، لاهور.

۴۴. کتاب الحج، افروز پکستانل انډسټريز لميټډ کراچي، ۲۰۰۴ع.

۴۵. کتاب العمرة و الحج، مفتي محمد اکرم، کراچي: دار القرآن، ۲۰۰۱ع.

۴۶. مرقاة المفاتيح، علامه ملاعلي قاري، مکتبه رشيديه، کوټه.

۴۷. المسلك المتقسط في المنسك المتوسط، ملاعلي قاري، کراچي: اداره القرآن والعلوم الاسلاميه، ۱۴۱۷س.

۴۸. مسنون حج و عمره، د دارالسلام د تصنيف او تاليف خانگه، رياض.

۴۹. معين الحجاج، قاري شريف احمد، کراچي: مکتبه شريفه.

۵۰. المغني في فقه الحج والعمرة، سعيد بن عبدالقادر باشفر، بيروت: دار ابن حزم، اووم چاپ، ۱۴۲۱س.

۵۱. وفاة الوفا باخبار دار المصطفى، سيد نور الدين علي بن احمد سمهودي، رياض: دار النفائس، ۱۳۷۴س.

۵۲. هداية السالك الى المذاهب الاربعة في المناسك، امام عز الدين، ابن جماعة، بيروت: دار البشائر الاسلاميه، ۱۴۱۴س.

د ژباړونکي لنډه پېژندنه

عبد المالك «همت»

* د پلار نوم يې مولوي عبدالرزاق.

* د کندهار په سوزني کي زېږېدلی.

* د زېږېدو کال يې ۱۳۳۲ لمريز.

۳۳۳.....پښتو معلم الحجاج

* په اسلامي او ټولنيزو علومو کي يې خصوصي زده کړي کړي دي.

* د نجيب د واکمن کېدو په لومړيو کي له هيواده مهاجر سو، لومړي پاکستان او بيا هند ته کډه سو.

* کله چي لا طالبان پر کابل نه وه واکمن سوي تر اوږدې کډوالۍ وروسته هيواد ته راستون سو او تر اوسه په کندهار کي استوگن دی.

* اوس په کور کي د کتابونو په ليکلو بوخت دی.

* تر اوسه يې لاندي آثار ليکلي دي:

۱. د همت چيغه (شعري ټولگه) په ۱۳۸۰ل. کال خپره سوې ده.

۲. سيد جمال الدين افغاني اند او ژوند (ژباړه) په ۱۳۸۱ل. کال خپره سوې ده.

۳. زموږ د قبلې تاريخ په ۱۳۸۵ل. کال دوهم ځل خپور سو.

۴. زموږ د نبي مېنه په ۱۳۸۵ل. کال خپور سو.

۵. ادب او ادبي کره کتنه په ۱۳۸۵ل. کال خپور سو.

۶. د مقالې ليکلو اصول په ۱۳۸۵ل. کال خپور سو.

۷. زموږ صحت او آخرت ته تاواني توکي په ۱۳۸۶ل. کال خپور سو.

۸. پښتو معلم الحجاج يې په ۱۳۸۶ل. کال خپور سو او دادی ستاسي په لاس کي دی.

* پر دې سربېره يې د هيواد په دننه او دباند کي بېلي بېلي مقالې هم خپرې سوي دي.

* د ليکوال د گرځنده تليفون نمبر: ۰۰۹۳ ۷۰۰۳۰۰۱۶۷

* د ليکوال د برېښنالیک يا ايمېل آدرس: himmat_afg@yahoo.com

د رحمن او رحيم پالونکي په نامه

د هغه عزتمن ذات ستاينه کوم چې خان ته يې د بيت العتيق په منسوبولو موږ ته د هغې دروندوالي او شرافت راوپېژندی. او پر هغه سپېڅلي انسان صلاة او سلام وایم چې د « خذرا عني مناسککم » په خطاب يې موږ ته د بيت الحرام د عباداتو اهميت راښودلی دی.

حج د اسلامي ارکانو هغه ستر رکن دی چې سرته رسول يې د اسلامي ماتې د بشپړتيا وسيله او سرته نه رسول يې د يهوديت او نصرانيت په لومو کې د بندېدو لامل ګڼل سوی دی. رسول الله ﷺ فرمایي: « من مات ولم يحج فليمت ان شاء يهوديا و ان شاء نصرانيا ». نو دغه ستر عبادت هله موږ ډېر ښه سرته رسولای سو چې د دغه عبادت په هکله زموږ معلومات ډېر ښه وي. نو له دې امله د حج د فرضيت له شروع څخه قرآن عظيم الشان په خپله فصيحه او بليغه ژبه او حضرت معلم الانس والجان ﷺ په خپلو جامعو احاديثو د دغه ستر عبادت ښوونه د خان وجيبه بللی او خلکو ته يې د هغه د زده کړې توصيه کړې ده او تر هغه راوروسته مذهبي امامانو او مجتهدينو د خپلو خلکو او د خپلو وختونو له ذهنيتونو سره برابر دغه ستر عبادت ډېر ښه تشرېح کړی دی او تر هغوی وروسته بيا نورو مشايخو د دغه عبادت د ښه توضيح لپاره په ډېرو ژبو مناسک ليکلي دي. خو يوازې موږ افغانان له دغه لويه نعمته بې برخې يو. هغه مناسک چې په پښتو او دري ليکل سوي دي زموږ لپاره ښه نه کوي او حاجي صاحبان مو په حرمينو کې سرگردانه په يوه ملا او يا بل چا پسې ګرځي چې د خپلې ستونزې حل خني وغواړي. نو زما ورور جناب « همت » صاحب دغه ستونزه درک کړې او د هغې د سپړلو لپاره يې يو معتبر منلی سوی اردو کتاب (معلم الحجاج) چې لوی او جيد عالم حضرت مفتي سعيد احمد حنفي رضي الله عنه تصنيف کړی دی او ډېرو منلو علمانو يې تاييد کړی دی پښتو ته وژباړی او په پېچلو مسايلو کې يې ډېره ښه توضيح او تشرېح کړې ده. نوموړی کتاب ماته سره ترپايه په پوره غور او دقت وکتی ټولي مسايلي يې زموږ د حنفي فقهې د مسايلو ژباړې او اقتباسات وه او په هيڅ کوم مورد کې مې سهو او يا مخالفت له مذهبه نه دی تر سترگو سوی. نو زه خپلو افغانانو حنفي مذهبو حاجي صاحبان ته دا مشوره ورکوم چې دغه کتاب دي د حج په اوقاتو کې د يو ښه عالم او زړه سواند ملګري په توګه له خان سره حرمينو شريفينو ته بوسي. هلته به د ده د ستونزو د حل ډېر ښه مرستندوی وي. د کتاب مصنف، ژارونکي او ماعاجز هلته له دعا مه هېروئ. د پياوړي ليکوال جناب همت صاحب عمر دي اوږد او پر قلم او پوهه دي برکت وي مننه.

مولوی شهاب الدين اخنډزاده

د صوفي صاحب رضي الله عنه لمسی

تقریظ

الحمد لله والصلاة والسلام على محمد وآله وصحبه وبعد:

درنو لوستونکو!

حج زموږ د سپېڅلي دين يو داسې رکن دی چې پر مستطیع مسلمان باندې په ژوند کې يو ځل فرض دي او د کال په اوږدو کې يو وار په ځانګړي مهال، ځانګړي ځای او ځانګړو او ټاکلو افعالو سره تر سره کېږي. نو ځنګه چې دا فريضه د نورو عبادتونو غوندي زياته نه تر سره کېږي له دې امله حج کوونکي د هغې د ادا کولو پر مهال د ستونزو سره مخامخ کېږي. نو اړينه ده چې حج ته تلونکي د حج افعال د حج د مناسکو د يوه کتاب په مټ په سمه توګه تر سره کړي. په دې برخه کې د افغاني حاجيانو د کومک لپاره د افغاني ټولنې يوه نوموتې پوه ښاغلي عبدالملک "همت" چې د اسلام او افغاني ټولنې چوپړ ته يې لېڅې رانغښتي دي په اردو ژبه د مناسکونامو او معتبر کتاب "معلم الحجاج" په روانه او آسانه پښتو ژباړلی او ځای ځای يې لازمي سمونې او زياتونې هم پکښې کړي دي.

کله چې د جامعه اسلاميه اشرفيه د دارالافتاء څانګې دغه ژباړه وکتل يقينا ښاغلي همت دغه کتاب د ژباړې د اصولو سره سم او د افغاني حاجيانو د اړتياوو په پام کې نيولوسره پښتو ته اړولی دی. جامعه اسلاميه اشرفيه "پښتو معلم الحجاج" زموږ د حاجيانو سره د حج په چارو کې ښه مرستندوی او د پښتو ژبې په ديني پتګه کې غوره زياتونه بولي. موږ په داسې پوهانو وياړو، په ځانګړې توګه ښاغلي "همت" صاحب ته د دې ژباړې د چاپ له امله د زړه له تله مبارکي وايو او د کتاب ليکوال او ژباړن او د هغه د خپرېدو په کار کې مرسته کوونکو ته د جزييل اجر غوښتنه کوو والسلام.

د جامعه اسلاميه اشرفيه دارالافتاء